

**Pavel Kandalec, Jiří Valdhans
(eds.)**

**DNY PRÁVA 2019
DAYS OF LAW 2019**

**Část II.
PRÁVO NA OSOBNÍ
SVOBODU**

Sborník z konference

**MASARYKOVA
UNIVERZITA**

ACTA UNIVERSITATIS BRUNENSIS IURIDICA
EDITIO SCIENTIA

MUNI
PRESS

MUNI
LAW

DNY PRÁVA 2019 – DAYS OF LAW 2019

Část II. – Právo na osobní svobodu

Pavel Kandalec, Jiří Valdhans (eds.)

Masarykova univerzita

Brno 2020

Recenzenti:

Mgr. Pavel Kandalec, Ph.D., LL.M.

JUDr. Mgr. Filip Rigel, Ph.D.

© 2020 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-9662-2 (online ; pdf)

Obsah

Dozor státního zástupce nad výkonem vazby z pohledu dodržování základních lidských práv	7
<i>Radka Bartošíková</i>	
Tam a zase zpátky? Migrační detence v připravované reformě CEAS.....	34
<i>Terezie Boková</i>	
Sociální detence v ombudsmanské praxi.....	67
<i>Tereza Hanelová</i>	
Paralelní trestní stíhání a maximální délka vazby	76
<i>Zdeněk Koudelka</i>	
Zaistenie maloletých migrantov.....	80
<i>Ivana Kuráková</i>	
Ľudská dôstojnosť a výkon európskeho zatýkacieho rozkazu.....	93
<i>Adrián Lukáčik</i>	
Detencia a medzinárodné štandardy v kontexte verejného obstarávania v Slovenskej republike.....	116
<i>Adam Máčaj</i>	
Osobná sloboda vs. nepodmienečný trest odňatia slobody.....	144
<i>Silvia Mičudová</i>	
Právo na osobní svobodu v kontextu ne/zákonně nařízených odposlechlů a záznamů telekomunikačního provozu.....	161
<i>Veronika Skalická</i>	

Přemist'ování pacientů ve výkonu ochranného léčení v ústavní formě mezi poskytovateli zdravotních služeb	183
<i>Matěj Stříteský</i>	
Několik poznámek k odškodnění za porušení osobní svobody	197
<i>Tomáš Svoboda</i>	
Ústavně konformní interpretace a aplikace institutu vazby aneb kdy může být dotčeno právo na osobní svobodu aplikací trestního řádu	207
<i>Marika Zabradníčková</i>	

Dozor státního zástupce nad výkonem vazby z pohledu dodržování základních lidských práv

Radka Bartošiková

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek je věnován dozoru státního zástupce nad výkonem vazby z pohledu dodržování základních lidských práv. Na začátku jsou vymezeny pojmy dozor, dozor nad detencí a dozor v trestním řízení. Poté je přistoupeno ke kritické analýze právní úpravy dozoru nad výkonem vazby v České republice. S ohledem na skutečnost, že dozor nad výkonem vazby je bezprostředně spjat s problematikou dodržování základních lidských práv vazebně vězněných osob, je posléze učiněna analýza vybraných rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, jež jsou v této oblasti využitelná. Je to právě judikatura Evropského soudu pro lidská práva, která by pak neměla být v praxi dozorovými státními zástupci nikdy opomíjena.

Keywords in original language

Dozor; dozor nad detencí; dozor nad výkonem vazby; Evropský soud pro lidská práva; rozsah dozoru; zaměření dozoru.

Abstract

The article deals with supervision of public prosecutor over the execution of custody from the point of view of fundamental human rights. At the beginning, the terms supervision, supervision of detention and supervision in criminal proceedings are defined. Then a critical analysis of the legal regulation of the supervision of custody in the Czech Republic is undertaken. The supervision of custody is directly related to the issue of respect for the fundamental human rights of detainees, for this reason I will analyze selected decisions of the European Court of Human Rights associated with this area. It is the case-law of the European Court of Human Rights that should in practice never be neglected by supervisory prosecutors.

Keywords

Supervision; Supervision of Detention; Supervision of Custody; European Court of Human Rights; Scope of Supervision; Focus of Supervision.

1 Úvod

Předkládaný příspěvek se zabývá dozorem státního zástupce nad výkonem vazby. Srovnatelně s problematikou dozoru nad výkonem trestu odnětí svobody, zabezpečovací detence a ochranné či ústavní výchovy jde podle mého názoru o téma, jemuž není v našich odborných kruzích věnována přílišná pozornost. Na jednu stranu lze připustit, že dozor nad výkonem vazby je velmi specifickou činností, kterou v České republice vykonává jen marginální část státních zástupců. Na druhou stranu je nutné si ovšem uvědomit, že jde o činnost nejen velmi zodpovědnou a náročnou, ale i činnost, jež se zcela bezprostředně dotýká problematiky dodržování základních lidských práv. Z tohoto důvodu se domnívám, že si odbornou pozornost zaslouhuje.

V příspěvku si kladu dva základní cíle. Tím prvním je provedení kritické analýzy stávající právní úpravy dozoru státního zástupce nad výkonem vazby. Druhým cílem příspěvku je analýza vybraných rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“), která mají pro oblast dozoru státního zástupce nad výkonem vazby velký význam a jež by měla být při dozoru nad výkonem vazby příslušnými státními zástupci bez dalšího reflektována.

Příspěvek je systematicky rozčleněn do tří samostatných kapitol a závěru. První kapitola bude z důvodu přehlednosti celkové problematiky krátce pojednávat o obecném vymezení pojmů dozor v trestním řízení a dozor nad detencí. V rámci druhé kapitoly se budu zaměřovat již na samotný dozor nad výkonem vazby. Pozornost bude věnována právní úpravě dozoru nad výkonem vazby, nástrojům a základním zásadám uplatňovaným při dozoru nad výkonem vazby, jakož i otázce rozsahu tohoto dozoru, tj. na koho se dozor nad výkonem vazby vztahuje, kde všude lze dozor nad výkonem vazby uplatnit či co vše je vlastně předmětem onoho dozoru. Ve třetí kapitole budou analyzována vybraná rozhodnutí ESLP, přičemž hlavní pozornost bude soustředěna na rozhodnutí spjatá s čl. 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů

č. 11, 13 a 14 (dále jen „Úmluva“) Na konci práce bude provedeno krátké shrnutí zjištěných poznatků.

2 Pojem dozor

Za hlavní těžiště působnosti státního zastupitelství bývá již tradičně označováno trestní řízení. Je to pak právě státní zastupitelství, které v něm zastupuje veřejnou žalobu¹ a plní další úkoly vyplývající z trestního řádu². Podle Růžičky plní státní zástupce v trestním řízení, konkrétně pak ve studiu přípravného řízení, dvě navzájem spojené funkce, a to: funkci dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení trestním, včetně funkce návrhové a rozhodovací, a funkci instančního orgánu, který rozhoduje o stížnostech proti usnesením policejního orgánu.³ Tímto vymezením se však působnost státního zastupitelství ani zdaleka nevyčerpá. Kromě trestního řízení dále státní zastupitelství působí i v jiných typech řízení, a to kupříkladu v řízeních podle zákona o zvláštních řízeních soudních⁴, a plní další úkoly stanovené zvláštním zákonem⁵. Do oblasti působnosti státního zastupitelství pak spadá i výkon dozoru nad dodržováním právních předpisů v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranné léčení, ochranná nebo ústavní výchova, a v jiných místech, kde je podle zákonného oprávnění omezována osobní svoboda.⁶

Dozor vykonávaný v trestním řízení, tj. nad zákonností přípravného řízení, a dozor nad detencí, tj. nad dodržováním právních předpisů v místech výkonu vazby, trestu odnětí svobody, ochranného léčení, ochranné nebo

¹ Čl. 80 Ústavy.

² § 4 odst. 1 písm. a) zákona o státním zastupitelství.

³ Viz NOVOTNÝ, František, Miroslav RŮŽIČKA a kol. *Trestní kodexy, trestní zákon, trestní řád a související předpisy. Komentář*. 2. dopl. vyd. Praha: EUROUNION, s. r. o., 2002, s. 996 a 997.

⁴ Do nichž může státní zastupitelství podle § 35 odst. 1 občanského soudního řádu ve spojení s ustanovením § 8 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních vstoupit, či u nichž může samo státní zastupitelství podle § 35 odst. 1 občanského soudního řádu ve spojení s ustanovením § 8 odst. 2 zákona o zvláštních řízeních soudních podat návrh na zahájení řízení.

⁵ Další úkoly pak stanoví kupříkladu zákon č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 310/2002 Sb., jímž bylo vloženo do zákona o státním zastupitelství ustanovení § 7a týkající se Kolegia na úseku utajovaných informací.

⁶ § 4 odst. 1 písm. b) zákona o státním zastupitelství.

ústavní výchovy, a v jiných místech, kde je podle zákonného oprávnění omezoována osobní svoboda, nelze nicméně pokládat za pojmy totožné.

Dozor státního zástupce nad zachováním zákonnosti přípravného řízení komentářová a odborná literatura obecně definuje jako systematickou, soustavnou a cílevědomou kontrolní činnost, která je vykonávána průběžně v celém přípravném řízení. Je zaměřena na činnost policejních orgánů při přijímání a prověřování podnětů nasvědčujících spáchání trestných činů, zjištění stavu a průběhu prověřování skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl trestný čin spáchán, a po zahájení trestního stíhání také na stav a průběh vyšetřování se zaměřením na prověření postupu policejního orgánu z hlediska jeho zákonnosti, plynulosti a rychlosti, jakož i na neprodlené odstraňování zjištěných nedostatků.⁷

Ucelenou definici dozoru nad výkonem detence bychom na druhé straně v komentářové literatuře hledali jen velmi těžko. Ta pouze uvádí, že dozor nad detencí je dozorem nezávislým a jeho rozsah a podmínky jsou vymezeny třemi základními zákony. Těmito zákony jsou zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o výkonu vazby“) a zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.⁸ Púry pak dodává, že dozor nad detencí lze charakterizovat jako kontrolní činnost a soubor opatření, která směřují k zajištění zákonnosti při výkonu takových rozhodnutí, jimiž je výrazně omezena osobní svoboda dané osoby umístěné ve věznici, ve zdravotnickém zařízení, v ústavu pro výkon zabezpečovací detence, ve výchovném zařízení či v jiném obdobném zařízení. Při výkonu takového dozoru je státní zástupce příslušného státního zastupitelství oprávněn činit určité kontrolní úkony nebo nařídit nezbytné úkony, kupříkladu může v kteroukoliv dobu navštěvovat místa výkonu těchto opatření, hovořit se zde umístěnými osobami, a to bez přítomnosti jiných

⁷ Blíže k tomu in ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2218; Shodně i RŮŽIČKA, Miroslav. *Veřejná žaloba a orgány konající přípravné řízení v ČR*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 476.

⁸ Viz KOCOUREK, Jirí a Jan ZÁRUBA. *Zákon o soudech a soudcích; Zákon o státním zastupitelství*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 404.

osob, či vydávat příkazy k zachování platných předpisů, pročež příslušný personál (Vězeňská služba, zdravotnické nebo výchovné zařízení) je povinen bez odkladu vydané příkazy státního zástupce provést.⁹ Jiní autoři spatřují v dozoru nad výkonem vazby kontrolní mechanismus dodržování práv vězňených osob.¹⁰ Tradičně pak bývá dozor nad detencí řazen do oblasti netrestní působnosti státního zastupitelství.¹¹

Velmi výstižně, podle mého mínění, popisuje nuance dozoru v trestním řízení a dozoru nad detencí Crha. Ten na jedné straně sice uvádí, že předmětem výkonu obou dozorů je dodržování právních předpisů, na straně druhé lze nicméně mezi oběma dozory vypořádat nemalé rozdíly. Prvním z rozdílů je podle něj skutečnost, že při výkonu dozoru v trestním řízení je státní zástupce pánem přípravného řízení a může jej vést sám, přičemž na základě jeho výsledků rozhoduje o dalším postupu v řízení. Avšak při výkonu dozoru nad detencí státní zástupce pánem detence není a její výkon sám zajišťovat nemůže. Za další rozdíl označuje možnost přímé realizace záměrů státního zástupce i přes odpor dozorovaného subjektu, kdy tento je podle něj v rámci dozoru v trestním řízení možný, na druhé straně v rámci dozoru nad detencí není státní zástupce oprávněn provádět žádnou část výkonu trestu, vazby nebo ochranné a ústavní výchovy. V neposlední řadě tkví rozdíl i v tom, zda je předmětem výkonu dozoru také účelnost postupu dozorovaného subjektu, kdy v případě dozoru v trestním řízení tomu tak je, v případě dozoru nad detencí však nikoliv.¹²

Na základě shora uvedeného lze tudíž uzavřít, že pojem dozor v trestním řízení a dozor nad detencí není možné nikterak zaměňovat a uvedené pojmy je nutné od sebe důsledně odlišovat. V rámci tohoto příspěvku se budu nadále zaměřovat pouze na dozor nad detencí, konkrétně na dozor nad výkonem vazby.

⁹ PÚRY, František. Dozor nad místy kde se vykonává vazba trest odnětí svobody ochranné léčení zabezpečovací detence ochranná nebo ústavní výchova. In: HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 3. podstatně rozš. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.

¹⁰ MAREČKOVÁ, Jana. Kontrolní mechanismy dodržování práv vězňených osob. *Trestněprávní revue*, 2004, roč. 3, č. 9, s. 279–280.

¹¹ Viz například Působnost státního zastupitelství. *Nejvyšší státní zastupitelství* [online]. 2012 [cit. 19. 12. 2019].

¹² CRHA, Lumír. Není dozor jako dozor aneb na dozor nad detencí pozor. *Státní zastupitelství*, 2010, roč. 8, č. 6, s. 26.

3 Dozor nad výkonem vazby

Výše bylo již nastíněno, že dozor nad výkonem vazby lze systematicky zařadit do tzv. dozoru nad detencí, k němuž je státní zastupitelství oprávněno na základě § 4 odst. 1 písm. b) zákona o státním zastupitelství. Samotný dozor nad výkonem vazby je pak podrobněji upraven jednak v zákoně o výkonu vazby a jednak v Pokynu obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 10/2012, o výkonu dozoru nad dodržováním právních předpisů v místech, kde je podle zákonného oprávnění omezována osobní svoboda (dále jen „Pokyn o výkonu dozoru nad detencí“).

Provádění dozoru nad výkonem vazby je svěřeno státnímu zastupitelství od 1. 1. 2001.¹³ Zpočátku byli k dozoru nad výkonem vazby oprávnění pověřeni státní zástupci krajského státního zastupitelství, kteří předmětnou působnost vykonávali ve věznicích nacházejících se v okresech, jež byly v územní působnosti příslušného státního zastupitelství.¹⁴ S účinností od 1. 7. 2009¹⁵ je dozor nad výkonem vazby oprávněno vykonávat krajské státní zastupitelství, v jehož obvodu je vazba vykonávána.¹⁶ Na krajských státních zastupitelstvích pak bývá určen někdo z řad státních zástupců, jenž se na tuto problematiku specializuje.

Dozor nad výkonem vazby je založen na zásadě oficiality¹⁷, nezastupitelnosti státního zástupce¹⁸ a nestrannosti státního zástupce. Nezastupitelnost státního zástupce lze definovat tak, že dozorový státní zástupce není oprávněn převádět svá dozorová oprávnění na jiné subjekty, typicky na ředitele vazební věznice, její zaměstnance či orgány činné v trestním řízení. Nestrannost státního zástupce při výkonu dozoru má být pak primárně garantována tím, že příslušný krajský státní zástupce zajistí, v souladu s možnostmi

¹³ Který je státnímu zastupitelství svěřen na základě ustanovení § 29 odst. 1 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, o rok dříve je pak na základě ustanovení § 78 odst. 1 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody ve znění platném od 1. 1. 2000, státnímu zastupitelství svěřen dozor nad výkonem trestu odnětí svobody.

¹⁴ § 29 odst. 1 zákona o výkonu vazby ve znění účinném do 30. 6. 2009. Více k tomu například ONDRUŠ, Radek. Prostředky dozoru nad detencí. *Bulletin advokacie*, 2002, roč. 13, č. 3, s. 53–59.

¹⁵ Od účinnosti zákona č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

¹⁶ § 29 odst. 1 zákona o výkonu vazby.

¹⁷ Čl. 4 odst. 1 Pokynu o výkonu dozoru nad detencí.

¹⁸ Čl. 4 odst. 2 Pokynu o výkonu dozoru nad detencí.

konkrétního pracoviště, aby dozor nevykonával ten státní zástupce, který působí nebo působil v jiných řízeních vedených s osobami drženými v příslušném zařízení dozorovaného subjektu.¹⁹

3.1 Rozsah dozoru

Základní otázkou při realizaci dozoru nad výkonem vazby je podle mého názoru otázka, kam až onen dozor sahá. Na předmětnou otázku se pokusím nyní odpovědět prostřednictvím analýzy tří základních prvků, jež z mého pohledu rozsah dozoru vymezují:

3.1.1 Dozorovaný subjekt

Prvním prvkem, který nám vymezuje rozsah dozoru nad výkonem vazby, je nepochybně subjekt, na něhož se dozor vztahuje. Tímto subjektem je při výkonu vazby pouze Vězeňská služba České republiky.²⁰ Nutné je ovšem zdůraznit, že dozoru nad výkonem vazby nepodléhá Vězeňská služba jako celek, neboť dozor nad činností Vězeňské služby z hlediska, je-li v souladu s právními předpisy platnými na úseku detence, je krajským státním zastupitelstvím vykonáván pouze ve vztahu k jejím organizačním jednotkám ve smyslu § 1 odst. 4 věty první zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráži České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Vězeňské službě a justiční stráži“), kde dochází k samotnému výkonu vazby, tj. v příslušné vazební věznici či na zvláštním oddělení věznice.²¹ *A contrario* tak dozoru státního zástupce nad výkonem vazby nepodléhá Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky a Střední odborné učiliště a Akademie Vězeňské služby.

Skutečnost, že dozor státního zástupce nad výkonem vazby je z hlediska dozorovaného subjektu omezen, pak výslovně potvrzuje i čl. I přílohy č. 1 Pokynu o výkonu dozoru nad detencí, který stanoví, že státní

¹⁹ Čl. 2 Pokynu o výkonu dozoru nad detencí.

²⁰ To lze implicitně vyvodit z ustanovení § 29 odst. 3 zákona o výkonu vazby, podle něhož je Vězeňská služba České republiky povinna příkazy státního zástupce vydané v rámci dozoru nad výkonem vazby bez odkladu provést.

²¹ Viz Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k problematice výkonu dozoru státního zastupitelství nad dodržováním právních předpisů v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody a zabezpečovací detence poř. č. 3/2019 [online]. Nejvyšší státní zastupitelství, © 2012 [cit. 19. 12. 2019].

zástupce se nesmí zabývat postupem jiných než dozorovaných subjektů, kdy mu zvláště nepřísluší posuzovat postup advokátů ani orgánů činných v trestním řízení, zejména soudů či soudců. Činnost těchto orgánů svými opatřeními v rámci výkonu dozoru pak nijak nenahrazuje.²²

3.1.2 Místo, nad nímž je dozor vykonáván

Za další prvek určující rozsah dozoru lze podle mého názoru považovat místo, na němž může být dozor vykonáván. Podle ustanovení § 4 zákona o výkonu vazby je vazba vykonávána jednak ve vazební věznici a jednak může být vykonávána na zvláštním oddělení věznice. Je tedy zřejmé, že k doзору nad výkonem vazby dochází buďto ve vazební věznici nebo na zvláštním oddělení věznice.

Jsem toho mínění, že zde nicméně vystává otázka, jak onů vazební věznici či zvláštní oddělení věznice vykládat. Lze vycházet z toho, že se jedná o pouhé budovy s vnitřním a vnějším zabezpečením, případně příslušejícím areálem? Či pojímat vazební věznici v širším slova smyslu instituce? Osobně mám za to, že je zde přiléhavější vycházet z tzv. širšího institucionálního pojetí vazební věznice či zvláštního oddělení věznice. K tomuto názoru se kloní i Crha²³ a po určité polemice lze příklon k danému pojetí vazební věznice vypořádat také u Chromého.²⁴ *Ad absurdum* pokud bychom přistoupili k opačnému pojetí, dospěli bychom kupříkladu k závěru, že doзору státního zástupce nad výkonem vazby nepodléhají transporty vazebně vězněných osob k soudu, do nemocnice apod. O tom, že tyto osoby jsou však i nadále při výše zmíněných transportech podrobovány režijnímu opatření té či oné vazební věznice nicméně v praxi nikdo ani nepochybuje.

²² K tomu například Výkladové stanovisko k postupu státního zástupce podle § 78 odst. 2 písm. f) zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 359/1999 Sb. poř. č. 2/2001. *Nejvyšší státní zástupitelství* [online].2012 [cit. 19. 12. 2019].

²³ CRHA, Lumír. Dozor nad detencí – za branou nebo před branou? *Státní zástupitelství*, 2010, roč. 8, č. 7–8, s. 32.

²⁴ CHROMÝ, Jakub. Ještě k doзору nad detencí: Rozsah dozoru nad detencí (místo výkonu vazby) a přezkoumatelnost postupu příslušníků Vězeňské služby České republiky v případě umožnění rozhovoru vazebně stíhané osobě na základě povolení soudu. *Státní zástupitelství*, 2010, roč. 8, č. 9, s. 30–32.

3.1.3 Předmět dozoru

Třetí z prvků nám poskytuje odpověď na otázku, na co se dozor vztahuje. Hovoříme tedy o předmětu dozoru. Za předmět dozoru nad výkonem vazby zákon označuje dodržování právních předpisů.²⁵ O jaké právní předpisy se jedná, nicméně zákon explicitně nestanoví. Osobně mám pak za to, že tyto předpisy je možné vymezit na základě čtyř atributů.

Prvním atributem je obecná závaznost právních předpisů.²⁶ Vymezený atribut pak podporuje i čl. 1 odst. 2 Pokynu o výkonu dozoru nad detencí, který výslovně uvádí, že předmětem dozoru není dodržování interních předpisů dozorovaného subjektu, jakož i akty, které mají pouze povahu organizační, řídicí a hospodářskou.

Dalším atributem právních předpisů, jejichž dodržování podléhá dozoru, je, že jde o předpisy uplatňované při výkonu vazby. Mezi tyto předpisy lze bez dalšího zařadit zákon o výkonu vazby, vyhlášku ministerstva spravedlnosti č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby (dále je „řád výkonu vazby“) či zákon o Vězeňské službě a justiční stráž. Dodržování posledně jmenovaného předpisu pak podléhá dozoru nicméně jen v rozsahu, který se týká výkonu vazby. Na zřeteli je nutné mít dále také to, že dozoru nad dodržováním právních předpisů nepodléhají toliko předpisy na úrovni národní (viz výše uvedené), ale i předpisy na úrovni mezinárodní, které jsou součástí našeho právního řádu a jimiž je Česká republika vázána, a to za předpokladu, že se jedná o předpisy uplatňované při výkonu vazby. Příkladem lze uvést již v úvodu zmiňovanou Úmluvu, která je podle mého názoru normou klíčovou, a dále pak například Úmluvu o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení²⁷ nebo Listinu základních práv Evropské unie.²⁸

Třetím atributem předmětu dozoru nad výkonem vazby je skutečnost, že jde o předpisy, které jsou uplatňované výhradně Vězeňskou službou, nikoliv předpisy užívané Ministerstvem spravedlnosti či dokonce orgány činnými

²⁵ § 29 odst. 1 zákona o výkonu vazby.

²⁶ Tento atribut potvrzuje i komentářová literatura konkrétně KOCOUREK, ZÁRUBA, 2004, op. cit., s. 405.

²⁷ Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 19. 12. 2019].

²⁸ Listina základních práv Evropské unie. In: *EUR-Lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 19. 12. 2019].

v trestním řízení. Tento atribut je tak neodmyslitelně spjat s vymezením dozorovaného subjektu učiněným v bodě a. této podkapitoly.

Začtvrté se musí jednat o předpisy, které jsou uplatňované v místě výkonu vazby. Co lze podle mého názoru vnímat za místo výkonu vazby jsem podrobněji rozvedla v bodě b. této podkapitoly.

3.2 Oprávnění užívána při výkonu dozoru

K výkonu dozoru je státnímu zástupci *ex lege* svěřena celá řada oprávnění.²⁹ Státní zástupce je oprávněn v kteroukoliv dobu navštěvovat místa, kde se provádí výkon vazby, prověřovat, zda příkazy a rozhodnutí Vězeňské služby ve věznici týkající se výkonů vazby odpovídají zákonům a jiným právním předpisům, nebo může nahlížet do dokladů, podle kterých jsou obvinění drženi ve vazbě a s těmito hovořit bez přítomnosti třetích osob. Mezi významná oprávnění státního zástupce dále náleží oprávnění vydávat příkazy k zachovávaní předpisů platných pro výkon vazby, přičemž Vězeňská služba je povinna takovýto příkaz bez odkladu provést.³⁰ Příkaz pak není možné nahradit doporučením, projednáním či jiným postupem, který nenáleží do působnosti státního zastupitelství, a od vydání příkazu lze upustit toliko za předpokladu, že porušení právních předpisů již prokazatelně skončilo a současně je z konkrétních okolností zřejmé, že opakování porušení je v daném případě již vyloučeno.³¹ V praxi se příkazy vydané státními zástupci týkají typicky nedostatečné lékařské péče, závad při seznamování obviněných s jejich právy a povinnosti či náležitého objasňování kázeňských přestupků. V roce 2018 bylo vydáno celkem 8 příkazů k zachovávaní předpisů platných pro výkon vazby, v roce 2017 jich bylo vydáno 6 a v roce 2016 pak celkem 8.³²

²⁹ Viz § 29 odst. 2 zákona o výkonu vazby.

³⁰ Pokud není příkaz Vězeňskou službou proveden nebo je proveden jen zčásti, je státní zástupce konající dozor nad výkonem vazby tuto skutečnost povinen oznámit jednak státnímu zastupitelství vykonávajícímu dohled (v tomto případě příslušnému vrchnímu státnímu zastupitelství), a jednak odboru veřejné žaloby v netrestních věcech Nejvyššího státního zastupitelství.

³¹ Čl. 8 odst. 2 Pokynu o výkonu dozoru nad detencí.

³² Zpráva o činnosti za rok 2018. *Nejvyšší státní zastupitelství* [online]. 2012 [cit. 19. 12. 2019].

Posledním velmi významným, byť v praxi téměř nevyužívaným³³, oprávněním státního zástupce při výkonu dozoru je možnost nařídit, aby osoba, jež je ve vazbě v rozporu s příslušným rozhodnutím orgánu činného v trestním řízení nebo bez takového rozhodnutí, byla z vazby ihned propuštěna.³⁴ Dozorový státní zástupce však musí u tohoto oprávnění velmi bedlivě dbát na to, aby svým postupem neoprávněně nezasahoval do působnosti jak soudu, tak i jiných orgánů činných v trestním řízení.³⁵

Svá oprávnění pak státní zástupce realizuje prostřednictvím dozorových metod, mezi něž bývá tradičně řazena prověrka, která je ve vazebních věcech prováděna nejméně 1x za tři měsíce³⁶, či tzv. šetření, jež může být provedeno na základě podnětu či jiného poznatku.³⁷

3.3 Zaměření dozoru

Jednou ze základních otázek při výkonu dozoru není jen ta, v jakém rozsahu je dozor vykonáván, ale i otázka, na co všechno se státní zástupce při dozoru nad výkonem vazby zaměřuje. Stávající Pokyn o výkonu dozoru nad detencí rozlišuje mezi oblastmi, na něž je státní zástupce povinen se zaměřovat vždy

³³ Nařízení k propuštění osoby držené ve vazbě v rozporu s příslušným rozhodnutím orgánu činného v trestním řízení nebo bez takového rozhodnutí v letech 2014–2018 nevydali státní zástupci krajského státního zastupitelství žádné. K tomu viz Zpráva o činnosti za rok 2018. *Nejvyšší státní zastupitelství* [online]. 2012 [cit. 19. 12. 2019].

³⁴ § 29 odst. 2 písm. f) zákona o výkonu vazby. Blíže k této problematice pak například CRHA, Lumír. Diferenciace oprávnění státních zástupců nařídit propuštění obviněných z výkonu vazby nebo odsouzených z výkonu trestu. *Státní zastupitelství*, 2015, roč. 13, č. 6, s. 36–43.

³⁵ K tomu blíže Výkladové stanovisko k vyhošťovací vazbě a postupu státního zástupce pověřeného výkonem dozoru nad místy výkonu vazby a trestu odnětí svobody v této souvislosti poř. č. 2/2002, v rámci kterého bylo dovozeno, že zjistí-li státní zástupce pověřený výkonem dozoru nad místy výkonu vazby (§ 4a zákona o státním zastupitelství) při výkonu tohoto dozoru, že u osoby držené ve vyhošťovací vazbě již celková délka vazby přesáhla nejvyšší přípustnou dobu uvedenou v § 71 odst. 8 trestního řádu (bez rozlišení na dobu vazby připadající na přípravné řízení a řízení před soudem), či zjistí, že v podkladových materiálech této osoby ve věznici není založeno žádné rozhodnutí o dalším trvání vazby (§ 350c odst. 1, 2 ve spojení s § 71 odst. 6 trestního řádu), je povinen dát podnět soudu, který provádí úkony ve vykonávacím řízení, k vydání rozhodnutí o propuštění z vazby, eventuálně k vydání rozhodnutí o dalším trvání vazby, přičemž tak může učinit i opakovaně. Státní zástupce však není v žádném případě oprávněn nařídit okamžité propuštění takové osoby z vyhošťovací vazby podle § 29 odst. 2 písm. f) zákona o výkonu vazby.

³⁶ Čl. 5 odst. 1 ve spojení s čl. 6 odst. 3 písm. c) Pokynu o výkonu dohledu nad detencí.

³⁷ Čl. 5 Pokynu o výkonu dozoru nad detencí.

a oblastmi, které si státní zástupce pro účely dozoru volí sám. Stávající dělení na oblasti obligatorně dozorované a oblasti, dá se říci v konečném důsledku fakultativně dozorované, však nepovažuji za zcela správné, na což bude poukázáno v samotném závěru tohoto příspěvku.

Podle nynější úpravy je státní zástupce vykonávající dozor vždy povinen se zaměřovat na to, zda jsou obvinění ve vazebních věznicích drženi v souladu s právními předpisy, tedy na základě zákonem stanovených rozhodnutí, zda si vazební věznice tyto základní podklady důsledně opatřují a řádně je vedou v příslušných spisech či jiných evidencích. V neposlední řadě pak i tím, zda jsou dodržovány obecně závazné předpisy a pokyny soudu nebo státního zástupce k oddělenému umístění obviněných do cel.³⁸

Vedle takto obligatorně stanovených oblastí dozoru, si pak státní zástupce s ohledem na své znalosti poměrů v konkrétní vazební věznici sám zvolí, na co se bude při výkonu dozoru dále zaměřovat. Za předpokladu, že si další oblasti dozoru nezvolí, zaměřuje se na:

- dodržování povinností k ochraně obviněných proti neoprávněnému násilí a ponižování lidské důstojnosti,
- použití donucovacích prostředků zaměstnancem Vězeňské služby,
- přijímání obviněných,
- dodržování minimálních ubytovacích ploch a objemů cel,
- zda byl obviněný v zákonem stanovených případech neodkladně propuštěn z vazby a zda byly dodrženy související právní povinnosti,
- dodržování práv obviněných, zejména zda obviněný není podrobován nedůvodným omezením,
- zda věznice neprodleně odesílá státním orgánům České republiky žádosti a stížnosti obviněných,
- uplatňování a dodržování právních předpisů o kázeňských přestupcích,
- uplatňování a dodržování právních předpisů o vycházkách,
- nabídka účasti na preventivně výchovných, vzdělávacích, zájmových a sportovních programech,
- dodržování právních předpisů o výkonu vazby u zvláštních skupin obviněných (mladiství, ženy, cizinci), zejména při umístění do cel,

³⁸ Čl. 18 Pokynu o výkonu dozoru nad detencí.

- a ve vztahu k cizincům také, zda byli stanoveným způsobem poučeni a zda v případě přemístění cizince věznice vyrozuměla příslušný konzulární úřad.³⁹

Za shora uvedeného lze dovodit, že dozoru státního zástupce nad výkonem vazby podléhá celá řada oblastí. Na zodpovězení otázky, na co vše je potřeba si dát v konkrétní oblasti pozor, nám podle mého názoru nicméně samotné znění zákona o výkonu vazby, řádu výkonu vazby nebo další předpisů uplatňovaných při výkonu vazby nebude postačovat. Domnívám se, že při výkonu dozoru je kromě obecně závazných právních předpisů také zcela nezbytné, aby příslušný dozоровý státní zástupce krajského státního zastupitelství zohledňoval i závěry, k nimž ve své judikatuře dospívá i ESLP.

4 Judikatura ESLP aplikovatelná při výkonu dozoru

Jak bylo zmíněno již výše, právě dozor státního zástupce nad výkonem vazby lze bez dalšího označit za činnost, která je zcela bezprostředně s problematikou dodržování základních lidských práv spjata. V rámci této kapitoly bych tudíž ráda poukázala na to, že při výkonu dozoru si nelze z pozice státního zástupce v žádném případě vystačit pouze se znalostí právních předpisů uplatňovaných při výkonu vazby, ale je nezbytné pamatovat i na judikaturu, zejména pak judikaturu ESLP. Mám za to, že nejsou-li v praxi dozоровým státním zástupcem v dostatečné míře reflektovány závěry, k nimž ve svých rozhodnutích dospívá ESLP, může v konečném důsledku zcela nedůvodně docházet k porušování základních lidských práv garantovaných vazebně vězněným osobám mimo jiné Úmluvou.

Přímý vztah k výkonu vazby pak budou mít zejména práva zakotvená v čl. 3 Úmluvy, tedy zákaz mučení, čl. 8, tj. právo na respektování rodinného a soukromého života, čl. 9 týkajícího se svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání, a v neposlední řadě také čl. 13, zakotvujícího právo na účinné opravné prostředky. V následující části příspěvku se však budu věnovat pouze judikatuře vztahující se k čl. 3, neboť právě tato má podle mého mínění pro oblasti dozoru státního zástupce nad výkonem vazby v praxi nejvýznamnější dopad.

³⁹ Čl. III odst. 1 písm. a)–l) Přílohy č. 1 k Pokynu o výkonu dozoru nad detencí.

Ještě než tak ale učiním, dovolím si na následujících několika řádcích poukázat na dvě rozhodnutí ESLP, která jsou neodmyslitelně spjata se samotnými zásadami výkonu dozoru. Prvním z nich je rozhodnutí ve věci *Mamedova vs. Rusko*. Z předmětného rozhodnutí zcela jednoznačně vyplývá jedna ze základních zásad, která musí být při dozoru nad výkonem vazby uplatňována. A sice, že příslušný dozorový státní zástupce nesmí při výkonu dozoru zohledňovat jakékoli obtíže na straně dozorovaného subjektu ve smyslu věcném, finančním, organizačním či personálním.⁴⁰ Tuto zásadu pak explicitně potvrzuje i čl. 8 odst. 2 Pokynu o výkonu dozoru nad detencí a článek I odst. 3 přílohy 1 k tomuto pokynu. Za druhý rozsudek mající dopad do oblasti zásad aplikovaných při výkonu dozoru lze bezpochyby označit rozsudek ESLP ve věci *Labita vs. Itálie*⁴¹. V tomto rozhodnutí byl ESLP učiněn závěr, že porušení čl. 3 Úmluvy nemůže být omluvitelné povahou trestného činu, z něhož je určitý subjekt obviněn. Jedná se o závěr, který bez dalšího musí dozoroví státní zástupci s ohledem na zásadu nestrannosti při výkonu dozoru respektovat.⁴²

V konečném důsledku pak nelze podle mého mínění opomenout ani rozhodnutí ve věci *Stanev vs. Bulbarsko*⁴³, v němž ESLP mimo jiné uvedl, že v kontextu čl. 3 Úmluvy není podstatné, zda jde o detenci v rámci trestního řízení či detenci z důvodu ochrany života nebo zdraví, neboť požadavky na lidské podmínky detence je nutné aplikovat bez ohledu na důvod detence a místo výkonu detence obdobně. Dovolím si tedy tvrdit, že byt' se většina mnou analyzovaných rozhodnutí týká již samotného výkonu trestu odnětí svobody, bude co do svých závěrů obdobně využitelná i v rámci výkonu vazby.

⁴⁰ Více in rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 1. 6. 2006, věc *Mamedova vs. Rusko* (Eu), č. 7064/05. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].

⁴¹ K tomu více in rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 6. 4. 2000, věc *Labita vs. Itálie* (Eu), č. 26772/95. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].

⁴² To bez dalšího potvrzuje i čl. I odst. 1 Přílohy 1 k Pokynu o výkonu dozoru nad detencí. Ten stanoví, že: „Při výkonu dozoru zásadně nelze přiblížit k těm činům osob podrobených detenci, které jsou důvodem jejich držení v místě výkonu detence.“

⁴³ Viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 17. 1. 2012, věc *Stanev vs. Bulbarsko* (Eu), č. 36760/06. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].

A nyní již k samotnému čl. 3 Úmluvy. První z oblastí, ve kterých může k porušení daného článku docházet, a na které by se měl státní zástupce při výkonu dozoru zaměřovat, je dodržování práv obviněných z pohledu, zda nejsou právě obvinění podrobováni nedůvodným omezením či zda nejsou ze strany dozorovaného subjektu nadměrně a nedůvodně užívána některá z jeho oprávnění stanovených zákonem. Vezměme si například problematiku tělesných prohlídek. Ty mohou příslušníci Vězeňské služby podle ustanovení § 11 zákona o Vězeňské službě a justiční strážci běžně u vazebně vězněných osob provádět. *Ex lege* je pak stanoveno omezení spočívající v tom, že tělesnou prohlídku spolu s osobní prohlídkou provádí osoba stejného pohlaví. Tímto se však omezení při aplikaci jinak zcela legálního bezpečnostního opatření nevyčerpá. Problematikou tělesných prohlídek, coby bezpečnostního opatření běžně užívaného ve věznicích, se ESLP zabýval v celé řadě svých rozhodnutí. Ve věci *Frerot vs. Francie* shledal jako ponižující (ale ne již nelidské) zacházení, situaci, kdy byl stěžovatel (vězeň) po každé návštěvě ve věznicí podrobován prohlídce análního otvoru. K tomu nicméně docházelo bez jakéhokoliv zvláštního podezření, že by v něm něco ukrýval a podle ESLP tudíž nebyly k takovému počínání dány „přesvědčivé bezpečnostní potřeby“ věznic.⁴⁴ Z důvodu ponižujících podmínek tělesné prohlídky bylo ESLP shledáno porušení čl. 3 Úmluvy kupříkladu také ve věci *Valašinas vs. Litva*. V tomto případě byl vězeň povinen se svléknout za přítomnosti dozorkyně a dozorcí se dotýkali jeho pohlavních orgánů holými rukama.⁴⁵ Obdobný závěr o porušení čl. 3 Úmluvy při provádění tělesné prohlídky byl ESLP učiněn také ve věci *Iwańczuk vs. Polsko*.⁴⁶

S problematikou tělesných prohlídek pak velmi úzce souvisí rozhodnutí ve věci *Lorsé a spol. vs. Nizozemsko*. ESLP zde mimo jiné učinil závěr, že nadužíváním jinak zcela legálních bezpečnostních opatření může v konečném

⁴⁴ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. 6. 2007, věc *Frerot vs. Francie (Eu)* č. 70204/01. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].

⁴⁵ Více in rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 7. 2001, věc *Valašinas vs. Litva (Eu)*, č. 44558/98. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].

⁴⁶ Více in rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. 11. 2001, věc *Iwańczuk vs. Polsko (Eu)* č. 25196/94. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].

důsledku vést k porušení čl. 3 Úmluvy. Pro lepší přehlednost lze uvést, že pachatel byl v této věci odsouzen mimo jiné za drogovou trestnou činnost k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání patnácti let. Pro účely výkonu předmětného trestu byl umístěn do zvláště střeženého zařízení a v průběhu výkonu trestu byl opakovaně vystavován velkému množství omezení, například byl podrobován každý týden tělesným prohlídkám, jež probíhaly téměř po dobu 6 let i přesto, že u dotyčného odsouzeného nebylo nalezeno nikdy nic nebezpečného či zakázaného.⁴⁷

Jak bylo uvedeno již v předcházející kapitole věnující se zaměření dozoru státního zástupce nad výkonem vazby, státní zástupce soustředí svou pozornost při výkonu dozoru také na uplatňování a dodržování právních předpisů o kázeňských přestupcích. Za spáchání kázeňských přestupků při výkonu vazby pak bývají obviněným ukládány kázeňské tresty. Podle našeho právního řádu je jedním z těchto trestů i umístění obviněného do tzv. samovazby až na dobu 10 dnů⁴⁸, přičemž samovazbou se rozumí umístění obviněného do zvláštní cely.⁴⁹ Právě problematika samovazeb v kontextu čl. 3 Úmluvy byla rovněž opakovaně předmětem zájmu ESLP. Ve věci *Messina vs. Itálie* ESLP uvedl, že naprostá smyslová izolace ve spojení s úplnou sociální izolací může zničit osobnost člověka a představovat tak nelidské zacházení. Na druhé straně zákaz kontaktů s dalšími obviněnými z bezpečnostních, ochranných či disciplinárních důvodů sám o sobě intenzitě nelidského zacházení nedosahuje.⁵⁰ Při hodnocení, zda může uložení kázeňského trestu v podobě samovazby spadat v daném případě do intencí porušení

⁴⁷ Viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 4. 2. 2003, věc *Lorsé a spol. vs. Nizozemsko (Eu)*, č. 52750/99. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].

⁴⁸ § 22 odst. 2 písm. e) zákona o výkonu vazby.

⁴⁹ § 22 odst. 7 zákona o výkonu vazby. Podle tohoto ustanovení je k uložení kázeňského trestu v podobě samovazby nezbytné předchozí posouzení lékaře, že obviněný je zdravotně způsobilý podrobit se výkonu samovazby. Po dobu umístění v samovazbě pak nesmí obviněný přijímat návštěvy s výjimkou obhájce a advokáta zastupujícího obviněného v jiné věci, nemá právo na přijetí balíčku, nákup potravin a věcí osobní potřeby (s výjimkou hygienických potřeb). Rovněž mu není dovoleno čtení časopisů a knih (s výjimkou právnícké, vzdělávací nebo náboženské literatury), jakož i hraní společenských her a používání vlastního přenosného radiopřijímače a televizoru. Obviněný nicméně smí přijímat a odesílat korespondenci a je mu dovoleno čtení denního tisku.

⁵⁰ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 28. 10. 2000, věc *Messina vs. Itálie (Eu)*, č. 25498/94. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].

čl. 3 Úmluvy je podle rozhodnutí ve věci *Ramirez Sanchez vs. Francie* nutné posuzovat s ohledem jak na specifické podmínky dané situace, tak i nezbytnost tohoto opatření, jeho trvání, sledovaný účel, jakož i účinky samovazby na dotyčnou osobu.⁵¹ Ve věci *Renolde vs. Francie* ESLP zdůraznil, že při ukládání samovazby nelze opomíjet jako jeden z klíčových faktorů ani zdravotní stav obviněného, který má být samovazbě podroben.⁵²

Mezi další okolnosti, které ESLP v kontextu možného porušení čl. 3 Úmluvy při výkonu detence posuzuje, patří množství a kvalita jídla, zda osoby umístěné v detenci dostávají čisté prádlo, jaké vzdělávací a oddechové aktivity jsou pro tyto osoby zajištěny, či jaké jsou jejich pracovní možnosti.⁵³ I na tyto oblasti by měl podle mého názoru státní zástupce při výkonu dozoru pamatovat.

Ve věci *McFeeley a další vs. Spojené království* se ESLP věnoval tzv. špinavému protestu republikánských vězňů v severoirských věznicích. Při něm vězni odmítali používat umývárny a toalety, své výkaly a zbytky jídel rozmazávali po stěnách cel a ničili veškeré vybavení cel. ESLP se v tomto rozhodnutí mimo jiné zabýval hygienickými podmínkami ve věznicích, jejichž dodržování by mělo být podle mého mínění bezpochyby i jednou z oblastí, na které se dozorový státní zástupce v praxi zaměřuje. V rámci předmětného rozhodnutí nicméně ESLP konstatoval, že stát není odpovědný za nelidské podmínky detence, jež jsou vyvolány samotnými vězni za předpokladu, že zlepšení podmínek je na rozhodnutí konkrétní oběti.⁵⁴ Domnívám se, že i toto rozhodnutí má pro řádný výkon dozoru nad výkonem vazby nemalý význam a v praxi je nutné na něj brát zřetel.

⁵¹ Viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 4. 7. 2006, věc *Ramirez Sanchez vs. Francie* (Eu), č. 59450/00. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019]; Obdobně k tomu i rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. 6. 2011, věc *Csüllög vs. Maďarsko* (Eu), č. 30042/08. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].

⁵² Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 16. 1. 2009, věc *Renolde vs. Francie* (Eu), č. 5608/05. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].

⁵³ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Valašinas vs. Litva*, op. cit.

⁵⁴ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. 5. 1980, věc *McFeeley a další vs. Spojené království* (Eu), č. 8317/78. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].

Velmi častou námitkou vznášenou před ESLP při výkonu detence je i tvrzená nedostatečná lékařská péče poskytovaná v souvislosti s onemocněním či zraněním. S ohledem na skutečnost, že v praxi se při výkonu dozoru příkazy vydané státním zástupcem mimo jiné dotýkají právě i oblasti lékařské péče, považují za nezbytné odkázat alespoň na pár přílehlavých rozhodnutí ESLP spojených s touto oblastí. ESLP opakovaně uvedl, že úřady mají povinnost chránit zdraví osob zbavených svobody. Nedostatek adekvátní lékařské péče pak může být podle ESLP považován za zacházení v rozporu s čl. 3 Úmluvy.⁵⁵ Rozhodující pro vznik odpovědnosti státu za porušení čl. 3 Úmluvy v této oblasti je, zda nedostatek odpovídající lékařské péče vyvolal u osoby buď „vážnou nebo dlouhotrvající bolest“ nebo „značnou úzkost“⁵⁶. Součástí adekvátnosti poskytované lékařské péče je i rychlost, respektive včasnost jejího poskytnutí.⁵⁷ Je-li uvězněná osoba ponechána po značnou dobu (typicky v rádech týdnů či měsíců) bez nezbytného ošetření předepsaného lékařem a neexistuje-li pro tento postup dostatečné vysvětlení, jedná se o zacházení v rozporu s čl. 3 Úmluvy.⁵⁸ Za součást adekvátnosti poskytované lékařské péče je pak potřeba považovat i její kvalitu.⁵⁹ Dále je možné odkázat na rozhodnutí ve věci *Jirsák vs. Česká republika*, kde se právě problematikou nedostatečné lékařské péče v kontextu porušení čl. 3 Úmluvy ESLP zabýval. V tomto rozhodnutí byla řešena otázka, zda léčba zranění stěžovatele byla či nebyla adekvátní. Ten si při slézání ze svého lůžka v cele zlomil kotník. O lékařské ošetření nepožádal, neboť se domníval, že kotník má toliko vymknutý. Proti bolesti si proto vzal tablety Ibuprofen. Ráno nemohl kvůli silné bolesti kotníku ani chodit, a tak jej spoluvězni dopravili

55 Viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 3. 4. 2001, věc *Keenan vs. Spojené království (Eu)*, č. 27229/95. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].

56 Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 4. 10. 2005, věc *Sarban vs. Moldavsko (Eu)*, č. 3456/05. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].

57 Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. 3. 2009, věc *Paladi vs. Moldavsko (Eu)*, č. 39806/05. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].

58 K tomu rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 6. 11. 2008, věc *Mikhaniv vs. Ukrajina (Eu)*, č. 75522/01. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].

59 Více in rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. 10. 2006, věc *Khudobin vs. Rusko (Eu)*, č. 59696/00. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].

na vězeňskou ošetrovnu. Lékař na ošetrovně stěžovatele vizuálně prohlédl a dospěl k závěru, že je silně intoxikován léky. Důkladnější vyšetření neprovedl a stěžovatele neodeslal ani na rentgenové vyšetření, neboť laborant obsluhující rentgen ve věznici byl na dovolené a převoz do nemocnice nebyl podle názoru ošetřujícího lékaře z důvodu údajné stěžovatelově intoxikaci možný. Stěžovatel byl prohlášen za intoxikovaného a umístěn do samovazby. Následujícího dne, bylo stěžovateli provedeno rentgenové vyšetření, při kterém se zjistilo, že má zlomený kotník. Ihned byl tak převezen do vězeňské nemocnice v Praze, kde se následně podrobil operaci. Celková doba léčby trvala 7 měsíců. ESLP konstatoval, že důvody uváděné vnitrostátními orgány pro neposkytnutí okamžité zdravotní péče jsou zcela nepřijatelné. Na druhou stranu však zdůraznil, že ne každé zpoždění s poskytnutím zdravotní péče je možné vyhodnotit jako nelidské či ponižující zacházení ve smyslu čl. 3 Úmluvy. Zdůraznil, že v projednávaném případě byla následná péče poskytovaná stěžovateli velmi kvalitní. Z tohoto důvodu uzavřel, že byt' došlo při poskytnutí lékařské péče stěžovateli k pochybením a k prodlení, nedosáhla situace takového stupně závažnosti, aby došlo k porušení článku 3 Úmluvy.⁶⁰

Poslední z oblastí, které bude při analýze rozhodovací praxe ESLP věnována pozornost, je problematika dodržování minimálních ubytovacích ploch a objemů cel u obviněných ve vazbě. I tato oblast bývá dozoru státního zástupce při výkonu vazby v praxi velmi často podrobována. V rámci české právní úpravy je problematika minimální ubytovací plochy připadající ve vazbě na jednoho obviněného upravena v § 15 řádu o výkonu vazby. Ten stanoví, že je-li v cele ubytováno více osob, musí na jednoho obviněného připadat ubytovací plocha o výměře nejméně 4 m². Je-li cela určena pro jednu osobu, nesmí být její rozměr menší než 6 m². Výjimku v umístění obviněného do menší cely, ve které na něj připadne ubytovací plocha menší než 4 m² je možné připustit pouze tehdy, přesáhne-li celkový počet obviněných v rámci obvodu vrchního soudu ubytovací kapacitu věznic stanovenou shora popsaným způsobem (tedy nejméně 4 m² na jednoho obviněného). Ubytovací plocha připadající na jednoho obviněného nicméně nesmí být ani tak menší než 3 m². Právě na zakotvení posledně zmiňovaného limitu,

⁶⁰ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 9. 2012, věc *Jiršák vs. Česká republika (En)*, č. 8968/08. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].

k němuž došlo v našem právním řádu s účinností od 1. 10. 2017⁶¹, lze podle mého mínění velmi dobře demonstrovat vliv rozhodovací praxe ESLP. Je to totiž judikatura ESLP, v níž byl tento limit stanoven daleko dříve než v rámci naší právní úpravy, a to již v červenci 2009 ve věci *Sulejmanovič vs. Itálie*. V tomto rozhodnutí dospěl ESLP mimo jiné k závěru, že připadá-li na osobu ve věznici prostor menší než 3 m², způsobuje již tato skutečnost sama o sobě zpravidla porušení čl. 3 Úmluvy.⁶² V rozhodnutí ve věci *Moiseyev vs. Rusko* ESLP uvedl, že pohybuje-li se plocha připadající na jednu osobu umístěnou v detenci mezi 3 m² a 4 m² je pro účely vyhodnocení případného porušení čl. 3 Úmluvy nutné zkoumat i další podmínky. Těmi zpravidla budou možnost větrání cely, přístup denního světla do cely, možnosti užívání toalety, vytápění cely či další hygienické podmínky cely.⁶³ Ve své judikatuře pak ESLP rovněž konstatoval, že překračuje-li ubytovací plocha připadající na jednoho obviněného 4 m², což je i celkový standard Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT)⁶⁴, nedochází zpravidla k porušení čl. 3 Úmluvy.⁶⁵

5 Závěr

Předkládaný příspěvek pojednával o dozoru státního zástupce nad výkonem vazby a vlivu judikatury ESLP na výkon tohoto dozoru. V úvodu příspěvku byly vytyčeny dva základní cíle. Tím prvním bylo provedení kritické analýzy stávající právní úpravy dozoru nad výkonem vazby. Daný cíl byl naplněn v rámci druhé kapitoly. Druhým hlavním cílem bylo učinění analýzy

⁶¹ K tomu dochází na základě vyhlášky č. 280/2017 Sb., kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů.

⁶² Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8. 11. 2002, věc *Sulejmanovič vs. Itálie* (Eu), č. 57574/00 a č. 57575/00. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].

⁶³ Viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 6. 4. 2009, věc *Moiseyev vs. Rusko* (Eu), č. 62936/00. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].

⁶⁴ Ubytovací plocha připadající na jednoho vězně ve vězeňských zařízeních: Standardy CPT. *Rada Evropy* [online]. Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT), 2019 [cit. 19. 12. 2019].

⁶⁵ Více in rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 1. 12. 2008, věc *Rodić a 3 další vs. Bosna a Hercegovina* (Eu), č. 22893/05. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].

vybraných rozhodnutí ESLP, která z mého pohledu mohou mít pro oblast dozoru státního zástupce nad výkonem vazby v praxi nemalý dopad. Předmětný cíl byl naplněn v kapitole třetí. Na tomto místě nicméně považuji za nutné podotknout, že analýzou učiněnou v kapitole třetí se rozhodnutí ESLP aplikovatelná při výkonu dozoru ani zdaleka nevyčerpají a daná kapitola představovala jen demonstrativní výčet rozhodnutí a oblastí, jež by měly být předmětem zájmu dozorových státních zástupců.

Jak bylo nastíněno již v samotném textu příspěvku, dozor nad výkonem vazby lze mimo jiné pojímat jako činnost bezprostředně se dotýkající problematiky základních lidských práv osob vazebně vězněných. Osobně mám však za to, že je možné na tuto činnost státního zástupce v konečném důsledku nazírat také jako na jeden z kontrolních mechanismů dodržování základních lidských práv. Je to právě státní zástupce, který při výkonu dozoru zaměřuje svou pozornost na dodržování právních předpisů uplatňovaných při výkonu vazby. Mezi tyto předpisy lze bez dalšího podle mého názoru řadit i Úmluvu. Nadto je nutné ale poznamenat, že ani se samotným zněním Úmluvy a dalších právních předpisů uplatňovaných při výkonu vazby si nelze v praxi v žádném případě vystačit. Dozoroví státní zástupci by měli mimo jiné vždy zohledňovat také závěry, k nimž dospívá judikatura, zejména pak ty, které se objevují v judikatuře ESLP. Je to totiž právě judikatura, která upřesňuje jednotlivá ustanovení zákona, dává znění zákona konkrétnější podobu a nezřídka kdy vytyčuje hranice, v nichž jsou daná ustanovení právních předpisů aplikovatelná.

Na závěr si pak dovoluji ještě jednu kritickou poznámku k samotné úpravě zaměření dozoru nad výkonem vazby v rámci Pokynu o výkonu dozoru nad detencí. Jak jsem již předešlela v podkapitole 2.3 tohoto příspěvku, stávající dělení na oblasti za zákona obligatorně dozorované a oblasti dozoru, které si volí sám státní zástupce s ohledem na znalosti místních poměrů ve vazební věznici, nepovažuji za zcela správné. Právě v oblastech, které nejsou ze zákona oblastmi tzv. obligatorně dozorovanými, může v praxi docházet k porušování základních lidských práv vězněných osob a to, ať už hovoříme o oblasti týkající se poskytování lékařské péče, výkonu kázeňských trestů či rozměrů cel apod. Na což bylo poukázáno i v rámci kapitoly třetí. Jsem proto toho názoru, že stávající Pokyn o výkonu dozoru

nad detencí by měl tuto skutečnost reflektovat a neměl by mezi oblastmi činit rozdíl. Jako vhodné řešení tohoto problému se z mého pohledu jeví do stávajícího čl. 18 odst. 1 Pokynu o výkonu dozoru nad detencí vložit větu, že: „*Státní zástupce se vždy sám také iniciativně zaměřuje na ty oblasti, v nichž lze předpokládat porušení právních předpisů aplikovaných při výkonu detence, zejména oblastí uvedené v čl. III. odst. 1, odst. 2 a odst. 3 Přílohy 1 k tomuto pokynu.*“

Literature

Monografie, komentáře, odborné články

CRHA, Lumír. Není dozor jako dozor aneb na dozor nad detencí pozor. *Státní zastupitelství*, 2010, roč. 8, č. 6, s. 22–26. ISSN 1214-3758.

CRHA, Lumír. Dozor nad detencí – za branou nebo před branou? *Státní zastupitelství*, 2010, roč. 8, č. 7-8, s. 30–34. ISSN 1214-3758.

CRHA, Lumír. Diferenciace oprávnění státních zástupců nařídít propuštění obviněných z výkonu vazby nebo odsouzených z výkonu trestu. *Státní zastupitelství*, 2015, roč. 13, č. 6, s. 36–43. ISSN 1214-3758.

HENDRYCH, Dušan a kol. *Právníký slovník*. 3. podstatně rozš. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 1481 s., Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1.

CHROMÝ, Jakub. Ještě k dozoru nad detencí: Rozsah dozoru nad detencí (místo výkonu vazby) a přezkoumatelnost postupu příslušníků Vězeňské služby České republiky v případě umožnění rozhovoru vazebně stíhané osobě na základě povolení soudu. *Státní zastupitelství*, 2010, roč. 8, č. 9, s. 30–32. ISSN 1214-3758.

KOCOUREK, Jiří a Jan ZÁRUBA. *Zákon o soudech a soudcích; Zákon o státním zastupitelství*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, 606 s. ISBN 8071797618.

MAREČKOVÁ, Jana. Kontrolní mechanismy dodržování práv vězňených osob. *Trestněprávní revue*, 2004, roč. 3, č. 9, s. 279–280. ISSN 1213-5313.

NOVOTNÝ, František, Miroslav RŮŽIČKA a kol. *Trestní kodexy, trestní zákon, trestní řád a související předpisy. Komentář*. 2. dopl. vyd. Praha: EUROUNION, s. r. o., 2002, 1640 s. ISBN 80-7317-009-4.

ONDRUŠ, Radek. Prostředky dozoru nad detencí. *Bulletin advokacie*, 2002, roč. 13, č. 3, s. 53–59. ISSN 1210-6348.

- RUŽIČKA, Miroslav. *Veřejná žaloba a orgány konající přípravné řízení v ČR*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, 745 s. ISBN 8071799297.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 4720 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

Právní předpisy

- Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 19. 12. 2019]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/ezproxy.muni.cz/bo/chapterviewdocument.seam?documentId=onrf6mjzhe-3f6ojomrudcljq&groupIndex=0&rowIndex=0>
- Listina základních práv Evropské unie. In: *EUR-Lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 19. 12. 2019]. Dostupná na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT>
- Pokyn obecné povahy nejvyššího státního zástupce ze dne 2. 11. 2012, č. 10/2012, o výkonu dozoru nad dodržováním právních předpisů v místech, kde je podle zákonného oprávnění omezována osobní svoboda. *Nejvyšší státní zástupitelství* [online]. 2012 [cit. 19. 12. 2019]. Dostupné z: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/POP/netrest/aspi_uplne_zneni.pdf
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky. In: *CODEXIS ACADEMLA* [právní informační systém]. ATLAS consulting [cit. 19. 12. 2019].
- Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby. In: *CODEXIS ACADEMLA* [právní informační systém]. ATLAS consulting [cit. 19. 12. 2019].
- Vyhláška č. 280/2017 Sb., kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů. In: *CODEXIS ACADEMLA* [právní informační systém]. ATLAS consulting [cit. 19. 12. 2019].
- Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů. In: *CODEXIS ACADEMLA* [právní informační systém]. ATLAS consulting [cit. 19. 12. 2019].

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. In: *CODEXIS ACADEMIA* [právní informační systém]. ATLAS consulting [cit. 19. 12. 2019].

Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů. In: *CODEXIS ACADEMIA* [právní informační systém]. ATLAS consulting [cit. 19. 12. 2019].

Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů. In: *CODEXIS ACADEMIA* [právní informační systém]. ATLAS consulting [cit. 19. 12. 2019].

Zákon č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 310/2002 Sb. In: *CODEXIS ACADEMIA* [právní informační systém]. ATLAS consulting [cit. 19. 12. 2019].

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů. In: *CODEXIS ACADEMIA* [právní informační systém]. ATLAS consulting [cit. 19. 12. 2019].

Zákon č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. In: *CODEXIS ACADEMIA* [právní informační systém]. ATLAS consulting [cit. 19. 12. 2019].

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů. In: *CODEXIS ACADEMIA* [právní informační systém]. ATLAS consulting [cit. 19. 12. 2019].

Judikatura

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. 5. 1980, věc *McFeeley a další vs. Spojené království (Eu)*, č. 8317/78. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 6. 4. 2000, věc *Labita vs. Itálie (Eu)*, 26772/95. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 28. 10. 2000, věc *Messina vs. Itálie (Eu)*, č. 25498/94. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].

- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 3. 4. 2001, věc *Keenan vs. Spojené království (Eu)*, č. 27229/95. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 7. 2001, věc *Valašinas vs. Litva (Eu)*, č. 44558/98. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. 11. 2001, věc *Iwańczuk vs. Polsko (Eu)*, č. 25196/94. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8. 11. 2002, věc *Sulejmanovič vs. Itálie (Eu)*, č. 57574/00 a č. 57575/00. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 4. 2. 2003, věc *Lorsé a spol. vs. Nizozemsko (Eu)*, č. 52750/99. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 4. 10. 2005, věc *Sarban vs. Moldavsko (Eu)*, č. 3456/05. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 1. 6. 2006, věc *Mamedova vs. Rusko (Eu)*, č. 7064/05. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 4. 7. 2006, věc *Ramirez Sanchez vs. Francie (Eu)*, č. 59450/00. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. 10. 2006, věc *Khudobin vs. Rusko (Eu)*, č. 59696/00. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. 6. 2007, věc *Frerot vs. Francie (Eu)*, č. 70204/01. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 6. 11. 2008, věc *Mikhaniv vs. Ukrajina (Eu)*, č. 75522/01. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 1. 12. 2008, věc *Rodić a 3 další vs. Bosna a Hercegovina (Eu)*, č. 22893/05. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 16. 1. 2009, věc *Renolde vs. Francie (Eu)*, č. 5608/05. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. 3. 2009, věc *Paladi vs. Moldavsko (Eu)*, č. 39806/05. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 6. 4. 2009, věc *Moiseyev vs. Rusko (Eu)*, č. 62936/00. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. 6. 2011, věc *Csüllög vs. Maďarsko (Eu)*, č. 30042/08. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 17. 1. 2012, věc *Stanev vs. Bulharsko (Eu)*, č. 36760/06. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 9. 2012, věc *Jirsák vs. Česká republika (Eu)*, č. 8968/08. Dostupné z: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 19. 12. 2019].

Další zdroje:

Působnost státního zastupitelství. *Nejvyšší státní zastupitelství* [online]. 2012 [cit. 19. 12. 2019]. Dostupné na: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/o-statnim-zastupitelstvi/pusobnost/psobnost-statniho-zastupitelstvi>

Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k problematice výkonu dozoru státního zastupitelství nad dodržováním právních předpisů v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody a zabezpečovací detence poř. č. 3/2019. *Nejvyšší státní zastupitelství* [online]. 2012 [cit. 19. 12. 2019]. Dostupné na: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Stanoviska_Netrest/2019/1_sl_721_2019.pdf

Ubytovací plocha připadající na jednoho vězně ve vězeňských zařízeních: Standardy CPT. *Rada Evropy* [online]. Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT), © 2019 [cit. 19. 12. 2019]. Dostupné na: <https://rm.coe.int/16808ef5b4>

Výkladové stanovisko k postupu státního zástupce podle § 78 odst. 2 písm. f) zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 359/1999 Sb. poř. č. 2/2001. *Nejvyšší státní zastupitelství* [online]. 2012 [cit. 19. 12. 2019]. Dostupné na: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Stanoviska_Proces/2001/stanovisko%202-2001.pdf

Zpráva o činnosti za rok 2018. *Nejvyšší státní zastupitelství* [online]. 2012 [cit. 19. 12. 2019]. Dostupná na: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2018/zprava_o_cinnosti_sz_za_rok_2018-textova_cast.pdf

Contact – e-mail

405364@mail.muni.cz; rbartosikova@osz.kna.justice.cz

Tam a zase zpátky? Migrační detence v připravované reformě CEAS

Terezie Boková

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Príspevok sa vracia k obdobi tzv. migrační krize (2015–2016) a zaměřuje se na aspekt zásahů do osobní svobody cizinců (žadatelů o mezinárodní ochranu i neoprávněně pobývajících). Zkoumá, jak se zkušenost se zajišťováním žadatelů v období vysoce naplněné kapacity azylového systému promítla jednak do judikatury Soudního dvora EU a Evropského soudu pro lidská práva. U obou dospívá k závěru, že soudy sice uznávaly obtížnou pozici států a některá jejich rozhodnutí reflektují potřebu efektivně usměrnit fungování azylového systému nebo nucené návraty, ale zachovávají základní standard pro zásahy do osobní svobody. S tím porovnává reakci politickou v podobě návrhu reformy Společného azylového systému, jež se dotkne i úpravy zajišťování.

Keywords in original language

Zajištění; osobní svoboda; žadatel o mezinárodní ochranu; Společný evropský azylový systém

Abstract

Looking back at so called migration crisis (2015–2016), this article aims to explore experience with interferences in personal liberty of applicants for international protection during this period of higher pressure at the capacities of EU member states' asylum systems. It does so using two perspectives. One is a reflection of the issue in case-law of the Court of Justice and the European Court of Human Rights. It concludes that both courts were partly willing to listen grievances of states, but refused to significantly lower the standard of protection of personal liberty. The other perspective is political reaction of the EU. The article compares judicial reaction with proposed reform of Common European Asylum System, which covers also the topic of detention.

Keywords

Detention; Personal Liberty; Applicant for International Protection; Common European Asylum System.

1 Úvodem

Společný evropský azylový systém (*Common European Asylum System*, dále také CEAS), který si lze představit jako soubor politik a je provádějící právní úpravy, sleduje dva cíle: zajistit přiměřené životní podmínky těm, kdo potřebují mezinárodní ochranu, a zajistit dodržování zásady *non-refoulement*.¹ Je velmi úzce propojený s politikou přistěhovalectví, sledující účinné řízení migračních toků.² Obě oblasti jsou vzájemně prostupné a v obou se EU hlásí k ochraně a prosazování lidských práv jako k jedné ze svých hodnot.³ Jde o oblasti, kde vedle sebe působí azylové právo vedle obecných garancí lidských práv (důležitý je především tzv. rozšířený, lidskoprávní koncept *non-refoulement*).⁴ Státy sice mají závazek respektovat lidská práva, zároveň však disponují širokým polem pro uvážení při rozhodování o vstupu a pobytu osob jiné státní příslušnosti na svém území.⁵ Prakticky to znamená, že při provádění azylové a přistěhovalecké politiky dochází k mnoha zásahům do lidských práv a svobod cizinců (státních příslušníků třetích zemí),⁶ které jsou ospravedlněny účinným prováděním politik státu. Cynicky řečeno, „efektivní řízení migračních toků“ by bylo neefektivnější, kdyby na lidskoprávní záruky nemuselo brát ohledy.

Základní svobodou, která je v migračním kontextu silně ohrožena, je osobní svoboda (čl. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, dále jen Evropská úmluva, a čl. 8 Listiny základních práv a svobod). Předpokladem pro to, aby rozhodnutí státu o dalším pobytu cizince na jeho území mohlo

¹ Čl. 78 odst. 1 Smlouvy o fungování EU (v konsolidovaném znění).

² Čl. 79 odst. 2 písm. c) Smlouvy o fungování EU).

³ Čl. 2 Smlouvy o EU (v konsolidovaném znění).

⁴ PEERS, Steve a kol. (eds.). *The EU Charter of Fundamental Rights. A Commentary*. Hart Publishing, 2014, s. 533.

⁵ Např. rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 18. 10. 2006, ve věci *Üner vs. Nizozemsko*, č. 46410/99.

⁶ V tomto textu používám převážně generické maskulinum. To by však nemělo zastít to, že detence dopadá také na ženy, které se navíc budou častěji nacházet v pozici zranitelné osoby, čímž je pro ně zajištění o to více ohrožujícím.

být vykonáno, je totiž jeho fyzická přítomnost na tomto území.⁷ Tu lze poměrně pohodlně zařídit zajištěním cizince v uzavřeném zařízení. Zásahy do osobní svobody cizinců jsou rozšířeným průvodním jevem migrace, protože jsou z pohledu státu efektivním nástrojem v různých situacích a v průběhu rozličných řízení týkajících azylové a přistěhovalecké politiky.

Tlak na větší prosazení zájmu státu na účinnou regulaci migrace i za cenu intenzivnějších zásahů do základních práv a svobod jednotlivce přichází zejména ve chvílích, kdy systém čelí zvýšenému počtu příchozích cizinců, především v pozici žadatelů o mezinárodní ochranu. Ze zájmu státu a zájmů žadatelů se stávají domnělé protiklady. Proto, podle mého názoru, část veřejnosti i politické reprezentace v letech 2015–2016 přijala narativ, že ochrana „našich práv“ je možná jen na úkor „jejich práv“ a naopak. Na toto období v dalším textu odkazují jako na období migrační krize. Tomuto pojmu však nerozumím tak, že existovalo reálné ohrožení státních mocenských struktur nebo že by bylo, zejména v České republice, označitelné jako stav ohrožení veřejného pořádku či národní bezpečnosti. I v komparativním měřítku marginální zvýšení počtu cizinců/žadatelů o mezinárodní ochranu však vyvolalo určitou krizi politickou, společenskou a morální. A v neposlední řadě i v Česku docházelo k porušování lidských práv – cizinci zbavení osobní svobody byli i zde vystaveni špatnému zacházení porušujícím zákaz nelidského a ponižujícího zacházení.⁸

Vysoký počet příchozích znamenal vysoký počet zásahů do osobní svobody v celoevropském měřítku. Část případů týkajících se zásahů do osobní svobody doputovala až ke dvěma evropským soudům – Evropskému soudu pro lidská práva (dále také ESLP) a Soudnímu dvoru EU (dále také SDEU). Vedle toho migrační krize vedla k poměrně rychlé politické reakci. Tou byl příslib dalšího

⁷ Toto tvrzení sice primárně platí vůči rozhodnutím, kterými se ukončuje pobyt cizinců nebo se jim nepřiznává právo pobytu. V takovém případě se zájem cizince zůstat dostává do přímého střetu se zájmem státu na tom, aby vycestoval. V širším uvažování je však přítomnost cizince na území předpokladem např. i „výkonu“ pozitivního rozhodnutí o mezinárodní ochraně, kterým se mu přiznala některá forma mezinárodní ochrany.

⁸ Zpráva veřejné ochránkyně práv ze systematické návštěvy zařízení pro cizince Bělá-Jezová ze dne 9. 9. 2015, sp. zn. 24/2015/NZ. V tomtéž zařízení veřejná ochránkyně práv konstatovala porušování čl. 3 Evropské úmluvy již před migrační krizí, a to především kvůli nevhodným podmínkám pro děti. Viz zpráva veřejné ochránkyně práv ze dne 18. 2. 2015 (návštěva proběhla na podzim 2014), sp. zn. 24/2014/NZ. Obě dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/> [cit. 12. 1. 2020].

přebudování společného azylového systému přijetím nové právní úpravy, která měla napříště potížit s přijetím většího počtu žadatelů zabránit.

Následující text se pokouší tyto oddělené reakce – soudní a politickou – spojit prostřednictvím tří dílčích témat. V úvodní části stručně připomene zásadní rozdíly mezi pojetím osobní svobody cizince pod ochranou Listiny základních práv EU oproti Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen Evropská úmluva). Tyto rozdíly se dále projeví v tématech, kterými se zabývaly Soudní dvůr EU a Evropský soud lidská práva ve své rozhodovací praxi po roce 2015, v níž můžeme sledovat případy pramenící z migrační krize. Jejich judikatuře se věnuje část druhá. Třetí část se pokusí identifikovat, jakou politickou odpověď na tytéž problémy s migrační krizí a zásahy do osobní svobody specificky přináší navrhovaný legislativní balíček EU. Závěrečná část se pokusí zhodnotit, zda mezi reakcí soudů a reakcí politickou existují nějaké styčné body.

2 K asymetrii ochrany osobní svobody cizince podle práva EU a Evropské úmluvy

Zajištění cizinců v imigračním kontextu⁹ je vedle evropského zatýkacího příkazu typickou oblastí, v níž dochází k zásahům do osobní svobody člověka na základě práva EU. A to poměrně rozsáhlým. Přitom jsou předmětem kritiky,¹⁰ ale i velmi pragmatického ocenění jako efektivní nástroj usnadňující realizaci migrační politiky.¹¹ Cizinci v postavení žadatelů o azyl, kteří

⁹ Do něj obecně zahrnuji jak společnou azylovou politiku, tak politiku přistěhovalectví jako kompetence EU podle čl. 278 Smlouvy o fungování EU. V nadpisu textu tak vědomě uvádím chybu, neboť odkaz na společný evropský azylový systém by neměl zahrnovat tematiku návratové politiky podle návratové směrnice. Obě větve však tvoří navzájem propustný systém, ovládaný provázanými předpisy, takže dává smysl o nich pojednat společně.

¹⁰ Např. COSTELLO, Cathryn a Minos MOZOURAKIS. EU Law and the Detainability of Asylum-Seekers. *Refugee Survey Quarterly*, 2016, roč. 35, s. 47–73; nebo TSOURDI, Evangelia. Asylum Detention in EU Law: Falling between Two Stools? *Refugee Survey Quarterly*, 2016, roč. 35, s. 7–28; Dále srov. záměr Úřadu vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR) dosáhnout omezení detence cizinců. *Beyond Detention. A Global Strategy to end the detention of asylum-seekers and refugees*. UNHCR, 2014.

¹¹ Viz např. Milan Chovanec, toho času ministr vnitra: „Evropa musí mít zájem na tom vědět, kdo se na jejím území pohybuje. (...) Osoby, které nemají nárok na mezinárodní ochranu, je potřeba omezit na svobodě, umístít je do detenčních zařízení a efektivně navracet zpět do zemi původu.“ Podle Co s uprchlíky? Chovanec nabídl Italům českou cestu: detenční zařízení. *Česká televize* [online]. 7. 7. 2017. Dostupné z: <https://bit.ly/2QLA90t> [cit. 14. 12. 2019].

podléhají úpravě procedurální směrnice¹² ve spojení se směrnicí o podmínkách přijímání,¹³ nebo nařízení Dublin III,¹⁴ nebo cizinci neoprávněně pobývající na území EU, podléhající návratové směrnici,¹⁵ se často ocitají v situaci, kdy jsou opakovaně zbavováni osobní svobody – od krátkých, třeba jen hodinových časových úseků až po mnohaměsíční zbavení osobní svobody.¹⁶

Svým způsobem je paradoxní, že hlavní evropský kánon lidských práv – Evropská úmluva – ochranu jejich osobní svobody neupravuje tak přísně, naopak připouští poměrně rozsáhlé zásahy do osobní svobody cizinců za mírnějších podmínek než v jiných případech zbavení osobní svobody. ESLP je k smluvním státům poměrně velkorysý¹⁷ a opakovaně zdůrazňuje právo státu regulovat, kdo na jeho území vstupuje, kdo na něm pobývá a kdo je musí z rozhodnutí státu opustit.¹⁸ Detence cizince může efektivně pomoci toto oprávnění realizovat. I když osobní svoboda představuje svobodu esenciálního charakteru, do níž lze zasahovat jen z úmluvou vymezených, restriktivně vykládaných důvodů, zvláštní detenční důvod věnovaný cizincům podle ESLP umožňuje zbavit cizince osobní svobody v podstatě v každé situaci, kdy (i) lze dosud hovořit o „bránění nedovolenému vstupu“, např. i v situaci, kdy jde o žadatele o mezinárodní ochranu čekajícího

¹² Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/32/EU ze dne 26. června 2013 o společných řízeních pro přiznávání a odmítání statusu mezinárodní ochrany.

¹³ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/33/EU ze dne 26. června 2013, kterou se stanoví normy pro přijímání žadatelů o mezinárodní ochranu.

¹⁴ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 604/2013 ze dne 26. června 2013, kterým se stanoví kritéria a postupy pro určení členského státu příslušného k posuzování žádosti o mezinárodní ochranu podané státním příslušníkem třetí země nebo osobou bez státní příslušnosti v některém z členských států.

¹⁵ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/115/ES ze dne 16. prosince 2008 o společných normách a postupech v členských státech při navrácení neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí.

¹⁶ Srov. např. rozsudek ESLP ze dne 15. 11. 1996, ve věci *Chahal vs. Spojené království*, č. 22414/93.

¹⁷ Bizarní příklad toho, co ESLP ještě snese jako „řádný běh řízení směřující k vyboštění, v souladu se žádostí o mezinárodní ochranu“, je rozsudek ze dne 25. 6. 2019, ve věci *Al-Husini vs. Bosna a Hercegovina* (č. 2), stížnost č. 10112/16. Stěžovatel byl tři a půl roku zajištěn, zatímco se Bosna a Hercegovina dotazovala 50 různých států, zda by ho nepřijaly na své území. Stěžovatel z pohledu žalovaného státu představoval hrozbu pro národní bezpečnost, a nelze se divit, že Bosna a Hercegovina s žádostí o jeho převzetí ani po tolika pokusech neuspěla.

¹⁸ Rozsudek ze dne 1. 9. 2015, ve věci *Khalifa a další vs. Itálie*, č. 16483/12, odst. 60.

na posouzení jeho žádosti,¹⁹ nebo (ii) kdy běží procedura směřující k vyhoštění cizince, prováděná s řádnou péčí.²⁰ Předpokladem samozřejmě je zákonost a zákaz svévole, hlediskem však není nezbytnost.²¹

Zejména první větev cizinecké detence podle Evropské úmluvy poskytuje významně větší rozsah oprávnění státu zasahovat do osobní svobody cizince, než by vyplývalo z Úmluvy o právním postavení uprchlíků,²² jež je ideovým zdrojem unijního azylového práva.²³ I když tedy obecně záruky čl. 6 Listiny základních práv EU odpovídají svým obsahem čl. 5 Evropské úmluvy,²⁴ lidskoprávním katalogem EU poskytuje vyšší úroveň ochrany. Listina základních práv EU na rozdíl od Evropské úmluvy²⁵ připouští zásah do osobní svobody jen tehdy, je-li nezbytný.²⁶ Tento požadavek se pak konkrétně promítá do sekundárního práva EU, kde jednotlivé předpisy blíže definují, ve kterých situacích je možné zajištění považovat za nezbytné.²⁷ Základním pravidlem je, že nikdo nemůže být zajištěn jen proto, že se vůči němu uplatňuje některý z postupů podle azylového *acquis*.

¹⁹ Rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 29. 1. 2008, ve věci *Saadi vs. Spojené království*, stížnost č. 13229/03. Srov. naopak rozsudek ze dne 7. 6. 2011, *R. U. vs. Řecko*, č. 2237/08, kde ESLP nepodřádl zajištění žadatele o mezinárodní ochranu pod první větev detenčního důvodu podle písm. f), naopak konstatoval porušení čl. 5 Evropské úmluvy podle druhé, vyhošťovací větve čl. 5 odst. 1 písm. f). Tento rozpor, kdy lze u žadatelů o mezinárodní ochranu zřejmě uvažovat o zajištění pod oběma větvemi citovaného ustanovení, ESLP přiznal v dále zmíněném rozsudku ve věci *Suso Musa vs. Malta*.

²⁰ Srov. rozsudek ESLP ze dne 19. 7. 2018, ve věci *Kabadava Arabchige a další vs. Kypr*, č. 16870/11 a další, odst. 58.

²¹ K tomu GRABENWARTER, Christoph. *European Convention on Human Rights. Commentary*. C. H. Beck, 2014, s. 83.

²² Viz čl. 31 Úmluvy o právním postavení uprchlíků, vyhlášena jako sdělení č. 208/1993 Sb.

²³ Srov. výslovný odkaz v čl. 18 Listiny základních práv EU; dále viz PEERS, Steve a kol. (eds.). *The EU Charter of Fundamental Rights. A Commentary*. Hart Publishing, 2014, s. 524 a násl.

²⁴ Podle čl. 52 odst. 3 Listiny základních práv EU, dále viz Vysvětlení k Listině základních práv, publikováno v Úředním věstníku C 303 dne 14. 12. 2007, s. 17–35, vysvětlení k čl. 6.

²⁵ Viz např. rozsudek ESLP ze dne 19. 7. 2018, ve věci *Kabadava Arabchige a další vs. Kypr*, č. 16870/11 a další, odst. 58.

²⁶ Jak plyne z obecného čl. 52 odst. 1 Listiny základních práv EU. Srov. metodologii SDEU, s níž přistoupil k přezkumu souladu zajištění žadatele o azyl za účelem vyhoštění z pohledu čl. 6 Listiny základních práv, ve spojení s čl. 5 Evropské úmluvy, v rozsudku ze dne 15. 2. 2016, *J. N. vs. Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, C-601/15 PPU.

²⁷ Srov. čl. 28 odst. 2 ve spojení s čl. 2 písm. n) nařízení Dublin III (koncept vážného nebezpečí útoku), čl. 8 odst. 3 směrnice o podmínkách přijímání (širší výčet důvodů), čl. 15 odst. 1 návratové směrnice (nebezpečí skrývání se nebo maření návratu).

Takto rozdané karty neznamenají, že by pro standard ochrany osobní svobody cizince byla Evropská úmluva irelevantní. Naopak – mnohé zásadní posuny v lidskoprávní rovině azylového a cizineckého zajišťování pramení z judikatury ESLP.²⁸ Za všechny zmiňme alespoň pojetí zajištění dětí jako nástroje *ultima ratio* pro jeho rozpor s nejlepším zájmem dítěte,²⁹ který ESLP opět potvrdil v rozsudcích z posledních let,³⁰ nebo narušení principu vzájemné důvěry mezi členskými státy ohledně naplňování lidskoprávních standardů u zajištěných cizinců.³¹

Každodenní rozhodování se přesto odehrává na poli, jež výrazněji tvaruje sekundární právo EU odpovídající vyššímu standardu Listiny základních práv EU. Přezkum souladu zásahu do práva na osobní svobodu s čl. 5 Evropské úmluvy nicméně operuje s kritériem zákonnosti. To ESLP obecně vede k posuzování, zda zbavení osobní svobody proběhlo v souladu s procesními i hmotněprávními předpisy daného státu a nebylo svévolné.³² Ve členských státech EU je unijní právo součástí právního řádu, a tak by se ESLP mohl zabývat i tím, zda byly dodrženy normy sekundárního práva³³ – např. pravidlo, že žadatel o azyl nemůže být zajištěn jen proto,

²⁸ Obecně čerpá SDEU své závěry k právu na osobní svobodu právě z interpretace čl. 5 Evropské úmluvy. Srov. např. výklad HAILBRONNER, Kay a Daniel THYM (eds.) *EU Immigration and Asylum Law. A Commentary*. 2. vyd. C. H. Beck, 2016, s. 739 a násl. k detenci podle návratové směrnice, kde S. Manashvili nepřímo dokládá pronikání obecných principů čl. 5 do konkrétní právní úpravy zajištění ve směrnici.

²⁹ Shodný názor, že dítě by zásadně nemělo být zajištěno, lze dovodit i z čl. 37 písm. b) Úmluvy o právech dítěte, resp. z téhož ustanovení ve spojení s čl. 22 odst. 2 specificky ve vztahu k dětem-uprchlíkům. Pobjoy k tomu připomíná, že povinností států k dětem, jež se nachází v jejich jurisdikci, by měla být péče, nikoli detence, což plyne ze zvláštních povinností, které státy vůči dětským uprchlíkům jako zvlášť zranitelné skupině dětí mají. Viz POBJOY, Jason. In: TOBIN, John. *The UN Convention on the Rights of the Child. A Commentary*. Oxford University Press, 2019, s. 847–848.

³⁰ Ve sledovaném období jde o rozsudky ze dne 12. 7. 2016, ve věci *R.K. a další vs. Francie*, stížnost č. 68264/14; a *A.B. a další vs. Francie*, č. 11593/12.

³¹ Podle pilotního rozhodnutí ze dne 21. 1. 2011, ve věci *M.S.S. vs. Belgie a Řecko*, stížnost č. 30696/09.

³² Rozsudek ESLP ze dne 22. 9. 2015, ve věci *Nabil vs. Maďarsko*, stížnost č. 62116/12, odst. 30. V tomto případě dospěl k závěru, že zajištění žadatele o azyl nemohlo být odůvodněno probíhajícím řízením o vyhoštění, protože jeho souběh s azylovým řízením maďarský zákon vylučoval. Viz odst. 35 rozsudku.

³³ D. Wilsher vyslovuje obdobný závěr, když uvádí, že ESLP může zahrnout unijní právo mezi závazná pravidla při přezkumu zákonnosti zásahu do osobní svobody. In PEERS, Steve a kol. (eds.). *The EU Charter of Fundamental Rights. A Commentary*. Hart Publishing, 2014, s. 133.

že požádal o azyl. Teoreticky by šlo uvažovat i o tom, že by ESLP sám posoudil i naplnění kritéria nezbytnosti zásahu do osobní svobody podle Listiny základních práv EU.³⁴ K tomu však prakticky nedochází, protože ESLP sám sebe limituje tím, že posuzuje způsob interpretace a aplikace vnitrostátního práva vnitrostátními orgány jen z hlediska zjevné nerozumnosti nebo svévole.³⁵ I když je tedy zajímavé sledovat, jak ESLP tu více, tu méně odkazuje na konkrétní normy unijního práva, nedospěl zatím k tomu, že by přímo zpochybnil naplnění vnitrostátního kritéria nezbytnosti.

Pro konkrétní úpravu zajišťování cizinců je tak zcela zásadní úprava sekundárního práva EU. Právě na ní se vyplatí sledovat, zda a jak reagovalo na zkušenosti migrační krize, a to i pod tlakem judikatury obou soudů.

3 Odras krize v judikatuře z Lucemburku a Štrasburku

Už z předchozího nástinu plyne, že oba evropské soudy vychází nejen z rozdílného referenčního rámce s rozdílně vymezenými podmínkami pro zásah do osobní svobody cizince, ale liší se také v okruhu témat, kterým se ve své judikatuře mohou věnovat. Judikatura SDEU má možnost reagovat na konkrétní substantivní nebo procedurální otázky, judikatura ESLP zůstává omezená na obecné podmínky zásahu do osobní svobody. To se projevuje i v současné judikatuře obou soudů, kdy vydávají rozhodnutí pramenící z doby migrační krize.

3.1 Soudní dvůr EU

Vezmeme-li sledované období od počátku roku 2015, kdy se již v zimních měsících projevoval významný růst v počtu žadatelů o mezinárodní ochranu, vstupovala do něj judikatura SDEU ve stavu, kdy považovala zajištění žadatele o azyl za principiálně přípustné a souladné s Listinou základních práv EU a Evropskou úmluvou.³⁶ Avšak jen za podmínek vymezených sekundárním právem – na to klade důraz rozhodnutí o předběžné otázce ve věci *Al Chodor*, jež se jinak věnovalo povinnosti států vymezit objektivní kritéria

³⁴ Ibid., odst. 31.

³⁵ Ibid., odst. 30–31.

³⁶ Rozsudek SDEU ze dne 15. 2. 2016, ve věci *J. N. vs. Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, C-601/15 PPU.

nebezpečí útěku zákonem v souladu s požadavkem nařízení Dublin III.³⁷ Kromě tohoto konkrétního závěru SDEU v *Al Chodor* obecně shrnul svůj postoj k detenci žadatelů o azyl, u nichž by nemělo docházet k zajištění jen pro podání žádosti o mezinárodní ochranu. Podání žádosti ale zároveň může vést k zahájení dublinského řízení, a tím vyvolat potřebu zajistit provedení přemístění. SDEU přesto zdůraznil restriktivní přístup k zajišťování žadatelů. Je možné, „pouze existuje-li vážné nebezpečí útěku, které musí být zváženo na základě posouzení každého jednotlivého případu. Zajištění navíc musí být přiměřené a je odůvodněné, pouze pokud nelze účinně použít jiná, mírnější donucovací opatření.“³⁸ Za těchto podmínek lze zajistit cizince již v průběhu řízení, nikoli až po vydání rozhodnutí o přemístění.³⁹

Judikatura SDEU představuje v některých případech reakci na pokusy členských států „racionalizovat“ provádění migrační politiky. I případy, které nemají přímou souvislost s omezováním osobní svobody cizinců, dokreslují ale reakce SDEU na to, jak se státy vyrovnávaly s migrační krizí.⁴⁰

V konfliktu mezi zájmem státu na bezproblémovém provedení procedur oproti širšímu zachování základních práv a svobod jednotlivce se SDEU ve prospěch druhého zájmu přiklonil v případě zajištění žadatele o mezinárodní ochranu, jehož žádost byla shledána zjevně nedůvodnou, po dobu, během níž se rozhoduje o opravném prostředku.⁴¹ Takovou detenci shledal SDEU v rozporu s procedurální směrnicí, která v čl. 46 zajišťuje cizinci právo setrvat na území až do konečného rozhodnutí o jeho žádosti. V této věci však zajištění nebylo vládou odůvodněno dosud nepovoleným vstupem, ale vidinou budoucího vyhoštění cizince. Soud neumožnil vládě rozšířit působnost souboru nástrojů, které má k provádění návratů cizinců bez povolení ke vstupu a pobytu. Právě efektivita návratových operací je přitom

³⁷ Rozsudek SDEU ze dne 15. 3. 2017, ve věci *Al Chodor*, C-528/15, odst. 28 a násl.

³⁸ *Ibid.*, odst. 34.

³⁹ Rozsudek SDEU ze dne 31. 5. 2018, ve věci *Adil Hassan*, C-647/16, odst. 67.

⁴⁰ Příklad bez přímé souvislosti k zajišťování, nicméně vycházející z typických reálií migrační krize, je např. rozsudek SDEU ze dne 26. 7. 2016, ve věci *Jafari*, č. C-646/16. V něm soud posuzoval, jestli praxe obvyklá na balkánské trase (nebránit vstupu migrantů, usnadnit jim průchod přes vlastní území a co nejrychleji je nechat přejít do dalšího státu) měla dopad na interpretaci dublinských pravidel určování příslušnosti pro posouzení žádosti o mezinárodní ochranu.

⁴¹ Rozhodnutí SDEU ze dne 5. 7. 2018, ve věcech *Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie a další vs. C a J a S vs. Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, C-269/18 PPU.

podle Evropské komise jedno z nejpalčivějších míst migrační politiky, a „předčasné“ zajištění cizince mohlo vyloučit riziko, že se neúspěšný žadatel rozhodne nedoufat v příznivý výsledek řízení, ale rozhodne se dál pobývat ve státě nelegálně, nebo nelegálně vstoupit do státu jiného.

Podobný prvek „racionalizace“ postupu státu na úkor práv cizince vykazuje i předběžná otázka položená Nejvyšším správním soudem k zastavování soudního přezkumu rozhodnutí o zajištění cizince v případech, kdy zásah do osobní svobody mezitím skončil.⁴² Otázka je nyní kvůli zásahu Ústavního soudu akademická, podle stanoviska generální advokátky E. Sharpston však ani tento případ zjednodušení pravidel pro zásah do osobní svobody nebyl v souladu s unijním právem.⁴³ Hodí se dodat, že exemplární případ racionalizace, tentokrát vytvořený přímo členskými státy společně, dohoda o předávání nelegálních migrantů mezi Řeckem a Tureckem, SDEU meritornímu přezkumu nikdy nepodrobil. Tribunál (nepříliš přesvědčivě) vyloučil, že by se jednalo o akt orgánu EU.⁴⁴

V jiných případech naopak SDEU nepřisvědčil soudům pokládajícím předběžnou otázku, v níž naznačovaly větší rozsah odpovědnosti a povinností státu, a naopak podpořil „přiměřenou racionalizaci“. Pokud stát nad rámec požadavku procedurální směrnice a návratové směrnice upravil i opravný prostředek proti výsledku soudního přezkumu rozhodnutí, kterým nebyla udělena mezinárodní ochrana/kterým byla cizinci uložena povinnost vycestovat, nepožaduje unijní právo, aby opravný prostředek měl odkladný účinek.⁴⁵ V obou případech je však možné zajištění už během řízení, takže se prostor pro zbavení osobní svobody nerozsířuje.

Nejzajímavější skupina případů před SDEU se však zabývala reakcí ostatních členských států na selhávání jiného členského státu při poskytování adekvátní ochrany osobám, které na ni mají dle unijního práva nárok. Tuto linii judikatury donutil SDEU otevřít ESLP relativizací principu vzájemné

⁴² Řízení vedeno pod C-704/17, pro zpětvzetí předkládajícího soudu (Nejvyššího správního soudu) vyškrtáno usnesením ze dne 8. 3. 2019.

⁴³ Stanovisko ve věci ze dne 31. 1. 2019, č. C-704/17.

⁴⁴ Usnesení Tribunálu (prvního rozšířeného senátu) ze dne 28. 2. 2017, ve věci *NM vs. Evropská rada*, T-257/16.

⁴⁵ Rozsudky SDEU ze dne 26. 9. 2018, ve věci *X a Y vs. Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, C-180/17, a *X vs. Belastingdienst/Toeslagen*, C-175/17.

důvěry členských států v oblasti dodržování lidských práv. Není možné žadatele o mezinárodní ochranu volně přesouvat na základě zvláštních pravidel pro určování příslušnosti pro posuzování žádosti o mezinárodní ochranu mezi členskými státy a nebrat přitom ohledy na naplňování jeho lidských práv.⁴⁶ To má zprostředkovaně dopad i na možnost zajistit cizince: pokud není prakticky možné provést přemístění, není ani možné, aby byl cizinec za tímto účelem zajištěn.

SDEU však tento princip přijal jen ve vazbě na porušení čl. 4 Listiny základních práv EU (čl. 3 Evropské úmluvy), které pramení ze systémových nedostatků azylového systému.⁴⁷ Jeho judikatura se promítla již v nařízení Dublin III. Čl. 3 odst. 2 nařízení Dublin III se dostalo aplikace před národními soudy členských států především vůči Maďarsku. Je-li mi však známo, přímou předběžnou otázkou na kvalifikování nedostatků maďarského azylového systému jako systémové nedostatky ve smyslu tohoto ustanovení SDEU nezodpovídal, členské státy je vyhodnocovaly samy.⁴⁸

Nakonec to však byl právě maďarský soud, který se obrátil na SDEU s předběžnou otázkou, která ve své podstatě upozorňovala na nedostatky maďarského azylového systému a hledala návod na to, jak se mají zohlednit v případě dublinského transferu a navazujícího řízení v Maďarsku.⁴⁹ Tento nedostatek spočíval především v riziku, že žadatel o mezinárodní ochranu, který byl do Maďarska přemístěn podle nařízení Dublin III, bude předán dále do Srbska, aniž by Maďarskem (státem příslušným k posouzení podle nařízení Dublin III) byla jeho žádost meritorně posuzována. Srbsko totiž bylo

⁴⁶ Rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 21. 1. 2011, ve věci *M.S.S. vs. Belgie a Řecko*, stížnost č. 30696/09.

⁴⁷ Rozsudek SDEU ze dne 21. 12. 2011, ve spojených věcech *N.S. vs. Secretary of State for the Home Department a M.E. a další vs. Refugee Applications Commissioner*, č. C-411/10 a C-493/10. Jak podotýká Heijer, SDEU v tomto rozsudku vyloučil, že by překážku přemístění, a tedy i dalšího zajištění, představovalo kterékoli porušení unijního práva, standardem je skutečně až riziko porušení čl. 4 Listiny základních práv EU. In PEERS, Steve a kol. (eds.). *The EU Charter of Fundamental Rights. A Commentary*. Hart Publishing, 2014, s. 532.

⁴⁸ Stav k lednu 2016 (tedy bezprostřední vývoj na situaci v Maďarsku během roku 2015) zachycuje fact sheet European Council on Refugees and Exiles (ECRE). *Case Law Fact Sheet: Prevention of Dublin Transfers to Hungary*. 2016. Dostupné z: <https://bit.ly/30cu1kM> [cit. 12. 1. 2020].

⁴⁹ Rozsudek SDEU ze dne 17. 3. 2016, ve věci *Shiraz Baig Mirza vs. Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*, č. C-695/15 PPU.

novelizací maďarského zákona označeno jako bezpečná třetí země, a přitom do Maďarska většina žadatelů vstoupila právě ze Srbska. Pro podstatnou část osob na tzv. balkánské trase bylo Maďarsko zemí, jehož příslušnost by byla určena podle dublinských kritérií na základě nepovoleného vstupu na území. SDEU se vyhnul hodnocení situace v Maďarsku,⁵⁰ pouze odpověděl, že zamítnutí žádosti poukázáním na bezpečnou třetí zemi není ve státě příslušném podle dublinských kritérií ani za takové situace vyloučeno.

ESLP však od rozhodnutí ve věci *M.S.S. vs. Belgie a Řecko* postoupil o krok dále a připustil, že ohrožení nelidským či ponižujícím zacházením nemusí pramenit jen ze systémových nedostatků azylového systému, ale specificky i ze zranitelné situace konkrétních cizinců, která snižuje práh aplikovatelnosti čl. 3 Evropské úmluvy.⁵¹ Tento vývoj SDEU napodobil rozsudkem *C.K. a další vs. Slovinsko*.⁵² Předkládající soud se zabýval tím, zda je stát povinný využít tzv. klauzule suverenity⁵³ a věcně rozhodnout o žádosti o mezinárodní ochranu stěžovatelky – čerstvé rodičky, která trpěla poporodní depresí se suicidiálními stavy vyvolanými její životní nejistotou. Ač SDEU shledal, že neexistují zprávy o selhávání chorvatského azylového systému a dostupnost lékařské péče je uspokojivě zajištěna, přesto nelze vyloučit v případě obzvláště závažného zdravotního stavu riziko nelidského zacházení kvůli nedostupnosti specializované péče. Tím SDEU umožnil přihlédnout k jedinečné charakteristice cizince (jeho zdravotnímu stavu). Pokud existuje „*skutečné a prokázané riziko značného a nevratného zhoršení jeho zdravotního stavu, představuje toto přemístění nelidské a ponižující zacházení ve smyslu uvedeného článku* (čl. 4 Listiny základních práv EU, pozn.). (...) [Z] *obecné a absolutní*

⁵⁰ Proti Maďarsku nicméně Komise v letech 2018–2019 podala dvě žaloby pro nesplnění povinnosti státu: první se týká protiprávní detence žadatelů o azyl v tranzitních zónách, druhá maďarské legislativy známé jako „Stop Soros“ a nepřipustného rozšiřování důvodů nepřijatelnosti žádosti o mezinárodní ochranu (podle tiskových zpráv Komise ze dne 25. 7. 2019. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_4260; a ze dne 19. 7. 2018. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_18_4522). Dalším případem může být porušení povinnosti Maďarska poskytovat lidem v tranzitních zónách dostatečnou stravu, kde Komise vyzvala v říjnu 2019 odůvodněným stanoviskem vládu k vyjádření. V téže věci ESLP vydal několik předběžných opatření (přehled viz *Hungary Continues to Starve Detainees in the Transit Zones. Hungarian Helsinki Committee* [online]. 23. 4. 2019. Dostupné z: <https://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/Starvation-2019.pdf>).

⁵¹ Rozsudek ESLP ze dne 4. 11. 2014, ve věci *Tarakbel vs. Itálie*, č. 29217/12.

⁵² Rozsudek ze dne 16. 2. 2017, č. C-578/16 PPU.

⁵³ Čl. 17 nařízení Dublin III.

povahy zákažu, jenž je stanoven v tomto článku, nicméně vyplývá, že přemístění žadatele do tohoto členského státu je vyloučeno v každé situaci, kdy jsou dány vážné a prokazatelné důvody se domnívat, že žadatel bude takovému riziku vystaven při přemístění nebo v jeho důsledku“ (důraz doplněn, pozn.).⁵⁴

Na okraj dodejme, že SDEU oslabil princip vzájemné důvěry ještě v jednom směru, a to když připustil, že z hlediska čl. 4 Listiny základních práv EU (zákažu mučení a nelidského a ponižujícího zacházení) se musí posuzovat nejen zacházení s žadatelem o mezinárodní ochranu, ale i s *osobou, které byla udělena*. Jinými slovy, časové hledisko hrozícího porušení čl. 4 Listiny základních práv EU není rozhodující.⁵⁵ Má-li rozhodující orgán k dispozici objektivní a aktuální informace, které svědčí o riziku „systémových či celoplošných nedostatků, anebo nedostatků týkajících se některých skupin osob“, kterým by konkrétní člověk mohl být vystaven, musí je zohlednit. Vzápětí ale soud zdůraznil obzvláště vysoký práh pro kvalifikování špatného zacházení jako nelidského či ponižujícího zacházení. Pouhá nejistota nebo zhoršení životních podmínek tedy překážku přemístění nepředstavují, naproti tomu stav silné materiální deprivace bez možnosti uspokojit své nejzákladnější potřeby (jídlo, hygiena, ubytování) způsobený člověku závislému na veřejné podpoře, bez jeho zavinění, kvůli „nezájmu orgánů členského státu“ by takovou situaci představoval.⁵⁶ To je nutné zohlednit i z hlediska zásahu do osobní svobody.

3.2 Evropský soud pro lidská práva

Judikatura ESLP kvůli přetíženosti soudu obvykle následuje s delším odstupem po událostech, jichž se týká. V tomto ohledu však může být vlastně příhodné, že prvky selhávání azylového systému bylo možné v některých státech pozorovat dříve. V době, kdy migrační krize probíhala, tak ESLP již vydal nebo právě vydával rozhodnutí mající patřičný „krizový přesah“. Jak je lze zobecnit? Krizi navzdory, lidskoprávní záruky trvají, a to v nezměněné výši. Na druhou stranu i ESLP vydal některá ke státům vstřícná rozhodnutí;

⁵⁴ Rozsudek SDEU ze dne 19. 3. 2019, ve věci *Abubacarr Jawo vs. Německo*, č. C-163/17, odst. 87, k interpretaci rozsudku N.S. a další.

⁵⁵ Rozsudek *Abubacarr Jawo vs. Německo*, odst. 88.

⁵⁶ *Ibid.*, odst. 90–92.

zejména jde o rozhodnutí velkého senátu ve věci *Ilias a Ahmed vs. Maďarsko*,⁵⁷ které lze považovat za velmi problematické, avšak jehož důkladná reflexe přesahuje možnosti tohoto příspěvku.

Dodržování daného standardu platí podle ESLP ve vztahu k materiálním podmínkám zajištění z hlediska zákazu nelidského a ponižujícího zacházení (čl. 3 Evropské úmluvy) i jako prvku přípustnosti zásahu do osobní svobody (čl. 5 odst. 1 Evropské úmluvy).⁵⁸ I když ESLP v rozsudku *Khlaifia vs. Itálie* uznal výjimečnost situace ve Středomoří způsobenou významně vyššími počty migrantů, vzhledem k absolutní povaze zákazu nelidského a ponižujícího zacházení považoval za porušení i špatné podmínky, které objektivně pramení ze špatné humanitární situace, ne přímo ze zanedbání / z úmyslného postupu státu.⁵⁹ Stejný závěr uvedl i později ve vztahu k Bulharsku, kde navíc šlo o specifickou situaci zajištění nezletilých ve zcela nevyhovujících podmínkách.⁶⁰ Přesto se zdá, že i když ESLP nepochybně absolutní charakter zákazu nelidského a ponižujícího zacházení, nerespektujícího lidskou důstojnost zajištěných cizinců, byl ochotný do určité míry zohlednit mimořádnost poměrů: „Bylo by zjevně *umělé posuzovat případ bez ohledu na jeho obecný kontext. Proto soud pamatoval společně s jinými faktory i na to, že nepochybnitelné těžkosti a nepohodlí, kterému byli stěžovatelé vystaveni, pramenily ve značné míře z extrémních problémů, kterým italské úřady v danou dobu čelily.*“⁶¹ Možná právě proto nebyl příliš nakloněn shledávat materiální podmínky detence za rozporné s čl. 3 Evropské úmluvy,⁶² pokud nebyly ve zcela příkřem rozporu se základními požadavky.⁶³

⁵⁷ Rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 21. 11. 2019, ve věci *Ilias a Ahmed vs. Maďarsko*, č. 47287/15.

⁵⁸ Zatímco čl. 5 Evropské úmluvy je derogovatelný na základě čl. 15, od závazků podle čl. 3 nelze v souladu s čl. 15 odst. 2 odstoupit ani v případě „*války nebo jiného veřejného obrožení státní existence*“.

⁵⁹ Rozsudek ESLP ze dne 1. 9. 2015, ve věci *Khlaifia a další vs. Itálie*, č. 16483/12.

⁶⁰ Rozsudek ESLP ze dne 7. 12. 2017, ve věci *S.F. a další vs. Bulharsko*, č. 8138/16.

⁶¹ Rozsudek ve věci *Khlaifia a další vs. Itálie*, odst. 124 a násl.

⁶² Srov. pohled čtvrtého senátu a velkého senátu na podmínky v tranzitním středisku Rözske, věc *Ilias a Ahmed vs. Maďarsko*, č. 47287/15; Obdobné závěry učinil i Evropský výbor k prevenci mučení a nelidského nebo ponižujícího zacházení (CPT) během ad hoc návštěvy Maďarska na podzim 2015. Zpráva CPT z 3. 11. 2016 dostupná z: <https://rm.coe.int/16806b5d22> [cit. 15. 12. 2019].

⁶³ Srov. poněkud extrémní případ (časově předcházející migrační krizi) je rozsudek ESLP ze dne 26. 3. 2019, ve věci *Hagbilo vs. Kypr*, č. 47920/12, kdy byl stěžovatel zajištěn na policejních stanicích po dobu 15 měsíců (!).

Druhým aspektem pak je, že ESLP nesnížil procesní standard rozhodování o zbavení osobní svobody. Základní podmínky pro zásah do osobní svobody zůstávají nezměněny. Už dříve také ESLP naznačil, že vytíženost úřadů ho nijak nepohne k tomu, aby toleroval povrchní, skutkově neindividualizované rozhodování o zajištění.⁶⁴ I když stát musí přijmout nějaká mimořádná opatření, měla by mít oporu ve vnitrostátním právu, pokud mají vést k zásahu do osobní svobody cizinců. Takový závěr šlo vyvodit z rozhodnutí čtvrtého senátu ESLP v případě *Ilias a Ahmed vs. Maďarsko*,⁶⁵ kdy Maďarsko aplikovalo hraniční proceduru posuzování žádostí o mezinárodní ochranu, která předpokládala, že cizinci zadrženi po přechodu hranice budou dále shromážděni (eufemisticky řečeno) v příhraničních tranzitních zónách. Čtvrtý senát nesouhlasil s argumentací, že se tyto tranzitní zóny nachází mimo jurisdikci Maďarska nebo že (teoretická) možnost přejít hranici zpět do Srbska (a tím ztratit možnost žádat v EU o mezinárodní ochranu) vylučuje, že by docházelo ke zbavení osobní svobody. Pokud pak takový postup vnitrostátních orgánů neměl dostatečně jasnou, předvídatelnou a dostupnou oporu v právním předpise (materiální aspekt zákonnosti), neprošel testem legality podle čl. 5 odst. 1 Evropské úmluvy. Nicméně velký senát ESLP tyto závěry čtvrtého senátu z věci *Ilias a Ahmed vs. Maďarsko* překonal vlastním rozhodnutím, podle něhož postup Maďarska vůbec nevedl ke zbavení osobní svobody.

Vedle navazování na svou starší judikaturu reagoval ESLP i na aktuální vývoj migrační krize. V jeho judikatuře týkající se zajišťování cizinců se odráží konkrétní dopad dohody mezi EU (vlastně představiteli členských států zasedajících v Evropské radě, jak vyložil Tribunál) a Tureckem na právní postavení a základní práva žadatelů o mezinárodní ochranu v Řecku, ve státě, kde vstoupili do EU. Dohoda se teoreticky měla uplatňovat i v případě, že žadatel *prima facie* naplňoval podmínky pro udělení doplňkové ochrany. Cizinci pocházející ze Sýrie se před uzavřením dohody nacházeli v takovém postavení, že pokud se jim podařilo prokázat svou státní příslušnost, situace extrémního všeobecného násilí v Sýrii vylučovala jejich vyhoštění (za uplatnění principu *non-refoulement* podle čl. 3 a 2 Evropské úmluvy).⁶⁶ Tím bylo

⁶⁴ Rozsudek ESLP ze dne 22. 9. 2015, ve věci *Nabil vs. Maďarsko*, č. 62116/12.

⁶⁵ Rozsudek čtvrtého senátu ESLP ze dne 14. 3. 2017, č. 47287/15.

⁶⁶ Rozsudek ESLP ze dne 21. 6. 2018, ve věci *S.Z. vs. Řecko*, č. 66702/13.

vyloučeno, aby mohli cizinci syrské státní příslušnosti být zajištěni za účelem jejich navrácení do Sýrie, protože nebylo možné realisticky očekávat, že by účelu zajištění šlo (v souladu s Evropskou úmluvou) dosáhnout.⁶⁷

Ještě ve vztahu k roku 2013 tak ESLP dospěl k závěru, že zajištění Sýřana, který na území Řecka vstoupil ilegálně, porušovalo čl. 5 odst. 1 písm. f) Evropské úmluvy, protože situace v Sýrii nenasvědčovala tomu, že by bylo možné jej v dohledné době vyhostit.⁶⁸ Právní hodnocení soudu se však proměnilo spolu s tím, jak Řecko začalo (byť v omezeném měřítku) uplatňovat dohodu o navrácení osob, které do Řecka nelegálně vstoupily z Turecka.⁶⁹ Z hlediska důvodu pro zajištění jej jako „řádně vedené řízení o vyhoštění“ uspokojilo to, že existoval záměr stěžovatele předat do Turecka podle turecko-unijní dohody.⁷⁰ Případ posuzovaný ESLP se sice týkal skupiny Afghánců, kteří byli po připlutí na řecké ostrovy umístěni do jednoho z recepčních center, tzv. hotspotů, s uzavřeným režimem, kde požádali o azyl. Ze znění dohody však bylo zřejmé, že se má uplatňovat také na (neúspěšné) žadatele o mezinárodní ochranu ze Sýrie. Totožnou argumentaci pro zbavení osobní svobody opírající se o „přípravu na přemístění do Turecka“ tak bylo možné použít i u nich. Nutno však podotknout, že se ESLP nezabýval souladem dohody s čl. 3 Evropské úmluvy z pohledu zákazu řetězového *refoulement*. Jinými slovy, nešlo o to, zda lze Turecko označit jako bezpečnou třetí zemi; jeho přezkum se omezil na zbavení osobní svobody. To, že akceptoval dohodu jako podklad k zajištění během řízení o vyhoštění stěžovatelů, ještě nepředznamenává soulad takového vyhoštění s čl. 3 Evropské úmluvy (k tomu by bylo třeba posoudit, nakolik následně hrozí vyhoštění stěžovatele z Turecka v rozporu se zákazem *refoulement*).

K jedné zásadní koncepční otázce zajišťování cizinců se však ani během tohoto období ESLP nevyjádřil, i když k tomu dostal příležitost. Jde o způsob,

⁶⁷ Požadavek realistické možnosti naplnění účelu zajištění v dohledné době se odvíjí od právního názoru ESLP vyjádřeném v rozsudku ze dne 27. 7. 2010, ve věci *Louled Massoud vs. Malta*, č. 24340/08.

⁶⁸ Rozhodnutí ze dne 15. 10. 2015, ve věci *L.M. a další vs. Rusko*, č. 40081/14 a další, později ze dne 14. 2. 2017, ve věci *S.K. vs. Rusko*, č. 52722/15.

⁶⁹ Text tiskového prohlášení zachycujícího obsah dohody mezi EU (resp. představiteli členských států zasedajícími v Evropské radě) s Tureckem – „Prohlášení EU a Turecka“ ze dne 18. 3. 2016, český překlad dostupný z: <https://bit.ly/37WI8NU> [cit. 15. 12. 2019].

⁷⁰ Rozsudek ESLP ze dne 25. 1. 2018, ve věci *J. R. a další vs. Řecko*, stížnost č. 22696/16.

jakým by měl ESLP reagovat na následující rozpor. Jak už bylo uvedeno výše, ESLP akceptuje zajištění i u žadatelů o azyl – s kritizovaným zdůvodněním, že u cizince, který požádal o mezinárodní ochranu, dosud není rozhodnuto, zda získá oprávnění zůstat.⁷¹ Stát mu pouze dočasně umožnil vstup na území (*temporary admission*), ale povolení vstoupit (*authorized/lawful entry*) se stane definitivním až udělením mezinárodní ochrany (*authorization of entry*). Nikoli už s žádostí o ni – žádost o mezinárodní ochranu představuje žádost o „povolený vstup“ (*authorized entry*).⁷² Unijní právo však předpokládá, že žadatel může na území členského státu setrvat do doby rozhodnutí o jeho žádosti.⁷³

Argumentaci ESLP připouštějící zajištění žadatele o azyl podle čl. 5 odst. 1 písm. f) Evropské úmluvy, se pokusil zpochybnit stěžovatel ve věci *Suso Musa vs. Malta*. Tvrdil, že maltské vnitrostátní právo (tzn. v jádru právo unijní) poskytuje právní základ pro povolení vstoupit a pobývat na území Malty po dobu, kdy běží azylové řízení. Právní závěry případu *Saadi*⁷⁴ proto nemohou platit univerzálně. Naopak je třeba posoudit, jestli vnitrostátní právo nepřiznalo žadatelům o mezinárodní ochranu větší rozsah práv tím, že jim udělilo „povolení ke vstupu a pobytu“ po dobu řízení. Pak ovšem ve stejnou dobu nemohou být v souladu s Evropskou úmluvou zajištění ani za účelem zabránění nepovolenému vstupu, ani za účelem vyhoštění.⁷⁵ ESLP připustil, že tato argumentace „není prosta určitého opodstatnění“. Pokud stát poskytne širší záruky, a to jasnou a určitou právní úpravou, detence žadatele o mezinárodní ochranu by narážela na podmínku zákonnosti a úzké souvislosti se sledovaným účelem zajištění, a tím se dostala do rozporu s Evropskou úmluvou.⁷⁶ ESLP odpověděl jako chytrá horákyňe, která „nemá interpretovat národní právo“: z formulace, že žadatel může vstoupit a zůstat na území Malty do konečného rozhodnutí o žádosti, vyvodil zákaz žadatele vyhostit, „nikoli nezbytně“ formální povolení ke vstupu na území.⁷⁷

71 Rozsudek ESLP ze dne 29. 1. 2008, ve věci *Saadi vs. Spojené království*, stížnost č. 13229/03.

72 Rozsudek ESLP ze dne 23. 7. 2013, ve věci *Suso Musa vs. Malta*, stížnost č. 42337/12.

73 Srov. čl. 9 odst. 1 procedurální směrnice, který využívá podobnou kličku – právo setrvat na území nezakládá povolení k pobytu: „Žadatelé mohou v členském státě setrvat výlučně za účelem řízení do doby, než rozhodující orgán vydá rozhodnutí v řízení v prvním stupni podle kapitoly III. Toto právo setrvat nezakládá nárok na povolení k pobytu.“

74 Cit. v pozn. 66.

75 Rozsudek *Suso Musa*, odst. 69 a násl.

76 Ibid., odst. 97.

77 Ibid., odst. 98.

Po tomto rozhodnutí následovala odmlka. I když by úvahy v *Suso Musa* nahrávaly spíše stěžovatelům—zajištěným žadatelům, kteří se mohli dovolávat nepřípadnosti použití detenčního důvodu podle písm. f) a nedostatečnosti právního základu pro detenci podle písm. b),⁷⁸ toto téma se (paradoxně) vrátilo díky maďarské vládě ve věci *O.M. vs. Maďarsko*.⁷⁹ Ta použila v klasickém případě zajištění cizince (bez povolení vstupu/pobytu, který po zajištění požádal o mezinárodní ochranu) odkaz na čl. 5 odst. 1 písm. b) Evropské úmluvy, ačkoli se nezdá, že by jí cokoli bránilo využít komfortnějšího písm. f) pro zdůvodnění detence po zahájení azylového řízení, v porovnání s nímž písm. b) nastavuje vyšší standard ochrany. ESLP tak posoudil soulad detence stěžovatele s Evropskou úmluvou podle detenčního důvodu uvedeného vládou a posoudil i obsah vnitrostátního práva, které upravovalo povinnosti stěžovatele, jejichž naplnění mělo zajištění zabezpečit. Shledal, že vnitrostátní právo povinnosti stěžovatele uváděné jako účel detence dostatečně nevymezuje, a proto zajištění nemohlo splnit podmínku zákonnosti.⁸⁰ Zklamáním však je obecná část odůvodnění, v níž se ESLP mohl koncepčně postavit ke vztahu detence cizince podle písm. b) a f). Namísto toho zrekapituloval dosavadní rozpornou judikaturu a využil toho, že odkaz na písm. b) vnesla do případu vláda, již tížila povinnost zdůvodnit detenci; nemusel tak řešit rozpor mezi tvrzením vlády a stěžovatele.⁸¹ Žádné použitelné obecné pravidlo tak ani formulovat nemusel.

4 Krize? Reforma! (edice 2016–?)

4.1 Obecně

Přesuňme se nyní k politické reakci na migrační krizi. Azylové a cizinecké unijní právo prošlo přepracování opakovaně, a CEAS se tak nachází téměř

⁷⁸ „[Z]ákonné zatčení nebo jiné zřehavení svobody osoby proto, že se nepodrobila rozhodnutí vydanému soudem podle zákona, nebo proto, aby bylo zaručeno splnění povinnosti stanovené zákonem.“ (důraz doplněn, pozn.).

⁷⁹ Rozsudek ESLP ze dne 5. 7. 2016, č. 9912/15.

⁸⁰ Rozsudek *O.M. vs. Maďarsko*, odst. 54.

⁸¹ *Ibid.*, odst. 45 a násl.

ve stavu stále přestavby, neboť v něm zjevně stále přetrvávají nedostatky.⁸² Nyní je účinná, soudě podle počtu přepracování dublinských pravidel určování působnosti, třetí generace pravidel. Ta se přitom stala účinnou⁸³ nedlouho předtím, než se krize geograficky limitovaná na oblast Středomoří⁸⁴ „rozšířila“ – tedy než v rámci EU skokově narostl už dříve postupně rostoucí počet žadatelů o mezinárodní ochranu⁸⁵ i počet osob překračujících vnější hranice EU.

Ohlášení další reformy přitom bylo velmi rychlé. Už v květnu 2015 obsahovalo sdělení Evropské komise *European Agenda on Migration* (Evropský program pro migraci) náznaky toho, že se pro rok 2016, po vyhodnocení implementace stávající legislativy, počítá s přepracováním migračního *acquis*. Nejsilnější náznaky lze vidět u nařízení Dublin III, u nějž Komise lakonicky konstatovala, že „nepracuje tak, jak má“; u dalších předpisů sledovala zatím jen posílení aplikačního rámce prostřednictvím unijního soft-law a užší institucionální spolupráci (zejm. vyšší aktivitou Evropského podpůrného úřadu

⁸² Ilustrativní může být pohled na dvě současné statistiky vypovídající o naplňování dvou cílů společného azylového systému: dosáhnout do určité míry rovnoměrného zatížení států pomocí pravidel určení příslušnosti pro rozhodnutí o udělení mezinárodní ochrany (byť zde primárním cílem bylo vůbec určit, který stát má za konkrétního žadatele odpovědnost, prevence *refugee on orbit* a *asylum shopping*) a vyrovnat kvalifikační podmínky pro udělení mezinárodní ochrany (opět jako prevence *asylum shopping* a sekundárních pohybů žadatelů obecně). Zatížení členských států zůstává zcela disproporční, což bylo ostatně hlavním jevem migrační krize; pro aktuální statistiku viz *Eurostat*. Dostupné z: <https://bit.ly/2QíTDtE> [cit. 14. 11. 2019]. Statistika úspěšnosti/neúspěšnosti žadatelů v jednotlivých státech postupujících podle harmonizovaných kvalifikačních kritérií též naznačuje, že žadatelé nemají rovné šance na udělení mezinárodní ochrany z důvodu rozdílné národní aplikace unijních pravidel, viz *Eurostat*. Dostupné z: <https://bit.ly/2N-JeBjx> [cit. 14. 11. 2019] – zde však mohou existovat i jiné faktory ovlivňující výsledek (např. povaha země jako průjezdní oproti cílové a vliv tohoto faktoru na složení žadatelů, kulturní a historické souvislosti).

⁸³ K 1. lednu 2014.

⁸⁴ Srov. skutečnost, že dublinské transfery do Řecka byly pozastaveny už od roku 2011, kdy do fungování společného evropského azylového systému zasáhl rozsudek ESLP ve věci *M.S.S. vs. Belgie a Řecko*, op. cit. Pro úplnost dodejme, že Komise doporučila obnovit transfery do Řecka od března 2017 [viz doporučení Komise ze dne 8. 12. 2016, C(2016) 8525 final]. Situace v Itálii sice byla taktéž shledána problematickou – srov. rozhodnutí ze dne 4. 11. 2014, ve věci *Tarakbel vs. Itálie*, č. 29217/12.

⁸⁵ Asylum Statistics. *Eurostat* [online]. Dostupné z: <https://bit.ly/39Z7Z9N> [cit. 15. 12. 2019].

pro otázky azylu, zkr. EASO).⁸⁶ Záměr provést reformu CEAS⁸⁷ Komise potvrdila na jaře 2016,⁸⁸ návrhy představila v létě téhož roku. Od té doby jsme však svědky politického patu: pro koncepční změnu CEAS z mechanismu na určování členského státu, který má nést zátěž (*burden allocating*) na mechanismus solidárního sdílení zátěže (*burden sharing*) se nedaří najít dostatečnou politickou podporu vzhledem k diametrálně odlišnému přístupu států nyní zatížených a nyní odbřemeněných, které by měly přijmout větší podíl odpovědnosti. Zdá se nicméně, že neshoda panuje převážně na způsobu sdílení odpovědnosti,⁸⁹ nikoli např. na úpravě zajišťování cizinců. Proto dále vyjdu z původních návrhů Komise z července 2016 (nařízení Dublin IV,⁹⁰ procedurální nařízení,⁹¹ přepracovaná směrnice o podmínkách přijímání⁹²) a září 2018 (přepracovaná návratová směrnice⁹³); na jejich pozdější úpravy upozorním tam, kde je to vhodné.

4.2 Prvek zajištění cizince v návrzích legislativního balíčku

4.2.1 Procedurální nařízení a směrnice o podmínkách přijímání: zajištění během řízení o mezinárodní ochraně

Základní režim zajištění žadatelů o mezinárodní ochranu v EU zůstává upraven ve směrnici o podmínkách přijímání žadatelů, související procedurální

⁸⁶ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic And Social Committee and the Committee of the Regions. A European Agenda on Migration. 13. 5. 2015, COM(2015) 240 final.

⁸⁷ Pod hlavičku CEAS zde podřazuji i návratovou směrnici, přestože by měla patřit do oblasti přistěhovalecké politiky. Není neobvyklé, že cizinec projde oběma režimy – přistěhovaleckým a azylovým –, a to případně i několikrát. Stejně jako v realitě ani v teorii od sebe nejdou oba režimy plně oddělit.

⁸⁸ Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. Towards a Reform of the Common European Asylum System and Enhancing Legal Avenues to Europe. 6. 4. 2016, COM(2016) 197 final. Viz zejm. s. 4 se silnou kritikou dosavadních dublinských pravidel.

⁸⁹ K možnému pokroku v posledních měsících viz odpověď komisaře Avramopoulose ze dne 7. 11. 2019 na interpelaci europoslankyně Vozemberg-Vrionidi ke „koalici ochotných“, otázka zapsaná pod č. E-002442/2019. Dostupné z: <https://bit.ly/2O36qPk> [cit. 19. 11. 2019]; Viz také shrnutí IVANOV, Detelin. *Briefing. EU legislation in Progress. Reform of the Dublin system*. 1. 3. 2019. Dostupné z: <https://bit.ly/37gzE4B> [cit. 19. 11. 2019].

⁹⁰ Návrh Komise ze dne 4. 5. 2016, COM(2016) 270 final.

⁹¹ Návrh Komise ze dne 13. 7. 2016, COM(2016) 467 final.

⁹² Návrh Komise ze dne 13. 7. 2016, COM(2016) 465 final.

⁹³ Návrh Komise ze dne 12. 9. 2018, COM(2018) 634 final. Dalším navrhovaným předpisům z legislativního balíčku se nevěnuji.

směrnice však projde transformací na nařízení. Co se týče úpravy zajištění cizinců, poskytují oba návrhy stejný rozsah garancí osobní svobody jako stávající předpisy. Zajištění zůstává krokem uplatnitelným jen po „*posouzení každého případu, pokud nemohou být účinně uplatněna jiná, mírnější donucovací opatření*“.⁹⁴ Musí jít o individuální opatření reagující na chování konkrétního žadatele o mezinárodní ochranu, nikoli o plošný zásah. Navíc podle preambule směrnice o podmínkách přijímání jde o opatření krajní: „*mělo by být uplatňováno pouze poté, co byla řádně posouzena veškerá alternativní opatření, při nichž nedochází k fyzickému zajištění, s cílem lépe zajistit fyzickou a psychickou integritu žadatele. Jakékoli alternativní opatření nabízející zajištění by mělo respektovat základní lidská práva žadatele.*“⁹⁵

Vedle toho však nelze pominout, že jednou ze základních myšlenek nové úpravy je snaha zamezit sekundárním pohybům žadatelů o mezinárodní ochranu. Ta se projevuje napříč novou právní úpravou různě, z hlediska práva na osobní svobodu však především pokusy eliminovat nebezpečí útěku žadatele o azyl.⁹⁶ V určité míře na ně reaguje nová úprava i pozitivně (důkladnější harmonizaci podmínek přijímání žadatelů, beneficentů mezinárodní ochrany a procesu rozhodování, čímž chce snížit pobídky k přesouvání do azylově „příznivějších“ států), ale přítomné jsou též represivní prvky. Nicméně nedochází k podstatnějšímu rozšíření důvodů pro zajištění. Jde o úpravu nástrojů, které má stát předtím, než přikročí k zajištění, a které svou povahou odpovídají zásahům do svobody pohybu, ačkoli ta zůstává nominálně zachována v nezměněné šíři.⁹⁷ Na její úkor se však rozšiřuje povinnost státu určit žadateli místo pobytu – takový krok napříště nemusí být zdůvodněn pouze veřejným zájmem nebo ochranou veřejného pořádku. Definují se další důvody, včetně „účinného zamezení útěku žadatele“ (nehovoří se ani o prokazování existence nebezpečí útěku), zejména tehdy, kdy žadatel nepodal žádost o mezinárodní ochranu v první zemi CEAS, do níž vstoupil.⁹⁸

⁹⁴ Návrh směrnice o podmínkách přijímání, s. 11.

⁹⁵ Návrh směrnice o podmínkách přijímání, bod 26 preambule.

⁹⁶ Jen pro ilustraci, slovo „útěk“ a jeho různé podoby se v návrhu včetně odůvodnění objevuje 30krát.

⁹⁷ Čl. 7 odst. 1 směrnice o podmínkách přijímání, návrh jejího přepracování ponechává původní znění.

⁹⁸ Podle čl. 7 odst. 2 návrhu směrnice o podmínkách přijímání. Ač čl. 7 odst. 7 téhož návrhu směrnice odmítá plošné nařizování tohoto opatření na úkor individuálního vyhodnocování chování žadatele, je patrné, že toto je velmi rozšířený jev, a úprava tak otevírá dveře širokému uplatňování zajištění.

I pokud mu místo pobytu není určeno, musí vlastní zvolené místo žadatel úřadům ohlásit.⁹⁹ Pak má povinnost se na tomto místě pobytu zdržovat, jinak je rovnou dán důvod pro jeho zajištění.¹⁰⁰ Riziko útěku je provedeno stejnou definicí jako v nařízení Dublin III, avšak bez odkazů na povinná kritéria nebezpečí útěku – k tomu více dále.

Řízení na hranici, při němž se žadateli neumožní vstoupit na území, nýbrž vyčkává na rozhodnutí o své žádosti v tranzitní zóně, zůstává fakultativním. Na druhou stranu některé členské státy během migrační krize prokázaly značnou chuť jej využívat, nikoli však už dostatečné kapacity.¹⁰¹ Jde o jediné řízení, během něhož se předpokládá automatický zásah do osobní svobody cizince.¹⁰² Ten zůstává zajištěn po celou dobu posuzování žádosti. Jak stávající úprava, tak návrh shodně operují s maximální délkou zajištění čtyři týdny. Zkušenosti s maďarskou aplikací této úpravy dokládají, jak je důležité časově limitovat délku zajištění. Důraz na co nejkratší trvání zajištění během řízení na hranicích se projevuje v požadavku na co nejrychlejší vydání rozhodnutí, což však v praxi nemusí zabránit relativně dlouhému trvání zajištění. Důležité naopak jsou záruky proti aplikování tohoto řízení vůči nezletilým bez doprovodu, vůči ostatním zranitelným skupinám žadatelů nicméně chybí.

4.2.2 Nařízení Dublin IV: zajištění za účelem provedení dublinského transferu

Nejproblematictější součástí legislativního balíku jak z hlediska problémů během migrační krize, tak z hlediska složitosti hledání jejich řešení, je nařízení Dublin III, neboli soubor pravidel pro určování příslušnosti pro řízení o žádosti o mezinárodní ochranu a úprava souvisejícího řízení a přemísťování žadatele do určeného státu. Odůvodněním návrhu zmiňuje dva

⁹⁹ Čl. 7 odst. 4 návrhu procedurálního nařízení.

¹⁰⁰ Vedle toho bude jeho žádost považována za konkludentně vzatou zpět, ledaže by se do měsíce žadatel ohlásil a prokázal, že „selhal“ kvůli okolnostem, které nemohl ovlivnit (čl. 39 návrhu procedurálního nařízení). To je patrně ještě citelnější postih než dočasné zbavení osobní svobody, protože každá další žádost bude posuzována jako tzv. následná žádost s méně příznivou procesní úpravou (viz čl. 42 návrhu procedurálního nařízení).

¹⁰¹ Srov. rozhodnutí senátu ESLP ve věci *Ilias a Ahmed*, op. cit. v pozn. 60.

¹⁰² Hodnocení zásahu do osobní svobody se zde rozchází s pohledem velkého senátu ESLP ve věci *Ilias a Ahmed*, cit. v pozn. 52.

základní problémy: neudržitelnost dosavadních kritérií určování příslušnosti vedoucí k přetížení některých států a nízkou efektivitu dublinských transferů (co do počtu uskutečněných transferů z provedených dublinských řízení). Příčinou nízké efektivity mají být útoky žadatelů o mezinárodní ochranu. Přitom ale Komise v odůvodnění upozorňuje, že „častá praxe zajištění“, ohlášená dvěma třetinami států, vede k praktickým problémům, vysokým nákladům a právní nejistotě, neboť k zajištění státy přistupují různě.¹⁰³ Tato shrnutí odpovídají závěrům výzkumu implementace nařízení Dublin III. I přes to, že státy přímo aplikují (byť s nezbytným vnitrostátním provedením) jednotnou právní úpravu, zásahu do osobní svobody mohlo být vystaveno jen 7 % žadatelů v probíhajících dublinských řízeních (Dánsko), ale jinde i 70 % z nich (Česká republika).¹⁰⁴

Návrh stále vychází z principu, že jediným důvodem zajištění nemůže být podání žádosti o mezinárodní ochranu a vedení dublinského řízení, a principu *ultima ratio* (nezbytnost, neúčinnost mírnějších opatření) a přiměřenosti zajištění. Zejména zdůrazňuje zásadu trvání zajištění jen po co nejkratší dobu.¹⁰⁵ K minimalizaci délky zásahu do osobní svobody má vést zrychlení procedur. Návrh jednak obecně počítá se zkrácením lhůt pro úkony dublinského řízení mezi státy, ale počítá i s dalším zkrácením právě pro případy, kdy je cizinec zajištěn.¹⁰⁶ Zkracuje se i lhůta na provedení transferu na maximálně čtyři týdny od konečného rozhodnutí (návrh počítá i s urychlením řízení o opravném prostředku, jak stanovením lhůty, tak problematicky omezením rozsahu přezkumu;¹⁰⁷ druhostupňový opravný prostředek zjevně nemusí mít odkladný účinek, protože návrh počítá se zpětným přemístěním žadatele, pokud rozhodnutí bylo po jeho výkonu zrušeno). Důraz na zkrácení doby zásahu do osobní svobody je na jednu stranu chvályhodný, na druhou však vede k otázkám, zda se technickými vylepšeními podaří dublinské řízení natolik zefektivnit, aby tyto lhůty byly naplňovány i v časech

¹⁰³ Odůvodnění návrhu nařízení Dublin IV, s. 11.

¹⁰⁴ Vlastní odhady států v roce 2015. Podle European Commission, DG Migration and Home Affairs. *Evaluation of the Implementation of the Dublin III Regulation*. Final report. 18. 3. 2016, s. 68.

¹⁰⁵ Bod 27 preambule návrhu nařízení Dublin IV.

¹⁰⁶ Čl. 29 návrhu nařízení Dublin IV.

¹⁰⁷ Srov. rozsudek SDEU ze dne 7. 6. 2016, ve věci *Mehrdad Ghezalbash vs. Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, C-63/15.

zvýšeného počtu žadatelů. Pokud by stanovené krátké lhůty nestačily, nezakládá tím sice určení příslušnosti (ta se založí v případě žádosti o převzetí marným uplynutím lhůty k odpovědi dožadovaného státu), zajištění však musí být ukončeno – a pokud bylo o zajištění rozhodnuto skutečně důvodně, hrozí v takovém případě vážné nebezpečí útěku žadatele a zmaření účelu řízení.

Samo kritérium *vážného*, tzn. kvalifikovaného, nebezpečí útěku bylo zachováno, včetně jeho definice ponechané beze změny. Dále se uplatňuje požadavek na stanovení objektivních kritérií zákonem v čl. 2 písm. n) návrhu nařízení. Návrh však nijak nereaguje na zjištění o značně odlišné praxi členských států týkající se vymezení objektivních kritérií nebezpečí útěku. Některé státy jsou poměrně laxní, jiné striktní co do počtu zkoumaných kritérií; některé státy nedokázaly zareagovat na rozsudek SDEU ve věci *Al Chodor* vůbec a dál přistupují k zajištění, aniž by kritéria upravoval právní předpis. Některé odkazují na objektivní kritéria nebezpečí útěku, která o skutečném „riziku útěku“ vypovídají jen stěží.¹⁰⁸ Není též určen důkazní standard.

Podmínky pro zásah do osobní svobody tak zůstávají v zásadě stejné. Snížit potřebu zajišťovat žadatele má soubor „sankčních“ opatření vůči žadatelům, kteří poruší své (nově výslovně formulované) povinnosti, zejména povinnost setrvat ve státě, kde žadatel podal žádost nebo kam byl přemístěn za účelem provedení řízení o jeho žádosti. Komplexní sankční mechanismus obsahuje jednak procesní následky pro posouzení jeho žádosti, ale i ztrátu nároku na část materiální podpory podle směrnice o podmínkách přijímání.¹⁰⁹ Předpokladem tedy patrně je, že hrozba těchto sankcí zvýší součinnost žadatele a sníží nebezpečí útěku. Zda lze negativními, sankčními opatřeními zvýšit součinnost cizinců a zabránit sekundárním pohybům, je však diskutabilní.

¹⁰⁸ Viz European Council on Refugees and Exiles (ECRE). *Implementation of the Dublin III Regulation in 2018*. Březen 2019. Dostupné z: <https://bit.ly/2QzSpu6> [cit. 19. 11. 2019].

¹⁰⁹ Čl. 5 odst. 3 návrhu nařízení Dublin IV. K problematičnosti tohoto kroku z lidskoprávního hlediska srov. i rozsudek SDEU ze dne 12. 11. 2019, ve věci *Zubair Haqbin*, č. C-233/18, odst. 46, podle něhož má EU, prostřednictvím směrnice, zajistit „plné respektování lidské důstojnosti a podpořit uplatňování zejména článku 1 Listiny základních práv a že tato směrnice musí být odpovídajícím způsobem provedena. V tomto ohledu respektování lidské důstojnosti ve smyslu tohoto článku vyžaduje, aby se dotyčná osoba neocitla v situaci krajní materiální nouze, v níž by nemohla uspokojovat své nejzákladnější potřeby, jako je zejména potřeba se ubytovat, najíst, obléct a umýt, a kterou by bylo poškozeno také její tělesné či duševní zdraví nebo v důsledku které by se ocitla v zanedbaném stavu, jenž je v rozporu s lidskou důstojností.“

Prominentním kritikem návrhu Komise je přitom jeden z normotvůrců, Evropský parlament, jehož vyjednávací mandát založený na zprávě výboru Evropského parlamentu pro občanské svobody, spravedlnost a vnitřní věci (LIBE) naopak počítá jednak s vyškrtnutím sankčního ustanovení o ztrátě materiální podpory, jednak s posílením ochrany osobní svobody, a to ve třech ohledech: výslovně se vylučuje zajištění nezletilých,¹¹⁰ důraz se klade na individuální vyhodnocování situace cizince a prokazování vážného nebezpečí útěku na základě individuálních okolností, a konečně, předpokládá přenesení rozhodování o zajištění na soudy (*judicial authority*).¹¹¹ Že ve věci zajištění nepanuje mezi Evropským parlamentem a Radou EU shoda, definitivně doložil (neúspěšný) návrh bulharského předsednictví, které naopak navrhovalo snížit důvod pro zajištění na (nekvalifikované) „nebezpečí útěku“ (*de facto* na úroveň návratové směrnice, kde však jde o neoprávněně pobývajících cizince, nikoli žadatele o azyl).¹¹²

Vzhledem k trvajícímu rozporu mezi návrhy Rady EU a Evropského parlamentu je spekulací, jaká bude konečná podoba nařízení. Je však s podivem, že ani jeden z návrhů nereaguje na zjištění výzkumů hodnotících implementaci nařízení Dublin III k nejednotnosti praxe států, a tím na existující právní nejistotu. Přitom je paradoxní, že naprosto stejné výhrady (nejednotná, ale rozšířená praxe států při zajišťování, která vede k právní nejistotě žadatelů) vůbec stály za tím, že úprava zajištění byla do nařízení Dublin III vložena.¹¹³ Jedná se o totožné výhrady, které zaznívaly už vůči Dublinské úmluvě (Dublin I)¹¹⁴ a zcela zřetelně již tedy vůči nařízení Dublin II.¹¹⁵ V tomto

¹¹⁰ Podle údajů k roku 2014 umožňovalo detenci nezletilých bez doprovodu 17 členských států, 19 z nich zajišťovalo rodiny s dětmi. Viz SCHUMACHER, Günter a kol. *Data on Children in Migration*. European Commission, 2019, s. 7.

¹¹¹ Viz zpráva výboru LIBE ze dne 6. 11. 2017. Dostupné z: <https://bit.ly/2OtSaxQ> [cit. 19. 11. 2019].

¹¹² Návrh samotný není dostupný, srov. ale kritiku Beyond Solidarity: rights and reform of Dublin. *European Council on Refugees and Exiles (ECRE)* [online]. Únor 2018. Dostupné z: <https://bit.ly/2D4cyQJ> [cit. 19. 11. 2019].

¹¹³ Srov. bod 20 preambule nařízení Dublin III.

¹¹⁴ Proti nejednotnosti v praxi států obecně viz vyjádření UNHCR k návrhu na přepracování Dublinské úmluvy *Revisiting the Dublin Convention. Some reflections by UNHCR in response to the Commission staff working paper*. Leden 2003.

¹¹⁵ Summary report on the application of the Dublin II regulation in Europe. Březen 2006, s. 17. Totožné výhrady zazněly i o sedm let později: *Dublin II regulation. Lives on hold. European comparative report*. ECRE [online]. Únor 2013, s. 82. Srov. ale naopak postřeh UNHCR, podle kterého kvalifikační kritérium vážnosti nemá ve většině států žádný obsah a význam. Left in limbo. UNHCR study on the implementation of the Dublin III regulation. UNHCR [online]. 2017, s. 169.

však návrhy na přepracování dublinského nařízení nejsou ambiciózní. V důsledku dál umožňují, aby se skutečná ochrana osobní svobody cizince odvíjela od vnitrostátního pojetí „vážného nebezpečí útěku“, a tím od racionality vnitrostátního normotvůrce. Dál tak může vážné nebezpečí útěku zakládat např. i nedostatek kapacity přijímacích středisek,¹¹⁶ takže vážný zásah do svobody jednotlivce je v podstatě důsledkem pochybení státu.

4.2.3 Návratová směrnice: zajištění za účelem návratu mimo EU

Návratová směrnice, která neprošla přepracováním v letech předcházejících migrační krizi, dopadá na zásahy do osobní svobody cizinců, kteří nesplňují nebo přestali splňovat podmínky vstupu, pobytu nebo bydliště v členském státě.¹¹⁷ Už z toho pramení nižší úroveň ochrany osobní svobody. Návratová směrnice vymezuje dva možné důvody zajištění, nebezpečí skrývání a ztěžování nebo vyhýbání se návratu.¹¹⁸ U obou je nižší práh pro jejich splnění – nebezpečí skrývání nemusí být kvalifikované (vážné), má se sice opírat o individuální důvody založené na právem stanovených objektivních kritériích (obdobně nařízení Dublin III),¹¹⁹ nicméně druhý důvod pro zajištění již žádná kritéria daná zákonem nevyžaduje. Proto je velmi flexibilní a je na vnitrostátním zákonodárci a aplikujících orgánech (s dohledem SDEU, dojde-li na předběžné otázky), jak budou nespolečnosti (ztěžování) nebo vyhýbání se interpretovat. Mezi důvody svědčícími o riziku útěku/ztěžování vyhoštění tak mohou být i nemožnost ověřit totožnost, vážnou spolupráce zastupitelských úřadů státu, jehož je vyhošťovaný občanem, nebo „jen“ neoprávněný vstup na území státu.¹²⁰ Zajištění se však stále uplatňuje, jen pokud nepostačí použití mírnějších alternativ k detenci.

V takto široce nastaveném unijním rámci se vnitrostátní legislativa může velmi lišit, a zdá se, že to je jednou z hlavních starostí Komise při předkládání návrhu na přepracování návratové směrnice. Nikoli však ve smyslu, že by státy v této volnosti mohly příliš extenzivně zasahovat do osobní

¹¹⁶ The implementation of the Dublin III Regulation in 2018. *European Council on Refugees and Exiles (ECRE)* [online]. Březen 2019, s. 16.

¹¹⁷ Bod 5 preambule návratové směrnice.

¹¹⁸ Čl. 15 odst. 1 návratové směrnice.

¹¹⁹ Čl. 3 bod 7 návratové směrnice.

¹²⁰ European Commission, DG Home Affairs. *Evaluation on the implementation of the Return Directive. Final report*. 2013, s. 26–27.

svobody cizinců i tam, kde z jednání konkrétního jednotlivce nemusí plynout žádné podložené obavy o to, že se pokusí rozhodnutí o navrácení zmařit. Obavy Komise jdou právě opačným směrem. Tvrdí, že nekonzistentní definice a interpretace nebezpečí skrývání se a přílišná zdrženlivost v používání zajištění vede k útekům cizinců v nelegálním postavení a k nežádoucím sekundárním pohybům napříč EU.¹²¹ To je podle Komise v přímé příčinné souvislosti s tím, proč selhává provádění návratové politiky. Pozoruhodné přitom je, že od migrační krize i přes vytrvalou snahu Komise členské státy usměrňovat prostřednictvím soft-law¹²² podíl skutečně provedených návratových operací k počtu vydaných rozhodnutí o navrácení neustále klesá, či se přinejlepším nezvyšuje.¹²³ Proto má být cílem přepracování „zajistit efektivnější využití detence k podpoře výkonu návratů“.¹²⁴ Spočívá v několika změnách.

Jednou je rozšíření důvodů zajištění o třetí důvod, cizinec ohrožuje veřejnou nebo národní bezpečnost. Tento důvod dosud překvapivě chyběl, přestože je naopak upraven jako důvod pro zajištění žadatele o azyl (jehož osobní svobodě přísluší vyšší ochrana). Rozšíření v unijním právu se však nemusí nutně promítnout i rozšířením na vnitrostátní úrovni: např. česká úprava už se zajištěním pro „nebezpečí, že by cizinec mohl ohrozit bezpečnost státu nebo závažným způsobem narušit veřejný pořádek“ počítá pod stávajícími dvěma důvody zajištění,¹²⁵ čímž jen dokládá, že už stávající dva důvody bylo možné vykládat velmi volně.

¹²¹ Návrh návratové směrnice, s. 1.

¹²² Sdělení Komise Akční plán EU v oblasti navrácení ze dne 9. 9. 2015, COM(2015) 453 final, doprovázený přílohou Návratová příručka (*Return handbook*). Jedním z opatření navrhovaných opatření Komisí je i přenesení důkazního břemene prokazování neexistence nebezpečí útěku tím, že jsou objektivní kritéria nebezpečí útěku pojata ve vnitrostátním právu jako vyvrátitelné domněnky jeho existence. Takto jsou ale v podstatě koncipována i kritéria v § 124 odst. 1 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR, ve znění pozdějších předpisů.

¹²³ V roce 2013 bylo proveden výkon rozhodnutí u 39,2 % vydaných rozhodnutí, v roce 2016 u 45,8 %, v roce 2017 36,6 % a v roce 2018 36 % (data ze zpráv Evropské komise).

¹²⁴ Návrh návratové směrnice, s. 2.

¹²⁵ § 124 odst. 1 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR, ve znění zákona č. 427/2010 Sb. K tomu naopak srov. rozsudek SDEU ze dne 30. 11. 2009, ve věci *Kadzoei*, č. C-357/09 PPU, odst. 70: „Možnost umístit osobu do zajištění z důvodů veřejného pořádku a veřejné bezpečnosti se nemůže zakládat na směrnici 2008/115.“

Výtku dostaly i státy poskytující širší ochranu osobní svobodě cizinců tím, že nestanovily maximální dobu detence na maximum přípustně návratovou směrnicí. Tím, že jejich vnitrostátní právo neumožňuje detenci po dostatečně dlouhou dobu, „brání efektivnímu vyhoštění“.¹²⁶ Návrh tak přichází se zavedením povinné „minimální maximální délky zajištění“ (3 měsíce, maximální délku návrh ponechává v trvání 6 měsíců s možností prodloužení až o dalších 12 měsících).¹²⁷ I když zajištění cizince nemá být punitivního charakteru, je délka zajištění zjevně jedním z faktorů, jež mají mít „odstrašující účinek“.¹²⁸ Ten se může naplnit i přes to, že zajištění má trvat jen po dobu co nejkratší a pokud řádně běží řízení. A navíc, státy mají dvěře otevřené k využití vnitrostátních punitivních opatření i v oblasti trestního práva, pokud neohrozí uplatňování návratové směrnice, což je sice závěr ustálené judikatury SDEU,¹²⁹ do preambule směrnice by však jeho vyjádření mělo proniknout poprvé.

Nejzásadnější změnou však je stanovení společných objektivních kritérií¹³⁰ pro posouzení, zda existuje nebezpečí útěku. V případě jejich naplnění zajištění *má být* uplatněno (*should be imposed*), nejde o *možnost* připouštějící další uvážení rozhodujícího orgánu.¹³¹ Široký seznam objektivních kritérií [čítá položky a) až p)] je pak koncipovaný jako „minimální“ demonstrativní výčet okolností, které sice podle běžné zkušenosti nemusejí nutně znamenat nebezpečí útěku (nepředložení průkazu totožnosti, chybějící stálé bydliště, nedostatek finančních prostředků, neoprávněný vstup nebo pohyb po území státu, předchozí nebo probíhající trestní řízení), ale konstrukce čl. 6 odst. 1 s nimi nebezpečí útěku spojuje. Další kritéria mají k nebezpečí útěku přímočarejší vazbu (vyslovení záměru mařit vyhoštění, odpor proti vyhošťovacím úkonům nebo nepodvolení se dříve vydanému rozhodnutí o návratu). Tato kritéria tedy státy musí převzít, svůj seznam však mohou ještě rozšířit.

¹²⁶ Návrh návratové směrnice, s. 8.

¹²⁷ Čl. 18 odst. 5 a 6 návrhu návratové směrnice.

¹²⁸ Bod 4 preambule návrhu návratové směrnice.

¹²⁹ Rozsudky SDEU ze dne 28. 4. 2011, ve věci *El Dridi*, č. C-61/11 PPU; ze dne 6. 12. 2011, ve věci *Achughbabian*, č. C-329/11, nebo ze dne 6. 12. 2012, ve věci *Md Sagorovi*, č. C-430/11.

¹³⁰ Bod 11 preambule návrhu návratové směrnice.

¹³¹ Srov. vkládaný bod 28 preambule návrhu návratové směrnice.

Návrh sice nepočítá s tím, že už naplnění jednotlivého kritéria má založit nebezpečí útěku, hovoří o celkovém zhodnocení,¹³² na druhou stranu je jasné, že některá kritéria budou naplněna téměř plošně u všech cizinců. Bude pak na standardu nastaveném vnitrostátními orgány, jak vysoké přesvědčení či jak přesvědčivé indicie o reálně hrozícím nebezpečí útěku budou vyžadovat pro rozhodnutí o zajištění. I když návrh trvá na posuzování individuálních okolností, je zřejmé, že některá kritéria povedou spíše k povrchnějšímu přezkoumávání.¹³³ „Prokázat“ nebezpečí útěku tak bude, dle mého názoru, jednodušší než nyní. Návrh směrnice tento efekt umocňuje ještě tím, že u části kritérií rovnou zakládá vyvrátitelnou domněnku nebezpečí útěku.¹³⁴ Je pravdou, že kritéria zakládající domněnku patří k těm závažnějším v unijním seznamu, nicméně taktéž je zahrnuto kritérium předložení falešných nebo padělaných dokladů totožnosti, resp. záměrné zničení těch pravých, které bude naplňováno poměrně často.¹³⁵ Je pak otázkou, jak by mohl cizinec vyvrátit domněnku nebezpečí útěku – prostě prohlášení, že nemá úmysl se vyhoštění nepodrobit, bude stačit stěží. Spoléhat by se v takovém případě musel na tvrzení, že stačí využití mírnějších alternativ k detenci. Pokud nebudou moci být uloženy, je naplněna podmínka nezbytnosti a členský stát by měl (musí) k zajištění přistoupit.

Pro závěr o rozšiřování prostoru pro zásahy do osobní svobody cizince svědčí i to, že se připouští automatické zajišťování určité skupiny cizinců–žadatelů o mezinárodní ochranu, jejichž žádost byla pravomocně zamítnuta v řízení na hranicích; jejich pokračující zajištění po skončení azylového řízení návrh rovnou označuje za nezbytné a přiměřené.¹³⁶

Návrh návratové směrnice tak naznačuje poměrně jasně politické zadání využít k zefektivnění návratové politiky extenzivnějších zásahů do osobní svobody neoprávněně pobývajících cizinců. To se projevuje i ve zdánlivých

¹³² Čl. 6 odst. 2 návrhu návratové směrnice.

¹³³ Typicky: není schopen předložit doklad totožnosti, proto lze předpokládat, že na území vstoupil neoprávněně, nemůže uvést adresu stálého bydliště na území, tedy nelze předpokládat, že by se pravidelně hlásil na určité služebně policie, nemá k dispozici dost peněz, což vylučuje i finanční záruku jako alternativu k detenci. Ihned jsou naplněna až čtyři kritéria, a ještě vyloučena i zvláštní opatření jako alternativy k detenci.

¹³⁴ Čl. 6 odst. 2 věta druhá návrhu návratové směrnice.

¹³⁵ Srov. znění bodů m) až p) ve výčtu čl. 6 odst. 1 návrhu návratové směrnice.

¹³⁶ Bod 36 preambule návrhu návratové směrnice.

drobnostech. Například, když se počítá i s úpravou věty preambule „[v]yužití zajištění za účelem vyhoštění by mělo být omezeno a mělo by podléhat zásadě proporcionality, pokud jde o použité prostředky a sledované cíle“ tak, že vynechá poukaz na „omezení“ států v používání zajištění.¹³⁷

5 Judikatura a návrh reformy: dialog, nebo dva (tři?) monology? (namísto závěru)

Na první pohled nemusí dávat smysl snažit se porovnávat, jak se migrační krize odrazila v judikatuře, a na druhou stranu, jak si politická reprezentace představovala reakci v podobě nové právní úpravy, která napříště měla podobné „krizi“ zabránit nebo ji alespoň udržet v rozumných mezích. Může se to jevit o to nesmyslnější, uvážíme-li, že navrhovaná právní úprava je stále, i po třech letech, toliko navrhovaná, a mezi orgány podílejícími se na jejím přijímání stále zjevně neexistuje základní shoda na jejích parametrech; normotvůrce si ještě nevytvořil názor na to, jaké normy vytvořit. A viděno z jiného pohledu, úkolem obou zmiňovaných soudů je vynucovat dodržování stávajících pravidel. Úkolem politické reprezentace v tomto případě bylo pokusit se najít proveditelné řešení aktuální situace v jejich mezích. Ukázalo-li se to nemožným, pak měla pravidla změnit. Prakticky si často volila třetí cestu, a to je obejít. Mohlo v takovém případě dojít k tomu, že by jak judikatura, tak reforma právní úpravy CEAS reagovala na stejné problémy, a to dokonce vzájemně souladným způsobem?

Předpoklad, že tomu tak mohlo být, není tak absurdní, jak by se mohlo zdát. V nedávné minulosti můžeme najít příklady, kdy normotvůrce dokázal pružně reagovat na závěry učiněné ESLP a SDEU. Takovými příklady jsou přístup k zajišťování dětí jako prvek *ultima ratio*, zohledňující nejlepší zájem dítěte, který povede až na výjimky k tomu, že zásah do jejich osobní svobody bude nepřiměřený, a proto nepřipustný. Dalším je judikatura týkající se možnosti přemístit (a za tímto účelem zajistit) cizince, pokud mu v cílovém členském státu hrozí vážné riziko mučení, nelidského nebo ponižujícího zacházení z důvodu systémových nedostatků azylového řízení. V tomto

¹³⁷ Viz bod 27 preambule návrhu návratové směrnice. Naopak návrh předsednictví Rady EU z 23. 5. 2019, 2018/0329(COD), tuto změnu neobsahuje, ačkoli se rozhodně nedá říci, že by jeho přístup k zajišťování byl šetrnější než v návrhu Komise.

případě došlo k přímé kodifikaci závěrů judikatury během předchozího kola reformy CEAS.

Předložené návrhy však žádný podobně silný případ nenabízejí. Důvody pro to mohou být, dle mého názoru, dva. Prvním z nich je časové hledisko. Ohlášení prací na reformě bylo překotně rychlé, návrhy byly představeny prakticky ještě v době migrační krize. Soudní reakce je logicky o poznání pomalejší, takže některé posuny judikatury ani nemohly být zapracovány. Týká se to např. právě posunu v přístupu SDEU ke vnímání překážek přemístění, které už nelze chápat jen v rozměru systémových nedostatků zacházení s žadateli o azyl, ale též s ohledem na individuální situaci. Adekvátní posun ve smyslu výslovného posílení lidskoprávní ochrany právní předpisy neobsahují.

I kdyby však první znění legislativních návrhů mělo čas vývoj judikatury zapracovat, nebylo by asi realistické předpokládat, že by některé názory soudů byly recipovány. Z neúplného přehledu judikatury poskytnutého výše snad dostatečně vyplývá, že oba soudy sledovaly jiné linie, než jakou dominantně sleduje návrh reformy CEAS. Ten stojí na základním cíli racionalizovat azylovou politiku omezením sekundárních pohybů žadatelů o mezinárodní ochranu a zefektivnit nucené navracení těch cizinců, kteří nezískají nebo ztratí pobytové oprávnění. Ve svém důsledku proto všechny výše popsané předpisy v určité míře posilují oprávnění státu zasáhnout do osobní svobody cizinců, kteří jim budou podléhat. Logika, na níž jsou postaveny, tak stojí proti lidskoprávním základům ochrany osobní svobody jako základní svobody každého člověka, která sice není absolutní, existuje zde značný prostor do ní zasahovat, ale přesto by z podstaty věci měla být co nejvíce šetřena (čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod).

Tohoto posunu přitom návrhy nedosahují výrazným přepracováním podmiнок pro zásah do osobní svobody. Text předpisů zůstává naopak často bez změn principiální povahy, dokonce nemůžeme ani pozorovat rozsáhlé doplňování nových důvodů pro zajištění. Jde spíše o změny subtilnější povahy: omezuje se diskrece státu v tom, jak blíže vymezí důvody pro zajištění (seznam objektivních kritérií nebezpečí útěku v návratové směrnici), při naplnění důvodu pro zajištění již není na úvaze státu, zda k němu přistoupí, ale pro zajištění efektivitu systému k němu přistoupit musí (návratová

směrnice), stejně jako jindy musí stát provést preventivní kroky před zajištěním, jež sice ještě nejsou zásahem do osobní svobody, ale omezují svobodu pohybu (směrnice o podmínkách přijímání). Motivem celé reformy je zvýšení účinnosti systému – na úkor větších zásahů do práv jednotlivce. Zajištění musí stále být, viděno prizmatem Listiny základních práv EU, nezbytné. Definujeme-li však nezbytnost jako naléhavou potřebu demokratické společnosti, znamená to, že se stalo naléhavější prosadit fungování azylové a migrační politiky za cenu větších zásahů do sféry jednotlivce? Soudě dle návrhů tvořících reformu CEAS, je tomu tak.

Tím návrhy přímo neprotiřečí základnímu postoji vyjádřenému judikaturou, že standard ochrany osobní svobody zůstává zachován i během mimořádné události, jakou byla migrační krize. Postupnými kroky se však přepisují některá pravidla. Výmluvným příkladem je praktické vyprázdnění významu spojení „vážné nebezpečí útěku“, jímž napříště může být mnohé, co o vlastním nebezpečí útěku nemusí vůbec vypovídat. Vedle toho návrhy v některých případech jdou přímo proti judikatuře. Příkladem mohou být snahy podmiňovat právo na materiální zabezpečení žadatelů o mezinárodní ochranu. Přitom oba zde zmiňované soudy v některých případech vycházely státům až překvapivě vstříc s pochopením pro obtížný společenský, politický i bezpečnostní kontext, nebo tím, že neodpověděly na některé palčivé otázky, jako ESLP v případě *O.M. vs. Maďarsko*.

Návrhy nereflktují přetrvávající problémy, a pokud ano, pak přijatá řešení vedou k systému, jenž spíše umožňuje širší zásahy do lidských práv, než že by jim účinněji bránil nebo zmenšoval potřebu jejich používání. Pozoruhodná je však též změna náhledu, která návrhy, především jejich odůvodněním, prostupuje. Reforma není motivovaná (ani deklaratorně, ani prakticky) vyšší ochranou práv cizinců, jako tomu v oblasti detence bylo u přepracování nařízení Dublin II na Dublin III. Naopak, příchod žadatele o mezinárodní ochranu představuje problém, jehož řešení může dále komplikovat jeho „útěk“, kterému je třeba zabránit.

Proto hovořím o cestě tam, směrem k silnějšímu lidskoprávnímu pojetí, deklarovanému výslovně jako záměr sledovaný např. nařízením Dublin III, a zase zpátky. Do stavu, který sice lidskoprávní ochranu neopomíjí, jako tomu bylo u dřívějších generací právní úpravy, ale výraznějším způsobem ani

nereflektuje problémy, jimž v této oblasti společný evropský azylový systém čelil.

Literature

PEERS, Steve a kol. (eds.). *The EU Charter of Fundamental Rights. A Commentary*. Hart Publishing, 2014. ISBN 978-1-84946-308-9.

TOBIN, John. *The UN Convention on the Rights of the Child. A Commentary*. Oxford: Oxford University Press, 2019. ISBN 978-0-19-826265-7.

GRABENWARTER, Christoph. *European Convention on Human Rights. Commentary*. München: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-3-406-60321-1.

HAILBRONNER, Kay a Daniel THYM (eds.). *EU Immigration and Asylum Law. A Commentary*. 2. vyd. München: C. H. Beck, 2016. ISBN 978-3-406-66653-7.

COSTELLO, Cathryn a Minos MOZOURAKIS. EU Law and the Detainability of Asylum-Seekers. *Refugee Survey Quarterly*, 2016, roč. 35, s. 47–73. ISSN 1020-4067.

TSOURDI, Evangelia. Asylum Detention in EU Law: Falling between Two Stools? *Refugee Survey Quarterly*, 2016, roč. 35, s. 7–28. ISSN 1020-4067.

Contact – e-mail

tereziebokova@gmail.com

Sociální detence v ombudsmanské praxi

Tereza Hanelová

Právnická fakulta, Univerzita Palackého, Česká republika

Abstract in original language

Závislost na poskytované péči – i to je jeden z důvodů, proč jsou lidé omezeni ve svém právu na osobní svobodu. Život v pobytovém zařízení sociálních služeb často nemusí být dobrovolným rozhodnutím. Povinnost poskytovatele zabývat se vážně míněným nesouhlasem osoby, která není schopna službu o poskytování služby sama vypovědět, s dalším pobytem v zařízení, zákon o sociálních službách upravuje od roku 2016. Autorka se ve svém příspěvku soustředí na to, jak na tuto novelu zareagovala praxe. V příspěvku tak bude mimo jiné prezentovat zjištění ombudsmanky z nedávno proběhlé série návštěv domovů pro osoby se zdravotním postižením.

Keywords in original language

Sociální detence; ombudsman; vážně míněný nesouhlas; domovy pro osoby se zdravotním postižením.

Abstract

Dependency on the provided care – this is also one of the reasons why the people are limited in their right to their personal freedom. Since 2016 regulated the Law on Social Services the duty of the provider of social services to prove the serious disapproval of the further stay in the residential facility of the person that is not capable to terminate the contract regarding the providing of social services. The life in the residential facilities of social services is often not based on a voluntary decision. The author of this paper focuses on the issue whether and how was this legal amendment implemented in the practice. Therefore there will be among others presented also findings of the Public Defender of rights that have been stated during the recent series of visits of the housing facilities for people with disabilities.

Keywords

Social Detention; Public Defender of Rights; Serious Disapproval; Housing Facilities for People with Disabilities.

1 Působnost ombudsmana jako národního preventivního mechanismu

Autorka pracuje jako právnička Kanceláře veřejného ochránce práv. Příspěvek obsahuje pouze její vlastní názory, nikoliv názory instituce.

Veřejnému ochránci práv (dále jen „ochránce“, nebo „ombudsman“) je v České republice svěřeno několik pravomocí. Kromě původní agendy, kterou je ochrana osob před jednáním úřadů a dalších institucí, pokud je v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického právního státu a dobré správy, jakož i před jejich nečinností,¹ funguje i jako tzv. národní preventivní mechanismus. Přijetím Opčního protokolu k úmluvě proti mučení a jinému nelidskému a ponižujícímu zacházení totiž vznikla České republice povinnost zřídit nezávislý monitorovací orgán, který by navštěvoval místa, v nichž žijí osoby omezené na svobodě.²

Tímto orgánem se stal veřejný ochránce práv, který tak od 1. 1. 2006 navštěvuje zařízení, v nichž se nacházejí, nebo mohou nacházet osoby omezené na svobodě a to buď v důsledku závislosti na poskytované péči, nebo z důvodu rozhodnutí orgánu veřejné moci.³ Tyto návštěvy jsou preventivního charakteru s cílem posílit ochranu osob žijících v těchto zařízení před tzv. špatným zacházením.⁴

¹ Ustanovení § 1 odst. 1 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

² Čl. 3 Opčního protokolu k Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání ze dne 13. září 2004.

³ Ustanovení § 1 odst. 3 a 4 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o veřejném ochránci práv“).

⁴ Špatným zacházením se rozumí jednání, které nerespektuje lidskou důstojnost a dosahuje určitého stupně závažnosti (samo o sobě, nebo při kumulativním účinku jednotlivých zásahů). V zařízeních sociálních služeb může mít špatné zacházení například podobu nezajištění bezpečí, nerespektování lidské důstojnosti, práva na soukromí, posilování závislosti na poskytované péči, nerespektování sociální autonomie, práva na spoluúčast při rozhodování o vlastním životě, anebo podobu neodůvodněného používání omezovacích prostředků.

Návštěvy provádějí právníci a právničky Kanceláře veřejného ochránce práv (dále jen „Kancelář“) ve spolupráci s externími spolupracovníky (v zařízeních sociálních služeb jsou jimi zdravotničtí pracovníci, či odborníci z oblasti sociálních služeb). Tyto návštěvy jsou vždy neohlášené a zpravidla vícedenní. Pověření pracovníci Kanceláře jsou při návštěvách oprávněni nahlížet do veškeré dokumentace, včetně zdravotnické a rozmlouvat s personálem i s klienty a to bez přítomnosti dalších osob.⁵

Výstupem z návštěvy je zpráva, která je zaslána vedení zařízení spolu s výzvou k vyjádření. Zpráva obsahuje popis stavu v zařízení a zároveň může obsahovat návrhy opatření ke zlepšení poskytované péče spolu s termíny ke splnění.⁶ Zpráva slouží především jako podklad k dialogu se zařízením, zařízení může navrhnout i alternativní způsoby splnění opatření. Po ukončení veškeré komunikace se zařízením je zpráva v anonymizované podobě i spolu s vyjádřením zařízení zveřejněna na webových stránkách ochránce.⁷

2 Návštěvy domovů pro osoby se zdravotním postižením

V letech 2017–2018 provedla veřejná ochránkyně práv, Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., návštěvy celkem 9 domovů pro osoby se zdravotním postižením. Domovy pro osoby se zdravotním postižením jsou zařízeními pobytové sociální služby⁸ a lidé, kteří v nich žijí, jsou zde především v důsledku závislosti poskytované péče.⁹ Ombudsmanka navštívila celkově 9 domovů v 8 různých krajích s kapacitou od 30 do 145 lůžek.

⁵ V souladu s ustanovením § 21a ve spojení s ustanovením § 15 zákona o veřejném ochránci práv.

⁶ Na základě ustanovení § 21a odst. 3 a 4 zákona o veřejném ochránci práv.

⁷ Zprávy z návštěv zařízení sociálních služeb jsou dostupné z: <https://www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/zarizeni-socialnich-sluzeb/> a v databázi Evidence stanovisek ochránce (ESO) z: <https://eso.ochrance.cz/Vyhledavani/Search>

⁸ V domovech pro osoby se zdravotním postižením se poskytují pobytové služby osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního postižení, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby. Viz ustanovení § 48 zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o sociálních službách“).

⁹ Působnost k návštěvě domovů pro osoby se zdravotním je dána ustanovení § 1 odst. 4 písm. a) a c) zákona o veřejném ochránci práv, neboť v těchto zařízeních může být rovněž vykonávána ústavní výchova.

Poznatky z návštěv těchto domovů ombudsmka následně prezentovala ve své souhrnné zprávě. Zabývá se v ní zejména otázkami podpory lidí s postižením v nezávislém způsobu života, komunikace, bezpečí a omezování volnosti pohybu, sexuality, ale i dalších oblastí.¹⁰

Zpráva je určena nejenom zařízením jakožto poskytovatelům sociálních služeb, ale i příslušným orgánům veřejné moci. Jim ombudsmanka adresovala doporučení poukazující na systémové nedostatky v poskytované péči a potřebu jejich změny. Konkrétně se jednalo například o požadavek zakotvení minimálního personálního standardu a potřebu další podpory deinstitucionalizace domovů.¹¹

Návštěvy domovů pro osoby se zdravotním postižením realizuje ochránkyně i v rámci své další působnosti, která jí byla svěřena na základě Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením. Od roku 2018 tak rovněž monitoruje práva osob se zdravotním postižením.¹²

3 Právní úprava institutu sociální detence

Jednou z oblastí, na kterou se pracovníci Kanceláře při návštěvách domovů pro osoby se zdravotním postižením zaměřovali, je i otázka sociální detence a tzv. vážně míněného nesouhlasu s pobytem v zařízení.

Byť předpokládáme, že lidé žijí v těchto zařízeních dobrovolně, nemusí tomu tak být vždy.¹³ Dne 1. srpna 2016 vstoupila v účinnost novela zákona o sociálních službách, která upravuje tzv. institut sociální detence. Upravuje dvě možné situace, které mohou nastat – v prvním případě je klient nedobrovolně přijat do zařízení, ve druhém případě se v zařízení již nachází, avšak si nepřeje si zde nadále pobývat.

¹⁰ Veřejný ochránce práv. Domovy pro osoby se zdravotním postižením. Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv. *Veřejný ochránce práv* [online]. Brno, 2020, 74 s. Dostupné z: https://ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ESO/11-2017-NZ-OV_souhrnna_zprava_DOZP.pdf

¹¹ Deinstitucionalizace je pojem označující přechod od péče poskytované institucionálním způsobem k podpoře života osob v jejich přirozeném prostředí (tak jak jej předpokládá čl. 19 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením).

¹² Ve smyslu čl. 33 odst. 2 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením ze dne 28. 9. 2009.

¹³ Péče je klientům zařízení poskytována na základě smlouvy o poskytnutí služby, kterou uzavírá se zařízením klient, případně opatrovník (viz ustanovení § 90 zákona o sociálních službách).

V prvním případě může za osobu, která neprojevila souhlas s pobytem v zařízení a není schopna sama jednat, uzavřít smlouvu o poskytování služby opatrovník, nebo obec s rozšířenou působností za kumulativního splnění dvou podmínek:

- a) neposkytnutí okamžité pomoci při řešení nepříznivé sociální situace by v důsledku oslabení nebo ztráty schopnosti z důvodu nepříznivého zdravotního stavu způsobeného duševní poruchou ohrozilo její život nebo by jí hrozilo vážné poškození zdraví anebo by totéž hrozilo osobám v jejím okolí a
- b) nezbytnou podporu a pomoc jí nelze zajistit mírnějším a méně omezujícím opatřením.¹⁴

Druhou možnou situací je případ, kdy **osoba, která není schopna vypovědět smlouvu o poskytování pobytové sociální služby**, projeví **vážně míněný nesouhlas s poskytováním pobytové sociální služby**. Poskytovatel sociální služby povinen oznámit tuto skutečnost ve lhůtě 24 hodin soudu, v jehož obvodu je zařízení sociálních služeb, ve kterém se tato osoba nachází. Oznámení soudu o podezření na nepřipustnost držení osoby v zařízení sociálních služeb přitom může učinit každý. Poskytovatel sociálních služeb je zároveň povinen o oznámení soudu podle odstavce 1 informovat bez zbytečného odkladu toho, kdo za osobu uzavřel smlouvu o poskytování pobytové sociální služby a zároveň o případech projevení vážně míněného nesouhlasu vede evidenci.¹⁵ Nevedení této evidence je považováno za správní delikt.¹⁶

Procesní úprava řízení o přípustnosti držení v zařízení sociálních služeb je upravena v zákoně o zvláštních řízeních soudních. Soud je o přípustnosti držení osoby povinen rozhodnout do 45 dnů.¹⁷

Zakotvením tohoto institutu zákonodárce reagoval na předcházející nevyhovující stav, kdy v právním řádu chyběly hmotněprávní podmínky zákonnosti nedobrovolného pobytu osob v zařízeních sociálních služeb. V právním řádu byla zakotvena pouze procesně právní v zákoně o zvláštních řízeních

¹⁴ Ustanovení § 91a ve spojení s ustanovením § 91 odst. 6 zákona o sociálních službách.

¹⁵ Ustanovení § 91b a 91c zákona o sociálních službách.

¹⁶ Ustanovení § 107 odst. 2 písm. r) zákona o sociálních službách.

¹⁷ Ustanovení § 84–84b zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

soudních, která obsahovala ujednání o tom, že soud rozhodne o nepřipustnosti dalšího držení, pokud není nezbytné nebo je zjevně nepřiměřené (což jsou vážné podmínky odporující principu právní jistoty).¹⁸ Držení v zařízení sociálních služeb bez nemožnosti požádat o přezkum dodržení procesních i hmotněprávních podmínek bylo ostatně předmětem kritiky Evropského soudu pro lidská práva, který v těchto případech shledal, že nedostatkem právní úpravy došlo k porušení práva na osobní svobodu osob umístěných v těchto zařízeních.¹⁹

4 Poznatky z návštěv

V navštívených zařízeních se ombudsmanka setkala zejména s případy, kdy klienti vyjadřovali nesouhlas s dalším pobytem v zařízení.

V jednom zařízení tak docházelo k tomu, že klient opakovaně a dlouhodobě personálu sděloval, že v domově již nadále pobývat nechce. Personál však na toto jeho přání adekvátním způsobem nereagoval.

V jiném zařízení zase ze záznamů vyplývalo, že klienti opakovaně vyjadřovali nesouhlas s pobytem v zařízení. Z dokumentace však již nebylo dále patrné, jakým způsobem personál naložil, respektive zda a jakým způsobem (ne)byly tyto projevy vyhodnoceny jako vážně míněné nesouhlas.

Zařízení v některých případech neměla vytvořen vnitřní postup, který by upravoval postup pro tyto situace; personál nebyl v této problematice proškolen.²⁰

Ombudsmanka v těchto případech zařízením doporučovala vytvoření vnitřního předpisu, který stanoví, jak v takových případech reagovat a jaké jsou za této situace povinnosti konkrétních pracovníků. Stejně tak je nezbytné, aby pracovníci byli v této problematice důkladně proškoleni, aby se nejednalo

¹⁸ Nedobrovolný pobyt v zařízení sociálních služeb. *Veřejný ochránce práv* [online] 27. února 2014 [cit. 31. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/aktuality-z-detenci/aktuality-z-detenci-2014/nedobrovolny-pobyt-v-zarizeni-socialnich-sluzeb/>

¹⁹ Viz např. Rozsudek ESLP ze dne 13. října 2016, ve věci *Červenka vs. ČR*, č. 62507/12.

²⁰ Domovy pro osoby se zdravotním postižením. Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv. *Veřejný ochránce práv* [online]. Brno: Veřejný ochránce práv, 2020, s. 34–35. Dostupné z: https://ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ESO/11-2017-NZ-OV_souhrnna_zprava_DOZP.pdf

o pouhý formální předpis. Posouzení, zda pracovníci vyhodnotili projevený nesouhlas jako vážně míněný, musí být důkladně popsáno a zaznamenáno v dokumentaci (zvláště v případě rozhodnutí, že se jedná o projev vážně míněného nesouhlasu), aby v budoucnu nevznikla pochybnost o kvalitě jeho posouzení.²¹ Při řešení této problematiky lze odkázat na doporučený postup ministerstva.²²

5 Zhodnocení

Je možné, že se čtenář zamýšlí nad tím problematičností zhodnocení vážně míněného nesouhlasu v některých případech. Jedná se opravdu o vážně míněný nesouhlas, či klient svým projevem pouze vyjadřuje momentální nespokojenost s určitým aspektem života v zařízení, nikoliv s pobytem v domově jako takovým? Rovněž u klientů, kteří mají snížené komunikační schopnosti, se to může zdát jako obtížné zjistit klientovu opravdovou vůli.

Domnívám se, že zde hraje velmi důležitou roli znalost chování klienta v jiných situacích, jeho schopností, způsobů komunikace a dalších okolností a potřebu individuálního přístupu, což uvádí i doporučený metodický postup k sociálním detencím.²³ Tuto povinnost lze podle mého ostatně dovodit i z obecné povinnosti poskytovatele poskytovat klientovi službu individuálním způsobem v souladu s jeho přání a potřebou.²⁴

Možné obtíže při rozpoznávání vážně míněného nesouhlasu jsou jedním z důvodů, proč by zařízení mělo mít vytvořen vlastní postup, který stanoví, kdo z personálu a jakým způsobem bude vyhodnocovat, zda se jedná o vážně míněný nesouhlas. V ideálních případech by se mělo jednat o složený multidisciplinární tým; zde však bude možná v některých případech obtížné zajistit, aby byl poté návrh skutečně podán na soud ve 24 hodinové lhůtě.

²¹ Ibid..

²² Doporučený postup č. 5/2018 Ministerstva práce a sociálních věcí, odboru sociálních služeb, sociální práce a sociálního bydlení ze dne 15. listopadu 2018, k detencím v zařízení sociálních služeb.

²³ Ibid., s. 17.

²⁴ Viz kritérium 1a) přílohy č. 2 k vyhlášce č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Rovněž bych chtěla poukázat na to, že povinnost zjišťovat přání a potřeby klienta, není pouze povinností zařízení jakožto poskytovatele služby, ale i opatrovníka, který je ze zákona povinen sledovat ochranu zájmů opatrovaného a naplňování jeho práv.²⁵ Opatrovník je rovněž osobou, která by měla vystupovat k ochraně práv opatrovance v případě kolize se zájmy poskytovatele. Závěrem bych pouze dodala, že osobně vnímám právní zakotvení možnosti projevení nesouhlasu s pobytem v zařízení jako velmi důležité ustanovení, které může napomocet zranitelné cílové skupině - lidem omezeným na svobodě, kteří již sami nejsou schopni realizovat svou vůli. Zároveň se však domnívám, že byť obecně mají poskytovatelé sociálních služeb o tomto institutu povědomí, tak se do praxe prozatím příliš nevžil. Zde bych opětovně uvedla nutnost poskytovat službu v souladu s přáními a potřebami klienta, které by měly být při poskytování péče vždy prioritním a v podstatě výsádním hlediskem. Tímto samozřejmě nechci říct zpochybňovat práci personálu zařízení, kdy jsem si vědoma toho, že se jedná o práci velmi náročnou a často nedocenenou.

Literature

Domovy pro osoby se zdravotním postižením. Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv. *Veřejný ochránce práv* [online]. Brno: Veřejný ochránce práv, 2020, 74 s. Dostupné z: https://ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ESO/11-2017-NZ-OV_souhrnna_zprava_DOZP.pdf

Doporučený postup č. 5/2018 Ministerstva práce a sociálních věcí, odboru sociálních služeb, sociální práce a sociálního bydlení ze dne 15. listopadu 2018, k detencím v zařízení sociálních služeb.

Nedobrovolný pobyt v zařízení sociálních služeb. *Veřejný ochránce práv* [online]. 27. 2. 2014 [cit. 31. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/aktuality-z-detenci/aktuality-z-detenci-2014/nedobrovolny-pobyt-v-zarizeni-socialnich-sluzeb/>

Opční protokol k Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání ze dne 13. září 2004.

Rozsudek ESLP ze dne 13. října 2016, ve věci *Červenka vs. ČR*, č. 62507/12.

²⁵ Ustanovení § 457 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením ze dne 28. 9. 2009.

Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Contact – e-mail

tereza.hanelova01@upol.cz

Paralelní trestní stíhání a maximální délka vazby

Zdeněk Koudelka

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Článek popisuje kriticky praxi prolamování maximálních lhůt vazby v trestním řízení formou následných trestných stíháních, kdy se pro každé trestní stíhání počítá maximální doba zvlášť, byť je možné uložit jen jeden souhrnný trest. Tento postup hodnotí text kriticky s dopady na neústavní zásah do práva na svobodu.

Keywords in original language

Vazba.

Abstract

The article critically describes the practice of breaking the maximum time limits of custody in criminal proceedings in the form of subsequent prosecutions, where the maximum time is calculated separately for each prosecution, even if it is possible to impose only one collective punishment. This procedure evaluates the text critically, with implications for unconstitutional interference with the right to freedom.

Keywords

Remand.

1 Úvod

Trestní řád stanoví maximální délku vazby podle závažnosti trestného činu, pro který se vede trestní stíhání. Ovšem v praxi se lze setkat s tím, že jsou proti obviněnému vedena paralelní trestní stíhání. Otázkou je, zda maximální délka vazby je omezena zákonnou délkou vazby podle nejpřísněji trestného činu pro všechna trestní stíhání, anebo se posuzuje v každém trestním stíhání délka vazby samostatně a vazby z různých trestných stíhání mohou na sebe bezprostředně navazovat.

Vazba je závažným narušením základního lidského práva na svobodu. Výslovně Listina práv a svobod stanoví, že nikdo nemůže být ve vazbě leč na dobu stanovenou zákonem.¹ Tedy v případě překročení zákonné délky vazby se nejedná jen o porušení zákonného pravidla, ale i základního práva na osobní svobodu chráněného ústavně. V oblasti základních lidských práv a svobod je z pohledu materiální ochrany těchto práv a jejich významnosti správně v případě pochybností volit ten výklad právních norem, který více chrání základní práva, před výkladem, který základní práva omezuje.

2 Společné a oddělené posuzování délky vazby

Uplatní-li se zásada, že se pro každé trestní stíhání posuzuje doba vazby samostatně, tak je na vůli policie a státního zastupitelství, jak bude člověk dlouho ve vazbě. Tyto orgány totiž ovládají přípravné řízení a je v jejich moci rozhodnout, že se povede jedno společné trestní stíhání pro dva skutky anebo se povedou dvě samostatná trestní stíhání pro každý skutek zvlášť. V prvním případě by byla maximálně přípustná délka vazby 1, 2, 3 nebo 4 roky a v druhém případě by se státní zastupitelství domáhalo vazby trvající až 2, 4, 6 a 8 let.

Tento výklad může mít absurdní důsledek, když pro více trestných činů lze uložit jen trest odnětí svobody dle sazby za čin nejpřísnější trestný, tedy výše trestů se nesčítá. Pokud by se posuzovala délka v těchto trestních řízeních samostatně, tak v případě maximálního možného trestu 10 let by mohl někdo být ve vazbě postupně pro čtyři různá trestní stíhání v celkové délce 12 let. Tento příklad ukazuje nelogičnost takového výkladu, kdy je nesmyslné, aby vazba byla delší než samotný hrozící trest odnětí svobody.

Nelze připustit libovůli policie a státního zastupitelství tak, že by tyto orgány svévolně ovlivňovaly délku vazby v případě stíhání za více trestných činů tím, že některá spojí do společného řízení a některé naopak budou stíhat samostatně. Pokud údajné trestné činy spolu souvisí, měly by být řešeny ve společném trestním řízení. Není-li tomu tak, musí soud posuzovat maximální délku vazby s ohledem na její trvání v obou trestních řízeních.

¹ Čl. 8 odst. 5 Listiny základních práv a svobod.

3 Legitimita důvodu navazující vazby

V době totality byla známá praxe policejních orgánů a prokuratury, kdy maximální délka zadržení byla obcházena tím, že jedno zadržení se formálně ukončilo a ihned následovalo jiné zadržení pro jiný skutek či z jiného důvodu. Taková praxe je zneužíváním moci a není možné ji akceptovat při obcházení nejvýše přípustné zákonné délky vazby. V případě podezření na zneužití státní moci v trestním řízení je důkazní břemeno na straně státního zastupitelství, neboť to musí být schopno prokázat, že jím zvolený postup je ústavně konformní a nejedná se o obcházení zákonných limitů pro délku vazby. Je nutné obecně vyžadovat, aby každý státní orgán byl schopen prokázat legálnost i legitimnost z pohledu dodržování ústavních principů svého postupu, kterým zasahuje do ústavně zaručených práv lidí. Podezřelou indicií je kumulace chybných postupů, které samy o sobě nezakládají důvodné podezření na zneužití moci, ale jejich soustavné, opakované a společné působení hrubě narušuje právnost konkrétního trestního řízení.

Naše trestní právo spočívá na zásadě absorpce trestu, která, rozdílně od zásady kumulace trestu, neumožňuje sčítání trestních sazeb při ukládání trestů.² To vede k ukládání trestu, kde je horní hranice trestu odnětí svobody dána nejpřísněji trestným činem, včetně souhrnného trestu z různých trestních řízení. Tato zásada by se měla zohlednit v posuzování délky vazby z různých trestních řízení. Lze připustit, že budou na sebe navazovat vazby z různých trestních řízení, ale v takovém případě, dojde-li k překročení vazby pro nejpřísněji trestný čin, by to měl soud zvláště odůvodnit (např. obviněný z vraždy ke konci vazební lhůty ve vazbě spáchá čin ublížení na zdraví).

4 Hlediska posuzování

V demokratickém právním státě je nutné omezit zneužívání moci represivními orgány, kam patří i policie a státní zastupitelství. Je-li dána maximální délka vazby, není správné toto zákonné ustanovení obcházet tím, že se účelově rozdělí trestní věc do formálně samostatných trestních stíhání.

Proto by soud rozhodující o vazbě měl přihlídnout k délce vazby v součtu všech uložených vazeb v trestních řízeních, kde ze zákona při případném

² § 43–45 trestního řádu č. 40/2009 Sb.

budoucím odsouzení obviněného dojde k uložení souhrnného trestu, především v případě útekového důvodu vazby. Je zřejmé, že pokud se řízení vede pro trestný čin, kde je možné uložit např. trest odnětí svobody 8 let a obviněný je v tomto řízení ve vazbě 1 rok, je motivace k útěku s ohledem na hrozící délku trestu jiná, pokud již vykonal v jiném trestním řízení vazbu 3 roky, přičemž pro oba skutky v případě odsouzení dojde k započtení vazby a tedy tak již ve vazbě obviněný fakticky vykonal polovinu maximálního trestu odnětí svobody.

V rozporu s logikou a zásadou šetření lidských práv a svobod je úteková vazba obviněného, u něhož v dříve zahájeném trestním řízení, kde je ohrožen vyšším trestem odnětí svobody, byla vazba nahrazena např. peněžitou zárukou, pakliže se o útěk nepokusil. Pakliže soud dojde k závěru, že lze obviněného ponechat na svobodě a přijme peněžitou záruku při stíhání za trestný čin např. s možností trestu 13 let, měl by se tím řídit i vazební soud rozhodující později o vazbě v trestním stíhání za čin méně trestný.³

Zvláště pečlivě by soud měl zkoumat to, když obhajoba namítne, že nové trestní stíhání je snahou státního zastupitelství obejít nejvyšší zákonnou délku vazby pro předcházející trestní stíhání. Důkazní břemeno, že nejde o manipulativní rozdělení trestní věci do dvou trestních řízení za účelem obejítí zákona, musí unést státní zastupitelství. Indiciemi je především to, když druhé trestní stíhání souvisí s původním např. totožností dozorového státního zastupitelství anebo tím, že obvinění bylo učiněno na základě informací, které mělo státní zastupitelství a policie k dispozici několik let a náhle je použily pro nové trestní stíhání až před vypršením maximální délky vazby v původním trestním řízení. Pak je zřejmé, že informace byly uloženy v šuplíku policie a státního zastupitelství právě proto, aby byla obejita zákonem stanovená délka vazby.

Contact – e-mail

zdenek.koudelka@mail.muni.cz

³ Nález Ústavního soudu z 18. 6. 2014, I.ÚS 980/14: „za situace, kdy se započítává do délky trestu doba, kterou stěžovatel strávil ve vazbě, se pokoušení obviněných uprchnout či skrývat se postupně nutně snižuje, neboť se snižuje i délka možného trestu. Tyto měnící se podmínky způsobené plynutím času představují podstatný faktor při posuzování útekové vazby, se kterým se každý soud rozhodující o pokračování vazby musí vypořádat.“

Zaistenie maloletých migrantov¹

Ivana Kuráková

Právnická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika
v Košiciach, Slovenská republika

Abstract in original language

Autorka v príspevku rozoberá súčasný stav problematiky zaistenia maloletých cudzincov, ktorí sa na území Slovenskej republiky ako členského štátu Európskej únie zdržiavajú neoprávnene. Aktuálnosť tejto témy spočíva najmä v tom, že prebieha na pozadí mnohých geopolitických a bezpečnostných udalostí, pričom do popredia stále viac vystupuje zabezpečenie práv detí. Príspevok sa zaoberá najmä právnym postavením maloletých migrantov s akcentom na maloletých migrantov bez sprievodu rodinných príslušníkov.

Keywords in original language

Migrácia; maloletí; zaistenie; osobná sloboda; detský domov.

Abstract

The author analysis the current issues of detention of minor foreigners, whose residence at the territory of Slovak republic which is a member state of European Union, is illegal. This topic is relevant because of the current geopolitical and safety issues and ensuring children's rights is becoming increasingly important. The paper deals mainly with the legal status of minor migrants with an emphasis on unaccompanied minor migrants.

Keywords

Migration; Minors, Detention; Freedom; Child House.

---

¹ Príspevok vznikol s podporou grantu VEGA č. 1/0386/19 – Nové dimenzie metodológie právnej argumentácie – Uloha právnych princípov vo viacúrovňovom právnom systéme.

1 Úvod do problematiky

Otázku legálneho či nelegálneho vstupu a pobytu cudzinca na štátne územie regulujú štáty, vrátane Slovenska, prostredníctvom svojho vnútroštátneho práva. Na predchádzanie a regulovanie nelegálnej migrácie musia mať štáty vytvorené efektívne mechanizmy. „Účastníkmi“ nelegálnej migrácie sú aj deti, preto v tomto kontexte možno hovoriť o maloletých migrantoch. Riešenie otázok spojených s problematikou nelegálnej migrácie je ucelenou časťou migračnej politiky, ktorá zahŕňa súbor opatrení preventívneho a represívneho charakteru.² Slovenská republika (ďalej „SR“) však nie je iba národným štátom, je zároveň členským štátom Európskej únie (ďalej „EÚ“) a zmluvnou stranou Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a Dohovoru OSN o právach dieťaťa.

Najdôležitejším právne záväzným inštrumentom ochrany práv dieťaťa je práve Dohovor o právach dieťaťa, ktorý sa vzťahuje na každé dieťa, ktoré sa nachádza na území jeho signatárskeho štátu a ktorý deťom garantuje minimálny štandard práv a ochrany.³ Okrem vnútroštátneho právneho rámca, ktorý je daný najmä Ústavou SR (ďalej „Ústava“)⁴, zákonom č. 404/2011 o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov⁵ (ďalej „ZoPC“) je teda smerodajná aj právna úprava EÚ a jej sekundárne právne akty, najmä smernica Európskeho parlamentu a Rady 2008/115/ES.⁶ Zaistenie sa považuje za jeden z najvýznamnejších zásahov do práv jednotlivca a musí byť preto predvídané vnútroštátnym právom. Možno konštatovať, že zákony dovoľujúce zbavenie slobody musia byť dostatočne dostupné, presné a predvídateľné aby sa zabránilo riziku svojvôle.⁷ Ak je týmto zaisteným jednotlivcom dieťa, je nutné rešpektovať široký rámec práv, ktoré

² Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 574 z 31. augusta 2011 – Migračná politika Slovenskej republiky s výhľadom do roku 2020.

³ MITTELMANOVA M. a kol. *Opatrovníctvo a poručníctvo maloletých bez sprievodu v podmienkach SR. Právny stav a návrhy vhodných postupov*. Bratislava: Liga za ľudské práva, 2011, s. 31.

⁴ Zákon 460/1992 Zb, z 1. septembra 1992, Ústava Slovenskej republiky.

⁵ Zákon 404/2011 Z. z. z 21. októbra 2011 o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

⁶ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2008/115/ES zo 16. decembra 2008 o spoločných normách a postupoch členských štátov na účely návratu štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa neoprávnene zdržiavajú na ich území.

⁷ JÍLEK, D. a kol. *Právní postavení nezletilého uprchlíka*. Praha: Leges, 2019, s. 199.

dieťaťu prináležia. Jedným zo základných pravidiel pritom je, že dieťaťu nemá byť sloboda odopieraná. Na podmienky a zaobchádzanie, ktoré prináležia osobám umiestneným do zaistenia odkazuje aj medzinárodné právo v zásadných medzinárodných dokumentoch zakotvujúcich ľudské práva.⁸ Ako stanovuje aj Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach v článku 10, „so všetkými osobami pozbavenými osobnej slobody sa zaobchádza ľudskej a s úctou k prirodzenej dôstojnosti ľudskej bytosti“.⁹ Samozrejme je ďalej na štátoch, aby toto vágne ustanovenie uviedli primerane do života. Je nevyhnutné, aby štáty postupovali v súlade s hmotnoprávnymi a procesnoprávnymi požiadavkami, aby dieťa nebolo pozbavené slobody nezákonne a svojvoľne.

Je tiež potrebné konkretizovať, že príspevok pracuje s dvomi kategóriami maloletých migrantov. Spracúva na strane jednej zaistenie maloletých migrantov, ktorí cestujú s rodinným príslušníkom, rodičom resp. zákonným zástupcom. Druhú skupinu tvoria maloletí migranti bez sprievodu, ktorí nemôžu byť zaistení, ale sú umiestnení do detských domovov. Nejedná sa teda o zaistenie v pravom zmysle slova, je však nevyhnutné prihliadať na to, že v tomto kontexte ide o obmedzenie osobnej slobody. Rozdiely spočívajú najmä v intenzite obmedzenia slobody pohybu, než v názve či povahe týchto inštitútov. Je potrebné diferencovať medzi oddeleným maloletým, za ktorého sa považuje dieťa oddelené od oboch rodičov alebo svojho predchádzajúceho primárneho opatrovateľa, ktorý ho opatroval na základe práva alebo zvyku, nie však nevyhnutne oddelené od ostatných príbuzných a maloletého migranta bez sprievodu v pravom slova zmysle, ktorý predošlú definíciu rozširuje o ďalší znak, tj. že maloletý cestuje bez doprovodu dospelej osoby, ktorá by sa o neho počas cesty starala¹⁰. Zjednodušene možno povedať, že sa bude jednať o dieťa s doprovodom rodinného príslušníka a bez neho.

⁸ GHEZELBASCH, D. *Refuge Lost. Asylum Law in an Independent World*. New York: Cambridge University Press, 2018, s. 137, Cambridge Asylum and Migration Studies.

⁹ Vyhláška ministra zahraničných vecí publ. pod č. 120/1976 Zb. z 10. mája 1976 o Medzinárodnom pakte o občianskych a politických právach a Medzinárodnom pakte o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach. Dostupné z: http://www.ucps.sk/MEDZINARODNY_PAKT__o_obcianskych_a_politickych_pravach [cit. 12. 1. 2020].

¹⁰ KOVÁTS, A. a kol. *Praktická sociálna práca s utečencami. Prístup cez ľudské práva*. Budapešť: Menedek, 2006, s. 216.

2 Zaobchádzanie s maloletými migrantmi a možnosti obmedzenia ich osobnej slobody

Ústava SR zaručuje osobnú slobodu všetkým, ktorí sa nachádzajú na jej území, bez ohľadu na štátnu príslušnosť či vek a zaistenie predstavuje výnimku z tohto základného práva. Právo na slobodu pohybu je garantované len občanom a cudzinci musia splňať podmienky vstupu aj podmienky pobytu.¹¹ V rámci ochrany osobnej slobody zaručenej v čl. 17 ods. 1 je implikované právo každého, čiá osobná sloboda bola legitímne obmedzená, na preskúmanie pochybností o legitímnosti a legálnosti obmedzenia osobnej slobody, ak taká pochybnosť vznikne¹². Ako konštatuje aj Ústavný súd SR, osobná sloboda podľa čl. 17 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a čl. 5 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd je individuálne realizovaným právom, preto aj každý právne konformný zásah do nej musí byť v zásade individuálne odôvodnený.¹³ Súčasťou individuálneho postupu v konaní vo veci zaistenia štátneho príslušníka tretej krajiny je aj posudzovanie jeho možného zraniteľného postavenia.¹⁴ Zaistenie, ako už bolo spomenuté, môže byť založené len na dovolených a zákonom predvídaných dôvodoch a so zaistenými osobami musí byť zaobchádzané humánnym a dôstojným spôsobom.¹⁵ Keď je reč o zaistení maloletých detí, je túto zásadu nevyhnutné podložiť ďalšími zásadami, a to zásadou zaobchádzania s deťmi primerane ich veku a potrebám a tiež ich umiestnenia v zariadení, ktoré je spôsobilé im to materiálne aj personálne zabezpečiť.

Základným právnym predpisom vnútroštátneho práva je v podmienkach SR ZoPC, ktorý určuje dôvody, za ktorých môže policajt zaistiť štátneho príslušníka tretej krajiny. Možno teda zhrnúť, že zaistenie je možné len taxatívne uvedených dôvodov¹⁶ v špeciálnom zariadení za účelom realizácie

¹¹ BERTHOTYOVÁ, E. *Zaistenie cudzincov. Judikatúra s komentárom súvisiacich ustanovení zákona o pobyte cudzincov*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 9.

¹² DRGONEC, J. *Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax*. 2 prepracované a doplnené vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2015, s. 451.

¹³ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky z 11. januára 2005, sp. zn. III. ÚS 220/04.

¹⁴ FRKÁŇOVÁ, A. a K. KUBOVIČOVÁ. *Zaistenie a alternatívy k zaisteniu v kontexte migračnej politiky Slovenskej republiky*. Bratislava: Medzinárodná organizácia pre migráciu IOM, 2014, s. 29.

¹⁵ BERTHOTYOVÁ, E. *Zaistenie cudzincov. Judikatúra s komentárom súvisiacich ustanovení zákona o pobyte cudzincov*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 11.

¹⁶ § 88 ZoPC.

rozhodnutia o správnom vyhostení¹⁷ alebo trestu vyhostenia za účelom zistenia alebo overenia totožnosti alebo štátnej príslušnosti, ktoré by bez zaistenia nebolo možné získať, najmä ak existuje riziko úteku.¹⁸ ZoPC považuje maloleté deti za zraniteľné osoby, no takmer všetky kategórie zraniteľných osôb môžu byť zaistené, ale to len v nevyhnutnom prípade a len na nevyhnutný čas, maximálne na 6 mesiacov, pričom zraniteľným osobám nie je možné predĺžiť lehotu zaistenia.¹⁹ Výnimkou sú len maloletí migranti bez sprievodu, ktorí nemôžu byť zaistení za žiadnych okolností, ale sú umiestnení do na to určeného detského domova.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2008/115/ES špecificky zmieňuje zaistenie maloletých osôb. Ak sa v konkrétnom prípade zvažuje zaistenie a ide o prípad maloletých osôb bez sprievodu a rodín s maloletými osobami sa zaistenie môže použiť len ako posledná možnosť a na čo najkratšie obdobie.²⁰ Hoci nie explicitne, ale aj uvedené ustanovenie smernice apeluje na využitie zaistenia ako prostriedku *ultima ratio* až po vylúčení dostupných alternatív zaistenia a len do času, kým nepominie dôvod zaistenia. Napriek všetkým zásadám zaistenia, ako je vyčerpanie ostatných alternatív je veľký počet ľudí zaistených buď po vstupe, alebo s cieľom zabrániť im v úteku počas konania o návrate.²¹ Ak však maloletý bez sprievodu, ktorý je zároveň žiadateľom o azyl alebo o doplnkovú ochranu, alebo je osobou, ktorej už azyl alebo doplnková ochrana bola udelená, počas svojho pobytu na území SR nadobudne plnoletosť, je povinný dostaviť sa do pobytového tábora do troch dní od nadobudnutia plnoletosti, pokiaľ mu v tom nebránia závažné dôvody.²² Tieto však zákon ani demonštratívne nemenuje.

17 Podľa ZoPC deti administratívne vyhostiť nemožno, okrem prípadu, že je to v ich záujme. Kedy môže byť administratívne vyhostenie v záujme dieťaťa a prečo s týmto prípadom zákonodarca počíta, je však otázne. Podľa dostupných informácií však doposiaľ nebolo z územia SR administratívne vyhostené žiadne dieťa.

18 BERTHOTYOVÁ, E. *Zaistenie cudzincov. Judikatúra s komentárom súvisiacich ustanovení zákona o pobyte cudzincov*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 13.

19 FRKÁŇOVÁ, A. a K. KUBOVIČOVÁ. *Zaistenie a alternatívy k zaisteniu v kontexte migračnej politiky Slovenskej republiky*. Bratislava: Medzinárodná organizácia pre migráciu IOM, 2014, s. 23.

20 Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2008/115/ES zo 16. decembra 2008 o spoločných normách a postupoch členských štátov na účely návratu štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa neoprávnene zdržiavajú na ich území. Ustanovenie čl. 17, ods. 1.

21 BERTHOTYOVÁ, E. *Zaistenie cudzincov. Judikatúra s komentárom súvisiacich ustanovení zákona o pobyte cudzincov*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 10–11.

22 Zákon 480/2002 Z. z. z 20. júna 2002 o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ustanovenie § 23d ods. 2.

Ako prví sa väčšinou dostanú do kontaktu s maloletými migrantmi príslušníci Policajného zboru (ďalej „policajt“). Ak nájdú na území SR osobu, ktorá nevie preukázať svoju totožnosť a zároveň oprávnenosť hodnovernými dokladmi, predvedú ju za účelom spísania zápisnice a podania vysvetlenia. Vysvetlenie od maloletého môže policajt vyžadovať len za prítomnosti jeho zákonného zástupcu alebo zástupcu orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Neoprávnený vstup na štátne územie SR a neoprávnené zotrvanie je považované za priestupok, a nie za trestný čin. Okrem totožnosti zistí aj vek. V prípade že maloletý nemá pri sebe žiadne doklady preukazujúce jeho vek, a nie je na prvý pohľad možné určiť, či sa jedná o dieťa alebo o dospelého, je potrebné prihliadnuť na tvrdenie migranta. V takom prípade však zákon určuje podrobiť sa lekárskej prehliadke na určenie veku (okrem prípadov, keď je zrejmé, že sa jedná o dieťa).²³

3 Maloletí migranti bez sprievodu

Je možné konštatovať, že maloletí migranti cestujúci bez sprievodu rodinných príslušníkov tvoria jednu z najzraniteľnejších, ak nie priamo najzraniteľnejšiu kategóriu cudzincov. Ako bolo vyššie uvedené, je potrebné diferencovať medzi maloletými deťmi bez sprievodu a maloletými deťmi, ktoré sú odlúčené od rodičov. V minulosti sa vyskytli aj prípady, kedy im je povolený vstup do krajiny, ale nie je im umožnené požiadať o poskytnutie azylu alebo ich žiadosť o azyl nie je spracovaná s citlivým prihliadnutím na ich vek a pohlavie. Niektoré krajiny neumožňujú dieťaťu so štatútom utečenca bez sprievodu alebo odlúčenému od rodičov žiadať o zlúčenie rodiny; iné zas zlúčenie rodiny síce umožňujú, ale za takých reštriktívnych podmienok, že je v podstate nedosiahnuteľné.²⁴

Samotným pojmom „maloletý bez sprievodu“ sú popretkávané rôzne právne predpisy na vnútroštátnej či európskej úrovni. Na úrovni medzinárodného

²³ FAJNOROVÁ, K., Z. ŠTEVULOVÁ a P. GURÁŇ. *Dieťa alebo dospelý? Ochrana práv cudzincov v konaniach o určení veku a v konaniach o zaistení*. Bratislava: Liga za ľudské práva, 2013, s. 33.

²⁴ Všeobecný komentár č. 6 (2005) k dohovoru o právach dieťaťa: Zaoberá sa s deťmi bez sprievodu a s deťmi odlúčenými od rodičov mimo krajiny ich pôvodu. Dostupné z: <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/konzultacne-organy/rada-vlady-sr-ludske-prava-narodnostne-mensiny-rodovu-rovnost/vybor-deti-mladez/dokumenty/vseobecny-komentar-c-6-prava-deti-bez-sprievodu.pdf> [cit. 30. 1. 2020].

práva je najvýznamnejším právnym nástrojom ochrany detí Dohovor OSN o právach dieťaťa a v kontexte maloletých migrantov bez sprievodu Všeobecný komentár č. 6 k Dohovoru s názvom „*Zaobchádzanie s deťmi bez sprievodu a s deťmi odlúčenými od rodičov mimo krajiny ich pôvodu*“. Hoci pre úpravu práv a povinností cudzincov je kľúčovým právnym predpisom zákon o pobyte cudzincov, ktorý narába aj s pojmom maloletý bez sprievodu, definíciu tohto pojmu neobsahuje a ani na ňu neodkazuje. Vo všeobecnosti možno vymedziť pojem maloletý migrant bez sprievodu ako dieťa oddelené od oboch rodičov a ostatných príbuzných, o ktoré sa nestará nijaký dospelý, ktorému by túto povinnosť ukladal zákon alebo zvyk.²⁵ Legálnu definíciu je možné nájsť v zákone o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele. Na základe § 29 ods. 3 tohto zákona sa „*orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately podieľa na vyhľadávaní rodičov alebo iných členov rodiny maloletého bez sprievodu na účel zľúčenia maloletého bez sprievodu s jeho rodinou*“.

Maloletý migrant bez sprievodu nemôže byť zaistený a umiestnený v útvaroch policajného zaistenia pre cudzincov. Bolo by veľmi náročné zabezpečiť všetky jeho práva a uspokojiť jeho potreby v zariadení tak, aby bol zároveň v bezpečí. Pojem maloletý bez sprievodu vymedzuje zákon o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov ako „*dieťa, ktoré nie je občan Slovenskej republiky a nachádza sa na území Slovenskej republiky bez sprievodu rodiča alebo inej plnoletej fyzickej osoby, ktorej by mohlo byť dieťa zverené do osobnej starostlivosti*“.²⁶ Ešte všeobecnejšie by sa pojem maloletý bez sprievodu dal vymedziť ako osoba mladšia ako 18 rokov, ktorá buď prichádza na územie EÚ bez sprievodu rodinného príslušníka alebo zákonného zástupcu alebo sa od svojho rodinného príslušníka alebo zákonného zástupcu odlúčila v priebehu cesty. Za sprievod sa v tomto kontexte nedá považovať dospelý kamarát alebo osoba, ktorú maloletý označí za svojho rodinného príslušníka ale v procese dokazovania tejto skutočnosti vyjde najavo, že sa o rodinného príslušníka nejedná. Od používania tohto pojmu sa vo svete postupne ustupuje v prospech pojmu odlúčené

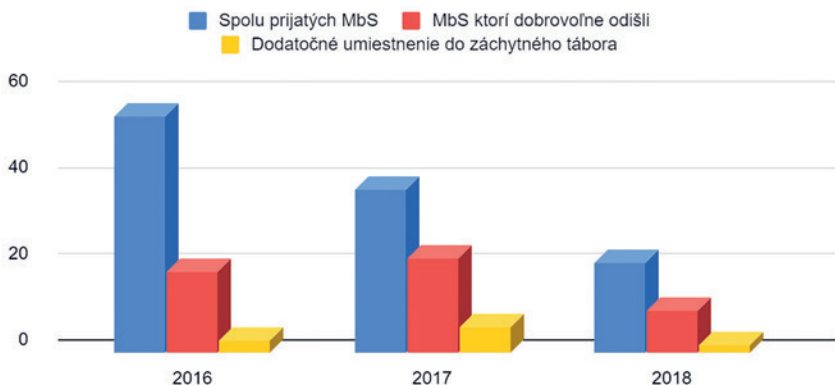
²⁵ KOVÁTS, A. a kol. *Praktická sociálna práca s utečencami. Prístup cez ľudské práva*. Budapešť: Menedek, 2006, s. 216.

²⁶ Zákon 305/2005 Z. z. z 25. mája 2005 o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ustanovenie § 2 písm. a) bod 3.

diet'a, ktoré lepšie vyjadruje, že ide o diet'a, ktoré používa tie isté práva a výhody vyplývajúce z postavenia diet'at'a ako iné deti.²⁷

Ak je na území Slovenska nájdené diet'a, o ktorom sa v procese ukáže, že sa jedná o maloletého migranta bez sprievodu (ďalej aj „MbS“), je umiestnené do detského domova. V súčasnosti jediným detským domovom, do ktorého sú umiestňovaní maloletí migranti nájdení buď pri prechode hraníc alebo kdekoľvek na území SR je detský domov v Medzilaborciach. Na nasledovnom grafe možno vidieť štatistiky prijatých maloletých migrantov za uplynulé 3 roky (štatistiky z r. 2019 v čase spracovania príspevku neboli dostupné). V roku 2016 bolo prijatých 55 MbS, dobrovoľne odišlo 19 a do záchytného tábora boli umiestnení 3 cudzinci. V roku 2017 bolo prijatých 38 MbS, z nich 22 dobrovoľne odišlo a do záchytného tábora boli umiestnení 6 cudzinci. V roku 2018 bolo prijatých 21 MbS, 10 z nich dobrovoľne odišlo a do záchytného tábora boli umiestnení 2 cudzinci.

Graf č. 1

Zdroj: Údaje z výročných správ Detského domova Medzilaborce. Dostupné z: https://www.detskydomovdlan.sk/userfiles/downloads/vyroczne_spravy/Vyroчна_%20sprava_za_rok_2016.pdf; https://www.detskydomovdlan.sk/userfiles/downloads/vyroczne_spravy/Vyroчна_%20sprava_za_rok_2017.pdf; https://www.detskydomovdlan.sk/userfiles/downloads/vyroczne_spravy/Vyroчна_%20sprava_za_rok_2018.pdf

²⁷ FAJNOROVÁ, K., Z. ŠTEVULOVÁ a P. GURÁŇ. *Diet'a alebo dospelý? Ochrana práv cudzincov v konaniach o určení veku a v konaniach o zaisťení*. Bratislava: Liga za ľudské práva, 2013, s. 81.

Vykonávanie pobytového opatrenia súdu v centre pre maloletého bez sprievodu sa končí niekoľkými spôsobmi. Zabezpečením prevzatia maloletého bez sprievodu do starostlivosti jeho rodiča alebo osoby, ktorá sa o neho osobne stará, bezpečným návratu maloletého bez sprievodu do krajiny jeho pôvodu alebo opustením detského domova po dovŕšení plnoletosti. Ako však aj z grafu vyplýva, mnoho maloletých migrantov bez sprievodu sa rozhodne detský domov predčasne opustiť a migrovať ďalej. V niekoľkých prípadoch, najmä ak o sebe osoba vyhlási, že je maloletá, avšak lekáorskými vyšetreniami sa príde na to, že sa jedná o dospelú osobu, je takýto cudzinec umiestnený do záchytného tábora, čo však záleží od individuálnej situácie.

4 Maloletí migranti v sprievode rodinných príslušníkov

Maloletí migranti cestujúci v sprievode rodinných príslušníkov tvoria v zásade jedinú kategóriu detí, ktorým môže byť zaistením obmedzená osobná sloboda. Dôvodom je práve prítomnosť ich rodinných príslušníkov. Je potrebné špecifikovať, že tieto rodinné väzby príslušné policajné útvary zaujímajú, keďže dieťa nemôže byť zaistené s cudzou osobou a slovenské správne orgány pristupujú k umiestneniu dieťaťa do zaistenia, len ak je zaistenie dospelaj osoby nevyhnutné a zároveň je v najlepšom záujme dieťaťa ostat' zlúčený s týmto rodinným príslušníkom (väčšinou rodičom alebo starším súrodencom²⁸). Pokiaľ v procese vyjde najavo, že osoba, ktorá prehlásila, že je zákonným zástupcom ním nie je, musí byť dieťa umiestnené do detského domova pre maloletých bez sprievodu. Ako bolo popísané vyššie, maloletá osoba bez zákonného zástupcu nemôže byť zaistená za žiadnych okolností.²⁹ Zaistenie dieťaťa a jednom zariadení v jednom zariadení s jeho rodičom, resp. zákonným zástupcom, je možné len v prípade, ak jeho zotrvanie v Útvare policajného zaistenia cudzincov chráni jeho záujmy tým, že nedochádza k pretrhnutiu

²⁸ Vyplýva to napr. z judikatúry Krajského súdu Košice, kde sa v rozsudku zo 31. 1. 2018 sp. zn. 7Sa/3/2018 spomína žalobkyňa a jej maloletý brat, ktorý boli spolu umiestnení v ÚPZC v Sečovciach. Vo veci však bolo nariadené žalobkyňu a jej maloletého brata bezodkladne prepustiť zo zaistenia, pretože súd neumožnil rozšíriť rozsah osôb umiestnených do zaistenia aj o osoby, ktoré sú v opatere súrodenca. Zaistenie maloletých je možné len v prípade, že s v sprievode rodiča alebo zákonného zástupcu.

²⁹ FRKÁŇOVÁ, A. a K. KUBOVIČOVÁ. *Zaistenie a alternatívy k zaisteniu v kontexte migračnej politiky Slovenskej republiky*. Bratislava: Medzinárodná organizácia pre migráciu IOM, 2014, s. 23.

rodinných väzieb, čím je dodržaná jedna zo základných práv dieťaťa byť v opatere svojho rodiča, tj. ich právo na rodinný život.

Na zaistenie migrantov slúžia dva tzv. Útvary policajného zaistenia pre cudzincov v Medved'ove a v Sečovciach. V prípade nevyhnutnosti umiestnenia maloletého so zákonným zástupcom sú takéto rodiny umiestňované v Sečovciach, keďže sa jedná o materiálne lepšie vybavené zariadenie. V Útvare policajného zaistenia cudzincov Sečovce je kultúrna a záujmová činnosť zaistených maloletých osôb v sprievode zákonného zástupcu zabezpečovaná v hernej miestnosti umiestnenej v ubytovacom priestore určenom pre rodiny s maloletými deťmi a v prípade priaznivého počasia majú maloletí vonku k dispozícii detské ihrisko.³⁰ Maloletým osobám spolu s rodičmi, resp. zákonným zástupcom je v tomto zariadení zabezpečená každodenná osobná hygiena, strava, zdravotná starostlivosť a v prípade potreby aj tlmočník.

ZoPC pripúšťa, aby spolu s rodičom boli umiestnené do útvaru policajného zaistenia aj deti.³¹ Správny orgán musí s poukazom na najlepší záujem dieťaťa postupovať obozretne pri umiestňovaní detí spolu s rodičom v útvare policajného zaistenia.³² Maloletí migranti v sprievode rodinného príslušníka môžu byť v súlade so zákonom o pobyte cudzincov umiestnení v útvare policajného zaistenia, pri ubytovaní je však nutné oddelene umiestniť mužov, ženy a osoby mladšie ako 18 rokov, výnimku ale predstavujú rodinní príslušníci, ktorí môžu byť umiestnení aj spolu.³³ Dané rozhodnutie správneho orgánu, ktorým sa dieťa spolu s rodinnými príslušníkmi zaistí, musí byť v súlade so záujmami dieťaťa, ktoré sa zaviazali rešpektovať všetky štáty ktoré pristúpili k Dohovoru o ochrane práv dieťaťa.³⁴

Podľa ustálenej rozhodovacej praxe súdov je zaistenie skutočne až poslednou možnosťou. Správny orgán by mal vždy zohľadniť pri úvahe o umiestnení

³⁰ FRKÁŇOVÁ, A. a K. KUBOVIČOVÁ. *Zaistenie a alternatívy k zaisteniu v kontexte migračnej politiky Slovenskej republiky*. Bratislava: Medzinárodná organizácia pre migráciu IOM, 2014, s. 40.

³¹ § 94 ods. 3 ZoPC.

³² Čl. 3 bod 1 Dohovoru o právach dieťaťa, podľa ktorého „záujem dieťaťa musí byť prvoradým hľadiskom pri akejkoľvek činnosti týkajúcej sa detí, nech už uskutočňovanej verejnými alebo súkromnými zariadeniami sociálnej starostlivosti, súdmi, správnymi alebo zákonodarnými orgánmi“.

³³ § 94 ods. 3 ZoPC.

³⁴ Článok 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa: „Záujem dieťaťa musí byť prvoradým hľadiskom pri akýchkoľvek postupoch týkajúcich sa detí, či už vykonávaných súkromnými zariadeniami sociálnej starostlivosti, súdmi, správnymi alebo zákonodarnými orgánmi“.

detí spoločne s rodičom do útvaru policajného zaistenia, že tak ako deti bez sprievodu, tak aj deti, ktoré sú na ceste s rodičmi by nemali trpieť zdlhavým pobytom v zaistení, navyiac v situácii, keď rodičia detí sú v postavení žiadateľov o azyl, resp. ak deklarujú, že disponujú finančnými prostriedkami, ktorými dokážu pokryť svoje náklady spojené s pobytom na území SR.³⁵ Je možné konštatovať, že sudy SR si zachovávajú kontinuitu s rozhodovaciaou praxou Európskeho súdu pre ľudské práva.³⁶

Ako konštatuje aj Najvyšší súd SR vo svojej rozhodovacej praxi, „*pri úvahe o ich (maloletých cudzincov, pozn.) umiestnení by nemal správny orgán opomenúť, že najlepší záujem dieťaťa, ktorý je vyjadrením hodnôt, na ktorých je postavený systém ochrany práv dieťaťa, nie je možné účinne dosiahnuť bez reflektovania na judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva, ktorá ohľadne pozbavenia osobnej slobody dieťaťa a ochrany práv a najlepšieho záujmu dieťaťa vo veciach zaistenia maloletých cudzincov, najmä tých, ktorí sú v sprievode rodičov, opakovane konštatovala porušenie čl. 3 Dohovoru o právach dieťaťa, ako aj čl. 3 Európskeho dohovoru o ľudských právach*“.³⁷

5 Záver

Záver príspevku smerujú k tomu, že maloleté deti by nemali byť pozbavované osobnej slobody, a to bez ohľadu na to, či majú zákonného zástupcu alebo sa jedná o maloletých migrantov bez sprievodu či odlúčených maloletých migrantov. Ako bolo v príspevku na viacerých miestach poukázané, tak Európsky súd pre ľudské práva ako aj slovenské vnútroštátne sudy na rôznych stupňoch vo viacerých prípadoch opakovane rozhodli, že umiestnenie detí v zariadeniach, kde boli pozbavené osobnej slobody, bolo porušením článku 3 Dohovoru o právach dieťaťa a článku 3 Európskeho dohovoru o ľudských právach.

Zákon o pobyte cudzincov pritom neumožňuje zaistiť maloletých migrantov bez sprievodu ani maloletých migrantov odlúčených od rodičov. Hoci zákon o pobyte cudzincov pripúšťa, aby spolu s rodičom boli umiestnené

³⁵ Rozsudok Krajského súdu Košice z 31. 1. 2018, sp. zn. 7Sa/3/2018.

³⁶ Vid' rozhodovacia prax ESEF vo veciach zaistenia maloletých migrantov vyjadrená napr. v rozsudku zo dňa 19. 1. 2012, vo veci *Popov vs. Francúzsko*, č. 39472/07 a 39474/07; rozsudku zo dňa 12. 10. 2006, vo veci *Mubilanzila Mayeka a Kaniki Mitunga vs. Belgicko*, č. 13178/03; a rozsudku zo dňa 19. 1. 2010, vo veci *Muskhadzhiyeva i. vs. Belgicko*, č. 41442/07 a iných.

³⁷ Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 3. 5. 2016, sp. zn. 10SZa/12/2016.

do útvaru policajného zaistenia aj deti, tj. v prípade, že sa jedná o rodinu, ktorej súčasťou sú maloleté deti a zároveň je nevyhnutné zaistenie dospelých členov rodiny (dôvody boli v príspevku uvedené), rodina sa umiestni v zariadení spoločne. Ak zariadenie rozhodne o rozdelení rodiny, musí vždy prihliadať na to, aby dôsledky tohto rozhodnutia boli primerané jeho dôvodom. Správny orgán musí s poukazom na najlepší záujem dieťaťa (zakotvený v článku 3 ods.1 Dohovoru o právach dieťaťa), postupovať obozretne pri umiestňovaní detí spolu s rodičmi v útvare policajného zaistenia.

Literature

- BERTHOTYOVÁ, E. *Zaistenie cudzincov. Judikatúra s komentárom súvisiacich ustanovení zákona o pobyte cudzincov*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-8168-591-0.
- DRGONEC, J. *Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax*. Bratislava: C. H. Beck, 2015, 1622 s. ISBN 978-80-89603-39-8.
- FRKÁŇOVÁ, A. a K. KUBOVIČOVÁ. *Zaistenie a alternatívy k zaisteniu v kontexte migračnej politiky Slovenskej republiky*. Bratislava: Medzinárodná organizácia pre migráciu IOM, 2014, Malá tematická štúdia Národného kontaktného bodu Európskej migračnej siete v Slovenskej republike. ISBN 978-80-89506-50-7.
- FAJNOROVÁ, K., Z. ŠTEVULOVÁ a P. GURÁŇ. *Dieťa alebo dospelý? Ochrana práv cudzincov v konaniach o určení veku a v konaniach o zaistení*. Bratislava: Liga za ľudské práva, 2013. ISBN 978-80-971002-3-0.
- GHEZELBASCH, D. *Refuge Lost. Asylum Law in an Independent World*. New York: Cambridge University Press, 2018, Cambridge Asylum and Migration Studies.. ISBN 978-1-108-44141-4.
- DRGONEC, J. *Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax*. 2 prepracované a doplnené vyd.
- JÍLEK, D. a kol. *Právní postavení nezletilého uprchlíka*. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-336-0.
- KOVÁTS, A. a kol. *Praktická sociálna práca s utečencami. Prístup cez ľudské práva*. Budapešť: Menedek, 2006. ISBN 963-06-0862-6.
- MITTELMANOVA M. a kol. *Opatrovníctvo a poručníctvo maloletých bez sprievodu v podmienkach SR. Právny stav a návrhy vhodných postupov*. Bratislava: Liga za ľudské práva, 2011. ISBN 978-80-971002-0-9.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky z 11. januára 2005, sp. zn. III. ÚS 220/04.

Oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí 104/1991 Zb. o prijatí Dohovoru o právach dieťaťa.

Oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí 209/1992 Zb. o prijatí Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

Rozsudok Krajského súdu Košice z 31. 1. 2018, sp. zn. 7Sa/3/2018.

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 3. 5. 2016, sp. zn. 10SZa/12/2016.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2008/115/ES zo 16. decembra 2008 o spoločných normách a postupoch členských štátov na účely návratu štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa neoprávnene zdržiavajú na ich území.

Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 574 z 31. augusta 2011 – Migračná politika Slovenskej republiky s výhľadom do roku 2020.

Všeobecný komentár č. 6 (2005) k dohovoru o právach dieťaťa: Zaoberá sa s deťmi bez sprievodu a s deťmi odlúčenými od rodičov mimo krajiny ich pôvodu. Dostupné online: <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/konzultacne-organy/rada-vlady-sr-ludske-prava-narodnostne-mensiny-rodovu-rovnost/vybor-deti-mladez/dokumenty/vseobecny-komentar-c-6-prava-deti-bez-sprievodu.pdf> [cit. 30. 1. 2020].

Vyhláška ministra zahraničných vecí publ. pod č. 120/1976 Zb. z 10. mája 1976 o Medzinárodnom pakte o občianskych a politických právach a Medzinárodnom pakte o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach. Dostupné online: http://www.ucps.sk/MEDZINARODNY_PAKT__o_obcianskych_a_politickych_pravach [cit. 12. 1. 2020].

Zákon 404/2011 Z. z. z 21. októbra 2011 o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon 480/2002 Z. z. z 20. júna 2002 o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon 305/2005 Z. z. z 25. mája 2005 o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Contact – e-mail

ivana.kurakova@student.upjs.sk

Ludská dôstojnosť a výkon európskeho zatýkacieho rozkazu¹

Adrián Lukáčik

Právnická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika
v Košiciach, Slovenská republika

Abstract in original language

V súvislosti s dlhotrvajúcim problémom preplnenia väzenských zariadení v celej Európe európsky zatýkací rozkaz vytvára hrozbu vystavenia vydávaných osôb nevhodným podmienkam. Otázkou je, či aplikačná prax justičných orgánov efektívne zaručuje ochranu ľudskej dôstojnosti pri výkone európskeho zatýkacieho rozkazu. Na základe systematického súhrnu rozhodnutí Európskeho súdu pre ľudské práva, Súdneho dvora EÚ a vnútroštátnych súdov a ich analýzy vyplýva, že súdny dialóg a vzájomné reflektovanie rozhodnutí dokážu prispieť k jednotnej a účinnej aplikácii.

Keywords in original language

Európsky zatýkací rozkaz; ľudská dôstojnosť; väzenské podmienky; preplnenie väzníc.

Abstract

In relation to the persistent issue of prison overcrowding, the European Arrest Warrant puts extradited persons at risk of poor prison conditions. The question in stake is whether jurisprudence of judicial authorities guarantees effective protection of human dignity in execution of European Arrest Warrant. After conducting systematic summary of case-law of the European Court of Human Rights, the EU Court of Justice and national courts and its analysis, it appears that judicial dialogue and mutual reflection could contribute to uniform and effective application.

¹ Príspevok vznikol v rámci riešenia výskumného projektu VEGA č. 1/0386/19 - Nové dimenzie metodológie právnej argumentácie – Úloha právnych princípov vo viacúrovňovom právnom systéme.

Keywords

European Arrest Warrant; Human Dignity; Prison Conditions; Prison Overcrowding.

1 Úvod

Po druhej svetovej vojne sa ľudská dôstojnosť stala centrálnym konceptom ľudsko-právnych katalógov. Na rozdiel od rôznych historických chápaní ľudskej dôstojnosti, súčasné chápanie ľudskej dôstojnosti predstavuje univerzálny status každej jednej ľudskej osoby, ktorý musia inštitúcie ale aj ostatní jednotlivci rešpektovať.² A hoci ideové východiská takéhoto chápania založilo už európske osvietenstvo a kantovský pohľad človeka, až neľudskosť udalostí počas druhej svetovej vojny podnietila jeho normatívne zakotvenie.³ Je však nutné podotknúť, že ani výslovná zmienka ľudskej dôstojnosti v medzinárodných dohovoroch však neznamená jednotné právne dôsledky tohto konceptu, čo v hrubých rysoch načrtne v kapitole 2.

V tomto článku sa budeme ľudskej dôstojnosti venovať vo vzťahu k preplneniu zariadení na výkon väzby a trestu odňatia slobody, ktoré má dnes charakter celosvetového fenoménu⁴ a dotýka sa aj viacerých členských štátov EÚ. Podľa dostupných informácií je štatisticky preľudnenosť väznic najvyššia v Belgicku, Maďarsku, Francúzsku, Taliansku a Rumunsku.⁵ Predpokladá sa, že prekročenie kapacít týchto zariadení môže mať negatívne dopady nielen na bezproblémový výkon trestu alebo väzby, ale aj na fyzické a psychické

² DÜVELL, M. *Human dignity: concepts, discussions, philosophical perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, s. 27.

³ BECCHI P. *Human Dignity in Europe: Introduction*. Cham: Springer, 2019, s.5–7.

⁴ Podľa správy *Institut for Criminal Policy Research* má až 60 % všetkých krajín sveta mieru obsadenosti prevyšujúcu 100 %, v 24 krajinách miera obsadenosti prevyšuje 200 %. Pozri HEARD, C. *Towards a Health-informed Approach to Penal Reform? Evidence from Ten Countries*. London: Institut For Criminal Policy Research, 2019, s. 17.

⁵ Podľa údajov Council of Europe Annual Penal Statistics – SPACE I priemerná hustota vo väznicach na 100 miest bola v Taliansku na úrovni 117,90; vo Francúzsku 116,10 a v Rumunsku 114,60. Pozri SPACE I: Prison stock on 1 January 2019. Podľa odhadov je v Maďarsku obsadenosť väznic na úrovni 118,3 % (september 2018) a v Belgicku 120,6 % (december 2019), keďže tieto krajiny údaje pre SPACE I neposkytli, ide iba o údaje z národných štatistík, ktoré zozbieral a zverejnil Institut for Criminal Policy Research na webe World Prison Brief. Tieto údaje však treba interpretovať obozretne, keďže vychádzajú z národných ukazovateľov kapacity väznic, ktoré sa môžu líšiť v použitých normách.

zdravie,⁶ ako aj úspešnú resocializáciu po ukončení obmedzenia osobnej slobody.⁷ Práve ochrana pred týmito negatívnymi aspektmi obmedzenia osobnej slobody tak ako ju chápe Európsky súd pre ľudské práva (skr. „ESLP“⁶) je predmetom 3. kapitoly.

Vzťah medzi ľudskou dôstojnosťou a podmienkami vo väzenských zariadeniach v európskom priestore slobody, bezpečnosti a spravodlivosti sa pretavil aj do špecifických problémov pri justičnej spolupráci v trestných veciach, najmä pri aplikácii Rámcového rozhodnutia o európskom zatýkacom rozkaze (skr. „EZR“).⁸ Pre oblasť priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti je typické, že v jej rámci dochádza k úzkemu kontaktu členských štátov pri výkone štátnej moci. Pri tomto styku viacerých suverénnych štátnych mocí zároveň vzniká viacnásobné aplikačné prelínanie systémov ochrany základných práv a to na viacerých úrovniach.⁹ Preto v článku predkladáme chronologickú sumarizáciu troch rozhodnutí Súdneho dvora, ktorá mapuje priebeh súdneho dialógu medzi nemeckými vnútroštátnymi súdmi a Súdny dvorom (kapitola 4). Pre priestor slobody bezpečnosti a spravodlivosti je zároveň kľúčový princíp vzájomnej dôvery, z ktorého vyplýva aj relatívny zákaz overovania dodržiavania základných práv iným členským štátom.¹⁰ Naším cieľom bude preto v závere posúdiť vypořádanie sa orgánov

⁶ Pozri GARCÍA-GUERRERO J. a A. MARCO. Overcrowding in prisons and its impact on health. *Revista Española de Sanidad Penitenciaria*, 2012, roč. 14, č. 3, s. 106–113; HEARD, C. *Towards a Health-informed Approach to Penal Reform? Evidence from Ten Countries*. London: Institut For Criminal Policy Research, 2019, s. 14 a nasl.

⁷ Podľa výskumu na vzorke 13 070 odsúdených v Kalifornii majú odsúdení, ktorí vykonávali trest odňatia slobody v preľudnených zariadeniach vyššie riziko recidívy alebo porušenia povinností v skúšobnej dobe po podmienenom prepustení z výkonu trestu. Pozri RUDERMAN M. A., D. F. WILSON a S. REID. Does Prison Crowding Predict Higher Rates of Substance Use Related Parole Violations? A Recurrent Events Multi-Level Survival Analysis. *PLoS ONE*, 2015, roč. 10, č. 10.

⁸ Rámcové rozhodnutie Rady z 13. júna 2002 o európskom zatykači a postupocho odovzdávania osôb medzi členskými štátmi (2002/584/SVV), ktoré bolo zmenené a doplnené Rámcovým rozhodnutím Rady 2009/299/SVV z 26. februára 2009.

⁹ Pozri LUKÁČIK, A. Pôsobenie systémov ochrany základných práv v priestore slobody, bezpečnosti a spravodlivosti. In: *Zborník príspevkov z 2. ročníka Vedeckej konferencie doktorandov na Akadémii Policajného zboru v Bratislave*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2019, s. 234–243.

¹⁰ Stanovisko Súdneho dvora z 18. 12. 2014, Prístupenie EÚ k EDIP, 2/13, § 191–192. Bližšie k princípu vzájomnej dôvery pozri LUKÁČIK, A. Dôveruj, ale preveruj? Základné práva v kontexte vzájomnej dôvery. In: MIHÁLIKOVÁ, V. (zost.). *15 rokov v Európskej únii: aktuálne otázky a súčasné výzvy*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2019.

so vzťahom týchto princípov vo vzťahu k ľudskej dôstojnosti a zodpovedať tak otázku, či je v praxi pri výkone európskeho zatýkacieho rozkazu efektívne zaručená ochrana ľudskej dôstojnosti.

2 Ľudská dôstojnosť vo väzenských zariadeniach

Ako už bolo vyššie uvedené, viaceré medzinárodné dohovory obsahujú uznanie ľudskej dôstojnosti ako východiskového konceptu pre chápanie ľudských práv, avšak medzinárodné ako aj vnútroštátne pohľady na ľudskú dôstojnosť v právnom poriadku sa rôznia a môžu mať rôzne podoby v aplikáčnej praxi.¹¹ Ako prvá proklamovala potrebu uznania prirodzenej a rovnej dôstojnosti všetkých ľudských bytostí Všeobecná deklarácia ľudských práv. Následne na tejto myšlienke bol vystavaný Pakt o občianskych a politických právach, Pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach alebo Dohovor proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (skr. „CAT“).

Je zvláštne, že v Dohovore Rady Európy o ochrane základných práv a slobôd (skr. „EĎP“ alebo „Dohovor“) absentuje zmienka o ľudskej dôstojnosti. Avšak EĎP pripomína, že rešpektovanie ľudskej dôstojnosti predstavuje samotnú podstatu Dohovoru, pričom ochrana ľudskej dôstojnosti je veľmi úzko spojená so zákazom mučenia, neľudského a ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania obsiahnutého v čl. 3 EĎP, ktoré má absolútnu povahu a nemožno sa od neho odchýliť.¹²

Ako najmladší komplexný ľudsko-právny katalóg dáva Charta základných práv a slobôd EÚ (skr. „Charta“) dôraz na ľudskú dôstojnosť nie len v rámci svojej deklaratórnej časti v preambule, ale aj samotnom normatívnom texte,

¹¹ Napríklad Düvell v tej súvislosti uvažuje o chápaní dôstojnosti ako *práva* alebo *normy*, alebo *princípu*. Pod *právom* chápe dôstojnosť ako relatívne neurčitý koncept, ktorý má postihovať iné hrubé správanie, ktoré nie je pokryté inými ľudskými právami konkrétnejšej povahy; prípadne také systémové a štrukturálne zlyhania, ktoré nepredstavujú len obmedzenia konkrétnych práv ale ako samotná neúcta k ľudskej osobe ako takej. *Norma* podľa neho znamená akési všeobecné pravidlo bez vnútorného spojenia s ľudskými právami vyžadujúce sa v určitom spoločenstve, zatiaľ čo *princíp* predstavuje návod pre interpretáciu ľudských práv a právneho poriadku. Pozri DÜVELL, M. et al. (eds.). *The Cambridge Handbook of Human Dignity: Interdisciplinary Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, s. 28 a nasl.

¹² Pozri napr. ECtHR, Judgment of 28. 9. 2015, *Bouyid vs. Belgium*, § 81 a 89.

kde sa jej ochrane venuje osobitne čl. 1 Charty. Avšak okrem toho sa ochrany ľudskej dôstojnosti týka celá prvá hlava Charty, ktorá zahŕňa nie len spomínaný čl. 1, ale aj právo na život (čl. 2), právo na nedotknuteľnosť osoby (čl. 3), zákaz mučenia a neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania (čl. 4) a zákaz otroctva a nútených prác (čl. 5). Zatiaľ, čo ostatné medzinárodné dohovory obsahujú skôr ideový alebo deklaratórny odkaz na ľudskú dôstojnosť, čl. 1 Charty chápe ľudskú dôstojnosť ako samostatné právo a teda aj všeobecnú zásadu práva únie, pričom toto právo má absolútny charakter a vystupuje ako *lex generalis* k ostatným právam prvej hlavy.¹³

V súvislosti s väzenskými podmienkami má však pre nás najväčší význam zákaz mučenia a neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania zakotvený v čl. 4 Charty, ktorý obsahovo zodpovedá čl. 3 Dohovoru.¹⁴ Pre zabezpečenie dôstojných podmienok pri obmedzení osobnej slobody boli Valným zhromaždením OSN v roku 2015 prijaté revidované minimálne štandardy pre väznice, ktoré ale nevymedzujú presné podmienky na osobný priestor.¹⁵ Podobné štandardy prijal aj Výbor ministrov Rady Európy.¹⁶ Detailnejšiu úpravu prijal Európsky výbor na zabránenie mučenia a neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania (skr. „CPT“), ktorý predkladá ako *minimálny štandard* vo viacmiestnej cele osobný priestor najmenej 4 m² pre odsúdeného bez započítania oddeleného sanitárneho zariadenia a 6 m² pre odsúdeného v samostatnej cele bez započítania plochy sanitárneho zariadenia. V dokumente CPT uvádza aj *vhodný štandard* cely, ktorý predstavuje základnú plochu 6 m² pre jednu osobu a 4 m² pre každú ďalšiu osobu umiestnenú v miestnosti.¹⁷ Pre väzenské zariadenia sú však najdôležitejšie národné štandardy, ktoré sú zakotvené vo vnútroštátnom práve. Tieto záväzné pravidlá pre osobný priestor sa ale rôznia štát od štátu, podľa Medzinárodného výboru Červeného kríža sa v Európe minimálne štandardy

¹³ KELLERBAUER, M., M. KLAMERT a J. TOMKIN. *Commentary on the EU treaties and the Charter of fundamental rights*. Oxford: Oxford University Press, 2019, s. 2099.

¹⁴ Tiež podobné formulácie možno nájsť v čl. 5 Všeobecnej deklarácie ľudských práv alebo čl. 7 Paktu o občianskych a politických právach.

¹⁵ UN General Assembly Resolution A/RES/70/175.

¹⁶ Recommendation Rec(2006)2 of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules.

¹⁷ Living space per prisoner in prison establishments: CPT standards.

pohybujú od 4 m² až po 12 m².¹⁸ Napríklad na Slovensku je zákonný minimálny štandard 3,5 m², pre mladistvých a ženy až 4 m²,¹⁹ naopak v Českej republike štandard určený vyhláškou nasleduje *minimálny štandard CPT*.²⁰

3 Väzenské podmienky, EZR a *case-law* EŠLP

Na začiatok v súvislosti s európskym zatykačom musíme treba podotknúť, že napriek zdaniu, zmluvné strany Dohovoru nenesú zodpovednosť výsostne len za porušenia, ku ktorým došlo pôsobením v ich jurisdikcii. Už v roku 1989 sa EŠLP v prípade *Soering vs. Spojené kráľovstvo* zaoberal vydaním osoby do USA na trestné stíhanie pre čin, za ktorý mohol byť obvinený odsúdený na trest smrti. V rozsudku EŠLP poukázal, že Dohovor sa vzťahuje síce na konanie strán EDLP a neukladá im vyžadovať od tretích štátov štandard ustanovený Dohovorom. Avšak to podľa EŠLP neznamena, že sú zmluvné strany oslobodené od akejkoľvek zodpovednosti za zákaz mučenia, neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania (čl. 3 Dohovoru) v súvislosti s predvídateľnými dôsledkami vydania osoby mimo svojej právomoci.²¹ EŠLP sa pri výklade čl. 3 Dohovoru odvolal na čl. 3 CAT, čím dospel k záveru, že by bolo v rozpore s účelom EDLP, ak by došlo k vydaniu do tretieho štátu s vedomím, že existujú odôvodnené obavy sa domnievať, že osoba v tomto štáte bude vystavená riziku mučenia.²² Tu si však dovoľujeme poukázať, že EŠLP doteraz nerozhodol o porušení čl. 3 Dohovoru v súvislosti s vydaním osoby na základe EZR do iného zmluvného štátu EDLP.²³

EŠLP v súvislosti s preľudnením väzníc zažil enormný nápad sťažností z viacerých zmluvných štátov s opakovane sa vyskytujúcimi námietkami voči stiesneným priestorovým podmienkam a ďalším zlyhaniam vo väzniciach.

¹⁸ ECtHR, Judgment of 20. 10. 2016, *Muršić vs. Croatia*, § 61.

¹⁹ Zákon č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov, Zákon č. 221/2006 Z. z. o výkone väzby.

²⁰ Vyhláška Ministerstva spravodlnosti č. 345/1999 Sb., ktorou sa vydáva ráď výkonu trestu odňetí slobody.

²¹ ECtHR, Judgment of 7. 7. 1989, *Soering vs. United Kingdom*, § 86.

²² *Ibid.*, § 88.

²³ Napríklad pri rozhodovaní o sťažnosti *Chentiev a Ibragimov vs. Slovensko* EŠLP uznal, že v prípade vydania do Ruskej federácie nie sú dôvodné obavy z porušenia čl. 3 Dohovoru aj preto, že tento štát je členom Rady Európy a vydané osoby by mali možnosť obrátiť sa EŠLP. Pozri ECtHR, Judgment of 14. 9. 2010, *Chentiev and Ibragimov vs. Slovakia*.

V tomto ohľade bolo ESĽP zjavne nápomocné využívanie tzv. pilotných rozsudkov.²⁴ Napríklad po sérii prípadov, v ktorých boli identifikované komplexné problémy s väzenskými podmienkami v Maďarsku, ESĽP sa rozhodol na tieto zjavne systémové nedostatky poukázať v pilotnom rozsudku *Varga a ďalší*. V tomto rozhodnutí okrem konštatovania porušenia čl. 3 Dohovoru bola Maďarsku uložená aj povinnosť vykonať všeobecné opatrenia a predložiť plán na zabezpečenie preventívnych a kompenzačných mechanizmov v súvislosti s neľudským a ponižujúcim zaobchádzaním vo väzniciach.²⁵ Po tomto rozhodnutí bol v Maďarsku prijatý zákon č. CX z roku 2016, ktorým bolo posilnené využívanie domáceho väzenia s elektronickým monitorovaním, rovnako zaviedol možnosť podania sťažnosti na väzenské podmienky.²⁶ Maďarská vláda zároveň začala rozširovať kapacity väzenských zariadení a prijala ďalšie opatrenia, ktoré predložila Výboru ministrov Rady Európy v rámci akčného plánu na zabezpečenie výkonu rozsudkov ESĽP, avšak dohľad nad výkonom ešte stále nie je ukončený.²⁷ Vzhľadom na tieto zmeny by ďalší sťažovatelia voči väzenským podmienkam v Maďarsku, podľa záverov v prípade *Domján*, mali najprv vyčerpať tieto nové vnútroštátne možnosti nápravy, a až v prípade, ak sa tieto opatrenia budú javiť ako neefektívne, formalistické alebo neprimerane zdĺhavé, bude na mieste, aby boli podrobené prieskumu ESĽP.²⁸

Podobne bol vydaný pilotný rozsudok o väzenských podmienkach v Taliansku,²⁹ na základe ktorého talianske orgány prijali opatrenia, ktoré boli posúdené Výborom ministrov ako postačujúce³⁰ a rovnako boli akceptované ako efektívne aj pri rozhodovaní ESĽP v prípade *Stella a ďalší*.³¹ Rovnako

²⁴ Pozri O'LEARY, S. Conditions of detention in the case-law of the two European courts. In: *Responses to Prison Overcrowding*, Strassbourg, 23. 4. 2019, s. 2 a nasl.

²⁵ ECtHR, Judgment of 10. 3. 2015, *Varga and Others vs. Hungary*.

²⁶ 2016. évi CX. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény és ehhez kapcsolódóan más törvények módosításáról.

²⁷ Pozri Communication from Hungary concerning the ISTVAN GABOR KOVACS group.

²⁸ ECtHR, Decision of 14. 11. 2017, *Domján vs. Hungary*.

²⁹ ECtHR, Arrêt de 8. 1. 2013, *Torreggiani et autres c. Italie*.

³⁰ Pozri Resolution CM/ResDH(2016)28 Execution of the judgments of the European Court of Human Rights Two cases against Italy.

³¹ ECtHR, Décision de 16. 9. 2014, *Stella et autres c. Italie*.

pilotný rozsudok *Neshkov a ďalší*³² viedol k riešeniu nedôstojných podmienok v Bulharsku.³³ V súvislosti s Rumunskom ESĽP v prípade *Rezmives* podotkol, že ide o mimoriadne seriózný a dlhotrvajúci problém, pričom dovtedy prijaté opatrenia boli nedostačujúce.³⁴ Výkon tohto rozsudku pod dohľadom Výboru ministrov ešte stále nie je ukončený.³⁵

Ďalším kľúčovým rozhodnutím v tejto oblasti sa stal prípad *Muršić vs. Chorvátsko*, v ktorom veľká komora ESĽP zjednotila výklad čl. 3 Dohovoru k priestorovému aspektu väzenských podmienok vo viacmiestnych celách. Väčšina veľkej komory sa priklonila k názoru, že podlahová plocha 3 m² na odsúdeného má byť považovaná za minimálny štandard, zníženie tohto štandardu vytvára silnú domnienku porušenia čl. 3 EDEP, ktorú možno vyvrátiť len v prípade, ak sú kumulatívne splnené ďalšie faktory – toto zníženie musí byť krátkodobé, nepravidelné a minimálne; musí byť vyvážené dostatočnou voľnosťou pohybu mimo cely a aktivitami mimo nej; a napokon obmedzenie osobnej slobody musí byť vo vhodnom zariadení bez ďalších zhoršujúcich faktorov.³⁶ Pre osobný priestor v rozmedzí 3–4 m² na odsúdeného je taktiež relevantný priestorový faktor, ak sa vyskytne v spojení ďalšími nevhodnými podmienkami ako je nedostatočný prístup k vonkajším aktivitám, nedostatok prirodzeného svetla alebo čerstvého vzduchu, nemožnosť vetrania, neprimeraná teplota v cele alebo zhoršenie základných hygienických požiadaviek a prístupu k hygienickým zariadeniam.³⁷ Pri obmedzení osobnej slobody vo viacmiestnych celách s osobným priestorom presahujúcim 4 m² na odsúdeného, napriek tomu, že tento priestorový aspekt je dostatočný, môžu stále ostatné materiálne podmienky zariadenia založiť porušenie čl. 3 Dohovoru.³⁸

Množstvo rozhodnutí ESĽP voči viacerým členským štátom EÚ zároveň otvorilo otázku, či vydaním osoby na základe EZR do členského štátu EÚ

³² ECtHR, Judgment of 17. 1. 2015, *Neshkov and Others vs. Bulgaria*.

³³ Pozri ECtHR, Decision of 27. 6. 2017, *Atanasov and Apostolov vs. Bulgaria*.

³⁴ ECtHR, Arrêt de 25. 4. 2017, *Rezmives et autres c. Roumanie*; ECtHR, Judgment of 24. 7. 2012, *Iacov Stanciu vs. Romania*.

³⁵ Pozri Decision CM/Del/Dec(2019)1348/H46-21, Supervision of the execution of the European Court's judgments H46-21, *Rezmives and Bragadireanu group vs. Romania* (Application No. 61467/12).

³⁶ ECtHR, Judgment of 20. 10. 2016, *Muršić vs. Croatia*, § 136–138.

³⁷ *Ibid.*, § 139.

³⁸ *Ibid.*, § 140.

s preľudnenými väznicami môže dôjsť k porušeniu povinností plynúcich z Dohovoru. V spojení s princípom *Soering* by pri uvážení doktríny *Bosphorus*³⁹ mohlo takýmto konaním členského štátu dôjsť k porušeniu čl. 3 Dohovoru, ak by pri výkone EZR bola ochrana ľudských práv vydávanej osoby zjavne nedostatočná (angl. „*manifestly deficient*“). Ako totiž ESĽP viackrát uviedol ani princíp vzájomnej dôvery nemôže byť vykonávaný automaticky a mechanicky na ujmu základným právam.⁴⁰ Táto oprávnená obava z možného porušenia čl. 3 Dohovoru viedla vo viacerých štátoch k opatrnosti pri vykonávaní EZR, osobitne v Nemecku (kap. 3).

Avšak aj prílišná opatrnosť môže viesť k porušeniu ľudských práv a to na strane obetí trestných činov, rovnako by nerozvážne odmietanie vykonania EZR znamenalo aj podkopanie základných cieľov európskeho zatýkacieho rozkazu a vznik beztrestnosti vydávaných osôb. Práve pri tejto otázke nemožno opomenúť jedno z „čerstvejších“ rozhodnutí ESĽP týkajúcich sa EZR. V sťažnosti *Romeo Castaño vs. Belgicko* bolo predmetom konania belgické rozhodnutie o zamietnutí výkonu európskeho zatýkacieho rozkazu, ktorý vydali španielske orgány na podozrivého z vraždy, ktorú mal spáchať ako člen teroristickej organizácie ETA v roku 1981. Belgické orgány nevykonali EZR s odvolaním sa na obavy z porušenia práva obvineného ne byť vystavený neľudskému a ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu. Podľa ESĽP však belgické súdy nevykonali dostatočne dôkladné posúdenie väzenských podmienok, keď sa spoliehali len na staršie správy CPT bez zohľadnenia nových.⁴¹

4 Nemecká sága o európskom zatýkacom rozkaze

Skúmanie tejto problematiky na prípade Nemecka nemá osobitný význam len preto, že na Súdny dvor smerovali práve z Nemecka tri za sebou nasledujúce návrhy na začatie prejudiciálneho konania, ale aj preto, že v nemeckom právnom systéme má ochrana ľudskej dôstojnosti osobitné postavenie. Túto skutočnosť vyjadruje nie len fakt, že ľudská dôstojnosť je chránená ako

³⁹ ECtHR, Judgment of 30. 6. 2005, *Bosphorus vs. Ireland*.

⁴⁰ ECtHR, Arrêt de 17. 4. 2018, *Pirozzzi c. Belgique*, § 62–63; ECtHR, Judgment of 23. 5. 2016, *Avotins vs. Latvia*, § 116.

⁴¹ ECtHR, Arrêt de 9. 7. 2019, *Romeo Castaño c. Belgique*, § 86–90.

samostatné právo ustanovené symbolicky hneď v prvom článku *Grundgesetz*, ale aj jeho ochrana klauzulou večnosti (čl. 79 GG). Ľudská dôstojnosť predstavuje v chápaní *Bundesverfassungsgericht* (skr. „BVerfG“) najvyššiu hodnotu, ústredný ústavný princíp a základné pravidlo ústavného poriadku.⁴²

V súvislosti so systémom európskeho zatykača je dôležité tiež spomenúť, že § 73 *Gesetz über die internationale Rechtshilfe in Strafsachen* (zákon o medzinárodnej pomoci v trestných veciach, skr. „IRG“) zakladá ako dôvod neprípustnosti vydania osoby rozpor so základnými princípmi nemeckého právneho poriadku alebo hodnotami EÚ. Navyše je toto pozorovanie zaujímavé aj pre rozhodnutie *BVerfG* v kauze *Európsky zatykač rozkaž II*, kde bol aktivovaný prieskum ústavnej identity (nem. *Identitätskontrolle*) a vydanie amerického občana odsúdeného za účasť na zločineckej skupine a držbu kokainu do Talianska bolo zrušené, z dôvodu, že by to by jeho vydanie bolo v rozpore princípom ochrany ľudskej dôstojnosti, z ktorej vyplýva aj *zásada individuálnej viny* ako súčasť nemeckej ústavnej identity.⁴³

4.1 C-404/15 a C-659/15 PPU, *Aranyosi a Căldăraru*

V prvom prípade bolo voči maďarskému občanovi Pálovi Aranyosimu vznesené obvinenia maďarskými orgánmi pre krádeže, ktoré mal spáchať vlámaním sa do školského zariadenia a obytného domu v Maďarsku v roku 2014. Na základe európskych zatykačov, ktoré vydal *Miskolci járásbírószág* bol pán Aranyosi zadržaný v januári 2015 v Nemecku. Vzhľadom na jeho osobné väzby (žil v meste Bremerhaven so svojou matkou, priateľkou a dieťaťom) bol prepustený z predbežnej väzby. Prokurátor *Generalstaatsanwaltschaft Bremen* (skr. „GenStA Bremen“) adresoval žiadosť maďarským orgánom o upresnenie podmienok väzby po vydaní. Podľa odpovedí *Miskolci Járási Ügyészség* (prokuratúra) uplatnenie väzby alebo uloženie trestu odňatia slobody by nebolo nevyhnutné, pretože do úvahy prichádzajú miernejšie donucovacie opatrenia a sankcie, avšak rozhodnutie o týchto opatreniach spadá výlučne do právomocí maďarskej prokuratúry a uloženie trestu

⁴² DREIER, H. Human dignity in German law. In: DÜVELL, M. et al. (eds.). *The Cambridge Handbook of Human Dignity: Interdisciplinary Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, s. 376; Pozri tiež ENDERS, Ch. Human Dignity in Germany. In: BECCHI P. a K. MATHIS (eds.). *Handbook of Human Dignity in Europe*. Cham: Springer, 2019.

⁴³ BVerfG, Beschluss vom 15. 12. 2016 - 2 BvR 2735/14.

je vecou úvahy nestranného maďarského súdu. *Miskolci Járásí Ügyészség* zároveň uviedol, že maďarské trestné právo je v súlade s európskymi hodnotami a nemožno v tomto prípade uviesť konkrétnejšie informácie, pretože by sa jednalo o prejudikovanie veci.⁴⁴ Dňa 21. 4. 2015 bol prokurátorom podaný návrh na vyhlásenie prípustnosti vydania do Maďarska na trestné stíhanie s poukazom, že nebolo oznámené, v ktorom zariadení bude obvinený držaný vo väzbe, avšak neexistujú konkrétne podozrenia, že by obvinený mohol byť v Maďarsku vystavený mučeniu, neľudskému alebo inému ponižujúcemu zaobchádzaniu.⁴⁵

Pán Robert Căldăraru bol rozsudkom *Judecătoria Făgăraș* odsúdený na trest odňatia slobody za vedenie motorového vozidla bez vodičského oprávnenia. V októbri 2015 bol pán Căldăraru zatknutý v Brémach na základe európskeho zatýkacieho rozkazu a po rozhodnutí *Hanseatisches Oberlandesgericht in Bremen* (skr. „OLG Bremen“) vzatý do vydávacej väzby pre obavu z možného vyhýbania sa odovzdaniu.⁴⁶ Následne dňa 20. 11. 2015 podal prokurátor *GenStA Bremen* návrh na vyhlásenie prípustnosti vydania do Rumunska na výkon uloženého trestu odňatia slobody s poukazom, že rumunské orgány neuviedli, v ktorom zariadení bude pán Căldăraru vykonávať trest odňatia slobody.⁴⁷

V oboch prípadoch boli dodržané podmienky obojstrannej trestnosti a minimálnej výšky trestu, keďže sa však *OLG Bremen* nazdával, že by mohlo dôjsť k rozporu s základnými princípmi nemeckého právneho poriadku a hodnôt EÚ podľa § 73 IRG. Súd preto prerušil konania a predložil Súdnemu dvoru návrhy na začatie prejudiciálnych konaní týkajúce sa výkladu čl. 1 ods. 3 Rámcového rozhodnutia.⁴⁸

Vo svojom stanovisku generálny advokát (skr. „GA“) Yves Bot argumentoval odlišnosťami systému EZR a spoločného azylového systému, pre ktoré nemožno aplikovať závery, ktoré prijal Súdny dvor v rozhodnutí C-411/10 a C-493/10 *N. S. a ďalší*.⁴⁹ Po tomto konštatovaní GA Bot zdôraznil,

⁴⁴ OLG Bremen, Beschluss vom 23. 7. 2015 - 1 Ausl. A 3/15, s. 3–4, § 3.

⁴⁵ OLG Bremen, Beschluss vom 23. 7. 2015 - 1 Ausl. A 3/15, s. 3–4, § 4.

⁴⁶ OLG Bremen, Beschluss vom 8. 12. 2014 - 1 Ausl. A 23/15, s. 3–4.

⁴⁷ Ibid., s. 4, § 5.

⁴⁸ OLG Bremen, Beschluss vom 23. 7. 2015 - 1 Ausl. A 3/15; OLG Bremen, Beschluss vom 8. 12. 2014 - 1 Ausl. A 23/15.

⁴⁹ Stanovisko generálneho advokáta z 3. 3. 2015, *Aranyosi a Căldăraru*, C-404/15 a C-659/15 PPU, § 50–65.

že pri vydávaní EZR by mali vydávajúce súdy sledovať dôslednejšie princíp proporcionality. V prípadoch systémových nedostatkov však vykonávajúci súd môže posúdiť vzhľadom na poskytnuté informácie riziko obmedzenia osobnej slobody v neprimeraných podmienkach.⁵⁰ Ako riešenie ponúka výmenu informácií medzi justičnými orgánmi a aplikáciu princípu proporcionality a posúdenie vykonávajúcim súdom primeranosti podmienok vo vzťahu k trestu, resp. potrebe udržať osobu.⁵¹ Avšak podľa jeho názoru Rámcové rozhodnutie neposkytuje vykonávajúcemu súdu možnosť nevykonať EZR na základe rizika porušenia základných práv osoby, ale vydávajúci členský štát je povinný vykonať všetky opatrenia na zabezpečenie základných práv vydanej osoby.⁵² Veľká komora Súdneho dvora však nezdieľala rovnaký názor, s ohľadom na to, že čl. 4 Charty má absolútnu povahu,⁵³ poukázala, že informácie o skutočnom riziku ohrozenia ľudskej dôstojnosti pri systémových nedostatkoch v členskom štáte je potrebné posúdiť pri rozhodovaní o vykonaní EZR.⁵⁴ Toto posúdenie musí byť založené na overených aktuálnych informáciách a musí byť individualizované ku konkrétnej osobe.⁵⁵ Takto posúdená existencia rizika potom bráni vykonaniu EZR, ktoré sa musí odložiť,⁵⁶ v prípade nemožnosti vyvrátiť toto riziko v primeranom čase je nutné rozhodnúť, či sa má proces vykonania ukončiť.⁵⁷

Po odpovediach Súdneho dvora *OLG Bremen* dňa 30. 6. 2016 rozhodol, že vydanie pána Căldăraru do Rumunska je neprípustné. *GenStA Bremen* si vyžiadalo doplnujúce informácie od rumunským orgánov a bolo zistené, že odsúdený by vykonával trest odňatia slobody v polo-otvorenom oddelení s priestorom izby priemerne 2,2 m²/odsúdeného, pričom miera preplnenia zariadenia bola 107%, čím celková kapacita zariadenia bola využitá na 207%. Senát *OLG Bremen* na základe viacerých rozhodnutí ESLP a správy CPT považoval existenciu systémových nedostatkov za preukázanú, rovnako

⁵⁰ Ibid., § 133–134.

⁵¹ Ibid., § 167–170.

⁵² Ibid., § 183.

⁵³ Rozsudok Súdneho dvora z 5. 4. 2016, *Aranyosi a Căldăraru*, C-404/15 a C-659/15 PPU, § 85.

⁵⁴ Ibid., § 88.

⁵⁵ Ibid., § 89, § 92.

⁵⁶ Ibid., § 98.

⁵⁷ Ibid., § 104.

aj existenciu rizika porušenia zákazu neľudského zaobchádzania vo vzťahu k odsúdenému.⁵⁸

Vo vzťahu k pánovi Aranoyosi, *OLG Bremen* podal Súdnemu dvoru ďalšie prejudiciálne otázky týkajúce sa rozsahu preskúmania informácií pre vylúčenie existencie rizika neľudského zaobchádzania.⁵⁹ Počas konania maďarské orgány zrušili vydané EZR, v dôsledku čoho Súdny dvor uznesením zastavil konanie, keďže by išlo o rozhodovanie týkajúce sa hypotetickej otázky.⁶⁰

4.2 C-220/18 PPU, *ML / Generalstaatsanwaltschaft Bremen*

V nadväznosti na rozhodnutie vo veci *Aranoyosi a Căldăraru* smeroval na Súdny dvor ďalší prípad z Brém, kde bol na základe EZR zadržaný maďarský občan ML obvinený z viacerých trestných činov. Medzičasom bol LM rozsudkom *Nyiregyháza járásbírószág* zo 14. 9. 2017 odsúdený *in absentia* na trest odňatia slobody v trvaní jeden rok a osem mesiacov a odsúdený bol vyžiadaný novým EZR na vydanie na výkon trestu. V rámci vydávacieho konania prebehla komunikácia medzi maďarskými a nemeckými orgánmi, v rámci ktorej *OLG Bremen* adresoval maďarskému súdu extenzívny zoznam otázok týkajúci sa väzenských podmienok zariadení, v ktorých by mohol byť odsúdený umiestnený.⁶¹ Maďarská strana síce neodpovedala na všetky položené otázky, avšak ubezpečila, že na základe legislatívnych zmien došlo k zavedeniu viacerých opatrení na zníženie preľudnenia väzenských zariadení – možnosť sťažnosti voči podmienkam, domáce väzenie a zvýšenie kapacity dostavbou nových väzníc. Odsúdený by bol umiestnený na krátku dobu (jeden až tri týždne) v zariadení v Budapešti a následne by bol premiestnený do zariadenia v Szombathely.⁶²

GenStA Bremen trval na vykonaní EZR, zatiaľ čo obhajca namietal neprípustnosť vydania a potrebu obrátiť sa na Súdny dvor. Podľa názoru *OLG Bremen* mohli v Maďarsku stále pretrvávajúť systémové nedostatky s rizikom porušenia práva odsúdeného v čl. 4 Charty, preto sa obrátil na Súdny dvor so štyrmi detailnými otázkami týkajúcimi sa rozsahu preskúmania rizika

⁵⁸ OLG Bremen, Beschluss vom 30. 6. 2016 - 1 Ausl. A 23/15.

⁵⁹ OLG Bremen, Beschluss vom 12. 9. 2016 - 1 Ausl. A 3/15.

⁶⁰ Ordonnance de la Cour de Justice 15. 11. 2017, *Aranoyosi*, C-496/16.

⁶¹ OLG Bremen, Beschluss vom 27. 3. 2018 - 1 Ausl. A 21/17, s. 8, § 10.

⁶² *Ibid.*, s. 7, § 9; s. 10–11, § 11–12.

ohrozenia práva odsúdeného vo vzťahu k potenciálnym miestam uväznenia a k relevancii systému vnútroštátnych sťažností na nevhodné podmienky pri posudzovaní tohto rizika. Súdny dvor vo svojom rozhodnutí z júla 2018 posudzoval predložené otázky spoločne, pričom zdôraznil, že je výlučnou právomocou vnútroštátneho súdu, ktorý vykonáva EZR, posúdiť na základe jemu poskytnutých informácií, či je vylúčené skutočné riziko porušenia čl. 4 Charty.⁶³ Čo sa týka nových právnych prostriedkov na nápravu väzenských podmienok vo vydávajúcom štáte, ich samotné zavedenie nevyklučuje existenciu rizika porušenia základných práv, preto informáciu o takýchto legislatívnych opatreniach je potrebné zohľadniť a vždy individuálne vyhodnotiť v situácii konkrétnej osoby.⁶⁴

K rozsahu preskúvania a vyžiadania doplňujúcich informácií Súdny dvor s odkazom na zásadu vzájomnej dôvery a *effet utile* EZR uviedol, že vyžadovanie informácií o všetkých väzenských zariadeniach vo vydávajúcom štáte by bolo zjavne neprimerané, preto je potrebné skúmať podmienky iba v tých zariadeniach, v ktorých podľa poskytnutých informácií môže byť osoba najpravdepodobnejšie umiestnená na výkon trestu a to vrátane zariadení, v ktorých sa bude zdržiavať dočasne alebo prechodne. Za preskúmanie dodržiavania základných práv v iných zariadeniach, do ktorých by bola osoba premiestnená následne je výlučne potom zodpovedný vydávajúci štát.⁶⁵ Odvolávajúc sa case-law ESJP v prípade *Mursić*, je pre porušenie čl. 3 Dohovoru, ktorý zodpovedá čl. 4 Charty, potrebný určitý minimálny stupeň závažnosti, čo by vzhľadom k priestorovým podmienkam predstavovalo nekrátkodobé zníženie osobného priestoru pod 3 m² bez iných dostatočných primeraných záruk ako aj podmienok na pohyb a aktivít mimo cely. Na zistenie týchto podmienok je vykonávajúci orgán oprávnený požiadať o doplnenie relevantných informácií, avšak podľa Súdneho dvora v tomto ohľade žiadosť nemeckých orgánov so zoznamom 78 otázok prekročila povinnosť lojálnej spolupráce, keďže obsahovala aj otázky, ktoré neboli pre posúdenie relevantné.⁶⁶ Rovnako by vykonávajúci súd mal pri celkom

63 Rozsudok Súdneho dvora z 25. 7. 2018, *ML / Generalstaatsanwaltschaft Bremen*, C-220/18 PPU, § 69–71.

64 *Ibid.*, § 73–75.

65 *Ibid.*, § 81, § 84, § 87.

66 *Ibid.*, § 91–93, § 102, § 104.

posudzovaní zobrať do úvahy aj zabezpečenia orgánov vydávajúceho štátu, napriek tomu, že neboli potvrdené vydávajúcim súdom.⁶⁷

Po rozhodnutí Súdneho dvora došlo k ďalšej komunikácii medzi nemeckými a maďarskými orgánmi. Odsúdený by mal byť podľa poskytnutých informácií na krátku dobu umiestnený v zariadení v Budapešti a následne presunutý do väznice v Szombathely alebo Tiszalök.⁶⁸ Vo vzťahu k ústavom Tiszalök a Szombathely, senát mal na základe poskytnutých informácií preukázať, že v týchto zariadeniach neexistuje skutočné riziko neľudského zaobchádzania, keďže sú dodržané štandardy pre veľkosť čistej ubytovacej plochy na odsúdeného ako aj štandardy týkajúce sa sanitárnych zariadení, ventilácie, kúrenia a pohybu odsúdených. Čo sa týka väznice Tiszalök, kde síce bola prekročená prevádzková kapacita, avšak ani pri tomto prekročení nebola čistá ubytovacia plocha na odsúdeného znížená pod limit 3 m². Maďarské ministerstvo spravodlivosti zároveň zabezpečilo, že rovnaké štandardy sú zaručené aj vo väznici v Budapešti s ubytovacou plochou aspoň 4 m² na odsúdeného.⁶⁹ Na základe týchto informácií napokon *OLG Bremen* dňa 21. 9. 2018 rozhodol, že vydanie odsúdeného LM do Maďarska na výkon trestu odňatia slobody je prípustné.

4.3 C-128/18, *Dorobantu*

V treťom prípade sa rumunský štátny občan Dimitru-Tudor Dorobantu nachádzal v ústave na výkon trestu odňatia slobody v Nemecku, kde vykonával trest za trestné činy spáchané v Nemecku. Počas výkonu trestu si pána Dorobantua vyžiadali rumunské orgány pomocou EZR na základe obvinenia z viacerých trestných činov, ktorých sa mal dopustiť v Rumunsku. Pri rozhodovaní o povolení vydania senát *OLG Hamburg* uznal existenciu systémových nedostatkov v rumunských väzobných zariadeniach, avšak nevidel dôvody potvrdzujúce skutočné nebezpečenstvo nedôstojného zaobchádzania. Rozhodnutie založil na informáciách poskytnutých rumunským ministerstvom spravodlivosti, z ktorých vyplývalo, že obvinený bude najprv po vydaní umiestnený na 21 dní v prijímacom zariadení v Bukurešti v samostatnej izbe

⁶⁷ Ibid., § 112, § 114.

⁶⁸ *OLG Bremen*, Beschluss vom 21. 9. 2018 - 1 Ausl A 21/17, s. 8, § 10.

⁶⁹ Ibid., s. 14–15.

s ubytovacou plochou 3 m². Po odsúdení by mal byť umiestnený vo väznici v meste Tulcea, pričom v závislosti od zaradenia do príslušného oddielu výkonu trestu sa rumunské úrady zaručili, že osobný priestor odsúdeného vrátane postele a nábytku v uzavretom oddiele bude predstavovať 3 m² a v otvorenom režime 2 m². Na základe týchto informácií *OLG Hamburg* v januári 2017 povolil vydanie pána Dorobantu do Rumunska.⁷⁰

V decembri 2017 však obvinený uspel so svojou ústavnou sťažnosťou. Podľa *Bundesverfassungsgericht* došlo k porušeniu práva sťažovateľa na zákonného sudcu, keďže v čase rozhodovania o vydaní pána Dorobantu neboli dostatočne jasné rozhodujúce faktory pre posúdenie minimálnych podmienok vyplývajúcich z čl. 4 Charty a keďže vzhľadom k tomu, že proti rozhodnutiu *OLG Hamburg* neexistuje opravný prostriedok, bol tento súd povinný predložiť prejudiciálne otázky Súdnemu dvoru.⁷¹ Následne sa *OLG Hamburg* obrátil na Súdny dvor so žiadosťou o interpretáciu minimálnych štandardov zaručených čl. 4 Charty vo väzenských podmienkach, ako aj o výklad rozsahu posudzovania podmienok a zohľadnenia právnych a organizačných zmien. Rovnako súd zisťoval, či existenciu nevhodných podmienok možno vyvážiť zohľadnením potreby zachovať funkčnosť systému EZR, trestného súdnictva a zásady vzájomnej dôvery.

Súdny dvor (veľká komora) v rozhodnutí z 15. 10. 2019 na úvod poukázal na svoju predchádzajúcu judikatúru, podľa ktorej princíp vzájomnej dôvery v zásade bráni preverovaniu či iný členský štát v konkrétnom prípade dodržiava základné práva. Pripomenul, že toto pravidlo však môže byť obmedzené vo výnimočných okolnostiach, najmä ak by sa malo jednať o riziko porušenia čl. 4 Charty, pričom posúdenie rizika v konkrétnom prípade musí byť vykonané na základe objektívnych a aktualizovaných informácií. Rovnako Súdny dvor poukázal na dôsledky nedôsledného zisťovania zo strany vnútroštátneho súdu s odkazom na rozhodnutie ESĽP vo veci *Romeo Castaño vs. Belgicko*.⁷² Intenzita preskúmania vykonávaným súdom má predstavovať komplexné posúdenie relevantných materiálnych väzenských podmienok.⁷³ Avšak čo sa týka rozsahu prieskumu, Súdny dvor opätovne potvrdil,

⁷⁰ *OLG Hamburg*, Beschluss vom 3. 1. 2017 - Ausl 81/16.

⁷¹ BVerfG, Beschluss vom 19. 12. 2017 - 2 BvR 424/17.

⁷² Rozsudok Súdného dvora z 15. 10. 2019, *Dorobantu*, C-128/18, § 46–57.

⁷³ *Ibid.*, § 58–59, § 61.

že vzhľadom na krátke lehoty nemožno skúmať všetky potenciálne zariadenia, ale iba tie, v ktorých je plánované umiestnenie osoby, vrátane prechodného a dočasného umiestnenia. Na toto posúdenie je potrebné vyžiadať si doplnujúce informácie od vydávajúceho súdu, ktorý môže poskytnúť ubezpečenia, ktoré majú byť okrem výnimočných situácií akceptované.⁷⁴

S odkazom na predchádzajúce rozhodnutia a minimálne štandardy podľa čl. 3 EDEP určené v prípade *Muršić*, zopakoval Súdny dvor minimálne požiadavky týkajúce sa priestorových aspektov viacmiestnych ciev. Navyše Súdny dvor pripomenul, že podľa „*Muršić štandardov*“ sa do výpočtu zahrňa plocha s nábytkom, nie však podlahová plocha sanitárnych zariadení. V každom prípade možnosť bežného pohybu musí byť zachovaná.⁷⁵ Čo sa týka posúdenia právnych možností vo vydávajúcom štáte na zlepšenie väzenských podmienok, možno ich síce zohľadniť, ale tieto právne prostriedky samy osebe nevyučujú riziko neľudského zaobchádzania.⁷⁶ Súdny dvor zároveň pripomenul, že absolútna povaha čl. 4 Charty bráni tomu, aby riziko porušenia tohto práva bolo vyvážené záujmom na zabezpečení funkčnosti justičnej spolupráce v trestných veciach a zásadami vzájomnej dôvery a vzájomného uznávania, keďže práve čl. 4 Charty odôvodňuje samotné výnimočné obmedzenie princípu vzájomnej dôvery.⁷⁷ Informácie o ďalšom postupe vnútroštátneho súdu po rozhodnutí Súdneho dvora nie sú známe.

4.4 Čo na to Bundesverfassungsgericht?

Okrem vyššie uvádzaných konaní, v ktorých bolo vyvolané prejudiciálne konanie sa nemecké orgány sa potýkali aj s ďalšími spornými prípadmi vydávania osôb na výkon trestu alebo trestné stíhanie na základe európskeho zatýkacieho rozkazu. Ešte pred vydaním rozhodnutia vo veci *ML / Generalstaatsanwaltschaft Bremen* bola podaná ústavná sťažnosť proti rozhodnutiu *OLG Frankfurt* týkajúca sa vydania rumunského občana odsúdeného za vraždu. Avšak podľa dostupných informácií ešte pred meritórnym prieskumom bol EZR zrušený a ústavná sťažnosť vzatá späť.⁷⁸

⁷⁴ Ibid., § 64, § 66–67.

⁷⁵ Ibid., § 71–77.

⁷⁶ Ibid., § 80.

⁷⁷ Ibid., § 82–83.

⁷⁸ BVerfG - 2 BvR 2627/18; OLG Frankfurt - 2 AusLA 153/18.

V inom prípade *BVerfG* rozhodoval o sťažnosti proti vydaniu srbského štátneho príslušníka do Maďarska na trestné stíhanie. V tejto veci bolo uznesenie *OLG München* o povolení vydania zrušené a vec vrátená na ďalšie konanie, keďže súd dostatočne nezist'oval skutočnosti pre posúdenie existencie rizika neľudského zaobchádzania ani nezist'oval informácie o zariadení, ktorom by mal byť obvinený umiestnený. *BVerfG* tak nasledoval závery rozhodnutia Súdneho dvora vo veci *ML / Generalstaatsanwaltschaft Bremen*, ktoré bolo vydané len tri týždne pred rozhodnutím o ústavnej sťažnosti.⁷⁹ Informácia o novom rozhodnutí *OLG München* nebola doteraz zverejnená.

Zároveň sú známe minimálne dve prebiehajúce konania o ústavných sťažnostiach, v ktorých sa čaká na rozhodnutie *Bundesverfassungsgericht*. V oboch konaniach ide o vydanie do Rumunska, v prípade z Berlína o umunského občana odsúdeného za pokus o vraždu⁸⁰ a v prípade z Celle o iránskeho občana obvineného z prevádzacstva ako člen organizovanej skupiny.⁸¹ Avšak na základe odôvodnenia rozhodnutia vo veci vydania do Maďarska (2 BvR 237/18) sa domnievame, že *BVerfG* bude rovnako nasledovať aj v tomto prípade rozhodnutia Súdneho dvora ako aj EŠLP zhrnuté vyššie a neuchýli sa vo svojom rozhodnutí k prieskumu ústavnej identity a odklonu od zdá sa nastoleného európskeho štandardu.

5 Záver

Zabezpečenie ochrany ľudskej dôstojnosti osôb vo väzbe a výkone trestu odňatia slobody v súvislosti s krízou preľudnenia väzenských zariadení je akútnou otázkou, ako sme mohli pozorovať, nie len pre vnútroštátne orgány jednotlivých štátov ale aj pre orgány iných štátov prichádzajúce s nimi do styku v rámci spolupráce v trestných veciach. Prelínanie tohto problému medzi jednotlivými právnymi systémami tak prináša túto problematiku aj do pôsobnosti orgánov aplikácie práva pochádzajúcich z viacerých systémov. Zostáva nám teda už iba zodpovedať základnú otázku, či aplikačná prax justičných orgánov z rôznych systémov efektívne zaručuje

⁷⁹ BVerfG, Beschluss vom 16. 8. 2018 - 2 BvR 237/18; OLG München, Beschluss vom 19. Januar 2018 - 1 AR 543/17.

⁸⁰ BVerfG - 2 BvR 1845/18; KG Berlin - 151 AuslA 185/17.

⁸¹ BVerfG - 2 BvR 2100/18; OLG Celle - 2 AR (Ausl) 39/18.

ochranu ľudskej dôstojnosti pri výkone európskeho zatýkacieho rozkazu. Ako sme totiž uviedli v úvode, za cieľ sme si stanovili posúdiť aplikáciu princípu vzájomnej dôvery v súvislosti so zárukami ľudskej dôstojnosti.

Poskytnutá chronologická sumarizácia rozhodnutí ESĽP a Súdneho dvora v dialógu s nemeckými súdmi nám vytvára obraz spolupôsobenia orgánov aplikácie práva v európskej pluralitnej právnej realite. Na jednej strane vystupuje ESĽP, ktorého rozhodovacia činnosť najmä skrz pilotné rozsudky podnietila postupné, aj keď iba čiastkové zmeny v problematických štátoch. Na druhej strane je Súdny dvor, ktorý v úcte k absolútnemu charakteru ľudskej dôstojnosti pripustil výnimku z princípu vzájomnej dôvery. A ako tretí hráč nemecké súdy, ktoré svojimi obavami z porušení práv vydávaných osôb vyvolali prejudiciálne konania vedúce k ozrejmieniu výkladu európskeho práva. Zdá sa, že v tomto prípade môžeme hovoriť o súhre orgánov aplikácie práva na poli ochrany základných práv v európskom priestore.

Aj keď pri absencii normatívneho štandardu väzenských podmienok v rámci EÚ a existencii prepojenosti Charty na katalóg ľudských práv v Dohovore sa môže naskytnúť výhrada, že tieto skutočnosti významne predznamenalí súhru týchto orgánov pri zabezpečení jednotnej a účinnej ochrany, myslíme si, že práve samotná aktivita týchto orgánov bola kľúčová. Práve zhostenie sa ústavnej úlohy zo strany ESĽP v pilotných rozsudkoch a stanovenie jasných štandardov vyplývajúcich z čl. 3 Dohovoru v prípade *Muršić* viedlo vnútroštátne orgány k dôslednejšiemu prístupu pri výkone EZR. Zároveň vzájomné reflektovanie rozsudkov medzi ESĽP a Súdnyim dvorom vytvorilo jednotný systém, kde je princíp vzájomnej dôvery legitímny nástroj, ktorý však nepôsobí ako neobmedzená zásada (*Aranyosi a Căldăraru*), avšak ani nemôže dôjsť k jej neuváženému obmedzeniu (*Romeo Castaño*). Preto si myslíme, že v tomto prípade pri vykonávaní zdieľanej úlohy chrániť ľudskú dôstojnosť justičné orgány prispeli k jej jednotnému a účinnému uplatňovaniu najmä skrz súdny dialóg a vzájomné reflektovanie svojich rozhodnutí.

Literature

BECCHI P. Human Dignity in Europe: Introduction. In: BECCHI P. a K. MATHIS (eds.). *Handbook of Human Dignity in Europe*. Cham: Springer, 2019, s. 1–36. ISBN 978-3-319-28082-0. DOI 10.1007/978-3-319-28082-0

- DREIER, H. Human dignity in German law. In: DÜVELL, M. et al. (eds.). *The Cambridge Handbook of Human Dignity: Interdisciplinary Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, s. 375–xx. ISBN 978-0-521-19578-2.
- DÜVELL, M. Human dignity: concepts, discussions, philosophical perspectives. In: DÜVELL, M. et al. (eds.). *The Cambridge Handbook of Human Dignity: Interdisciplinary Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, s. 23–52. ISBN 978-0-521-19578-2.
- ENDERS, Ch. Human Dignity in Germany. In: BECCHI P. a K. MATHIS (eds.). *Handbook of Human Dignity in Europe*. Cham: Springer, 2019, s. 281–318. ISBN 978-3-319-28082-0. DOI 10.1007/978-3-319-28082-0
- GARCÍA-GUERRERO J. a A. MARCO. Overcrowding in prisons and its impact on health. *Revista Española de Sanidad Penitenciaria*, 2012, roč. 14, č. 3, s. 106–113. Dostupné z: http://scielo.isciii.es/scielo.php?script=sci_issuetoc&pid=1575-062020120003&lng=en&nrm=iso
- HEARD, C. *Towards a Health-informed Approach to Penal Reform? Evidence from ten Countries*. London: Institut For Criminal Policy Research, 2019. Dostupné z: <https://icpa.org/library/towards-a-health-informed-approach-to-penal-reform-evidence-from-ten-countries/>
- KELLERBAUER, M., M. KLAMERT a J. TOMKIN. *Commentary on the EU treaties and the Charter of fundamental rights*. Oxford: Oxford University Press, 2019. ISBN 978-0-19-879456-1.
- LUKÁČIK, A. Dôveruj, ale preveruj? Základné práva v kontexte vzájomnej dôvery. In: MIHÁLIKOVÁ, V. (zost.). *15 rokov v Európskej únii: aktuálne otázky a súčasné výzvy*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2019. ISBN 9788081527968.
- LUKÁČIK, A. Pôsobenie systémov ochrany základných práv v priestore slobody, bezpečnosti a spravodlivosti. In: *Zborník príspevkov z 2. ročníka Vedeckej konferencie doktorandov na Akadémii Policajného zboru v Bratislave*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2019, s. 234–243. ISBN 9788080548254.
- O'LEARY, S. Conditions of detention in the case-law of the two European courts. In: *Responses to Prison Overcrowding*, Strassbourg, 23. 4. 2019, Dostupné z: <https://rm.coe.int/opening-session-siofra-o-leary-coe-ecthr-cjeu-conditions-of-detention-/1680942d69>

- RUDERMAN M. A., D. F. WILSON a S. REID. Does Prison Crowding Predict Higher Rates of Substance Use Related Parole Violations? A Recurrent Events Multi-Level Survival Analysis. *PLoS ONE*, 2015, roč. 10, č. 10. DOI <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0141328>
- SPACE I: Prison stock on 1 January 2019. *Council of Europe* [online]. Dostupné z: <http://wp.unil.ch/space/space-i/prison-stock-on-1-january/prison-stock-on-1st-january/>
2016. évi CX. törvény büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény és ehhez kapcsolódóan más törvények módosításáról.
- Zákon č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zákon č. 221/2006 Z. z. o výkone väzby.
- Vyhlaška Ministerstva spravodlnosti č. 345/1999 Sb., ktorou se vydáva rád výkonu trestu odněti svobody.
- Rámcové rozhodnutie Rady z 13. júna 2002 o európskom zatykači a postupoch odovzdávania osôb medzi členskými štátmi (2002/584/SVV) (Ú. vs. EŠ L 190, 18. 7. 2002, s. 1–20 mim. vyd. kap. 19 zv. 6, s. 34–51.) zmenený a doplnený Rámcovým rozhodnutím Rady 2009/299/SVV z 26. februára 2009 o zmene a doplnení rámcových rozhodnutí 2002/584/SVV, 2005/214/SVV, 2006/783/SVV, 2008/909/SVV a 2008/947/SVV a o posilnení procesných práv osôb, podpore uplatňovania zásady vzájomného uznávania, pokiaľ ide o rozhodnutia vydané v neprítomnosti dotknutej osoby na konaní (Ú. vs. EÚ L 81, 27. 3. 2009, s. 24–36).
- Stanovisko Súdneho dvora z 18. 12. 2014, Pristúpenie EÚ k EDP, 2/13, EU:C:2014:2454.
- Stanovisko generálneho advokáta z 3. 3. 2015, *Aranyosi a Căldăraru*, C-404/15 a C-659/15 PPU, EU:C:2016:140.
- Rozsudok Súdneho dvora, 5. 4. 2016, *Aranyosi a Căldăraru*, C-404/15 a C-659/15 PPU, EU:C:2016:198.
- Ordonnance de la Cour de Justice, 15. 11. 2017, *Aranyosi*, C-496/16, EU:C:2017:866.
- Rozsudok Súdneho dvora z 25. 7. 2018, *ML / Generalstaatsanwaltschaft Bremen (Podmienky väznenia v Maďarsku)*, C-220/18 PPU, EU:C:2018:589.

- Rozsudok Súdneho dvora z 15. 10. 2019, *Dorobantu*, C-128/18, EU:C:2019:857.
- ECtHR, Judgment of 7. 7. 1989, *Soering vs. United Kingdom*, No. 14038/88, CE:ECHR: 1989:0707JUD001403888
- ECtHR, Judgment of 30. 6. 2005, *Bosphorus Hava Yollari Turizm Ve Ticaret Anonim Sirketi vs. Ireland*, No. 45036/98. CE:ECHR:2005:0630JUD004503698.
- ECtHR, Decision of 14. 9. 2010, *Chentiev and Ibragimov vs. Slovakia*, Nos.: 21022/08 and 51946/08, CE:ECHR:2010:0914DEC002102208.
- ECtHR, Judgment of 24. 7. 2012, *Iacov Stanciu vs. Romania*, No. 35972/05. CE:ECHR:2012:0724JUD003597205.
- ECtHR, Arrêt de 8. 1. 2013, *Torreggiani et autres c. Italie*, Nos. 43517/09, 46882/09, 55400/09, 57875/09, 61535/09, 35315/10 et 37818/10, CE:ECHR:2013:0108JUD0043 51709.
- ECtHR, Décision de 16. 9. 2014, *Stella et autres c. Italie*, Nos. 49169/09, 54908/09, 55156/09, 61443/09, 61446/09, 61457/09, 7206/10, 15313/10, 37047/10, 56614/10 et 58616/10, CE:ECHR:2014:0916DEC004916909.
- ECtHR, Judgment of 17. 1. 2015, *Neshkov and Others vs. Bulgaria*, Nos. 36925/10, 21487/12, 72893/12, 73196/12, 77718/12 and 9717/13, CE:ECHR:2015:0127JUD003692510
- ECtHR, Judgment of 10. 3. 2015, *Varga and Others vs. Hungary*, Nos. 14097/12, 45135/12, 73712/12, 34001/13, 44055/13, and 64586/13, CE:ECHR:2015:0310JUD001409 712.
- ECtHR, Judgment of 28. 9. 2015, *Bonyid vs. Belgium* [GC], No. 23380/09, CE:ECHR:2015:0928JUD002338009.
- ECtHR, Judgment of 23. 5. 2016, *Avotins vs. Latvia* [GC], No. 17502/07, CE:ECHR:2016:0523JUD001750207.
- ECtHR, Judgment of 20. 10. 2016, *Mursić vs. Croatia* [GC], No. 7334/13, CE:ECHR:2016: 1020JUD000733413
- ECtHR, Arrêt de 25. 4. 2017, *Rezmives et autres c. Roumanie*, Nos. 61467/12, 39516/13, 48231/13 et 68191/13, CE:ECHR:2017:0425JUD006146712.
- ECtHR, Decision of 27. 6. 2017, *Atanasov and Apostolov vs. Bulgaria*, Nos. 65540/16 and 22368/17, CE:ECHR:2017:0627DEC006554016.
- ECtHR, Decision of 14. 11. 2017, *Domján vs. Hungary*, No. 5433/17, CE:ECHR:2017:1114 DEC000543317.
- ECtHR, Arrêt de 17. 4. 2018, *Pirozżi c. Belgique*, No. 21055/11, CE:ECHR:2018: 0417JUD002105511.

- ECtHR, Arrêt de 9. 7. 2019, *Romeo Castaño c. Belgique*, No. 8351/17, CE:ECHR:2019:0709JUD000835117.
- BVerfG, Beschluss vom 15. 12. 2016 - 2 BvR 2735/14, DE:BVerfG:2015:rs20151215.2bvr273514.
- BVerfG, Beschluss vom 19. 12. 2017 - 2 BvR 424/17, DE:BVerfG:2017:rs20171219.2bvr042417.
- BVerfG, Beschluss vom 16. 8. 2018 - 2 BvR 237/18, BVerfG:2018:rk20180816.2bvr023718.
- OLG Bremen, Beschluss vom 08. 12. 2014 - 1 Ausl. A 23/15.
- OLG Bremen, Beschluss vom 23. 7. 2015 - 1 Ausl. A 3/15.
- OLG Bremen, Beschluss vom 30. 6. 2016 - 1 Ausl. A 23/15.
- OLG Bremen, Beschluss vom 27. 3. 2018 - 1 Ausl. A 21/17.
- OLG Bremen, Beschluss vom 21. 9. 2018 - 1 Ausl. A 21/17.
- OLG Hamburg, Beschluss vom 3. 1. 2017 - Ausl. 81/16.
- OLG München, Beschluss vom 19. Januar 2018 - 1 AR 543/17.
- Communication from Hungary concerning the ISTVAN GABOR KOVACS group of cases and the case of VARGA vs. Hungary (Applications No. 15707/10, 14097/12), 1348th meeting (June 2019) (DH), 21. 3. 2019, DH-DD(2019)311.
- Resolution CM/ResDH(2016)28 Execution of the judgments of the European Court of Human Rights Two cases against Italy, 8. 3. 2016.
- Decision CM/Del/Dec(2019)1348/H46-21, Supervision of the execution of the European Court's judgments H46-21 Rezmives and Others and Bragadireanu group vs. Romania (Application No. 61467/12), 6. 6. 2019.
- UN General Assembly Resolution A/RES/70/175 United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules).
- Recommendation Rec(2006)2 of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules.
- Living space per prisoner in prison establishments: CPT standards, CPT/Inf (2015) 44.

Contact – e-mail

adrian.lukacik@student.upjs.sk

Detencia a medzinárodné štandardy v kontexte verejného obstarávania v Slovenskej republike¹

Adam Máčaj

Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave, Slovenská republika

Abstract in original language

Príspevok sa zameriava na nové pokroky Slovenskej republiky v oblasti detencie. Osobitný dôraz je kladený na novú právnu úpravu výkonu detencie, ktorá poskytuje právny rámec pre jej praktickú aplikáciu, ktorá doteraz na Slovensku nebola možná. Obdobne sa príspevok zameriava na medzinárodné štandardy ochrany osobnej slobody ľudí v detenciách. Analyzuje pritom súlad týchto štandardov s aktuálne prebiehajúcimi prípravami na výstavbu prvého detenčného ústavu v krajine.

Keywords in original language

Detencia; ľudské práva; právo na osobnú slobodu; medzinárodné právo ľudských práv; verejné obstarávanie.

Abstract

The paper focuses on the newly taken steps of Slovak Republic in the area of detention. Particular attention is aimed towards the new legal instruments on enforcement of detention, which provides legal framework for its practical application, which Slovakia was unable to perform until now. Similarly, the paper focuses on international standards protecting right to liberty of people in detention. The paper therefore monitors compliance of currently undertaken preparations to build first detention facility in the country with these standards.

Keywords

Detention; Human Rights; Right to Liberty; International Human Rights Law; Public Procurement.

¹ Príspevok spracovaný v rámci projektu APVV č. APVV-17-0641 „Zefektívnenie právnej úpravy verejného obstarávania a jej aplikácie v kontexte práva Európskej únie“.

1 Úvod

Problematika zásahov do osobnej slobody duševne chorých osôb je pravidelne diskutovanou témou na poli ľudských práv v medzinárodnom spoločenstve. V prípade Slovenskej republiky je táto diskusia s ohľadom na prípravu výstavby prvého detenčného ústavu v poslednom čase o to nutnejšia, nakoľko pôjde o prvú inštitúciu svojho druhu v krajine, ktorá môže na jednej strane nepochybne priniesť nové pokroky v oblasti liečby duševne chorých páchatel'ov trestných činov, na druhej strane však zároveň bez vhodného uvedenia do praxe môže predstavovať zásadný a neprijateľný spôsob zásahu do ľudských práv osôb do detencie umiestnených.

Tento príspevok sa preto zameriava predovšetkým na možné konflikty detencie s osobnou slobodou. Analyzuje okrem iného právnu úpravu ukladania tohto ochranného opatrenia a medzinárodné štandardy, ktoré chránia jednotlivca pred takýmito zásahmi. Popri právnej stránke detencie je však venovaná značná pozornosť aj faktickej stránke jej výkonu, v spojení s už načrtnutými prípravami detenčného ústavu. Podmienky zaobchádzania s osobami v tomto ústave sú samo osebe podstatnou zárukou ich ľudských práv, preto je nevyhnutné ich podrobiť osobitnému skúmaniu. Zároveň je možné sa v tomto kontexte zamýšľať, ako prípadné nedostatky odstrániť. Tento príspevok sa preto v závere zameriava na potenciál verejného obstarávania ako prostriedku, ktorým možno zvýšiť štandard ochrany ľudských práv v detenciách. Vychádza z hypotézy, že vo verejnom obstarávaní je možné klást' prísnejšie nároky na takéto materiálne alebo technické či konštrukčné štandardy, než si vyžaduje zákonná úprava. Preto je v tomto ohľade podstatné najmä analyzovať, či takto nastavené štandardy sú vo verejnom obstarávaní vhodné, ako aj odpovedať na otázku, ktorý subjekt by podobné zvýšené štandardy do procesov verejného obstarávania mal priniesť, a či je vhodné pre súťažiteľ'ov takéto spoločensky zodpovedné ciele naplňať pri verejných zákazkách z vlastnej iniciatívy.

2 Detencia v trestnom práve Slovenskej republiky a jej výkon

Detencia ako forma ochranného opatrenia bola v právnom poriadku SR zakotvená rekodifikáciou trestného práva po prvýkrát prijatím nového Trestného zákona č. 300/2005 Z. z.² Popri ochrannom dohľade, ochrannom liečení, ochrannej výchove a zhabaní veci, teda štyroch pôvodných ochranných opatreniach predchádzajúcich predpisov trestného práva hmotného predstavuje detencia najnovšiu zmenu štruktúry ochranných opatrení, ktoré možno uložiť v SR páchatelom trestných činov.

Samotná zákonná úprava detencie je pomerne strohá, pričom prvé z relevantných ustanovení Trestného zákona sa len venuje podmienkam uloženia detencie. Na tomto základe sa predpokladali pôvodne tri alternatívne situácie, v ktorých je možné detenciu uložiť.

1. Detenciu duševne chorému odsúdenému³ možno uložiť:
  - a) pokiaľ ju odsúdený už vo výkone trestu odňatia slobody (t. j. žiadny iný trest ako podklad pre nariadenie detencie nie je prípustný, ale zároveň odsúdený ešte nebol z výkonu trestu prepustený);
  - b) pokiaľ takémuto odsúdenému bola zistená duševná porucha;
  - c) táto je podľa odborného lekárskeho posudku nevyliciteľná;
  - d) pobyt na slobode by bol nebezpečný, aj s prihliadnutím na spáchanú trestnú činnosť.

V takýchto prípadoch súd o uložení detencie rozhodne na návrh prokurátora, alebo riaditeľa ústavu na výkon trestu. V prípade dôvodnosti návrhu súd výkon trestu odňatia slobody preruší a umiestni odsúdeného do detenčného ústavu pred vykonaním zvyšku trestu. V tomto prípade je rozhodnutie súdu obligatórne a môže sa aplikovať na situácie, kedy odsúdený ochorel duševnou poruchou po nástupe do výkonu trestu, ale aj v prípade, že dlhšie trvajúca duševná choroba bola po nástupe do výkonu trestu iba zistená.⁴

² § 81 a nasl. zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

³ § 81 ods. 1 Trestného zákona.

⁴ CENTEŠ, J. a kol. *Trestný zákon. Veľký komentár*. 4. aktualizované vyd. Bratislava: Eurokódex, 2018, s. 163. ISBN 978-80-8155-076-8.

Ďalšie odseky paragrafu 81 upravujú už iba možnosť súdu nariadiť výkon detencie za splnenia podmienok len fakultatívne:

2. Detencia pre negatívny postoj pacienta⁵ je prípustná v prípadoch:
  - a) ak je páchateľ odsúdený za úmyselný trestný čin;
  - b) ak trest odňatia slobody ešte nebol vykonaný vcelku a plynie;
  - c) ak sa odmieta podrobiť ochrannému liečeniu *alebo* ochranné liečenie pre negatívny postoj neplní svoj účel (teda môže byť nariadená len v prípade, že ochranné liečenie už nariadené bolo, ale iba pokiaľ tak bolo urobené popri výkone trestu odňatia slobody);⁶
  - d) pokiaľ pobyt takéhoto páchateľa na slobode je pre spoločnosť nebezpečný.

V takýchto prípadoch sa detencia začne vykonávať až po výkone celého trestu odňatia slobody.

3. Detencia páchateľov zločinov so sexuálnymi motívmi a recidivistov⁷ je prípustná, keď:
  - a) páchateľ spáchal zločin zo sexuálneho motívu alebo spáchal opätovne obzvlášť závažný zločin;
  - b) a súd to považuje za potrebné.

Súd v takomto prípade môže rozhodnúť ešte pred skončením výkonu trestu odňatia slobody. Detencia sa obdobne začne vykonávať až po výkone trestu odňatia slobody.

V prípade druhého a tretieho odseku nie je z ustanovení Trestného zákona jasné, na koho návrh rozhodne súd o nariadení detencie, prípadne či môže začať konanie aj *ex officio*. Trestný poriadok v tejto časti dopĺňa, že v tretom popisovanom prípade podáva návrh výhradne minister spravodlivosti, zatiaľ čo v ostatných prípadoch Trestný poriadok vzťahuje úpravu prvého odseku aj na druhý popisovaný prípad, teda oprávnenie podať návrh má prokurátor, alebo riaditeľ ústavu na výkon trestu.

Na základe uvedeného výpočtu je zrejмый nedostatok, ktorý spočíva vo formulácii druhého odseku predmetného ustanovenia. Konkrétne detencia nemohla byť podľa schváleného znenia Trestného zákona

⁵ § 81 ods. 2 Trestného zákona.

⁶ § 74 ods. 1 prvá veta Trestného zákona.

⁷ § 81 ods. 3 Trestného zákona.

nariadená, pokiaľ bolo ochranné liečenie nariadené bez uloženia trestu odňatia slobody. V prípade takého rozsudku dokonca detenciu *de facto* preto nebolo možné uložiť, pokiaľ dotyčná osoba nespáchala ďalší trestný čin, za ktorý by bola odsúdená. Preto novelou s účinnosťou od 1. 9. 2011 bola vytvorená nová možnosť súdu nariadiť detenciu.⁸

4. V súčasnom trestnom práve môže teda v SR súd nariadiť detenciu aj páchateľom v ochrannom liečení mimo výkonu trestu odňatia slobody,⁹ pokiaľ:
  - a) tak urobí na základe odborného lekárskeho posudku;
  - b) ak pobyt páchateľa na slobode je nebezpečný;
  - c) vykonáva ochranné liečenie v zariadení ústavnej zdravotnej starostlivosti;
  - d) svojím správaním ohrozuje život alebo zdravie iných osôb.

Nakoľko v tomto prípade nemôže podať návrh riaditeľ ústavu na výkon trestu, keďže tento páchateľovi nebol uložený, ani minister spravodlivosti, návrh môže podať zariadenie ústavnej starostlivosti, kde sa liečenie vykonáva.

Obdobne ako pôvodný nedostatok právnej úpravy popisovaný vo štvrtom prípade, je namieste sa zamyslieť, ako majú súdy konať v prípade, že namiesto ústavnej formy ochranného liečenia vykonáva odsúdený mimo výkonu trestu odňatia slobody ochranné liečenie len ambulantne, ale z povahy ochorenia vyplýva potreba prikročiť hneď ku nariadeniu detencie. Nakoľko nemožno použiť na nariadenie detencie ani jeden z pôvodných troch scenárov (z dôvodu absencie výkonu trestu odňatia slobody), ale ani štvrtý odsek daného ustanovenia (z dôvodu inej formy ochranného liečenia, než ústavná), jedinou možnou alternatívou je najprv podať návrh na zmenu ambulantného liečenia na ústavné¹⁰ a až následne nariadiť detenciu podľa § 81 ods. 4.

⁸ Čl. II bod 9 zákona č. 262/2011 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.

⁹ § 81 ods. 4 Trestného zákona.

¹⁰ § 72 ods. 4 Trestného zákona.

Bližší popis fungovania detencie je popísaný podstatne strohšie v § 82 Trestného zákona. Podľa neho je účelom detencie zabránenie páchatelovi v páchaní ďalších trestných činov. Tento účel sa má dosiahnuť kumuláciou dvoch zámkov – osobitného liečebného režimu a dôslednou izoláciou páchatelja.¹¹ Ďalej zákon stanovuje subsidiaritu detencie, podľa ktorej táto trvá len dovtedy, kým ochranu spoločnosti pred páchatelom nemožno zabezpečiť miernejšími prostriedkami.¹² V princípe však takáto detencia môže teda trvať bez časového obmedzenia.¹³ Podľa Trestného zákona môže návrh na preskúmanie dôvodnosti detencie podať iba detenčný ústav, a to kedykoľvek.¹⁴ Iba na základe Trestného poriadku môže takýto návrh podať aj odsúdený, avšak až šesť mesiacov po nariadení detencie, resp. po poslednom súdnom rozhodnutí o pokračovaní v detencii. Trestný poriadok zároveň precizuje, že návrh na preskúmanie dôvodnosti detencie za detenčný ústav podáva jeho riaditeľ.¹⁵ V prípade, že ani jeden z oprávnených subjektov návrh nepodá, má súd napriek tomu povinnosť preskúmať dôvodnosť detencie najmenej jedenkrát ročne,¹⁶ čím sa nevyklučuje možnosť, aby súd *ex offio* preskúmal takúto dôvodnosť aj častejšie.

Napriek právnej úprave popisovanej vyššie, ktorá do slovenského právneho poriadku priniesla možnosť nariadenia detencie ako ochranného opatrenia už v roku 2005, sa v praxi toto nemohlo vykonávať, nakoľko SR dodnes nemá v prevádzke funkčný detenčný ústav, kde by sa dalo takéto ochranné opatrenie vykonávať za splnenia zákonom predpokladaných podmienok. Psychiatrická nemocnica v Hronovciach pôvodne plánovala výstavbu takéhoto detenčného ústavu v roku 2010.¹⁷ Hoci už v tom čase od účinnosti rekodifikovaného Trestného zákona a Trestného poriadku uplynulo už niekoľko rokov, až v marci 2017 vláda skutočne schválila plány na postavenie

¹¹ § 82 ods. 1 Trestného zákona.

¹² § 82 ods. 2 Trestného zákona.

¹³ Dôvodová správa ku § 81 a 82 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, 23. 2. 2005, s. 17–18. Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=189687> [cit. 17. 11. 2019].

¹⁴ § 82 ods. 3 Trestného zákona.

¹⁵ § 463 ods. 1 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

¹⁶ § 82 ods. 3 Trestného zákona; § 463 ods. 1 Trestného poriadku.

¹⁷ Nemocnica v Hronovciach bude mať detenčný ústav. *ZDRAVIE.sk* [online]. 22. 6. 2010 [cit. 17. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.zdravie.sk/clanok/43011/nemocnica-v-hronovciach-bude-mat-detency-ustav>

takéhoto ústavu a podnikla tak kroky ku jeho realizácii.¹⁸ Treba však povedať, že napriek tomu je dodnes ukladanie detencie neuplatňovanou literou zákona a detencia v praxi najmenej do roku 2018 nebola uložená,¹⁹ nakoľko od schválenia výstavby napriek ďalšiemu dvojročnému čakaniu nedošlo ani ku začatiu výstavby.

Ako pozitívny vývoj v krokoch SR smerom ku skutočnému výkonu detencie v praxi sa preto dá zhodnotiť fakt, že v roku 2019 bol prijatý Národnou radou SR zákon o výkone detencie,²⁰ vďaka ktorému konkrétne podmienky výkonu takéhoto ochranného opatrenia sú prístupné pre verejnosť predvídateľným a všeobecne záväzným spôsobom. Uvedené je zásadné aj s ohľadom na právo na osobnú slobodu každej osoby, ktorá bude v detencii držaná, nakoľko takto držané osoby môžu byť iba na základe predvídateľnej a prístupnej legislatívy, ktorá bude chrániť dotknuté osoby pred svojvôľou a poskytne jasný výklad toho, aké následky môže daný krok priniesť.²¹ Precízne stanovenie podmienok, za akých sa detencia vykonáva, popri samotnom výpočte možností jej uloženia, je preto nevyhnutnou povinnosťou SR, pokiaľ má byť detencia v súlade s ľudskými právami osôb, ktorým je nariadená.

S ohľadom na výkon detencie v praxi je nevyhnutné podotknúť, že bol rozšírený účel tohto ochranného opatrenia v porovnaní s tým, ako ho stanovil Trestný zákon, ktorý sa sústreďuje výhradne na účel prevencie trestnej činnosti páchatel'a a daný cieľ napĺňa spomínanou izoláciou páchatel'a a liečebným režimom. Zákon o výkone detencie prvom rade konkretizuje metódy liečebného režimu ako „[d]iagnostické, liečebné, psychologické, ošetrovateľské, edukačné, pedagogické, rehabilitačné, socioterapeutické, ergoterapeutické a sociálne intervencie“. Zároveň však rozširuje samotné ciele detencie, keď tieto intervencie povoľuje s cieľom stabilizácie stavu osoby v detencii.²²

¹⁸ Vláda schválila detenčný ústav. *Ministerstvo zdravotníctva SR* [online]. 30. 3. 2017 [cit. 17. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.health.gov.sk/Clanok?vlada-schvalila-detency-ustav>

¹⁹ Európsky výbor na zabránenie mučeniu a neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu: Správa vláde Slovenskej republiky o návšteve vykonanej od 19. do 28. marca 2018, 19. 6. 2019, § 100.

²⁰ Zákon č. 231/2019 Z. z. o výkone detencie a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

²¹ Rozsudok veľkej komory EŠĽP zo dňa 29. 3. 2010, vo veci *Medvedjev a ďalší vs. Francúzsko*, č. 3394/03, § 80.

²² § 2 ods. 4 zákona o výkone detencie.

Z daného ustanovenia je preto možné pozitívne zhodnotiť, že zákonodarca v novej právnej úprave okrem samotného preventívneho pôsobenia detencie kladie čoraz väčší dôraz aj na liečebné pôsobenie a zmiernenie jej príznakov. Hoci je teda duševná choroba pacienta nevyliciteľná, ako jedna zo zákonných podmienok uloženia detencie, je vhodný takýto prístup štátu, ktorým sa snaží klást' väčší dôraz na pomoc pacientovi takým spôsobom, aby mohla byť detencia nahradená menej obmedzujúcim ochranným opatrením, v súlade so zásadou subsidiarity.

3 Detencia z pohľadu práva na osobnú slobodu

Detencia je prirodzená, tak ako iné ochranné opatrenia, závažným zásahom do ľudských práv dotknutej osoby, bez ohľadu na to, že nejde o formu trestania. Konkrétne v prípade detencie ide o zadržanie duševne chorých osôb, ktoré pripúšťa Dohovor o ochrane základných práv a slobôd²³ (ďalej len „EDĽP“), ako aj Ústava SR.²⁴

V kontexte ústavnej úpravy treba poznamenať, že hoci pozbavenie osobnej slobody chorých osôb v ústavnej starostlivosti môže rámcovo spadať pod čl. 17 ods. 6 Ústavy, dané ustanovenie, stanovujúce o. i. súdny prieskum prevzatia alebo držania do piatich dní, sa neaplikuje na ochranné opatrenia uložené v trestnom konaní. Uvedené je predmetom úpravy, pokiaľ k nedobrovoľnej ústavnej starostlivosti dôjde v rámci civilného konania.²⁵ V prípade ochranných opatrení, ako napr. ochranného liečenia, ide však o pozbavenie osobnej slobody v rámci čl. 17 ods. 2 Ústavy ako *lex generalis*.²⁶ Obdobne Európsky súd pre ľudské práva (ďalej len „ESĽP“) vo svojej judikatúre uznal, že duševne chorým osobám pozbaveným osobnej slobody patria práva vyplývajúce z čl. 5 EDĽP, bez ohľadu na to, či bolo do ich slobody zasiahnuté prostriedkami trestného práva, alebo nie.²⁷

²³ Čl. 5 ods. 1 písm. e) Dohovoru o ochrane základných práv a slobôd zo dňa 4. 11. 1950 (oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí č. 209/1992 Zb.).

²⁴ Čl. 17 ods. 2 Ústavy (ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky).

²⁵ § 262 ods. 2 zákona č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok.

²⁶ DRGONEC, J. *Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax*. Bratislava: C. H. Beck, 2015, s. 454. ISBN 978-89-89603-39-8.

²⁷ Rozsudok ESĽP zo dňa 21. 2. 1990, vo veci *van der Leer vs. Holandsko*, č. 1150/85, § 27.

Z pohľadu účelu detencie je zároveň irelevantné, či dôvodmi dôvodom takéhoto zásahu do osobnej slobody je potreba ochrany spoločnosti, alebo potreba poskytnúť dotknutej osobe zdravotnú starostlivosť v jej vlastnom záujme.²⁸ Ako bolo teda popísané vyššie, formulácia Trestného zákona uprednostňujúca preventívny aspekt detencie sama osebe postačuje na ospravedlnenie zásahov do osobnej slobody a liečebný aspekt precizovaný v zákone o výkone detencie je teda skôr subsidiárnym odôvodnením v rámci testu proporcionality, hoci odôvodnením vítaným a prospešným pre starostlivosť o osoby v detencii.

Charakter detencie ako takej v slovenskom právnom poriadku je z pohľadu medzinárodnej ochrany ľudských práv prinajmenšom sporný. EDEP stanovuje šesť striktnie vykladaných situácií, za ktorých sú zásahy do osobnej slobody povolené. Žiadny iný dôvod takéto zásahy nemôže ospravedlniť, na rozdiel od širšie ponímaného testu proporcionality, ktorý sa vyskytuje pri iných ľudských právach, ako napríklad práve na súkromný a rodinný život.²⁹ Pri detencii nastáva otázka, či ide o zásah do osobnej slobody z dôvodu uväznenia „*po odsúdení príslušným súdom*“;³⁰ nakoľko detenciu ukladá súd v trestnom konaní páchatelovi (hoci nie ako trest, ale ochranné opatrenie). Opačným záverom by bol fakt, že detencia je zásah z dôvodu „*zákonného držania [...] duševne chorých osôb*“.³¹ ESHP uznal, že v tomto ohľade detencia duševne chorých osôb nemusí byť pokrytá výlučne jedným z citovaných dôvodov, ale uvedené sa môžu v prípade zásahu do osobnej slobody takýchto osôb prekrývať, pokiaľ je umiestnenie do psychiatrického zariadenia následkom odsudzujúceho rozsudku.³² Pokiaľ je medzi dvoma časovo oddelenými pozbaveniami osobnej slobody tej istej osoby dostatočná kauzálna súvislosť, napr. keď ten istý súd odsúdi páchatel'a najprv na trest odňatia slobody a následne nariadi jeho umiestnenie do zariadenia z preventívnych dôvodov,

²⁸ Rozsudok pléna ESEK zo dňa 6. 11. 1980, vo veci *Guzzardi vs. Taliansko*, č. 7367/76, § 98.

²⁹ RAINEY, B., E. WICKS a C. OVEY. *Jacobs, White, and Ovey. The European Convention on Human Rights*. 7. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2017, s. 236–237. ISBN 978-0-19-876774-9.

³⁰ Čl. 5 ods. 1 písm. a) EDEP.

³¹ Čl. 5 ods. 1 písm. e) EDEP.

³² HARRIS, D. a kol. *Harris, O'Boyle & Warbrick Law of the European Convention on Human Rights*. 4. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2018, s. 311. ISBN 978-0-19-878516-3.

podľa rozhodovacej praxe ide v oboch prípadoch stále o pozbavenie osobnej slobody z dôvodu odsúdenia súdom.³³ Obdobne sa preto aj pri detencii podľa slovenského práva, ktorá sa nariaďuje počas výkonu iného trestu, resp. ochranného opatrenia požaduje splnenie podmienky vyplývajúcej z čl. 5 ods. 1 písm. a) EDEP, teda existencia odsudzujúceho rozsudku.

Popri danom pozbavení osobnej slobody z dôvodu odsúdenia súdom je však treba nevyhnutne mať na zreteli, že ide zároveň o zásah do práva duševne chorej osoby, pričom hoci bola takáto osoba odsúdená podľa čl. 5 ods. 1 písm. a) EDEP, nevylučuje daný fakt sám osebe aplikáciu záruk vyplývajúcich podľa iných ustanovení daného odseku.³⁴ Z tohto dôvodu musí byť pozbavenie osobnej slobody ospravedlniteľné aj v súlade so zárukami čl. 5 ods. 1 písm. e) EDEP. Z uvedenej garancie práva na osobnú slobodu vyplýva pre zmluvné strany, akou je SR, množstvo povinností v kontexte rozhodnutí ESEP. Koniec koncov prejavom takýchto záväzkov SR je aj samotné zriadenie ústavu, nakoľko duševne choré osoby majú byť držané v inštitúcii na daný účel zriadenej.³⁵ Ako nerealistická sa však ukázala požiadavka Trestného zákona, aby bola detencia vykonávaná výhradne v detenčnom ústave, čo možno preukázať najmä tým, ako dlho trvá štátu takýto typ ústavu zriadiť. Požiadavka zriadenia osobitného detenčného ústavu nad rámec zákonnej úpravy ochranného liečenia sa preto môže zdať neprimeraná, najmä pokiaľ to v praxi doviedlo slovenské trestné právo do situácie, kde sa detencia odsúdeným vôbec neukladá. Pritom v praxi sa odsúdené osoby, u ktorých sú splnené podmienky na nariadenie detencie, nachádzajú práve na psychiatrických oddeleniach nemocníc, aj keď im detencia nariadená nie je.³⁶ Judikatúra pritom nevylučuje, že osoby s duševnými poruchami môžu byť pozbavené osobnej slobody aj v rámci bežných nemocníc alebo psychiatrických nemocníc.³⁷ Dokonca aj pokiaľ by sa konkrétna inštitúcia

³³ Rozsudok pléna ESEP zo dňa 24. 6. 1982, vo veci *van Droogenbroeck vs. Belgicko*, č. 7906/77, § 39.

³⁴ Rozsudok ESEP zo dňa 24. 10. 1997, vo veci *Johnson vs. Spojené kráľovstvo*, č. 22520/93, § 58.

³⁵ Rozsudok ESEP zo dňa 28. 5. 1985, vo veci *Ashingdane vs. Spojené kráľovstvo*, č. 8225/78, § 44.

³⁶ Detenčný ústav má byť pod dohľadom ministerstva zdravotníctva. *SME* [online]. 2. 2. 2019 [cit. 18. 11. 2019]. Dostupné z: <https://domov.sme.sk/c/22044014/detencny-ustav-ma-byt-pod-dohladom-ministerstva-zdravotnictva.html>

³⁷ Rozsudok ESEP zo dňa 12. 2. 2008, vo veci *Pankiewicz vs. Poľsko*, č. 34151/04, § 45.

ukázala ako absolútne nevhodná na zaobchádzanie s osobami s nevyliciteľne chorými duševnými poruchami, v rámci určitých dočasných opatrení je prípustné v takýchto zariadeniach duševne choré osoby ponechať,³⁸ napríklad práve pokiaľ nepostačujú kapacity zariadení, ktoré sa môžu o daných pacientov starať.³⁹ Samotné záruky pri pozbavení osobnej slobody z dôvodu duševnej poruchy totiž nie je možné stotožňovať so základným právom na liečbu ako takým, hoci by správna liečba nepochybne viedla ku skráteniu doby, po ktorú musí byť duševne chorá osoba inštitucionalizovaná.⁴⁰ Hoci teda duševne choré osoby možno zadržať iba vo vhodnej inštitúcii, neznamená to podľa EŠLP, že sa tieto môžu automaticky domáhať dostupnosti liečby, pokiaľ to nevyžaduje iná norma než čl. 5. Z pohľadu EDLP je teda ťažko pochopiteľná požiadavka Trestného zákona, na základe ktorej detenciu možno vykonávať iba v osobitnom detenčnom ústave, keď alternatívou môže byť umiestnenie v inom psychiatrickom zariadení, pokiaľ by takéto vedelo poskytnúť vhodné podmienky.

Samotný názor, že detencia podľa čl. 5 ods. 1 písm. e) EDLP nevyžaduje po štátoch poskytnutie adekvátnej liečby, je aj vnútorne nekonzistentná s najnovšou judikatúrou EŠLP. Ten totiž už naznačil, že pokiaľ je osoba pozbavená osobnej slobody podľa čl. 5 ods. 1 písm. a) *a súčasne* pritom trpí duševnou chorobou, ktorá môže viesť ku recidíve, musí byť v priebehu pozbavenia osobnej slobody daná osobe možnosť, napríklad prostredníctvom vhodnej terapie, aby preukázala, že už nepredstavuje riziko pre spoločnosť. Bez takejto terapie sa totižto dlhodobé pozbavenie osobnej slobody stane svojvoľným a v rozpore s čl. 5 EDLP.⁴¹

4 Prípustnosť detencie duševne chorej osoby

Bez ohľadu na to, či je duševne chorá osoba pozbavená osobnej slobody s cieľom liečby alebo prevencie, musí jej duševný stav splniť určité podmienky na to, aby ku pozbaveniu osobnej slobody vôbec dôjsť mohlo. Tieto

³⁸ SCHABAS, W. A. *The European Convention on Human Rights. A Commentary*. Oxford: Oxford University Press, 2015, s. 242. ISBN 978-0-19-959406-1.

³⁹ Rozsudok EŠLP zo dňa 11. 5. 2004, vo veci *Morsink vs. Holandsko*, č. 48865/99, § 67.

⁴⁰ Rozsudok EŠLP zo dňa 24. 10. 1979, vo veci *Winterwerp vs. Holandsko*, č. 6301/73, § 51.

⁴¹ Rozsudok EŠLP zo dňa 9. 7. 2019, vo veci *Tim Henrik Bruun Hansen vs. Dánsko*, č. 51072/15, § 63.

základné podmienky slúžia na to, aby nemohol byť pozbavený osobnej slobody jednotliviec arbitrárne, aj pokiaľ by naozaj trpel duševnou chorobou.⁴²

V prvom rade musí byť spoľahlivo preukázané objektívnymi medicínskymi poznatkami, že osoba skutočne trpí duševnou poruchou.⁴³ Tieto dôkazy by mali byť získané predovšetkým vopred a iba vo výnimočných prípadoch je možné začať posudzovať duševný stav zadržanej osoby až po obmedzení jej osobnej slobody, napríklad pokiaľ je potrebné jednat' urýchlene, alebo pokiaľ je osoba zadržaná vopred kvôli násilnému chovaniu.⁴⁴ Výnimky z povinnosti štátu zistiť skutkový stav na základe lekárskeho vyšetrenia sú výnimočné, napr. pokiaľ osoba vyšetrenie odmietne alebo sa ho nezúčastní, avšak aj v takom prípade musí znalec preskúmať minimálne materiál dostupný z iných zdrojov týkajúcich sa dotknutej osoby, napr. zo súdneho spisu, aby vhodným spôsobom ustálil existenciu duševnej choroby.⁴⁵ Uvedené je v kontexte detencie zo zdravotných dôvodov podľa § 81 ods. 1 Trestného zákona vylúčené, nakoľko táto sa ukladá iba odsúdeným osobám, ktorým je okrem zistenia duševnej poruchy ustálená jej nevyliciteľnosť, a to výhradne odborným lekárskeho posudkom. Otázne je však, či táto požiadavka bude naplnená v prípadoch detencie z dôvodov neúčelnosti ochranného liečenia, detencie páchatel'ov sexuálne motivovaných zločinov alebo recidivistov, či detencia osôb ohrozujúcich výkon ochranného liečenia. Vyšetrenie duševného stavu v týchto prípadoch nie je obligatórnou požiadavkou Trestného zákona, ale iba fakultatívnym krokom podľa Trestného poriadku.⁴⁶ Uvedené je v rozpore s odporúčaniami Európskeho výboru na zabránenie mučeniu a neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu, podľa ktorého je nevyhnutné pri umiestnení do ochranného liečenia či podobnej formy pozbavenia osobnej slobody zakaždým nevyhnutné obligatórne zabezpečiť nezávislého experta.⁴⁷ V tomto ohľade je očividné, že zmena trestného práva procesného v tomto ohľade je viac

⁴² HARRIS, D. a kol. *Harris, O'Boyle & Warbrick Law of the European Convention on Human Rights*. 4. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2018, s. 328. ISBN 978-0-19-878516-3.

⁴³ Rozsudok EŠP zo dňa 24. 10. 1979, vo veci *Winterwerp vs. Holandsko*, č. 6301/73, § 39.

⁴⁴ Rozsudok EŠP zo dňa 5. 10. 2000, vo veci *Varbanov vs. Bulharsko*, č. 31365/96, § 47.

⁴⁵ Rozsudok EŠP zo dňa 2. 6. 2016, vo veci *Petschulies vs. Nemecko*, č. 6281/13, § 60.

⁴⁶ § 148 Trestného poriadku.

⁴⁷ Európsky výbor na zabránenie mučeniu a neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu: Správa vláde Českej republiky o návšteve vykonanej od 2. do 11. októbra 2018, 4. 7. 2019, § 113.

ako potrebná. ESEIP pritom už taktiež naznačil, že na zásah do osobnej slobody nestačí, že osoba trpí akoukoľvek poruchou osobnosti, ale len takou duševnou poruchou, ktorá si vyžaduje liečenie v nemocnici alebo na psychiatrickej klinike, či v podobnom zariadení.⁴⁸ V tomto ohľade sa preto dané znalecké skúmanie musí nevyhnutne vysporiadať najmä s otázkou závažnosti danej poruchy, osobitne či je táto liečiteľná inými alternatívami, ktoré zásahy do osobnej slobody nezahŕňajú.

Druhým krokom tzv. Winterwerpovho testu⁴⁹ prípustnosti zásahov do osobnej slobody duševne chorej osoby je závažnosť duševnej choroby. Obmedziť na osobnej slobode duševne chorého totiž nemožno len z dôvodu, že by jeho postoje alebo činy boli nekonformné normám prevažujúcim v danej spoločnosti.⁵⁰ Naopak, konanie jednotlivca a jeho duševná porucha musí byť natoľko závažného charakteru, aby bolo pozbavenie osobnej slobody nevyhnutným za daných okolností. V prípade detencie podľa slovenského právneho poriadku je táto nevyhnutnosť prirodzene daná už tým, že osoba sa dopustila konania natoľko závažného, že sa reprobuje prostredníctvom prostriedkov trestného práva. Ako už bolo spomínané, najčastejším dôvodom nevyhnutnosti zásahov do osobnej slobody duševne chorých je popri liečení duševnej poruchy potreba ochrániť spoločnosť pre ohrozením seba alebo iných osôb.⁵¹ Tento dôvod je osobitne dôležitý z pohľadu osôb trpiacich nevyliciteľnou duševnou poruchou (ako v prípade detencie), nakoľko to je jediná ďalšia alternatíva, na základe ktorej môže štát zasiahnuť do osobnej slobody takto chorých osôb.⁵² Nevylučuje sa však ani situácia, kde samotná potreba vyliečiť osobu pripúšťa obmedzenie jej osobnej slobody⁵³ (čo však nie je prípadom detencie, kde je šanca na vyliečenie minimálna).

Podľa tretej úrovne Winterwerpovho testu môže detencia pokračovať len tak dlho, pokiaľ duševná choroba u osoby pretrváva.⁵⁴ Avšak aj pokiaľ sa osoba

⁴⁸ Rozsudok ESEIP zo dňa 7. 1. 2016, vo veci *Bergmann vs. Nemecko*, č. 23279/14, § 113.

⁴⁹ SCHABAS, W. A. *The European Convention on Human Rights. A Commentary*. Oxford: Oxford University Press, 2015, s. 241. ISBN 978-0-19-959406-1.

⁵⁰ Rozsudok ESEIP zo dňa 24. 10. 1979, vo veci *Winterwerp vs. Holandsko*, č. 6301/73, § 37.

⁵¹ Rozsudok ESEIP zo dňa 2. 6. 2016, vo veci *Petschulis vs. Nemecko*, č. 6281/13, § 61.

⁵² Rozsudok ESEIP zo dňa 20. 2. 2003, vo veci *Hutchinson Reid vs. Spojené kráľovstvo*, č. 50272/99, § 52.

⁵³ Rozsudok ESEIP zo dňa 16. 5. 2013, vo veci *Radu vs. Nemecko*, č. 20084/07, § 91.

⁵⁴ Rozsudok ESEIP zo dňa 24. 10. 1979, vo veci *Winterwerp vs. Holandsko*, č. 6301/73, § 39.

z duševnej choroby podľa znalcov vylieči (čo napr. pri detencii s ohľadom na § 81 ods. 1 Trestného zákona nie je dobre predstaviteľné, nakoľko nevyliciteľnosť predstavuje zákonnú podmienku na jej nariadenie), nevyplýva z daného skutkového zistenia *ipso facto* okamžitá a bezpodmienečná povinnosť štátu prepustiť jednotlivca na slobodu bez obmedzení. Naopak, štát môže uložiť prepustenej osobe dodatočné obmedzenia s cieľom dohľadu nad resocializáciou prepustenej osoby, pokiaľ splnenie daných podmienok neprimerane neodďaľuje samotné prepustenie.⁵⁵

Okrem spomínaných troch krokov je podstatným obmedzením subsidiarita zásahu do osobnej slobody, ku ktorému možno v prípade duševne chorej osoby pristúpiť len v prípade, že iné a menej invazívne zásahy do práv danej osoby boli zvážené a vyhodnotené ako nedostatočné na ochranu verejného záujmu.⁵⁶

Čo sa týka rozhodovania o zásahoch do osobnej slobody, národné orgány majú priestor pre aplikáciu vlastnej úvahy a vlastné hodnotenie dôkazov, voči ktorému medzinárodné orgány budú zasahovať len výnimočne.⁵⁷ V princípe vyhodnocovania odborných dôkazov a zdravotného stavu toto prináleží len vnútroštátnym orgánom a EŠEP sa obmedzuje pri posudzovaní dôkaznej situácie len na to, či tieto pri rozhodovaní mali k dispozícii dostatok dôkazov na kvalifikované rozhodnutie.⁵⁸ Tento prístup je však badateľne rozporovaný samotnou činnosťou EŠEP v konkrétnych prípadoch, kde napr. vyhodnotil ako nedostatočné dokazovanie pred ukrajinskými súdmi, nakoľko tieto sa nedostatočne vysporiadali s rozpormi v znaleckých posudkoch, a teda neodstránili rozpory v dokazovaní natoľko, aby mohli spravodlivo rozhodnúť.⁵⁹ Uvedené je vítaným krokom z pohľadu zástancov prísnejšieho dohľadu medzinárodných orgánov nad konaním štátov. Na druhú stranu tak EŠEP v určitom zmysle rozporuje vlastnú zásadu ponechania priestoru pre voľné uváženie pre zmluvné strany EDLP. Je ťažké si predstaviť, ako by mohlo byť dokazovanie vnútroštátnych súdov vyhodnotené

⁵⁵ Rozsudok EŠEP zo dňa 24. 10. 1997, vo veci *Johnson vs. Spojené kráľovstvo*, č. 22520/93, § 61–63.

⁵⁶ Rozsudok Veľkej komory EŠEP zo dňa 17. 1. 2012, vo veci *Stanev vs. Bulharsko*, č. 36760/06, § 143.

⁵⁷ Rozsudok EŠEP zo dňa 24. 10. 1979, vo veci *Winterwerp vs. Holandsko*, č. 6301/73, § 40.

⁵⁸ Rozsudok EŠEP zo dňa 2. 10. 2012, vo veci *Plesó vs. Maďarsko*, č. 41242/08, § 61.

⁵⁹ Rozsudok EŠEP zo dňa 17. 4. 2014, vo veci *Anatolij Rudenko vs. Ukrajina*, č. 50264/08, § 112.

za rozporné s právom na osobnú slobodu bez toho, aby EŠLP v skutočnosti sám nezačal posudzovať obsah konkrétneho vykonaného dokazovania, hoci v pôvodnej judikatúre tvrdil, že vyhodnocovanie takýchto dôkazov prenecháva vnútroštátnym orgánom. Na druhú stranu, pokiaľ EŠLP iba vyhodnocuje, nakoľko sa súde vysporiadali s nedostatkami a rozpormi v dôkazoch, nezhodnocuje pritom prísne vzaté samotnú relevanciu alebo hodnovernosť dôkazov a dá sa teda povedať, že ostáva v rámci medzí, ktoré sám stanovil.

5 Výkon detencie a jeho podmienky z pohľadu medzinárodných štandardov

Bez ohľadu na to, že právo na osobnú slobodu vyžaduje jej obmedzovanie iba v takých zariadeniach, ktoré sú potrebám duševne chorých osôb prispôsobené, ako bolo popísané vyššie, otázka samotného zaobchádzania a podmienok v daných ústavoch nie je izolovaná na právo na osobnú slobodu ako také. Je pravdou, že EŠLP sa už vyjadril, že aj pokiaľ nie sú pacientovi dostupné podmienky na vyliečenie, daná absencia nespôsobuje nedôvodnosť zásahov do jeho osobnej slobody ako takých. Implementácia a podmienky výkonu pozbavenia osobnej slobody v prípade duševnej choroby síce môžu zasahovať do iných práv, najčastejšie práva nebyť vystavený zlému zaobchádzaniu, avšak nevhodná implementácia takýchto opatrení stále nemôže mať vplyv na zákonnosť ich uloženia.⁶⁰

Medzinárodné právo však navyše chráni pritom každú osobu pozbavenú osobnej slobody nielen pred zlým zaobchádzaním, ktoré je absolútne zakázané. Subsidiárne takýmto jednotlivcom poskytujú záruku, že nebudú podrobení žiadnemu prít'ážujúcemu či obmedzujúcemu stavu, ktorý by nevyplýval zo samotnej potreby obmedziť ich osobnú slobodu.⁶¹

Z uvedeného dôvodu je potrebné pri posudzovaní podmienok v detenčnom ústave, ako ich navrhuje legislatíva SR, zohľadniť ďalšie práva duševne chorých umiestnených do detencie, v súlade so zásadou vzájomnej previazanosti ľudských práv. Táto je obzvlášť zvýraznená v kontexte práv osôb so zdravotným postihnutím, medzi ktoré nepochybne patria aj osoby,

⁶⁰ Rozsudok EŠLP zo dňa 15. 11. 1996, vo veci *Bizzotto vs. Gracco*, č. 22126/93, § 34.

⁶¹ Výbor OSN pre občianske a politické práva: Všeobecný komentár č. 21: Článok 10 (ľudské zaobchádzanie s osobami pozbavenými osobnej slobody, 1992, § 3).

ktorým je uložená detencia.⁶² V kontexte tejto publikácie je analýza podmienok výkonu detencie zameraná predovšetkým priamo na ustanovenia zákonnej úpravy, ktoré z pohľadu dodržiavania medzinárodných štandardov ochrany môžu predstavovať konfliktné oblasti. Špecificky sa tieto problémy prejavujú najmä v slovenskej právnej úprave rozlohy liečebných izieb.

Slovenský zákon predpokladá, že ubytovacia plocha pripadajúca na jednu osobu v liečebnej izbe je najmenej 4 m².⁶³ Tento štandard je podľa vlády SR ako predkladateľa zákona vyhovujúci z pohľadu požiadaviek Európskeho výboru na zabránenie mučeniu (ďalej len „CPT“).⁶⁴ Je faktom, že štvormetrovú rozlohu ako absolútne minimum ubytovacej plochy CPT požaduje, avšak iba v prípade, že sa takáto plocha počíta ako pomerná časť viacmiestnej cely pripadajúca na jedného ubytovaného.⁶⁵

Z uvedeného štandardu a interpretácie CPT vyplýva viacero problémov pre znenie zákona o výkone detencie. V prvom rade je otáznou, nakoľko reálna je možnosť naplnenia tohto štandardu, ktorý povoľuje zriadenie detenčného ústavu v zásade s výhradne viacmiestnymi celami. Akákoľvek cela pre jedného väzňa by následne podľa tohto zákona nespĺňala štandardy CPT, bez ohľadu na to, čo tvrdili predkladatelia v dôvodovej správe. Hoci nedodržanie uvedeného štandardu podľa CPT nezakladá automaticky porušenie zákazu zlého zaobchádzania s osobami pozbavenými osobnej slobody, v kombinácii s inými faktormi takéto podmienky v detenčnom ústave môžu viesť ku danému záveru,⁶⁶ a teda protiústavnému zaobchádzaniu s osobami pozbavenými osobnej slobody, ktoré bude v rozpore s medzinárodným právom.

⁶² FINA, V. D., R. CERA a G. PALMISANO (eds.). *The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities: A commentary*. Berlín: Springer, 2017, s. 149. ISBN 978-3-319-43790-3.

⁶³ § 3 ods. 5 *in fine* zákona o výkone detencie.

⁶⁴ Dôvodová správa ku § 3 zákona č. 231/2019 Z.z. o výkone detencie, 23. 4. 2019, s. 4. Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=465786> [cit. 13. 1. 2020].

⁶⁵ Európsky výbor na zabránenie mučeniu a neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu: Ubytovacia plocha na jedného väzňa vo väzenských zariadeniach: normy CPT, 15. 12. 2015, § 9.

⁶⁶ Európsky výbor na zabránenie mučeniu a neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu: Ubytovacia plocha na jedného väzňa vo väzenských zariadeniach: normy CPT, 15. 12. 2015, § 21.

Uvedené je osobitne podporené najmä faktom, že do určitej miery je práve pri výkone detencie v detenčnom ústave naznačený príklon ku ubytovaniu osôb v detencii predovšetkým do samotiek, nie izieb pre viac osôb.⁶⁷ Pokiaľ uvedený postoj preváži aj pri skutočnom výkone detencie v praxi, dostáva sa takáto aplikácia do príkreho rozporu s medzinárodnými štandardmi, pokiaľ by dané samoty mali byť postavené len podľa minimálnych štandardov v poňatí zákona o výkone detencie. Tieto totiž jednoznačne nespĺňajú ani len minimálne štandardy, ktoré požaduje CPT. Táto situácia je ešte významnejšia pre diskusiu s ohľadom na to, že aj návrh vyhlášky Ministerstva zdravotníctva, ktoré je zákonom o výkone detencie splnomocnené na úpravu detailov vybavenia detenčného ústavu, predpokladá v celom ústave postavenie 66 izieb a dvoch tzv. izolačiek, z čoho ale iba 9 izieb má byť dvojposteľových. Celkovo teda štát predpokladá, že osoba umiestnená do detenčného ústavu len výnimočne môže byť ubytovaná na viac lôžkovej izbe. Tieto dvojposteľové izby majú byť navyše zaradené výhradne do jednotiek, kde sú umiestnené v detencii osoby podľa § 81 ods. 2 až 4 Trestného zákona. V prípade detencie osôb nevyliciteľne duševne chorých teda dokonca umiestnenie do jednolôžkovej izby je jediné, ktoré predpokladá návrh vyhlášky.⁶⁸ Veľký počet takýchto izieb preto naznačuje, že pokiaľ budú naozaj spĺňať iba minimálne štandardy v zmysle zákona, možno hovoriť až o systematickom porušovaní štandardov vyžadovaných zo strany CPT.

Záverom tejto úvahy treba poukázať na ďalšiu rozpornosť takejto úpravy požadovanej ubytovacej plochy s medzinárodnými štandardmi. Tieto totiž uprednostňujú flexibilné poňatie rozlohy miestností, pred priamočiarým určením univerzálneho štandardu. Konkrétne veľkosť ubytovacej plochy má byť prispôsobená najmä typu zariadenia, resp. určeniu miestností. Hoci teda fixne CPT stanovil základný štandard 6, resp. 4 m² ako minimálnu hranicu, uprednostňuje predovšetkým väčšie priestory pre osoby pozbavené osobnej slobody, obzvlášť s ohľadom na konkrétne okolnosti. Jedným

⁶⁷ FERENČÍKOVÁ, S. a J. FERENČÍK. Podmienky ukladania detencie. In: *Studia Iuridica Cassoviensia*, 2014, roč. 2, č. 2, s. 78. ISSN 1339-3995.

⁶⁸ Návrh – základné tézy Vyhlášky Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky, ktorou sa ustanovujú priestorové požiadavky, personálne zabezpečenie a materiálno-technické vybavenie detenčného ústavu, s. 1–2. Dostupné z: <https://rokovania.gov.sk/download.dat?id=AF5D05AC9D7A415392D4A872DAC94A75-497ADA8CCBCD126F10D-301288BFD9E74> [cit. 14. 1. 2020].

z kritérií, na ktoré sa CPT odvoláva v tomto ohľade, je čas, po ktorý má byť do miestnosti osoba umiestnená. Hoci CPT pripustil, že krátkodobé umiestnenie do miestností spĺňajúcich minimálne štandardy je postačujúce, preferuje vyššie štandardy v prípadoch iných zariadení, ako napr. psychiatrické nemocnice.⁶⁹ Preto je kritickou časťou načrtnutej polemiky najmä otázka, či možno s čistým svedomím prehlásiť minimálny štandard pre viacmiestne cely za dostatočný a súladný so štandardmi medzinárodných organizácií, pokiaľ sa v skutočnosti predpokladá predovšetkým pobyt osôb v detencii osamote a zároveň je odôvodnený predpoklad vo väčšine prípadov dlhé trvanie uloženej detencie, potenciálne až časovo neohraničené. Potenciál pre kritický postoj medzinárodných, ale aj vnútroštátnych orgánov ochrany ľudských práv voči SR sa preto značne rozširuje popísaným nedostatkom právnej úpravy v kontexte detencie. Na ostatok nemožno nepoukázať na fakt, že samotné umiestnenie do samoväzby môže byť dodatočným neprípustným porušením práva na osobnú slobodu ako takého.⁷⁰

6 Vplyv verejného obstarávania ako cesta ku zachovaniu medzinárodných záväzkov Slovenskej republiky

Ako už bolo opakovane konštatované, existujú badateľné mnohé konflikty medzi predstavami o výkone detencie podľa slovenského zákonodarcu voči tomu, čo považuje medzinárodné spoločenstvo za základné štandardy ochrany ľudských práv. Tieto sú ďalekosiahle a dotýkajú sa prinajmenšom systematických nastavení legislatívnych ustanovení o ukladaní, výkone detencie, alebo konaní s tým spojených. Zároveň však samotné vybavenie a materiálne podmienky, za ktorých sa detencia vykonáva, resp. podľa predstáv slovenských orgánov bude vykonávať, vznáša podstatné otázky z hľadiska dodržiavania práv osôb v detencii. Nakoľko tieto konkrétne podmienky a výbava detenčného ústavu závisia aj od toho, aké podmienky sa požadujú pri zadaní zákazky a príprave na výstavbu prvého detenčného ústavu,

⁶⁹ Európsky výbor na zabránenie mučeniu a neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu: Ubytovacia plocha na jedného väzňa vo väzenských zariadeniach: normy CPT, 15. 12. 2015, § 6.

⁷⁰ Výbor OSN pre občianske a politické práva: Všeobecný komentár č. 35: Článok 9 (sloboda a osobná bezpečnosť), 16. 12. 2014, § 5.

je na mieste sa pozrieť, ako sa uvedené procesy môžu prejavit' na dodržiavaní ľudských práv, prípadne či takéto pozitívne vplyvy verejné obstarávanie malo aj v prípade detenčného ústavu.

Udržateľnosť verejného obstarávania je jedným zo základných cieľov trvalo udržateľného rozvoja.⁷¹ Trvalo udržateľný rozvoj, ako aj ochrana ľudských práv patria medzi strategické ciele aj na úrovni Európskej únie, ktoré sa dajú v súčasnosti dosahovať prostredníctvom strategického využívania predpisov verejného obstarávania.⁷² Takéto používanie verejného obstarávania by mohlo viesť napríklad ku stanoveniu prísnejších požiadaviek na dodané produkty či služby, v dôsledku čoho by obstarávatelia chránili práva jednotlivcov nad rámec minimálnej úrovne, ktorú predpokladá zákon. Voľná úvaha štátov v oblasti verejného obstarávania by preto ideálne mala byť delimitovaná úvahami o povinnostiach vyplývajúcich z medzinárodne uznávaných ľudských práv.⁷³

Verejné obstarávanie je z týchto dôvodov aj jedným z hlavných prostriedkov, ktorým sa tento trvalo udržateľný rozvoj, ako aj ochrana ľudských práv všeobecne, presadzuje v celom podnikateľskom prostredí.⁷⁴ Vďaka vhodne nastaveným verejným zákazkám sú aj samotní súťaželia podporovaní v úsilí dbať na ochranu ľudských práv, čo v konečnom dôsledku prehlbuje zodpovednosť súkromných aktérov a vedie ich ku spolupráci s verejnoprávnymi subjektmi pri ochrane ľudských práv vo verejnom obstarávaní. Pri presadzovaní princípov vyplývajúcich aj zo samotných zakladajúcich zmlúv Európskej únie preto práve verejné zákazky, legislatíva v tejto oblasti,⁷⁵ ale aj proaktívne konanie štátu pri súťažiach môže významným spôsobom ovplyvniť ľudské práva jednotlivcov, ktorí nemusia byť do procesov vôbec zapojení.

71 Uznesenie VZ OSN A/RES/70/1, Transformujeme náš svet: Agenda 2030 pre trvalo udržateľný rozvoj, 21. 10. 2015, cieľ 12.7.

72 Uznesenie Európskeho parlamentu o balíku opatrení v oblasti stratégie verejného obstarávania, (2017/2278(INI)), 4. 10. 2018, b. 7.

73 METHVEN O'BRIEN, C. a O. MARTIN-ORTEGA. Discretion, Divergence, Paradox: Public and Private Supply Chain Standards on Human Rights, In: BOGOJEVIĆ, S., X. GROUSSOT a J. HEITNE (eds.). *Discretion in EU Public Procurement Law*. Oxford: Hart Publishing, 2019, s. 191. ISBN 978-1-50991-948-2.

74 BLAŽO, O. a H. KOVÁČIKOVÁ. Right for Equal Opportunity for Fair Public Contract? Human Rights in Public Procurement. In: *Białostockie Studia Prawnicze*, 2019, roč. 24, č. 2, s. 138. ISSN 1689-7404.

75 KALESNÁ, K. a M. T. PATAKYOVÁ. Remedies in Antitrust under EU and Slovak Law. In: *European Studies. The Review of European Law, Economics and Politics*, 2018, roč. 5, s. 155. ISSN 1805-8809.

Explicitné normy vychádzajúce z princípu ochrany ľudských práv sa v samotných legislatívnych dokumentoch verejného obstarávania nachádzajú skôr zriedkavo. Smernica o verejnom obstarávaní sa v tomto ohľade venuje environmentálnemu, pracovnému či sociálnemu právu, ktorých dodržiavanie musí štát od subjektov vo verejnom obstarávaní vyžadovať.⁷⁶ Slovenský zákon na uvedené reaguje požiadavkou, podľa ktorej účastník verejného obstarávania nemôže minimálne tri roky závažným spôsobom porušiť povinnosti v oblasti ochrany životného prostredia, sociálneho práva alebo pracovného práva.⁷⁷ Zameranie ochrany práv jednotlivcov v priebehu verejného obstarávania na pracovné a sociálne práva je badateľné aj pri obligatórnych dôvodoch vylúčenia účastníkov z dôvodov odsúdenia za detskú prácu a iné formy obchodovania s ľuďmi.⁷⁸

V udržateľnosti verejného obstarávania ako cieľi EÚ sú však obsiahnuté aj mnohé hodnoty, ktoré neboli pretavené do znenia smernice o verejnom obstarávaní, či následne právnych úprav členských štátov. Ochrana ľudských práv pri udržateľnom a spoločensky zodpovednom verejnom obstarávaní sleduje veľké množstvo ďalších záväzkov, ako je inklúzia osôb so zdravotným postihnutím, rovnosť príležitostí, či dobrovoľné rešpektovanie spoločenskej zodpovednosti podnikov.⁷⁹ Faktom je ale, že napriek tomu sa pri verejnom obstarávaní normatívne právne texty a procesy verejného obstarávania zameriavajú predovšetkým na už spomínané pracovno-sociálne aspekty osôb pracujúcich pre účastníkov súťaží. Nemožno popri tom opomenúť samozrejme ani samotné práva účastníkov na spravodlivý proces a účinný prostriedok nápravy, ktoré vyplývajú taktiež z doktríny ochrany ľudských práv, avšak komplexnejší dôraz na ochranu ľudských práv tretích osôb pri týchto procesoch nie je kladený na legislatívnej úrovni, hoci dohľad nad súkromnými osobami pri verejných zákazkách a podpora ľudských práv takýmito prostriedkami je podstatným vedúcim princípom v oblasti korporácií

⁷⁶ Čl. 18 ods. 2 smernice Európskeho parlamentu a Rady 2014/24/EÚ o verejnom obstarávaní a o zrušení smernice 2004/18/ES („smernica o verejnom obstarávaní“).

⁷⁷ § 32 ods. 1 písm. g) zákona č. 343/2015 o verejnom obstarávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov („zákon o verejnom obstarávaní“).

⁷⁸ Čl. 57 ods. 1 písm. f) smernice o verejnom obstarávaní.

⁷⁹ Commission Staff Working Paper. Evaluation Report Impact and Effectiveness of EU Public Procurement Legislation. Part 1. SEC(2011) 853 final, 27. 6. 2011, s. 82.

a ľudských práv.⁸⁰ S ohľadom na to, že detencia je určená najmä pre osoby trpiace duševnou poruchou, je namieste okrem iného úvaha, nakoľko by pri verejnom obstarávaní obstarávateľ mal zohľadňovať požiadavku tzv. univerzálneho navrhovania. Tento kľúčový pojem ako jeden z konceptov zameraných osobitne na práva osôb so zdravotným postihnutím⁸¹ vyžaduje, aby pri procesoch verejného obstarávania boli dodržiavané také štandardy, ktoré umožnia čo najvhodnejšie využívanie zariadení širšiemu okruhu osôb, bez ohľadu na ich zdravotný stav.⁸²

S ohľadom na vyššie popisovanú problematiku ubytovacej plochy v detenčnom ústave by preto bolo nepochybne vhodné, aby napriek laxným až nedostatočným kritériám zákona verejný obstarávateľ nielen dbal na potrebu pri súťaži dodržiavať ľudské práva osôb umiestnených do detencie, ale aj aby túto požiadavku vyžadoval od súťažiteľov, prostredníctvom nastavenia vhodných požiadaviek na konštrukciu detenčného ústavu. Uvedená požiadavka je zásadná obzvlášť v kontexte úpravy verejného obstarávania na úrovni Európskej únie. Smernica o verejnom obstarávaní totiž celkom explicitne navrhuje, že pri jej vykonávaní sa majú zohľadňovať ustanovenia Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím, čo zahŕňa aj spomínaný koncept univerzálneho navrhovania. Tieto ustanovenia sa majú zohľadniť osobitne práve pri technických špecifikáciách a kritériách na vyhodnotenie ponúk, ako aj podmienkach plnenia zákazky.⁸³

Pri pohľade na proces verejného obstarávania tak, ako prebiehal v prípade výstavby detenčného ústavu je však možné vidieť, že proti zvýšeným štandardom ochrany ľudských práv prostredníctvom verejného obstarávania stojí niekoľko zásadných problémov, medzi ktoré patrí predovšetkým najnižšia cena ako kritérium na vyhodnotenie ponúk v prípade stavby

⁸⁰ Osobitný zástupca generálneho tajomníka OSN na tému ľudských práv a nadnárodných korporácií a iných podnikov, Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations „Protect, Respect and Remedy“ Framework, A/HRC/17/31, 21. 3. 2011, príloha, bod 6.

⁸¹ FINA, V. D., R. CERA a G. PALMISANO (eds.). *The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities: A commentary*. Berlín: Springer, 2017, s. 117. ISBN 978-3-319-43790-3.

⁸² Výbor pre práva osôb so zdravotným postihnutím: Správa Výboru pre práva osôb so zdravotným postihnutím, 2017, § 28.

⁸³ Bod 3 preambuly smernice o verejnom obstarávaní.

detenčního ústavu.⁸⁴ Uvedené je překážkou, která st'azí postavení osob v detenci a klade významnou překážku tomu, aby mohli žít v adekvátních podmínkách, nakoľko akákoľvek snaha súťažit'el'ov prispieť ku zlepšeniu podmienok v detenčnom ústave sa prirodzene prejaví na zvýšení ceny zákazky, čo zase priamo ohrozuje súťažit'el'ovu možnosť získať zákazku pri takto nastavených kritériách vyhodnocovania ponúk, aj keby sa daný súťažit'el' proaktívne riadil hore uvedenými zásadami spoločenskej zodpovednosti podnikov. Že uvedené predstavuje širší problém na celoeurópskej úrovni dokazujú aj závery Európskej komisie, ktorá zistila, že podobné kritérium je stále používané v najmenej 55 percentách vyhlásených verejných zákaziek. Týmto však aj Komisia samotná potvrdzuje závery vyplývajúce z tohto príspevku, ktoré ukazujú, že takéto kritérium neumožňuje kritériá, ako je spomínaná prístupnosť projektov,⁸⁵ a pre ktorú sú kľúčové práve štandardy univerzálneho dizajnu.

Záujemcovia o verejné zákazky sa takto dostávajú do nezávideniahodnej pozície. Na jednej strane súčasťou spoločenskej zodpovednosti podnikov ako takýchto záujemcov je aj obozretnosť podnikov, ktoré by nemali v širšom zmysle tejto zodpovednosti pripustiť ani, aby ľudské práva porušovali ich obchodní partneri, nielen podnik samotný.⁸⁶ Práve na príklade analyzovaného detenčného ústavu je možné ilustrovat' problém v postavení takto spoločensky zodpovedného podniku. Na druhej strane právneho vzťahu totiž ako partner vystupuje štát, ktorý nielen že požaduje od podniku čo najnižšiu cenu za poskytnutý tovar či službu, ale zároveň sám definuje okrem požadovaného diela aj legislatívne parametre, ktoré má dielo naplňať (napr. spomínané rozlohy izieb v ústave). Týmto vytvára určitú prezumpciu súladu legislatívy, a teda aj podmienok v detenčnom ústave, s ľudskými právami osôb v ňom umiestnených. Spoločensky zodpovedná korporácia je tak

⁸⁴ Oznámenie o vyhlásení verejného obstarávania 2019/S 106-260219, bod IV.2.1. Dostupné z: <https://ted.europa.eu/udl?uri=TED:NOTICE:260219-2019:TEXT:EN:HTML&src=0&tabId=1> [cit. 20. 1. 2020].

⁸⁵ Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov. Za fungujúce a prínosné verejné obstarávanie v Európe. COM(2017) 572 final, 3. 10. 2017.

⁸⁶ BLAŽO, O. a M. T. PATAKYOVÁ. International Responsibility of Business for Violation of Human Rights – Customers' Perspective. In: *Białostockie Studia Prawnicze*, 2019, roč. 24, č. 2, s. 107–108. ISSN 1689-7404.

v neporovnateľne ťažšej situácii, pokiaľ chce byť vo verejnom obstarávaní úspešný, avšak zároveň chce pri svojej činnosti doplniť predmet verejného obstarávania určitými štandardmi, ktoré budú presahovať minimálne požiadavky dané zákonom.

7 Záver

Možno teda zhrnúť, že detencia ako forma ochranného opatrenia v trestnom práve Slovenskej republiky predstavuje inštitút v praxi doteraz nedostatočne uplatňovaný, čo možno pripísať aj absencii vhodného zariadenia na výkon detencie. Toto doteraz neexistuje napriek dlhým rokom, po ktoré je detencia uzákonená. Prijatie novej právnej úpravy ohľadom výkonu detencie je vítaným krokom vpred, avšak aj táto samotná prináša dodatočné problematické ustanovenia v problematike osobnej slobody osôb umiestnených do detencie. Tieto sa nedotýkajú len nejasnej obligatórnosti skúmania znalcom a podmienok ukladanie detencie, resp. ich súladu s medzinárodnými štandardmi. Samostatnou konfliktnou oblasťou sú podmienky plánovaného zariadenia, v ktorom sa má vykonávať detencia ako také, čo je ilustrované príkladom ubytovacej plochy v liečebnej izbe detenčného ústavu. Tieto samotné otvorene popierajú štandardy na pôde Rady Európy, najmä keď je nutné zohľadniť, že väčšina týchto izieb je projektovaná ako jednomiestna a zároveň je predpoklad, že v nich budú osoby umiestnené dlhodobo. V takom prípade jednoznačne nestačí ubytovanie osôb v miestnostiach spĺňajúcich ledva minimálne štandardy rozlohy.

Potenciálom pre nápravu niektorých týchto nedostatkov, obzvlášť technickej povahy, môžu byť procesy verejného obstarávania, ktoré pri stavbe zariadení na obmedzenie osobnej slobody prebiehajú. Štáty majú povinnosť adekvátne chrániť ľudské práva, čo nevylučuje, ba priam posilňuje ich povinnosť zohľadňovať tieto záväzky aj pri zadávaní zákaziek vo verejnom obstarávaní. Uvedené napĺňa koncepciu udržateľného a sociálneho verejného obstarávania, ktorá je osobitne podstatná nielen na medzinárodnom poli, ale aj v rámci Európskej únie.

V praxi však takáto koncepcia verejného obstarávania v SR pri stavbe detenčného ústavu nebola dostatočne využitá, čo nasvedčuje pokračujúcemu trendu

priveľkého dôrazu obstarávateľov na najnižšiu cenu ako kľúčové kritérium vyhodnocovania ponúk. Takýto postup nielen znemožňuje pri vyhodnocovaní zohľadniť tieto sociálne faktory a zvýšiť tak úroveň ochrany osobnej slobody v Slovenskej republike, ale zároveň takéto kritérium priamo odrádza uchádzačov od dobrovoľného a samostatného posilňovania takýchto štandardov, nakoľko s tým môže byť priamo spojený dôsledok prehry v súťaži samotnej. Nie je preto v súčasnosti v záujme súťažiteľov dobrovoľne takéto posilnené štandardy zapájať pri príprave a účasti vo verejnom obstarávaní. V budúcnosti je preto vítanou minimálne úvaha, nakoľko inkorporácia takýchto štandardov môže pomôcť ku posilneniu ochrany ľudských práv pri ďalších podobných projektoch.

Literature

Books and articles

- BLAŽO, O. a H. KOVÁČIKOVÁ. Right for Equal Opportunity for Fair Public Contract? Human Rights in Public Procurement. In: *Bialostockie Studia Prawnicze*, 2019, roč. 24, č. 2. ISSN 1689-7404.
- BLAŽO, O. a M. T. PATAKYOVÁ. International Responsibility of Business for Violation of Human Rights – Customers’ Perspective. In: *Bialostockie Studia Prawnicze*, 2019, roč. 24, č. 2. ISSN 1689-7404.
- ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný zákon. Veľký komentár*. 4. aktualizované vyd. Bratislava: Eurokódex, 2018. ISBN 978-80-8155-076-8.
- DRGONEC, J. *Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax*. Bratislava: C. H. Beck, 2015, 1622 s. ISBN 978-89-89603-39-8.
- FERENČÍKOVÁ, S. a J. FERENČÍK. Podmienky ukladania detencie. In: *Studia Iuridica Cassoviensia*, 2014, roč. 2., č. 2. ISSN 1339-3995.
- FINA, V. D., R. CERA a G. PALMISANO (eds.). *The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities: A commentary*. Berlín: Springer, 2017. ISBN 978-3-319-43790-3.
- HARRIS, D. a kol. *Harris, O’Boyle & Warbrick Law of the European Convention on Human Rights*. 4. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2018. ISBN 978-0-19-878516-3.

KALESNÁ, K. a M. T. PATAKYOVÁ. Remedies in Antitrust under EU and Slovak Law. In: *European Studies. The Review of European Law, Economics and Politics*, 2018, roč. 5. ISSN 1805-8809.

METHVEN O'BRIEN, C. a O. MARTIN-ORTEGA. Discretion, Divergence, Paradox: Public and Private Supply Chain Standards on Human Rights, In: BOGOJEVIĆ, S., X. GROUSSOT a J. HETTNE (eds.). *Discretion in EU Public Procurement Law*. Oxford: Hart Publishing, 2019. ISBN 978-1-50991-948-2.

RAINEY, B., E. WICKS a C. OVEY. *Jacobs, White, and Ovey. The European Convention on Human Rights*. 7. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2017. ISBN 978-0-19-876774-9.

SCHABAS, W. A. *The European Convention on Human Rights. A Commentary*. Oxford: Oxford University Press, 2015. ISBN 978-0-19-959406-1.

International treaties

Dohovor o ochrane základných práv a slobôd zo dňa 4. 11. 1950 (oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí č. 209/1992 Zb.).

European union legislative instruments

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/24/EÚ o verejnom obstarávaní a o zrušení smernice 2004/18/ES.

National law

Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky.

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

Zákon č. 231/2019 Z. z. o výkone detencie a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 262/2011 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.

Zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok.

Zákon č. 343/2015 o verejnom obstarávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

International organizations and european institutions

Uznesenie VZ OSN A/RES/70/1, Transformujeme náš svet: Agenda 2030 pre trvalo udržateľný rozvoj, 21. 10. 2015, cieľ 12. 7.

Osobitný zástupca generálneho tajomníka OSN na tému Ľudských práv a nadnárodných korporácií a iných podnikov, Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations „Protect, Respect and Remedy“ Framework, A/HRC/17/31, 21. 3. 2011.

Uznesenie Európskeho parlamentu o balíku opatrení v oblasti stratégie verejného obstarávania, (2017/2278(INI)), 4. 10. 2018.

Commission Staff Working Paper. Evaluation Report Impact and Effectiveness of EU Public Procurement Legislation. Part 1. SEC(2011) 853 final, 27. 6. 2011.

Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov. Za fungujúce a prínosné verejné obstarávanie v Európe. COM(2017) 572 final, 3. 10. 2017.

Human rights bodies

Výbor OSN pre občianske a politické práva: Všeobecný komentár č. 21: Článok 10 (Ľudské zaobchádzanie s osobami pozbavenými osobnej slobody), 1992.

Výbor OSN pre občianske a politické práva: Všeobecný komentár č. 35: Článok 9 (sloboda a osobná bezpečnosť), 16. 12. 2014.

Výbor pre práva osôb so zdravotným postihnutím: Správa Výboru pre práva osôb so zdravotným postihnutím, 2017.

Európsky výbor na zabránenie mučeniu a neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu: Ubytovacia plocha na jedného väzňa vo väzenských zariadeniach: normy CPT, 15. 12. 2015.

Európsky výbor na zabránenie mučeniu a neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu: Správa vláde Českej republiky o návšteve vykonanej od 2. do 11. októbra 2018, 4. 7. 2019.

Európsky výbor na zabránenie mučeniu a neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu: Správa vláde Slovenskej republiky o návšteve vykonanej od 19. do 28. marca 2018, 19. 6. 2019.

European court of human rights

Rozsudok EŠLP zo dňa 28. 5. 1985, vo veci *Ashingdane vs. Spojené kráľovstvo*, č. 8225/78.

Rozsudok EŠLP zo dňa 7. 1. 2016, vo veci *Bergmann vs. Nemecko*, č. 23279/14.

Rozsudok EŠLP zo dňa 15. 11. 1996, vo veci *Bizzotto vs. Grécko*, č. 22126/93.

Rozsudok pléna EŠLP zo dňa 6. 11. 1980, vo veci *Guzzardi vs. Taliansko*, č. 7367/76.

Rozsudok EŠLP zo dňa 20. 2. 2003, vo veci *Hutchinson Reid vs. Spojené kráľovstvo*, č. 50272/99.

Rozsudok EŠLP zo dňa 24. 10. 1997, vo veci *Johnson vs. Spojené kráľovstvo*, č. 22520/93.

Rozsudok veľkej komory EŠLP zo dňa 29. 3. 2010, vo veci *Medvedyev a ďalší vs. Francúzsko*, č. 3394/03.

Rozsudok EŠLP zo dňa 11. 5. 2004, vo veci *Morsink vs. Holandsko*, č. 48865/99.

Rozsudok EŠLP zo dňa 12. 2. 2008, vo veci *Pankiewicz vs. Poľsko*, č. 34151/04.

Rozsudok EŠLP zo dňa 2. 6. 2016, vo veci *Petschulies vs. Nemecko*, č. 6281/13.

Rozsudok EŠLP zo dňa 2. 10. 2012, vo veci *Plesó vs. Maďarsko*, č. 41242/08.

Rozsudok EŠLP zo dňa 16. 5. 2013, vo veci *Radu vs. Nemecko*, č. 20084/07.

Rozsudok Veľkej komory EŠLP zo dňa 17. 1. 2012, vo veci *Stanev vs. Bulharsko*, č. 36760/06.

Rozsudok EŠLP zo dňa 9. 7. 2019, vo veci *Tim Henrik Bruun Hansen vs. Dánsko*, č. 51072/15.

Rozsudok EŠLP zo dňa 21. 2. 1990, vo veci *van der Leer vs. Holandsko*, č. 1150/85.

Rozsudok EŠLP zo dňa 5. 10. 2000, vo veci *Varbanov vs. Bulharsko*, č. 31365/96.

Rozsudok EŠLP zo dňa 24. 10. 1979, vo veci *Winterwerp vs. Holandsko*, č. 6301/73.

Other sources

Dôvodová správa ku zákonu č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, 23. 2. 2005.
Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=189687>

Dôvodová správa ku § 3 zákona č. 231/2019 Z.z. o výkone detencie, 23. 4. 2019. Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=465786>

Návrh – základné tézy Vyhlášky Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky, ktorou sa ustanovujú priestorové požiadavky, personálne zabezpečenie a materiálno-technické vybavenie detenčného ústavu. Dostupné z: <https://rokovania.gov.sk/download.dat?id=AF5D05AC9D7A415392D4A872DAC94A75-497ADA8CCBCD126F10D301288BFD9E74>

Oznámenie o vyhlásení verejného obstarávania 2019/S 106-260219. Dostupné z: <https://ted.europa.eu/udl?uri=TED:NOTICE:260219-2019:TEXT:EN:HTML&src=0&tabId=1>

Vláda schválila detenčný ústav. *Ministerstvo zdravotníctva SR* [online]. 30. 3. 2017. Dostupné z: <https://www.health.gov.sk/Clanok?vlada-schvalila-detencny-ustav>

Nemocnica v Hronovciach bude mať detenčný ústav. *zdravie.sk* [online]. 22. 6. 2010. Dostupné z: <https://www.zdravie.sk/clanok/43011/nemocnica-v-hronovciach-bude-mat-detencny-ustav>

Detenčný ústav má byť pod dohľadom ministerstva zdravotníctva. *SME* [online]. 2. 2. 2019. Dostupné z: <https://domov.sme.sk/c/22044014/detencny-ustav-ma-byt-pod-dohladom-ministerstva-zdravotnictva.html>

Contact – e-mail

adam.macaj@flaw.uniba.sk

Osobná sloboda vs. nepodmienečný trest odňatia slobody¹

Silvia Mičudová

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Listina základných práv a slobôd ako ústavný zákon nám chráni tie najdôležitejšie hodnoty, ktoré musí každý demokratický právny štát rešpektovať. Jednou z týchto hodnôt je aj osobná sloboda, ktorá je vyjadrená v článku 8 Listiny slovami „Osobná sloboda je zaručená.“ Niektoré z týchto hodnôt chránených Listinou je však možno za určitých podmienok obmedziť. Osobnú slobodu je možno, okrem situácií uvedených vo vyššie zmienenom článku 8, obmedziť tiež uložením nepodmienečného trestu odňatia slobody, ktorý by sa dal považovať za najväčší zásah do tohto ústavne-zaručeného práva. Je treba si ale položiť otázku, kde je tá hranica, kedy je ešte nutné osobnú slobodu jednotlivca zachovať, a kedy naopak je možno človeka na nej obmedziť uložením nepodmienečného trestu odňatia slobody. Cieľom môjho príspevku je nájsť odpoveď práve na túto otázku.

Keywords in original language

Osobná sloboda; nepodmienečný trest odňatia slobody; primeranosť trestu.

Abstract

The Charter of Fundamental Rights and Freedoms as a constitutional law establishes the most important values that every democratic country must respect. One of these values is right to liberty, which is expressed in Article 8 by the words „Personal freedom is guaranteed.“ However, some of these values may be restricted under certain conditions. In addition to the situations referred to in above mentioned Article, right to liberty may also be restricted by imposing a punishment of imprisonment which could

¹ Tento príspevok bol spracovaný v rámci projektu špecifického výskumu na téma „Vybrané aspekty trestného práva hmotného a procesného v komparatívnom pohľade“ (MUNI/A/1443/2018).

be regarded as the greatest interference with this constitutionally guaranteed right. It is necessary to ask the question, where is the limit, when it is inevitable to preserve personal freedom of an individual, and when it is possible to restrict a person to it by the imprisonment. The aim of this contribution is finding an answer to this question.

Keywords

Right to Liberty; Punishment of Imprisonment.

1 Úvod

„Základom demokratického štátu je sloboda.“ – Aristoteles

Osobná sloboda je jednou z najpodstatnejších základných ľudských slobôd vôbec. Na jej ochrane demokratickým štátom záleží natoľko, že možnosti jej obmedzenia boli stanovené tými najrelevantnejšími dokumentami, ktoré boli vytvorené za účelom ochrany základných ľudských práv a slobôd. Väčšinou keď sa zaoberáme problematikou obmedzovania osobnej slobody a hľadáme možnosti zdokonaľovania, či už právnej úpravy alebo aplikačnej praxe v tejto oblasti, stretávame sa predovšetkým s inštitútom väzby. Keď nazrieme do týchto dokumentov zakotvujúcich ochranu osobnej slobody, či už medzinárodných alebo národných, okrem okrajového zakotvenia trestu odňatia slobody či ochranného opatrenia obmedzujúceho osobnú slobodu, nachádzame predovšetkým rozsiahlu úpravu nástrojov väzby, zadržania a zatknutia. Aj väčšina rozhodnutí Ústavného súdu, v ktorých sa vyjadruje k mantinelom obmedzovania osobnej slobody, sa týka týchto troch inštitútov, predovšetkým väzby.² Ja osobne s týmto súhlasím. Tieto tri nástroje trestného práva je potrebné čo najpresnejšie a najjasnejšie zakotviť a upraviť, a to s ohľadom na to, že sú využívané pri osobách, ktoré ešte neboli právoplatne odsúdené a stále pre nich platí zásada prezumpcie neviny. Nemyslím si však, že by z pohľadu ochrany práv človeka mala byť venovaná menšia pozornosť problematike nepodmienečného trestu odňatia slobody. V určitých článkoch a monografiách som sa stretla s názorom, že v tejto problematike je zbytočné niečo navyše riešiť, pretože podmienky

² Zhodne aj FILIP, J. *Vybrané kapitoly ke štúdiu ústavného práva*. 2. vyd. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2001, s. 85.

pre ukládanie trestu odňatia slobody sú úplne jasné a bezproblémové. Súhlasím s tým, že zákonná úprava ukládania trestu odňatia slobody je vcelku kvalitne nastavená, no určite nemôžem súhlasiť s tvrdením, že „*nie je čo riešiť*“: Aj pri nepodmienečnom treste odňatia slobody môžu vznikať rôzne nové problémy a otázky, predovšetkým pri úvahe súdu, či ho uložiť, alebo využiť miernejší nástroj neobmedzujúci osobnú slobodu. Musíme mať na pamäti, že aj keď je nepodmienečný trest odňatia slobody vykonávaný na už odsúdenom páchatelovi, je to stále najväčší zásah do jeho osobnej slobody. Preto je potrebné aj v tomto prípade dôkladne zvážiť, či okolnosti prípadu a vlastnosti páchatel'a naplňujú podmienky nevyhnutnosti uloženia tejto trestnej sankcie, pretože ak by existovala čo i len malá šanca uložiť páchatelovi nejaký z alternatívnych či výchovných trestov nespojených s bezprostredným obmedzením osobnej slobody, súd by v žiadnom prípade nemal siahať po uložení trestu odňatia slobody v nepodmienečnej forme.

Cieľom mojej práce je preto analýza stretu základného ľudského práva – osobnej slobody a trestnej sankcie, ktorá toto právo obmedzuje – nepodmienečného trestu odňatia slobody. Budem sa usilovať o zhodnotenie zákonného nastavenia podmienok ukládania nepodmienečného trestu odňatia slobody, respektíve priblíženie základných okolností a skutočností, ku ktorým by mal súd pri ukladaní trestu, ktorý bezprostredne obmedzuje osobnú slobodu, prihliadať.

2 Pojem osobnej sloboda

„My, občania Českej republiky v Čechách a v Sliezsku, v čase obnovy samostatného českého štátu, verní všetkým dobrým tradíciám dávnej štátnosti krajín Koruny českéj i štátnosti československej, odhodlaní budovať, chrániť a rozvíjať Českú republiku v duchu nedotknuteľných hodnôt ľudskej dôstojnosti a slobody ako vlast' rovnoprávných, slobodných občanov, ktorí sú si vedomí svojich povinností voči druhým a zodpovednosti voči celku, ako slobodný a demokratický štát, založený na úcte k ľudským právam a na zásadách občianskej spoločnosti, ako súčasť rodiny európskych a svetových demokracií, odhodlaní spoločne strážiť a rozvíjať zdedené prírodné a kultúrne, hmotné a duchovné bohatstvo, odhodlaní riadiť sa všetkými osvedčenými princípmi právneho štátu...“ Nemôžeme si nevšimnúť, že slovo „sloboda“ sa opakuje v preambule Ústavy ČR³ pomerne často.

³ Ústavný zákon č. 1/1993 Zb., Ústava České republiky.

Netreba sa však zmyliť a myslieť si, že vo všetkých prípadoch má tento pojem rovnaký význam. Samotné slovo „sloboda“ má toľko rôznych významov a je využitá v toľkých rôznych situáciách a spojitostiach, že je veľmi ľahké sklznúť k zámene jedného významu za druhý. Keď sa posunieme od Ústavy k Listine základných práv a slobôd⁴ (ďalej len „Listina“) ktorá je podľa čl. 3 Ústavy, súčasťou ústavného poriadku Českej republiky, hneď v ustanovení čl. 1 vidíme: „*Ludia sú slobodní a rovní v dôstojnosti aj v právach. Základné práva a slobody sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné.*“ Slobodu vyjadrenú v tomto ustanovení môžeme chápať v tom najširšom slova zmysle ako slobodu všeobecnú.⁵ Princípy vyjadrené v tomto ustanovení majú, ako uvádza komentár k Listine, svoj pôvod už v severoamerických koloniálnych ústavách a nadväzujú na čl. 1 Deklarácie práv človeka a občana z roku 1789. Keď by sme nahliadli do čl. 4, vidíme toto znenie: „*Sloboda spočíva v možnosti konať všetko, čo neškodí nikomu inému...*“⁶ Je teda možno konštatovať, že sloboda je používaná v rôznych formách pre vyjadrenie rôznych situácií či rôznych odlišných práv a slobôd.

Práve z tohto dôvodu musím podotknúť, že v mojom príspevku sa zameriavam iba na význam osobnej slobody, ktorú môžeme chápať ako slobodu fyzickú. Je jednou zo zvláštnych, špecifických slobôd, ktoré sú zahrnuté pod všeobecný pojem slobody. Listina v čl. 8 stanovuje, že „*osobná sloboda je zaručená*“. Komentár k tomuto ustanoveniu potom definuje osobnú

4 Ústavný zákon č. 2/1993 Zb., Listina základných práv a slobôd.

5 Pojmom všeobecnej slobody môžeme vyjadriť stav, kedy človek robí niečo „dobrovoľne“. Ak však poukážeme napríklad na občiansku vojnu v Amerike, hovoríme zase o stave, keď sa človek stal slobodným v zmysle, že prestal byť otrokom. Slovo sloboda v určitom prípade tiež odpovedá všeobecnému politickému princípu, ktorý je založený na tom, že základné ľudské práva a slobody sú zachovávané všetkým bez rozdielu. Viď aj BRUNO, L. *Právo a sloboda*. BASTIÁT, F. *Zákon*. [preklad Froněk, M. a kol.] Praha: Liberální institut, 2007, s. 17 a násl.; Hovorit' o slobode môžeme aj v súvislosti s pojmom tzv. „negatívnej slobody“, ktorá je chápaná ako možnosť človeka jednat' bez akéhokoľvek donucovania či zásahu z vonkajšej strany. Viď BERLIN, I. *Čtyři eseje o slobodě*. [preklad Pokorný M.] Praha: Prostor, 1999, s. 219; potom samozrejme nesmieme zabudnúť na ďalšie využitie slova sloboda, a to pri zvláštnych, špecifických právach a slobodách, ako sú sloboda slova, sloboda vierovyznania, slobody zhromažďovania a pod. Viď aj FRANCK, T. M. Is personal freedom a western value? In: *American Journal of International Law*. Washington DC: The American Society of International law, 1997, s. 593–627.

6 PAVLÍČEK, V. a kol. *Ústava a ústavní řád České republiky. Komentář*. 2. vyd. Praha: Linde Praha, a. s., 2002, s. 37, Práva a slobody.

slobodu, v najširšom slova zmysle, ako „stav človeka oprostý od akýchkoľvek obmedzení jeho chovania zákonom nedovoleným donútením (násilím); tzn. taký stav, v ktorom človek môže ľubovoľne podľa svojho rozhodnutia, bez toho aby mu ktokoľvek k nejakému chovaniu mohol nedovoleným spôsobom brániť, alebo ho k nejakému nedovolenému chovaniu nedovoleným spôsobom nútiť.“⁷ V tomto smere je ešte dôležité dodať, že nositeľom práva na osobnú slobodu je každý človek, bez ohľadu na jeho občianstvo, rasu, náboženstvo a pod., a to od narodenia až do smrti.

Osobná sloboda je tak veľmi dôležitá, že nie je upravená len vnútroštátnymi ústavnými predpismi, ale taktiež medzinárodnými zmluvami o ľudských právach a základných slobodách.⁸ Tými najpodstatnejšími, ktoré nepochybne treba na tomto mieste uviesť, sú Všeobecná deklarácia ľudských práv, Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd s dodatkovými protokolmi a Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach. Vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv sa v čl. 3 uvádza: „Každý má právo na život, slobodu a osobnú bezpečnosť.“, a v čl. 13: „Každý má právo voľne sa pohybovať...“. Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd zase zakotvuje právo na osobnú slobodu v čl. 5., pričom právo na slobodu pohybu nachádzame v čl. 2 štvrtého protokolu. Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach v čl. 9 taktiež stanovuje, že každý má právo na osobnú slobodu. Slobodu pohybu potom zaručuje ustanovením čl. 12.

Osobnú slobodu a v jej rámci i slobodu pohybu⁹, zaručila už napríklad aj Ústava z roku 1920, ktorá v § 107 odkázala na ústavný zákon č. 293/1920 Zb., o ochrane slobody osobnej, domovej a listového tajomstva, ktorý upravoval podrobnosti okrem iného aj o obmedzení slobody pohybu, ktorá mala predstavovať práve slobodu osobnú.

⁷ Ibid., s. 86.

⁸ Tieto sú súčasťou českého právneho poriadku a Česká republika je nimi s odkazom na čl. 10 Ústavy viazaná. V rámci medzinárodnej ochrany ľudských práv a slobôd nemôžeme samozrejme zabúdať ani na dôležitosť interpretačnej úlohy Európskeho súdu pre ľudské práva, ktorý môžeme nazvať aj mechanizmom ku kontrole dodržiavania ľudských práv a základných slobôd zakotvených v Dohovore o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

⁹ K rozdielnosti pojmov osobnej slobody a slobody pohybu sa Európsky súd pre ľudské práva vyjadril napríklad v prípade *Guzzardi vs. Taliansko*, v ktorom vyslovil, že umiestnenie pána Guzzardiho na malý ostrov, ktorý nemohol opustiť, čo predstavovalo obmedzenie jeho slobody pohybu, bolo porušením taktiež čl. 5 Dohovoru, a teda porušením práva na osobnú slobodu.

Z uvedeného môžeme vyvodit', že pod pojmom osobnej slobody v širšom slova zmysle sa skrýva pojem osobnej slobody v užšom slova zmysle a taktiež pojem slobody pohybu. Osobná sloboda v užšom slova zmysle potom predstavuje záruku, že človek nebude bezdôvodne či nelegitímne zadržaný, zatknutý či uväznený a sloboda pohybu je zase zárukou toho, že nebude zasahované do možnosti človeka slobodne sa fyzicky pohybovať.

2.1 Možnosti obmedzenia osobnej slobody

Osobná sloboda, tak ako vyplýva z čl. 8 Listiny, predstavuje nielen povinnosť štátu zdržať sa zásahov do nej, ale taktiež povinnosť poskytnúť procesné záruky jej ochrany, či už voči štátu alebo voči tretím osobám.¹⁰ Ako jedno z najvýznamnejších práv a slobôd¹¹ môže byť obmedzené iba po splnení podmienok stanovených nie len Listinou, ale taktiež vyššie uvedenými záväznými medzinárodnými zmluvami.¹²

Základným východiskom pre možnosť obmedzenia osobnej slobody je čl. 8 Listiny, ktorým je vlastne osobná sloboda zaručená. Najzásadnejším pre mnou rozoberanú problematiku je hneď druhý odstavec, veta prvá, podľa ktorej nikto nesmie byť stíhaný alebo zbavený osobnej slobody inak, než z dôvodov a spôsobom, ktorý stanoví zákon.¹³ Ani ďalšie podmienky však nie sú menej dôležité. Odstavec 2 upravuje zákaz zbaviť slobody osobu, ktorá nie je schopná dostať svojim zmluvným záväzkom. Odstavce 3, 4 a 5

¹⁰ FILIP, J. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. 2. vyd. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2001, s. 85; V súvislosti s tým je treba poukázať na trestné činy podľa § 170 a § 171 trestného zákonníka, a teda trestný čin zbavenie osobnej slobody a trestný čin obmedzenie osobnej slobody. Aj toto nám jasne ukazuje dôležitosť osobnej slobody, keďže jej obmedzovanie bolo do trestného zákonníku, ktorý bol vytváraný so zreteľom na zásadu subsidiarity trestnej represie, zaradené ako jednanie natoľko spoločensky škodlivé, že ho je treba postihovať tým najprísnejším spôsobom prostredníctvom nástrojov trestného práva.

¹¹ Zrov. napr. nálež Ústavného súdu zo dňa 18. 2. 2003, sp. zn. II. ÚS 599/01, podľa ktorého „*pri posudzovaní ústavnosti zásahov orgánov verejnej moci do osobnej slobody jednotlivca berie Ústavný súd na zreteľ to, že ochrana osobnej slobody predstavuje jedno z najvýznamnejších základných ľudských práv. O tom svedčí aj systematické zaradenie tohto práva do hlavy druhej oddielu prvého Listiny, označeného ako základné ľudské práva a slobody.*“; zrov. tiež rozsudok ESELP zo dňa 18. 6. 1971, vo veci *De Wilde, Ooms a Versyp vs. Belgicko*.

¹² Keby však možnosť obmedzenia osobnej slobody nebolo týmito dokumentami stanovené, nebolo by možné toto základné právo obmedziť v žiadnom prípade. Takýmto právom je napríklad právo na život.

¹³ Táto podmienka bola stanovená už v Ústave z roku 1920.

potom upravujú podmienky zadržania, zatknutia a vzatia osoby do väzby v trestnom konaní. Šiesty odstavec napokon stanovuje, v ktorých prípadoch je možné prevziať alebo držať osobu v ústavnej zdravotníckej starostlivosti bez jej súhlasu. Listina nadväzuje predovšetkým na dve ustanovenia medzinárodných dokumentov. Jedným je čl. 5 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, podľa ktorého nemôže byť osoba zbavená slobody okrem prípadov ustanovením predpokladaných. Takýmto prípadom je aj zákonné uväznenie osoby po odsúdení príslušným súdom. Druhým ustanovením je čl. 9 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach, ktorý stanovuje, že nikto nesmie byť zbavený slobody okrem prípadov, keď sa tak stane na základe zákona a v zhode s konaním, ktoré upravuje zákon.

Aj keď Listina stanovuje, že je možno osobnú slobodu obmedziť z dôvodov a v rozsahu, ktorý stanoví zákon, musíme mať na zreteli aj iné ustanovenie Listiny, a to čl. 4 odst. 4. Podľa toho „*Pri používaní ustanovení o medziach základných práv a slobôd musí byť šetrená ich podstata a zmysel. Takéto obmedzenia nesmú byť zneužívané k iným účelom, než pre ktoré boli stanovené. Potom samozrejme už len samotný výkon tohto obmedzenia musí byť v súlade s ostatnými ústavne zaručenými právami osoby, ktorá je obmedzená na osobnej slobode.*“¹⁴

3 Nepodmienečný trest odňatia slobody ako najvýraznejší zásah do osobnej slobody

Ako je uvedené už vyššie, jedným z taxatívne vymedzených prípadov legálneho obmedzenia osobnej slobody v čl. 5 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd je zákonné uväznenie po odsúdení príslušným súdom. Jedná sa o situáciu, kedy je páchatel' trestnej činnosti súdom odsúdený k nepodmienečnému trestu odňatia slobody, čo je jedným zo zákonných možností obmedzovania, resp. zbavenia človeka osobnej slobody. Zamerat' sa v tomto prípade musíme na prívlastok „trestný“. Trest odňatia slobody môže byť uložený len trestným súdom, v trestnom konaní a ako dôsledok spáchania trestného činu.

¹⁴ To zahrňuje predovšetkým čl. 6, ktorý chráni život človeka, čl. 7, ktorý zaručuje nedotknuteľnosť osoby a zároveň zakazuje mučenie či podrobovanie osoby krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu či trestu, a tiež čl. 10, podľa ktorého má každý právo na zachovanie jeho ľudskej dôstojnosti.

Je všeobecne známe, že trestné právo je v spoločnosti považované za krajný prostriedok, teda prostriedok *ultima ratio*.¹⁵ Tento pojem je tesne spätý s jednou zo základných zásad trestného práva hmotného, ktorá je vyjadrená v ustanovení § 12 zákona č. 40/2009 Zb., trestný zákonník, ako: „*Trestná zodpovednosť páchatel'a a trestno-právne dôsledky s ňou spojené je možné uplatňovať iba v prípadoch spoločensky škodlivých, v ktorých nepostačuje uplatnenie zodpovednosti podľa iného právneho predpisu.*“ Pre krátke priblíženie tejto zásady uvediem znenie dôvodovej správy k trestnému zákonníku: „*V liberálnom demokratickom štáte je treba štátne zásahy v rámci kriminálnej politiky uplatňovať primerane a maximálne zdržanlivo, a to predovšetkým pri realizácii trestného postihu, keď s ohľadom na závažnosť trestnej sankcie, ktorá je nezriedka spôsobilá obrozit' sociálnu existenciu dotknutej osoby je nutné zaistiť, aby trestného práva bolo využité vtedy, keď ostatné sociálne politické prostriedky nie sú dostatočne účinné alebo zlyhávajú.*“¹⁶

Zásada subsidiarity trestnej represie sa však neprejavuje len pri zhodnotení, či určité jednanie dosahuje takej celospoločenskej škodlivosti, aby to stačilo pre nástup trestnej zodpovednosti, ale taktiež pri zhodnocovaní, ktoré z možných sankčných prostriedkov v rámci trestno-právneho postihu trestný súd uloží v prípade, že trestné konanie dospeje do štádia, kedy je dokázaná vina páchatel'a.¹⁷ S ohľadom na zásadu „*nulla poena sine lege*“¹⁸ má súd možnosť voľby z 10, respektíve 11¹⁹ samostatných²⁰ trestov.

Zo všetkých trestov je tým najprísnejším nepodmienečný trest odňatia slobody. Kalvodová nazýva trest odňatia slobody trestom najprísnejším z dôvodu najširšieho obmedzovania ľudských práv a slobôd, pričom jedinca nezbavuje len osobnej slobody, ale obmedzuje tiež množstvo ďalších práv

¹⁵ K pojmu *ultima ratio* napr. nález Ústavného súdu zo dňa 3. 3. 2005, sp. zn. II. ÚS 413/04; tiež nález Ústavného súdu zo dňa 23. 3. 2004, sp. zn. I. ÚS 4/04.

¹⁶ Dôvodová správa k zákonu č. 40/192009 Zb., trestný zákonník.

¹⁷ Zrov. tiež stanovisko trestného kolégia Najvyššieho súdu zo dňa 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012, v ktorom sa Najvyšší súd ČR venuje zásade subsidiarity trestnej represie.

¹⁸ „*Niet trestu bez zákona*“ predstavuje zásadu zákonnosti, ktorá stanovuje, že uložený môže byť len taký trest, ktorý je uvedený v trestnom zákonníku. Vid' tiež čl. 39 Listiny.

¹⁹ Počet 11 som uviedla z dôvodu, že trest odňatia slobody môže byť uložený s podmieneným odkladom. V tomto prípade by to bol trest nespojený so zbavením osobnej slobody, a teda je rozdielny oproti nepodmienečnému trestu odňatia slobody.

²⁰ Pojem samostatný bolo potrebné uviesť z dôvodu, že trestný zákonník uvádza aj dva ďalšie tresty, tzv. vedľajšie tresty, ktoré však nemôžu byť uložené samostatne, a tak môžu spolu s ďalším trestom tiež viesť k zbaveniu osobnej slobody.

a slobôd.²¹ Ako aj samotné trestné právo, tak aj nepodmienečný trest odňatia slobody ako *ultima ratio*, by mal byť využitý len v krajnom prípade, keď je využitie iných alternatív vylúčené. Týmito alternatívami sú alternatívne a výchovné tresty, ktoré nie sú spojené s úplným zbavením osoby jej osobnej slobody.²² Ako uvádza dôvodová správa k ustanoveniu § 38 tr. zákonníka, s chápaním trestu odňatia slobody ako *ultima ratio* súvisí aj usporiadanie hierarchie trestov v prospech alternatív.²³ To znamená, že u menej závažných trestných činov by mal súd v prvom rade zvážiť možnosť uloženia iných sankcií než trestu odňatia slobody,²⁴ a teda trestov, ktoré nie sú spojené s bezprostrednou stratou osobnej slobody. Bližšie k tomu ale až v nasledujúcej kapitole.

Tresty sa tiež systémovo delia na tresty pravidelné a tresty výnimočné. Táto výnimočnosť tkvie v tom, že štát musí mať určité prostriedky, ktoré budú slúžiť ako reakcia na tie najškodlivejšie formy porušovania hodnôt a záujmov celej spoločnosti.²⁵ Výnimočným trestom tiež nazývame v zmysle § 54 tr. zákonníka jednak trest odňatia slobody uložený v rozmedzí 20–30 rokov a jednak trest odňatia slobody na doživotie. Z ustanovenia vyplýva, že aby bol trest považovaný za výnimočný, musí dôjsť k obmedzeniu páchatelovej osobnej slobody. Na mieste je spomenúť aj Kratochvíla, podľa ktorého „výnimočnosť trestov uvedených v § 54 nespočíva v tom, že by išlo o tresty svojou podstatou sa odchyľujúce od základných zásad a funkcií trestného práva. Ich existencia je vynútená potrebou reagovať na mimoriadne prípady trestných činov, ktoré sa svojou povahou a závažnosťou vymykajú z rámca obvyklej kriminality, ku ktorej postihu dostačujú tresty pravidelné.“²⁶ Výnimočný trest odňatia slobody v zmysle zmieneneho

21 Napríklad slobodu zhromažďovania, právo na podnikanie, právo volebné a pod. Viď KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 90; zhodne aj ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 745–755.

22 V tejto vete uvádzam slovo „úplným“ z dôvodu, že napríklad aj trest domáceho väzenia určitým spôsobom osobnú slobodu obmedzuje, no osoba jej nie je zbavená takým spôsobom, ako pri nepodmienečnom treste odňatia slobody.

23 Viď. tiež ŽATECKÁ, E. a M. FRYŠTÁK. Princíp restoratívni justice v novém trestním zákoníku. In: *Days of Public Law*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2007, s. 649–660.

24 Dôvodová správa k zákonu č. 40/192009 Zb., trestný zákonník.

25 KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 96.

26 KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 555.

ustanovenia určite nie je možné v mojom príspevku vynechať, pretože neexistuje inštitút, zákonom predpokladaný a dovolený, ktorý by ľudské práva a slobody obmedzoval vo väčšej miere, o čom svedčí aj nastavenie prísnych podmienok, ktorých splnenie sa pre uloženie tohto trestu vyžaduje.²⁷ Z tohoto vyplýva, že výnimočný trest v zmysle § 54 tr. zákonníka sa ukladá naozaj len vo výnimočných situáciách trestných činov extrémne škodlivých či páchatel'ov mimoriadne narušených, pri ktorých nie je iná možnosť než obmedzenie ich osobnej slobody na tak dlhú dobu.

3.1 Podmienky uloženia nepodmienečného trestu odňatia slobody

Úplne najobecnejším pohľadom na podmienky ukladania každého jedného trestu, samozrejme aj trestu odňatia slobody, je skrz účel trestu, ktorý v sebe zahŕňa individuálnu represiu, individuálnu prevenciu a generálnu prevenciu. Pod individuálnou represiou si môžeme predstaviť zabránenie páchatel'ovi pokračovať v páchaní ďalšej trestnej činnosti a taktiež aj určité potrestanie za jeho predošlé spoločensky škodlivé jednanie. Individuálnou prevenciou rozumieme akúsi resocializáciu, resp. prevýchovu páchatel'a, ktorý po výkone trestu už nebude mať úmysel pokračovať v páchaní trestnej činnosti. Nakoniec je treba mať na pamäti generálnu prevenciu, ktorá by mala zaistiť celospoločenské povedomie o škodlivosti daného jednania a jeho možných dôsledkoch.²⁸

Pri ukladaní akéhokoľvek druhu trestu sa potom musí mať na pamäti v prvom rade zásada primeranosti trestných sankcií, ktorá je predpokladom pre zachovanie princípov spravodlivosti a humánosti, pričom k zásahu do základného práva, v našom prípade osobnej slobody, môže dôjsť iba ak je v strete s inou, ústavne chránenou hodnotou. Intenzita tohto stretu sa bude následne posudzovať, aby sa našlo primerané riešenie, ktoré v určitých prípadoch znamená, s ohľadom na ochranu a záujmy celej spoločnosti,

²⁷ Zhodne aj NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. Praha: Nakladatelství Leges, 2009, s. 21; Navrátilová píše o tom, že sa objavila otázka, či trest na doživotie nie je v rozpore so základnými ľudskými právami, garantujúcimi dôstojnosť a integritu každého človeka.

²⁸ KRATOCHVÍL, V. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 472; tiež KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 554.

nutnosť obmedzenia osobnej slobody človeka. Cieľom tohto posudzovania je nájsť spravodlivé riešenie, ktoré zachová rovnováhu medzi obecnými záujmami spoločnosti a ochranou základných práv človeka.²⁹

Ako už bolo hore uvedené, na nepodmienečný trest odňatia slobody je nutné nahliadať ako na krajný prostriedok, pretože ako jediný trest nielenže páchatel'a zbavuje osobnej slobody, ale obmedzuje aj iné ľudské práva a slobody. Z tohto dôvodu trestný zákonník stanovuje jasné podmienky, ku ktorým je potreba pri jeho ukladaní prihliadnuť. V prvom rade sú to zásady podľa § 38 a 39 tr. zákonníka.

Pre účely tohto príspevku je veľmi dôležité upozorniť na odst. 2 § 38, pretože podľa neho tam, kde postačuje uloženie trestnej sankcie pre páchatel'a menej postihujúcej, nesmie byť uložená trestná sankcia pre páchatel'a citeľnejšia.³⁰ Práve toto predmetné ustanovenie je odrazom „*pomocnej úlohy trestnej represie, čo z hľadiska účelu trestu znamená, že k jeho dosiahnutiu má viesť iba nevyhnutná miera trestnej represie, ktorá je nutná s ohľadom na povahu a závažnosť spáchaného trestného činu, pomery páchatel'a, jeho doterajší spôsob života a možnosti jeho nápravy.*“³¹

Ustanovenie § 39 tr. zákonníka stanovuje obecné zásady, ku ktorým sa musí prihliadať pri ukladaní všetkých trestov. Podľa neho pri stanovení druhu trestu a jeho výmery, súd prihliadne k povahe a závažnosti spáchaného trestného činu, k osobným, rodinným, majetkovým a iným pomerom páchatel'a³² a k jeho doterajšiemu spôsobu života a k možnosti jeho nápravy. Ďalej prihliadne k chovaniu páchatel'a po čine, predovšetkým k jeho snahe nahradiť škodu alebo odstrániť iné škodlivé následky.³³ Prihliadne tiež k účinkom

²⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 2. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2012, s. 502–508.

³⁰ Podrobnejšie napríklad aj uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 22. 11. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1301/2017.

³¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné. 8. vyd.* Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 38; zhodne aj ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 2. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2012, s. 745–755.

³² Pod pojmom „pomery páchatel'a“ podľa správy Najvyššieho súdu ČSSR zo dňa 2. 7. 1965, sp. zn. Pls 6/65, treba rozumieť také okolnosti týkajúce sa páchatel'a, ktoré priamo nesúvisia so spáchaním trestného činu, môžu však ovplyvniť úvahy o trestu. Má ísť v podstate o osobné a rodinné pomery, ktoré existujú v dobe rozhodovania o trestnom čine.

³³ V prípade spolupracujúceho obvineného sa tiež prihliadne k tomu, akým významným spôsobom prispel k objasneniu zločinu spáchaného členmi organizovanej zločineckej skupiny, v spojení s ňou alebo v prospech nej.

a dôsledkom, ktoré je možno očakávať od trestu pre budúci život páchatel'a. Považujem za veľmi pozitívne, že trestný zákonník sa nezastavuje iba pri tomto, ale v odst. 3 vysvetľuje, čo by si mal súd pod pojmom „povaha a závažnosť“ predstaviť. Tieto hľadiská sú podľa neho určované významom chráneného záujmu, ktorý bol činom dotknutý, spôsobom prevedenia činu a jeho následky, okolnosťami, za ktorých bol čin spáchaný, osobou páchatel'a, mierou jeho zavinenia a jeho pohnútkou, zámerom alebo cieľom. Trest s ohľadom na vyššie uvedené má teda v dvoch hlavných rovinách odpovedať jak osobe páchatel'a a jeho vlastnostiam, tak konkrétnym okolnostiam prípadu.³⁴

Toto ustanovenie následne konkretizuje § 55 odst. 2 tr. zákonníka, podľa ktorého za trestné činy, u ktorých horná hranica trestnej sadzby odňatia slobody neprevyšuje 5 rokov, je možné uložiť nepodmienečný trest odňatia slobody len za podmienky, že by vzhľadom k osobe páchatel'a uloženie iného trestu zjavne nevedlo k tomu, aby páchatel' viedol riadny život.³⁵ Skutočne veľmi pekne formulovaná zásada ukladania nepodmienečného trestu. No treba si položiť otázku, ako presne má trestný súd posúdiť, či k tomu, aby páchatel' viedol riadny život, postačuje uloženie iného než nepodmienečného trestu odňatia slobody? V tomto prípade to zákon necháva na súdnej individualizácii trestu, ktorý po zvážení všetkých vyššie uvedených zákonom stanovených skutočností vytvorí celkový profil osoby páchatel'a, ktorý by mu mal ukázať vhodnú cestu, ktorá bude v zhode s účelom trestu a vlastne s celkovým účelom trestného konania, ktorý zahŕňa spravodlivé potrestanie páchatel'ov trestnej činnosti. Na jednu stranu je pozitívne, že zákon súdu necháva takýto značný priestor na jeho uváženie, no na druhú stranu to v určitej miere

³⁴ Nevyhnutnou podmienkou pre stanovenie druhu a výmery trestu je tiež úplné zistenie poľahčujúcich a prit'azujúcich okolností, taktiež ako zhodnotenie stupňa ich intenzity vo vzťahu k ostatným okolnostiam, ktoré sa týkajú činu a osoby páchatel'a a vo svojom súhrne tvoria stupeň nebezpečnosti činu pre spoločnosť. vid'. rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSSR zo dňa 25. 11. 1964, sp. zn. 4 Tz 49/64.

³⁵ K pojmu „riadny život“ sa v minulosti vyjadril už napríklad aj Najvyšší súd Slovenskej socialistickej republiky v rozsudku zo dňa 9. 8. 1972, sp. zn. I Tz 69/72, podľa ktorého riadny život nie je možno stotožňovať iba s bezúhonnosťou, ale spočíva tiež vo vzťahu páchatel'a k rodinným príslušníkom, vo vytváraní zdravého rodinného prostredia s cieľom upevňovania jednoty záujmov rodiny a spoločnosti. Vedie ho podľa tohto rozhodnutia ten, kto v súkromnom živote, ako aj voči spoločnosti, plní základné povinnosti občana. Vid' tiež uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 24. 8. 2016, sp. zn. 6 Tdo 1072/2016, a uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 3. 10. 2018, sp. zn. 3 Tdo 992/2018.

koliduje s povinnosťou rozhodovania v obdobných prípadoch podobne, resp. so zásadou legitímneho očakávania.

Keď po zvážení všetkých skutočností súd teda predsa len dôjde k záveru, že nepodmienečný trest odňatia slobody je treba uložiť, musí to samozrejme aj riadne odôvodniť. K tomuto sa vyjadruje napríklad aj Šimíček v náleze Ústavného súdu sp. zn. II. ÚS 2027/17 zo dňa 7. 8. 2017 tak, že „štát, ktorý s plnou vážnosťou rešpektuje slobodu každého ľudského jedinca, ju nemôže obmedzovať svojvoľne, bez náležitého ospravedlnenia svojich zásahov.“ To sa však netýka iba súdu prvého stupňa, ktorý ako prvá inštancia rozhoduje o uložení trestu. Týka sa to aj súdu nadriadeného, ktorý rozhoduje o opravných prostriedkoch. Ešte znateľnejšie sa to musí týkať nadriadeného súdu, ktorý svojím rozhodnutím zruší rozhodnutie súdu 1. stupňa, ktorým bol uložený trest bezprostredne neobmedzujúci osobnú slobodu páchatel'a, a sám rozhodne o uložení nepodmienečného trestu odňatia slobody. V takomto prípade by mal nadriadený súd odôvodniť takéto svoje rozhodnutie ešte presvedčivejšie a vyčerpávajúcejšie než je rozhodnutie súdu podriadeného, pretože „*nedostatočné odôvodnenie a nedostatočné ospravedlnenie rozhodnutia o udelení prísnejšieho druhu trestu predstavuje porušenie zákonnej povinnosti ukladať primerané trestné sankcie*“.³⁶

4 Záver

Cieľom tohto príspevku bolo predovšetkým skúmanie zákonného zakotvenia prípadov stretu osobnej slobody ako základného ľudského práva a trestu odňatia slobody uloženého páchatel'ovi ako trest za jeho celospoločensky škodlivé jednanie. Už len fakt, že osobná sloboda je natoľko dôležitým základným ľudským právom aby jej ochranu poskytovali tie najvýznamnejšie národné či medzinárodné dokumenty chrániace ľudské práva a základné slobody, je ukazovateľom toho, že verejná moc musí byť extrémne opatrná pri zvažovaní, či je možné túto slobodu v konkrétnom prípade nepodmienečným trestom odňatia slobody obmedziť.

Nepodmienečný trest odňatia slobody sa obecné považuje za *ultima ratio*, je teda krajným prostriedkom. Aj samotný komentár k trestnému zákonníku

³⁶ Vid'. nález Ústavného súdu zo dňa 7. 8. 2017, sp. zn. II. ÚS 2027/17.

uvádza, že uloženie nepodmienečného trestu odňatia slobody zákon predpokladá iba v takom prípade, že miernejšími druhmi trestov, ktoré nie sú spojené s bezprostredným odňatím osobnej slobody, nie je možné dosiahnuť účelu trestu, respektíve ochrany spoločnosti a dostatočnej nápravy páchatel'a.³⁷ Pri výbere, či je nutné uložiť nepodmienečný trest odňatia slobody alebo postačí uloženie miernejšieho druhu trestu, musí teda súd zohľadniť a rešpektovať predovšetkým tento princíp krajného prostriedku, ale taktiež princípy proporcionality.

Ďalej sa súd musí riadiť zhora zmienenými ustanoveniami trestného zákona, ktoré stanovujú, aké všetky okolnosti a skutočnosti musí pri výbere konkrétnej trestnej sankcie zohľadniť. Dôvodom pre čo najjasnejšie a najpresnejšie zakotvenie podmienok pri ukladaní trestu odňatia slobody je napríklad aj samotný účel trestného práva procesného, ktorý podľa Vanduchovej „je možné vidieť v nájdení takých právnych pravidiel, ktoré by zaisťovali, aby trestné činy boli náležite zistené a ich páchatelia spravodlivo potrestaní a aby pri tom nedochádzalo k bezdôvodnému a neprimeranému zásahu do ľudských práv.“³⁸ V tomto smere by však podľa mňa mohlo dôjsť k ešte podrobnejšiemu rozobratiu všetkých okolností, ktoré sa musia zohľadňovať, a to hlavne so zámerom čo najväčšieho zamedzovania znakov svojvôle, nezákonnosti a nekontrolovateľnosti rozhodnutí súdov. Podľa môjho názoru sa i v trestnom práve musí zachovávať určité legitímne očakávanie, že prípad bude posúdený ako iný, jemu podobný prípad. Toto legitímne očakávanie sa má týkať hlavne oblasti ukladania konkrétnych druhov trestov a následného stanovenia jeho výmery, aby nedochádzalo k situáciám, že za obdobné trestné činy s podobnými okolnosťami a takmer totožnými pomermi páchatel'ov, sú uložené odlišné tresty s odlišnými trestnými výmerami.

Z pohľadu zakotvenia podmienok pre ukladanie trestov, resp. nepodmienečného trestu odňatia slobody považujem trestný zákonník spolu s komentárom k nemu značne kvalitne nastavený. Myslím si však, že by bolo veľmi vhodné vytvoriť určitý dokument alebo stanovisko, ktoré by bolo venované len primeranosti trestných sankcií, respektíve by poskytovalo určité vodítko

³⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 2. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2012, s. 745–755.

³⁸ VANDUCHOVÁ, M. HORÁK, J. a kol. *Na křižovatkách práva. Pocta Janu Musilovi k 70. narozeninám. 1. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2001, s. 8.

trestnému súdu, ako má konkrétne skutočnosti, okolnosti prípadu, pomery páchatelia či možnosť vedenia riadneho života posudzovať. Tento dokument by nezohľadňoval len zákonnú úpravu, ale taktiež aj odbornú literatúru či vybrané rozhodnutia vyšších aj nižších súdov, ktoré sa vo svojich rozhodnutiach venovali nejakému špeciálnemu prípadu ukladania nepodmienečného trestu odňatia slobody. Existencia takéhoto dokumentu by podľa môjho názoru zabránila aj ukladaniu zostrených či exemplárnych trestov, ktoré by neboli primerané a zasahovali by do princípu rovnosti všetkých ľudí pred zákonom.³⁹

K povinnosti vyčerpávajúceho a dostatočného odôvodnenia rozhodnutia o uložení nepodmienečného trestu odňatia slobody už uvediem len úryvok z nálezu Ústavného súdu zo dňa 11. 6. 2014, sp. zn. I. ÚS 4503/12: „*Nedostatočné odôvodnené a nedostatočne ospravedlnené rozhodnutia o udelení najprísnejšej výmery trestu je tak porušením zákonnej povinnosti ukladať sankcie primerané, a v závažnejších prípadoch to môže byť porušením ústavnej povinnosti zákonnosti a zásahom do ústavného príkazu nulla poena sine lege.*“

Úplne na záver by som chcela ešte uviesť výrok francúzskeho osvietenského filozofa C. A. Helvétiusa, ktorý tento príspevok veľmi vhodne uzavrie: „*Slobodný je človek, ktorý nie je v železách, nie je uväznený, nie je ako otrok terorizovaný strachom z trestu.*“

Literature

Ústavný zákon č. 1/1993 Zb., Ústava Českej republiky. In: *ASPI* [právny informačný systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 1. 2020].

Ústavný zákon č. 2/1993 Zb., Listina základných práv a slobôd. In: *ASPI* [právny informačný systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 1. 2020].

Zákon č. 40/2009 Zb., trestný zákonník, v znení neskorších predpisov. In: *ASPI* [právny informačný systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 1. 2020].

Dôvodová správa k zákonu č. 40/192009 Zb., trestný zákon. In: *Beck-online* [právny informačný systém] C. H. Beck [cit. 21. 1. 2020].

Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 120/1976 Zb., o Medzinárodnom pakte o občianskych a politických právach. In: *Beck-online* [právny informačný systém] C. H. Beck [cit. 21. 1. 2020].

³⁹ Zhodne aj nález Ústavného súdu zo dňa 7. 8. 2017, sp. zn. II. ÚS 2027/17.

- Oznámenie federálneho Ministerstva zahraničných vecí č. 209/1992 Zb., o Dohovore o ochrane ľudských práv a základných slobôd, v znení neskorších protokolov. In: *Beck-online* [právny informačný systém] C. H. Beck [cit. 21. 1. 2020].
- Uznesenie Valného zhromaždenia OSN č. DE01/48 Všeobecná deklarácia ľudských práv. [online] New York, 1948 [cit. 21. 1. 2020]. Dostupné na: http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/12/UDHR_2015_11x11_CZ2.pdf
- BRUNO, L. *Právo a sloboda*. BASTIAT, F. *Zákon*. [překlad Froněk, M. a kol.] Praha: Liberální institut, 2007, 336 s. ISBN 978-80-863-8950-9.
- BERLIN, I. *Čtyři eseje o svobodě* [překlad Pokorný M.]. Praha: Prostor, 1999, 332 s. ISBN 80-7260-004-4.
- FRANCK, T. M. Is personal freedom a western value? In: *American Journal of International Law*. Washington DC: The American Society of International law, 1997, 795 s.
- FILIP, J. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. 2. vyd. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2001, 328 s. ISBN 978-80-904083-7-1.
- KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002, 272 s. ISBN 80-210-3025-9.
- KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 200 s. ISBN 978-80-7552-163-7.
- KRATOCHVÍL, V. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 834 s. ISBN 978-80-7400-042-3.
- KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 961 s. ISBN 978-80-7179-082-2.
- NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. Praha: Nakladatelství Leges, 2009, 265 s. ISBN 978-80-87212-41-7.
- PAVLÍČEK, V. a kol. *Ústava a ústavní řád České republiky. Komentář*. 2. vyd. *Práva a svobody*. Praha: Linde Praha, a. s., 2002.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 3614 s. ISBN 978-80-7400-428-5.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7.

VANDUCHOVÁ, M., J. HOŘÁK a kol. *Na křižovatkách práva. Pocta Janu Musilovi ke 70. narozeninám.* 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2011, 568 s. ISBN 978-80-7400-388-2.

ŽATECKÁ, E. a M. FRYŠTÁK. Princip restorativní justice v novém trestním zákoníku. In: *Days of Public Law.* 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2007, s. 649–660. ISBN 978-80-210-4430-2.

Contact – e-mail

421907@mail.muni.cz

Právo na osobní svobodu v kontextu ne/zákonně nařízených odposlechů a záznamů telekomunikačního provozu

Veronika Skalická

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Právo na osobní svobodu jako jedno ze základních lidských práv bezpochyby protíná celé trestního řízení. Trestní stíhání může probíhat jen na základě zákona a zákonem stanoveným způsobem, obdobně tato skutečnost platí u odsouzení k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Garance stíhání jen na základě zákona a zákonem stanoveným způsobem ve smyslu ustanovení čl. 8 odst. 2 Listiny základních práv a svobod působí generálním charakterem a překračuje úzký rámec uvěznění a lze ji proto vztáhnout rovněž i na další zásahy do práv a svobod spojených s trestním stíháním, nejsou-li kryty speciálními garancemi. Jak se tedy vypořádat na první pohled s řádným odsouzením pachatele podle zákona, kdy jedním z usvědčujících a klíčových důkazů byly informace a skutečnosti získané na základě nařízeného odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, nicméně na základě přezkumu u Nejvyššího soudu bylo konstatováno, že odposlechy nebo záznamem telekomunikačního provozu byl porušen zákon? Jedná se o zanedbatelnou problematiku nebo často se vyskytující problém? Byť je na první pohled odposlechy a záznamem telekomunikačního provozu omezováno především právo na soukromí, právo na osobní svobodu je s tímto institutem rovněž úzce spojeno.

Keywords in original language

Osobní svoboda; právo na soukromí; odposlech; záznam telekomunikačního provozu; čl. 8 odst. 2 LZPS; § 88 tr. ř.; § 88a tr. ř.

Abstract

Right to liberty as one of the fundamental human rights undoubtedly intersects the all criminal proceedings. Criminal prosecution can only take place on the basis of the law and in the manner established by the law, this fact is in force to conviction for custodial sentence. Guarantee of criminal prosecution only by law and in the manner established by the law prescribed by Article 8 (2) of the Charter of Fundamental Rights and Freedoms has effect general character and goes beyond a framework of imprisonment. It is possible therefore also apply to other interference with rights and freedoms associated with criminal prosecution in case that they are not insured by special guarantees. How is possible to deal with the first point of view legitimate sentence and imprisonment, where one of the incriminating and key proof was the information and facts gained on the basis of ordered wiretaps and record of telecommunication operation. However, on the basis of review before the Supreme Court, it was pronounced that by ordered wiretaps and record of telecommunication operation was broken the law? Is this a inconsequential issue or a common problem? Although by wiretaps and record of telecommunication operation is primarily tie the right to privacy down, the right to liberty is also intimately associated with this institute.

Keywords

Right to Liberty; Right to Privacy; Wiretap; Record of Telecommunication Operation.

1 Právo na osobní svobodu z pohledu ústavního práva

Právo na osobní svobodu jako jedno ze základních lidských práv bezpochyby protíná celé trestního řízení. Trestní stíhání může probíhat jen na základě zákona a zákonem stanoveným způsobem, obdobně tato skutečnost platí u odsouzení k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Garance stíhání jen na základě zákona a zákonem stanoveným způsobem ve smyslu ustanovení čl. 8 odst. 2 Listiny základních práv a svobod¹ působí generálním charakterem a překračuje úzký rámec uvěznění a lze ji proto vztáhnout rovněž

---

¹ Zákon č. 2/1992 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Listina základních práv a svobod“).

i na další zásahy do práv a svobod spojených s trestním stíháním, nejsou-li kryty speciálními garancemi.² Každé trestní stíhání sebou přináší střetávání různých práv, přičemž zahrnuje rovněž střet mezi právem na osobní svobodu a veřejným zájem na zjištění a prokázání, zda došlo ke spáchání trestného činu, tj. co se objektivně stalo, zda takové jednání představuje skutečně závažnou hrozbu pro společnost jako celek, a zjištění osoby pachatele.³

Osobní svoboda mimo rovnosti a důstojnosti také vybudovává základní kritéria Listiny základních práv a svobod, na nichž je postavena. Zásah do osobní svobody jedince by měl vycházet v souladu s principem zdrženlivosti a minimalizace, principem zajišťovacím a principem ochranným. Stát jako představitel a vykonavatel veřejné moci představuje garanta nedotknutelnosti osobní integrity. Měl by dbát na dodržení požadavku zdržení se nepřiměřených zásahů do osobní svobody člověka, což představuje výraz demokratického a humánního přístupu a úcty k lidským právům a svobodám.⁴

Zákonnost trestního stíhání jakožto i zákonnost odsouzení k trestu odnětí svobody vytváří limity spravedlivého procesu a neporušení jednoho ze základních lidských práv. Na mysl v tomto konkrétním případě máme právo na osobní svobodu. Nezákonný postup během trestního řízení všeobecně ohrožuje spravedlivé potrestání pachatele.⁵

Listina základních práv a svobod v čl. 36 expresiss verbis nedefinuje právo na spravedlivý proces. Obsah a vyložení podstaty spravedlivého procesu vykládá ve svých rozhodnutích Ústavní soud a Evropský soud pro lidská práva. Obecně jsou v současné době jeho různé aspekty chráněny celou řadou smluv a mezinárodních úmluv. Ve své podstatě každý má právo na fair proces, přičemž jednotlivé zásady fair procesu jsou promítnuty i ve statutech trestních tribunálů (ICTY, ICTR a ICC).⁶ Evropská úmluva o lidských právech vyjmenovává důvody zbavení svobody v čl. 5, mezi nimiž pod 1 odstavcem je zakotveno zákonné uvěznění po odsouzení příslušným

2 WÁGNEROVÁ, E., V. ŠIMÍČEK, T. LANGÁŠEK, I. POSPÍŠIL a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s. 2012, s. 219.

3 Nález ústavního soudu ze dne 20. 9. 2006, sp. zn. I. ÚS 553/05.

4 KLÍMA, K. et al. *Komentář ke Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 989–993.

5 FRYŠTÁK, M. *Dokazování v přípravném řízení*, 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 174 a násl.

6 WÁGNEROVÁ, E., V. ŠIMÍČEK, T. LANGÁŠEK, I. POSPÍŠIL a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s. 2012, s. 727.

soudem. Právo na spravedlivý proces zahrnuje široké spektrum práv jedince, které se rovněž promítají v rámci základních zásad trestního řízení upravených převážně v § 2 tr. ř.⁷

Omezení pachatele, v tomto případě již odsouzeného, na svobodě nepodmíněným trestem odnětí svobody, by mělo představovat výjimečné opatření ultima ratio a nesmí být ze strany orgánů činných v trestním řízení zneužíváno.⁸ Z principu zajišťovacího by pak mělo vyplývat omezení svobody takového člověka jen na dobu nezbytně nutnou. Jestliže však dojdeme k závěru, že byl nařízen a proveden odposlech a záznam telekomunikačního provozu v rozporu se zákonem, je na místě se ptát, jaký význam a dopad má specifický institut - přezkum odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu - na samotné trestní řízení ve vztahu k vykonávacímu řízení, konkrétně uloženému nepodmíněnému trestu odnětí svobody.

2 Význam rozhodnutí o nezákonně nařízeném nebo provedeném odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu ve vztahu obviněnému ve výkonu trestu odnětí svobody

Stát má chránit jedince před všemi formami svévolných a nezákonných zásahů do osobní svobody. Nicméně může nastat situace, kdy trestní věc byla pravomocně skončena, došlo k zákonnému odsouzení pachatele a příslušný soud uložil obviněnému nepodmíněný trest odnětí svobody, avšak posléze bylo Nejvyšším soudem rozhodnuto v souladu s § 314m odst. 1 tr. ř., že nařízením či provedením odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu došlo k porušení zákona, a tím mohlo být narušeno právo na spravedlivý proces a s tím přímo související právo na osobní svobodu. Jedná se tedy o situaci, kdy byl prokázán skutkový stav, vina obviněného a uložen řádně trest odnětí svobody nepodmíněně.

Jak se tedy vypořádat na první pohled s řádným odsouzením pachatele podle zákona, kdy jedním z usvědčujících a klíčových důkazů byly informace a skutečnosti získané na základě nařízeného a provedeného odposlechu

⁷ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „tr. ř.“).

⁸ KLÍMA, K. et al. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 989–993.

a záznamu telekomunikačního provozu, nicméně na základě přezkumu u Nejvyššího soudu postupem podle § 314m odst. 1 tr. ř. bylo konstatováno, že odposlechy a záznamem telekomunikačního provozu byl porušen zákon? Jaký význam hraje výrok o porušení zákona nařízenými či provedenými odposlechy a záznamem telekomunikačního provozu ve vztahu uvěznění obviněného, tj. k výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody?

Nejdříve se podívejme na nezákonně nařízené nebo provedené odposlechy a záznamy telekomunikačního provozu konkrétněji, resp. na možnost, jak může nezákonné odposlechy a záznam telekomunikačního provozu obviněný rozporovat. Nezákonnost odposlechů a záznamu telekomunikačního provozu může obviněný namítat po nabytí právní moci soudního rozhodnutí soudu druhého stupně buď v rámci mimořádného opravného prostředku (**dovolání**⁹) nebo speciálního institutu (**přezkumu odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu**)¹⁰.¹¹ Oběma opravnými prostředky se zabývá a projednává je Nejvyšší soud podle § 265c tr. ř. a § 314l odst. 1 tr. ř.¹²

Normativní podmínkou obsahu příkazu k povolení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu je stanovení **uživatelské adresy či zařízení** a pak **osoba uživatele**, jeli jeho totožnost známa, a **doba** nepřesahující 4 měsíce a rovněž samotné **odůvodnění**. Z dikce ustanovení § 88 odst. 2 tr. ř. se podává, že odůvodnění spočívá minimálně v konkrétních skutkových okolnostech, které vydání tohoto příkazu, včetně doby jeho trvání, odůvodňují.

Byť jsem si vědoma, že na odůvodnění povolení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu **nelze klást takové obsahové požadavky jako na rozhodnutí meritorní**, když na podkladě těchto povolení teprve **mají být zajišťovány důkazy a skutečnosti potřebné k objasnění věci, nelze opomíjet zákonem požadované obligatorní náležitosti odůvodnění**

⁹ § 265d odst. 1 písm. c) tr. ř. za splnění podmínek v § 265a odst. 1, 2 tr. ř., § 265b odst. 1 písm. g), l), popř. e) tr. ř., § 265e odst. 1 tr. ř. a § 265f odst. 1 tr. ř.

¹⁰ § 88 odst. 8 tr. ř. a § 314l odst. 1 tr. ř.

¹¹ Nezákonnost odposlechů a záznamu telekomunikačního provozu lze namítat v řízení před soudem, rovněž v rámci odvolání (řádného opravného prostředku), avšak pro potřeby tohoto článku budeme hovořit o trestních věcech, v nichž je možné podat dovolání podle § 265a tr. ř.

¹² Jestliže dále nebude uvedeno jinak, článek se **věnuje speciálnímu institutu přezkumu odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu**.

těchto povolení. Z ustálené judikatury Ústavního soudu vyplývá¹³, že adekvátní úroveň obsahové preciznosti jednotlivých náležitostí příkazu se odvíjí od zákonného požadavku, že k jeho vydání postačí důvodně předpokládat, že jím budou sděleny významné skutečnosti pro trestní řízení. Nejvyšší soud ve své rozhodovací praxi v rámci posuzování povolení sledování osob a věcí, ale i příkazů k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, opakovaně uvádí, že v případě, kdy odůvodnění těchto příkazů jsou stručná, musí obsahovat minimálně argumentaci, že odposlechem budou získány významné skutečnosti pro trestní řízení včetně uvedení alespoň rámcově, jaké skutečnosti budou zjištěny.¹⁴ Z judikatury Nejvyššího soudu lze poukázat především na usnesení velkého senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2013, sp. zn. 15 Tdo 510/2013 (publikované pod č. 13/2014 Sb. rozh. tr.). Je-li příkaz k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu vydáván ve stadiu prověřování, je třeba v odůvodnění vysvětlit, proč jde o úkon neodkladný nebo neopakovatelný ve smyslu § 160 odst. 4 tr. ř.

Podstatnou podmínku představuje skutečnost, že návrh na přezkum může podat pouze osoba, které byla **doručena informace o nařízeném odposlechu¹⁵** policejním orgánem, státním zástupcem nebo soudem prvního stupně.¹⁶ Nejvyšší soud poté zkoumá jednak **zákonnost z pohledu jeho vydání**, tak i **zákonnost jeho provedení**. V případě, že je to možné, a kdy to nepopírá smysl tajného odposlechu, musí být osoba dodatečně seznámena s tím, že její rozhovory byly odposlouchávány, k čemuž musí být k dispozici určitý opravný prostředek, jímž může namítat nezákonnost právě takových odposlechů nebo záznamu telekomunikačního provozu.¹⁷ Podání

¹³ Judikatura se týká především požadavků na odůvodnění odposlechů a záznamů telekomunikačního provozu, přičemž tato judikatura je přiměřeně použitelná rovněž na odůvodnění operativně pátracího prostředku sledování osob a věcí, srov. přiměřeně usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 5. 2009, sp. zn. III. ÚS 2221/08.

¹⁴ Srov. přiměřeně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 11. 2015, sp. zn. 4 Pzo 3/2014, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2015, sp. zn. 4 Pzo 4/2014, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 6. 2016, sp. zn. 4 Pzo 4/2016, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 6. 2017, sp. zn. 6 TŽ 3/2017, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 7. 2019, sp. zn. 4 Tdo 427/2019.

¹⁵ § 314l tr. ř.

¹⁶ § 88 odst. 8 tr. ř.

¹⁷ ŠÁMAL P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1192–1221.

námitek však má i své mantinely, kdy přezkum odposlechů podle § 88 tr. ř. není možný. Výjimky z přezkumu upravuje odst. 9 shora uvedeného ustanovení. Ze shora uvedených skutečností je zřejmé, že jestliže má mít rozhodnutí Nejvyššího soudu o přezkumu odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu vliv na výkon trestu, musí návrh na přezkum podat **jednak osoba obviněného** a jednak jí **musela být doručena informace podle § 88 odst. 8 tr. ř.**

Ve vztahu k oprávněnosti podat návrh na přezkum je tedy nutné zdůraznit, že jednak se musí jednat o osobu, jíž byla **informace** předsedou senátu, státním zástupcem nebo policejním orgánem **doručena**, přičemž policejním orgánem je zpravidla GIBS, který prověřuje trestnou činnost příslušníků Policie ČR, a jednak o **osobu uživatele** telefonní stanice, nikoliv osobu, která byla s odposlouchávanou osobou v kontaktu a jež byla součástí rozhovoru či jiné komunikace odposlouchávané stanice. Na tomto místě tedy **rozlišujeme mezi osobou uživatele telekomunikačního zařízení a osobou účastníka odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu**. Oprávněnou osobou za splnění shora uvedených je podmínek je **tedy jen a pouze osoba uživatele**. Dílčím závěrem tedy lze konstatovat, že návrh na přezkum může podat jednak osoba obviněného a jednak osoba odlišná od obviněného, jež byla uživatelem telefonní stanice či jiné stanice elektronické komunikace, tj. telekomunikačního zařízení ve smyslu zákona č. 127/2005 Sb., o elektrických službách.¹⁸

Odposlech a záznam telekomunikačního provozu podle § 88 tr. ř. představuje veškerou elektronickou komunikaci ve smyslu druhu i způsobu přenosu elektronické komunikace. Podle shora uvedeného ustanovení dochází k zajištění elektronických důkazů. Příkazy k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu vydané soudcem příslušného soudu, popř. předsedou senátu, musí vzhledem k zákonnému požadavku § 88 odst. 2 tr. ř. obsahovat **v písemném vyhotovení uživatelskou adresu nebo zařízení**, přičemž vymezení jednotlivých typů uživatelských adres a zařízení nalezneme

¹⁸ Jedná se převážně o § 2 zákona č. 127/2005 Sb., o elektrických službách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o elektrických službách“), potažmo vyhlášku č. 336/2005 Sb., o formě a rozsahu informací poskytovaných z databáze účastníků veřejně dostupné telefonní služby a o technických a provozních podmínkách a bodech pro připojení koncového telekomunikačního zařízení pro odposlech a záznam zpráv.

v zákoně o elektronické komunikaci. Pro lepší představu lze uvést alespoň několik příkladů: účastnické číslo (byť v příkaze zpravidla chybně „telefonní číslo“), IMSI, IMEI, síť, adresa elektronické pošty (pojem širší než e-mail), identifikátory (mac adresa, IP adresa, vytáčení připojení), aj.¹⁹ **Přezkum odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu se však netýká tzv. prostorových odposlechů**, s nimiž jsou zejména v laické veřejnosti **klasické odposlechy podle § 88 tr. ř.** chybně zaměňovány. V případě **prostorových odposlechů se jedná o operativně pátrací prostředek sledování osob a věcí podle § 158d odst. 2, 3 tr. ř.** Při možném povolení a provedení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu nesmí být opomenuty vybrané zásady trestního řízení.

Zejména již z díkce zákona vyplývá, že odposlechy a záznam telekomunikačního provozu lze povolit **až po vyhodnocení možnosti využití jiných institutů trestního řízení**, které by představovaly **menší invazivní způsob zásahu do základních práv a svobod po reflektování testu proporcionality a subsidiárního použití**. Všechna právní odvětví právního řádu jsou vystavěna na právních principech a zásadách, jež určují koncepci konkrétního odvětví a rovněž koncepci právního řádu. Jinak tomu není ani v případě trestního práva procesního, v němž se uskutečňují odposlechy a záznam telekomunikačního provozu. Některé principy a zásady jsou uvedeny v Ústavě, Listině základních práv a svobod nebo v mezinárodních úmluvách, například Úmluvě o ochraně lidských práv. Vybrané zásady jsou pak konkretizovány v rámci trestního řádu a představují²⁰ základní právní ideje, na niž je budováno trestní řízení a nalezneme je převážně v § 2 tr. ř. Systém základních zásad tvoří jednotný celek, v němž jednotlivé zásady musí na sebe navazovat a úzce společně souviset.²¹ Tvoří harmonický celek. Práva a svobody odposlouchávaných osob v rámci odposlechů a záznamu telekomunikačního provozu mohou být **omezeny pouze v souladu se zásadou přiměřenosti** vycházející především z čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod a výslovně upravené v § 2 odst. 4 tr. ř. Zásada přiměřenosti neboli zdrženlivosti spočívá v postupu orgánů činných v trestním řízení v tom

¹⁹ Ibid.

²⁰ FENYK, J., D. CÍSAŘOVÁ, T. GRÍVNA a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 85.

²¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 15–105.

smyslu, aby co nejméně zasahovaly do základních lidských práv a svobod v souladu s **výrazem humánnosti trestního řízení a úcty k lidským právům a svobodám**.²² Ve vztahu k odposlechům se tato zásada projevuje již v zákonném omezení použití tohoto institutu tím, že je **stanovena hranice trestní sazby** nejméně 8 let a **trestných činů výslovně vyjmenovaných**²³, u nichž odposlechy lze použít. Dosažení účelu trestního řízení může být spojeno s nezbytným zásahem do osobnostních práv za předpokladu, že to **vyžaduje veřejný zájem na objasnění trestného činu a na potrestání pachatele**. Nesmí však být v rozporu s principem proporcionality.²⁴ Byť jsou k soudu předloženy jen některé relevantní pasáže z provedeného odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, například rozhovorů obviněného, obviněný má pak právo navrhnou přehrání i dalších částí odposlechu nebo jestliže je přesvědčen, že přepis odposlechu a faktický odposlech nejsou shodné, může požadovat důkaz přehráním. Na tomto místě je pak vhodné připomenout, že jestliže záznam telekomunikačního provozu má být použit **jako důkaz** je třeba k němu **připojit protokol s uvedením údajů o místě, času, způsobu a obsahu provedeného záznamu, jakož i o orgánu, který záznam pořídil**.²⁵

Obviněný může v rámci přezkumu odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu namítat i porušení práva na obhajobu podle § 2 odst. 13 tr. ř. ve smyslu § 88 odst. 1 tr. ř., pokud byla zaznamenána komunikace mezi ním a jeho obhájcem, přičemž právě takovýto **komunikace mezi obhájcem a jeho klientem nesmí být nahrávána**. Nicméně do práva na obhajobu nemůže být zasááno v případě zaznamenání rozhovoru či jiné komunikace mezi obviněným a obhájcem, jestliže orgány činné v trestním řízení mají důvodný předpoklad, že obhájce sám páchá trestnou činnost nebo se na trestné činnosti podílí. V takových případech **nelze omlouvat trestné jednání obhájce** a je možné odposlouchávat jejich komunikaci. I obhájce může být osobou trestně odpovědnou, a proto je nutné pamatovat, že **v důvodných případech lze použít odposlech a záznam**

²² HOHMANN, R. *Historie a struktura moderního trestního řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 18.

²³ § 88 odst. 1 tr. ř.

²⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 10. 2012, sp. zn. 7 Tdo 1116/2012.

²⁵ § 88 odst. 5 tr. ř.

telekomunikačního provozu i na komunikaci mezi obhájcem a jeho klientem. Tato skutečnost je pak potvrzena v současné době již ustálenou judikaturou Nejvyššího soudu a Ústavního soudu.²⁶ Zákon o advokacii v § 1 stanovuje, že advokát poskytuje právní pomoc či jinak řečeno právní služby, kdy ochranu požívá komunikace s klientem²⁷, nicméně na druhé straně je nutné pamatovat, že co není výkonem advokacie, nemá právo na ochranu vyššího stupně.

Trestní řád ošetřuje neporušení zásady stíhání jen ze zákonných důvodů podle § 2 odst. 1 tr. ř. jednak stanovením způsobu a podmínek použití, tak rovněž cílem a formou těchto institutů. Taková zásada představuje záruku, že osoby nebudou bezdůvodně trestně stíhané. Vytváří se tak povinnost pro orgány činné v trestním řízení, aby svou činnost prováděly vždy v souladu se zákonem, přičemž trestní řád zakotvuje celou řadu záruk, jejichž prostřednictvím se zajišťuje dodržování této zásady.²⁸

Na rozdíl od dovolání, které může podat pouze **osoba obviněného, státní zástupce Nejvyššího státního zastupitelství**²⁹ a nově v zákonem daných případech příslušný **orgán Úřadu evropského veřejného žalobce, návrh na přezkum** je oprávněna podat **osoba uživatele** odposlouchávané stanice (telekomunikačního zařízení), jejíž osobní údaje a uživatelská adresa by měly být uvedeny v příkazu k odposlechu, pokud byla samozřejmě tato osoba v té době známa³⁰ a za splnění již několikrát uváděné podmínky doručení informace o odposlechu postupem podle § 88 odst. 8 tr. ř. Jinak je možno tyto údaje zjistit i kdykoli později, zejména v průběhu trestního řízení. Uživatel odposlouchávané stanice může, ale nutně nemusí, být současně účastníkem odposlechu.³¹

V souhrnu tak lze konstatovat, že Nejvyšší soud přezkoumá příkaz k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu jednak **z pohledu samotného nařízení** a jednak **zákonost provedení** obsaženého v ustanovení

²⁶ Srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 3. 1. 2017 sp. zn. III. ÚS 2847/14.

²⁷ § 1 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

²⁸ FRYŠTÁK, M., J. PROVAZNÍK, J. SEDLÁČKOVÁ a E. ŽATEČKÁ. *Trestní právo procesní*. 1. vyd., Ostrava: KEY Publishing, s. r. o., 2015, s. 15.

²⁹ § 265d odst. 1 tr. ř.

³⁰ § 88 odst. 2 tr. ř.

³¹ ŠÁMAL P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1192–1221.

§ 88 odst. 1 až 5 tr.ř. Když se na institut přezkumu Nejvyšším soudem podíváme podrobněji, zjistíme, že se stal součástí trestního řádu novelou č. 177/2008 Sb. Dle důvodové zprávy by měl fungovat jako záruka, aby při ingerenci do ústavních práv občana na respektování soukromého a rodinného života zaručeným čl. 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a v čl. 13 Listiny základních práv a svobod, neboť by do těchto práv mělo být zasahováno jen v nejnútnejší a nejkrajnější míře s maximální mírou ochrany.

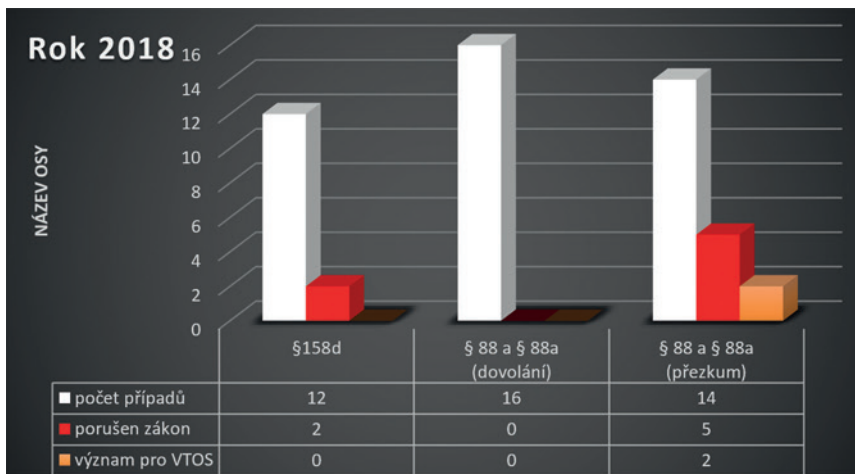
Domnívám se, že prvotním záměrem bylo nastavit kontrolu nad rámec opravných prostředků zakotvených v trestním řádu z důvodu citelného zásahu do práv nejen osoby obviněného ale i dalších osob, jež v důsledku trestné činnosti či alespoň domněle a však odůvodněné trestné činnosti, u nichž došlo k zásahu do jejich osobnostních práv. Nicméně nelze se ztotožnit zcela s komentářovou literaturou k ustanovení § 88 tr.ř., v němž je základní úprava odposlechů a záznamu telekomunikačního provozu upravena, že *„stanovení přezkumu tak má mít i určitou preventivní roli v tom smyslu, že uvedená možnost přezkumu Nejvyšším soudem povede orgány činné v trestním řízení k maximální obezřetnosti při dodržování ustanovení o nařízení a provádění odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu nebo o nařízení a zjišťování údajů o telekomunikačním provozu a tím k naplňování nejen principu zákonnosti, ale i zdrženlivosti (přiměřenosti) vymezeného v § 2 odst. 4,“*³² přičemž relevantnost mého závěru bude vysvětlena posléze.

Jak již bylo shora uvedeno, po pravomocném skončení trestní věci lze zákonnost, resp. **nezákonnost nařízeného odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu namítat** jednak právě speciálním institutem **přezkumu** podaného k Nejvyššímu soudu a jednak mimořádně opravným prostředkem **dovoláním**, kdy dovolací řízení probíhá rovněž před Nejvyšším soudem.

Jestliže se podíváme například na **rok 2018** a srovnáme počet případů, kdy po **právní moci rozhodnutí** soudu bylo obviněným namítána nezákonnost odposlechů a záznamu telekomunikačního provozu, zjistíme, že rámci dovolání nezákonnost nařízených odposlechů a počtu návrhů na přezkum, je přezkum využíván v podstatě ve stejné míře jako námítky v rámci dovolání.

³² Ibid.

Graf č. 1

Zdroj: Údaje pro statistické šetření byly získány z jednotlivých rozhodnutí Nejvyššího soudu uveřejněných na webových stránkách Nejvyššího soudu. Dostupné z: <http://www.nsoud.cz>

Ze shora uvedeného grafu zjistíme, že v roce 2018 bylo podáno 14 návrhů na přezkum obviněným a 16 dovolání obviněným či státním zástupcem Nejvyššího státního zastupitelství, v němž tyto oprávněné osoby podle § 265a tr. ř. namítaly nezákonnost nařízení či provedení odposlechnů a záznamu telekomunikačního provozu.

Nezákonnost pak byla shledána Nejvyšším soudem **v 5 případech v rámci přezkumu a v žádném případě u dovolání**. Pokud bychom však chtěli porovnat a zjistit, zda zavedení možnosti přezkumu napomohlo k dodržování principu zákonnosti, jak uvádí komentářová literatura shora citovaná, porovnejme jej s velmi blízkým a podobným institutem, a to operativně pátracím prostředkem sledování osob a věci zakotveným v ustanovení § 158d odst. 2, 3 tr. ř. (tj. prostorovými odposlechy). Instituty odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu jsou stěžejními instituty pro odhalování a vyšetřování trestných činů, při nichž jsou využívány v první řadě telefony a dále jiná zařízení umožňující přenos dat a informací, a současně tyto zajišťovací úkony umožňují jeden z nejintenzivnějších zásahů do základních

lidských práv.³³ Faktický rozdíl mezi nimi v souladu s § 88 tr. ř. a sledováním osob a věcí podle § 158d odst. 3 tr. ř. spočívá v době, kdy orgán činný v trestním řízení se k přenášené zprávě dostane. V případě klasických odposlechnů se jedná o případ, kdy informace/data jsou doručeny na nosič v době již po jeho zajištění orgány činnými v trestním řízení (došlo k přenosu data/informace), naopak v případě sledování osob a věcí se jedná o data/informace před vyzvednutím uživatelem (nedošlo k vyzvednutí informace/data, např. rozepsaná zpráva). V případě § 158d odst. 3 tr. ř. se zjednodušeně jedná o domovní prohlídku v elektronické sféře.

Abychom srovnávali srovnatelné, podívejme se na počet případů, v němž bylo v roce 2018 **v rámci podaného dovolání**, tj. už po právní moci soudního rozhodnutí, kdy mohl být uložen nepodmíněný trest odnětí svobody, a tím bylo prolomeno právo na osobní svobodu, v němž byly uplatněny **námítky týkající se nezákonnosti „prostorových odposlechnů“** vykonaných podle § 158d odst. 2, 3 tr. ř. V roce 2018 v rámci dovolání bylo explicitně obviněným namítáno porušení povolení či provedení sledování osob a věcí **ve 12 případech**, z toho **ve dvou případech** bylo Nejvyšším soudem konstatováno, že došlo **k porušení zákona**. Tato skutečnost pak hovoří obecně o tom, že **orgány činné v trestním řízení jsou maximálně obezřetní při využívání tohoto institutu „prostorových odposlechnů“, ačkoliv pro něj není stanoven zvláštní přezkum mimo klasickou soustavu opravných prostředků**.

V současné době se hojně hovoří o novelizaci trestního práva procesního a možnosti zavedení přezkumu sledování osob a věcí Nejvyšším soudem právě na obdobném principu jako tomu je v případě „klasických odposlechnů“.³⁴ Zavedením možnosti přezkumu spatřuji výhodu především v tom, že za předpokladu obdobně stanovených podmínek, bude moci podat návrh na přezkum rovněž osoba odlišná od osoby na pozici podezřelého, nýbrž rovněž například i rodinní příslušníci nacházející se v místnosti, v němž jsou nainstalovány technická zařízení k odposlechu a monitoringu jednak

³³ NOVOVNÝ, F. *Trestní právo procesní*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 232.

³⁴ Mladé legislativce musí vést zkušené kolegové. Jen tak mohou uspět. *Nejvyšší soud* [online]. 11. 2. 2019. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/ns_web.nsf/web/Proverejnostamedia~Napsalionas~Mlade_legislativce_musi_vest_zkuseni_kolegove__Jen_tak_mohou_uspet~?openDocument&lng=CZ

hlasovému, tak i obrazovému. Nicméně vzhledem k zanedbatelnému rozdílu v počtu porušení zákona nezákonnými odposlechy a záznamem telekomunikačního provozu mezi dovoláním a přezkumem, nepovede ani potenciální nový institut k větší obezřetnosti při jeho využívání.

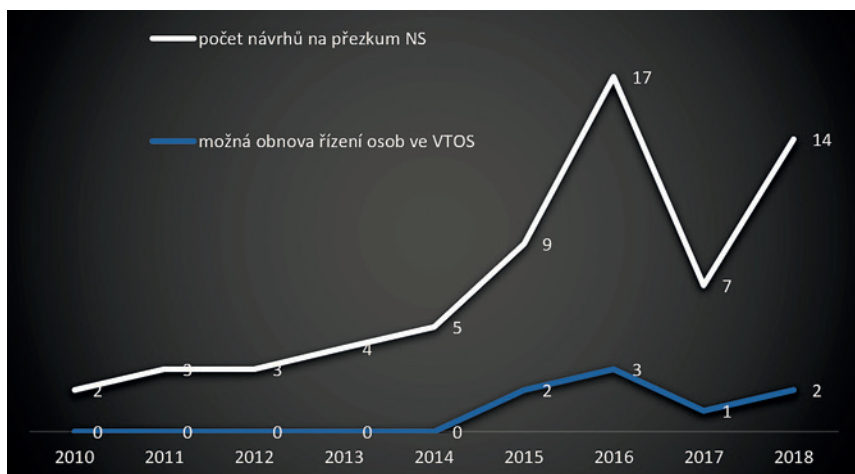
Jestliže se však vrátíme k přezkumu odposlechů a záznamů telekomunikačního provozu ve vztahu a **vlivu nezákonnosti vydání či provedení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu na výkon trestu odnětí svobody**, je nutné rovněž alespoň ve stručnosti nastínit možnosti samotného rozhodnutí Nejvyššího soudu. Vzhledem ke skutečnosti, že podle ustanovení § 314l odst. 1 tr. ř. ve spojení s § 314m odst. 1 tr. ř. a § 314n odst. 1 tr. ř. přezkoumávána zákonost **pouze vydání a provedení příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, nelze v přezkumném řízení přezkoumávat zákonost dokazování záznamem telekomunikačního provozu nebo zprávou či jiným dokladem obsahujícím údaje o telekomunikačním provozu** (zejména v řízení před soudem), jestliže byl záznam užít v průběhu trestního řízení jako důkaz. To lze v rámci dovolacího řízení (viz třetí část příspěvku). Nejvyšší soud tedy **pouze konstatuje porušení zákona nebo neporušení zákona**, popřípadně návrh na přezkum odmítne z důvodu opožděnosti, neoprávněnosti, předčasnosti aj. per analogium. Zaměříme-li se jen na **případy porušení zákona**, mohou nastat následující situace. Nejvyšší soud shledá porušení zákona a učiní takový závěr buď ve vztahu i) k vydání příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, ii) k provedení příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, anebo k oběma možnostem i) a ii), tedy k vydání i provedení příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního.³⁵

Na rozdíl od dovolání, kdy Nejvyšší soud může zrušit z důvodu nezákonnosti odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu

³⁵ Pro představu můžeme uvést porušení zákona na příkladech. Ad1 bude užito při nesplnění například požadované konkrétního trestného činu, nebo trestného činu s nižší než požadovanou hranicí trestu odnětí svobody. Pro lepší ilustraci ad2 Nejvyšší soud konstatuje porušení zákona v případech například odposlechů telefonních stanic, jež nepatří obviněnému a nesouvisí s trestnou činností. Pro lepší ilustraci lze nastínit případ, kdy například byl příkaz vydán na IMEI 123456789 a účastnická čísla 987654321, 654321987 a 456123789. Telefonní číslo 456123789 však bylo užíváno výhradně sestrou obviněného a policejní orgán po zjištění této skutečnosti, kdy má zákonnou povinnost odposlechy vyhodnocovat, neukončil odposlech tohoto čísla, jak formální, tak i fakticky. Třetí možnost tak je propojením předchozích svou variant.

rozhodnutí soudů nižších stupňů³⁶ rovněž ve výroku o trestu a současně rozhodnout „o propuštění obviněného z výkonu trestu“³⁷, když rozhoduje o zároveň o vazbě, v případě nezákonných odposlechů přezkoumávaných podle § 314l odst. 1 tr. ř. k rušení rozhodnutí nedochází a ani není rozhodováno o propuštění z výkonu trestu či vzetí do vazby. V případě, že Nejvyšší soud vysloví porušení zákona při vydání nebo při provedení příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, jehož výsledky byly provedeny jako důkaz v průběhu trestního řízení, může to být za splnění podmínek § 278 tr. ř. důvodem pouze pro povolení obnovy řízení v původní pravomocně skončené trestní věci.

Graf č. 2

Zdroj: Údaje pro statistické šetření byly získány z jednotlivých rozhodnutí Nejvyššího soudu uveřejněných na webových stránkách Nejvyššího soudu.
Dostupné z: <http://www.nsouid.cz>

Ve své podstatě tak obviněný odsouzený k trestu odnětí svobody i přes skutečnost konstatování nezákonnosti vydání nebo provedení odposlechu

³⁶ V případě, že odposlechy a záznamem telekomunikačního provozu byl porušen sice zákon, ale jako důkaz neměl zásadní význam, a i při odebrání tohoto důkazu z rozsahu hodnocení důkazů by vina obviněného byla stejně prokázána. A takový důkaz by tedy neměl vliv na výsledek ve věci, lze zjistit skutkový stav i bez tohoto důkazu, Nejvyšší soud zpravidla napadené rozhodnutí nezruší a podané dovolání odmítne.

³⁷ § 265l odst. 4 tr. ř. (vazba).

a záznamu telekomunikačního provozu v rámci přezkumného řízení není z výkonu trestu propuštěn a otevírají se mu dveře pouze pro možnou obnovu řízení.³⁸ Pro představu – od roku 2010 bylo Nejvyšším soudem konstatováno, že byť zákon byl podle § 314m tr. ř. porušen, tak pouze v osmi případech byl obviněný ve výkonu trestu a usnesení Nejvyššího soudu mohlo být použito jako podklad pro návrh na obnovu řízení. Možnost obnovy řízení nebo pak povolení samotné obnovy řízení však nutně neznamená, že obviněný byl odsouzen nezákonně.

3 Nezákonnost odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu jako důkazu (důkaz)

V případě konstatování, že nařízeným odposlechem nebo záznamem telekomunikačního provozu byl porušen zákon, je dále nutné zkoumat, zda vina obviněného byla vystavena jen a pouze na informacích a skutečnostech získaných na základě nařízeného odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu. V trestním řízení nelze použít důkazy opatřené v rozporu se zákonem, a to právě pro nezákonnost postupu při jejich opatření, jelikož taková akceptace by otvírala prostor svévoli a nezákonnosti a umožňovala by jednotlivcům, aby si sami vyřizovali trestné činy a za cenu nových zásahů do zákonem chráněných práv občanů. Na druhé straně však stojí ustanovení § 89 odst. 2 tr. ř., podle něhož platí že „za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, zejména výpovědi obviněného a svědků, znalecké posudky, věci a listiny důležité pro trestní řízení a obhledání“. Nicméně toto tvrzení neplatí absolutně, má své mantinely stanovené přímo trestním řádem nebo specifickými okolnostmi každého konkrétního případu – požadavek na dodržování zákonnosti v důkazním řízení není abstraktní ani formalistický. Naopak je „naprosto klíčový pro spravedlivý charakter trestního řízení. Žádný soud nesmí, aniž by se protivil dobré správě spravedlnosti brát v potaz důkaz, který byl získán nikoliv pouze záludně, ale především nezákonně. Pokud tak učiní, řízení nemůže být spravedlivé ve smyslu Úmluvy“.³⁹ Zákonnost důkazu je pojmem užším. Nepřípustnost

³⁸ § 277, a násl. tr. ř.

³⁹ FRYŠTÁK, M. *Dokazování v přípravém řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 174 a násl.

v sobě zahrnuje jak nezákonnost, tak nepřípustnost pramenu. Nezákonný důkaz je vždy nepřípustný, ale naopak toto pravidlo neplatí.⁴⁰

V prvé řadě je nutné konstatovat, že zákonnost důkazu představuje vlastností důkazu, ale zároveň hraje významnou roli v procesu hodnocení důkazu. Při posuzování možnosti obnovy řízení se posuzuje, zdali vyšly najevo skutečnosti, anebo důkazy soudu dříve neznámé, které by samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými již dříve mohly odůvodnit jiné rozhodnutí o vině nebo o přiznaném nároku poškozeného na náhradu škody.⁴¹ Česká trestněprávní nauka v zásadě redukuje zákonnost důkazu pouze na zákonnost způsobu jeho opatření a provedení.⁴² Podle Bohumila Repíka lze zákonnost důkazu posuzovat podle:

1. pramene,
2. provádějícího subjektu,
3. procesního stádia,
4. předmětu dokazování,
5. zda byl opatřen a proveden stanoveným způsobem.⁴³

Ustanovení § 89 odst. 2, 3 tr. ř. úplně explicitně nevyjadřuje, jaký důkaz je nezákonný a co lze považovat za podstatnou vadu řízení. Jako důkaz mohou být v trestním řízení použity pouze poznatky získané procesním dokazováním.⁴⁴ Při posuzování, zda je řízení spravedlivé jako celek či nikoliv, je vhodné brát zřetel na závažnost veřejného zájmu na stíhání trestného činu a potrestání jeho pachatele a individuální zájem, že důkazy proti němu budou získány zákonným způsobem. Lze se pak ztotožnit s názorem, že veřejný zájem nikdy nemůže ospravedlnit opatření, jež potlačují základní práva obhajoby, včetně práva neusvědčovat sám sebe.⁴⁵ Jestliže tedy byly odposlechy provedeny nebo nařízeny nezákonně nemusí taková skutečnost nutně znamenat automaticky povolení obnovy řízení. Nejvyšší soud

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ § 278 tr. ř.

⁴² NETT, A. *Plody z otráveného stromu*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 43.

⁴³ REPÍK, B. Procesní důsledky porušení předpisů o dokazování v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, 1982, červen-září, s. 125–126.

⁴⁴ FRYŠTÁK, M. a M. JÍLOVEC. Zákonnost důkazu v trestním řízení a její posuzování aplikační praxí. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2014, č. 1, s. 12–22.

⁴⁵ HERCZEG, J. Zásada „nemo textur“ a práva obviněného v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, 2010, č. 1–2, s. 43.

při rozhodování o zákonnosti, resp. nezákonnosti nařízených či provedených odposlechů a záznamu telekomunikačního provozu současně posuzuje, zda informace získané odposlechem stojí osamoceně či nikoliv. Z judikatury Nejvyššího soudu bylo dovozeno, že informace získané odposlechem nesmí stát osamoceně, nýbrž musí podporovat zjištěný skutkový stav a skutkový děj společně s vinou obviněného je nutné prokázat i vedle nezákonně nařízeného či provedeného odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu.⁴⁶

Nezákonnost podle teorie i praxe rozlišujeme na:

- a) absolutní neúčinnost důkazu, kdy se jedná o podstatnou vadu, jež odstranit nelze;
- b) relativní neúčinnost důkazu, kdy se jedná podstatnou procesní vadu, jež lze odstranit⁴⁷

V rámci procesu dokazování před soudem prvního nebo druhého stupně může nastat situace, kdy byla zjištěna skutečnost nebo informace potřebná pro další průběh trestního řízení, nicméně během obstarání nebo provádění tohoto důkazu došlo k porušení nějakého ustanovení právního předpisu. V takovém případě bychom si měli nejdříve položit otázku, zda se jedná o vadu odstranitelnou nebo již neodstranitelnou. Jestliže dospějeme k závěru, že vada již zhojit nelze, budeme muset na takový důkaz nahlížet jako na absolutně neúčinný důkaz a nadále již k takovému důkazu nepřihlížet. Důkaz jako takový již nesmí být hodnocen a soudy k němu již nesmí přihlížet. V rámci zásady volného hodnocení důkazů soudy nesmí skutkový stav na základě nezákonně získaného důkazu hodnotit.⁴⁸ Na druhé straně misek vah spravedlnosti je třeba zvážit, zda daný nedostatek nelze napravit opětovným provedením takového úkonu. V případě, že opakovaného provedení důkazu pak soud vychází z tohoto nového, již bezvadného opatřeného a provedeného důkazu. Již se nejedná o konvalidaci.⁴⁹ Podstatnou vadu řízení nalézáme vymezenou v § 258 odst. 1 písm. a) tr. ř. a v § 188 odst. 1

⁴⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 9. 2019, sp. zn. 4 Tdo 464/2019.

⁴⁷ ŠÁMAL, P. *Provádění dokazování v hlavním líčení a úprava absolutní a relativní neúčinnosti důkazů ve věcném záměru nového trestního řádu*. Trestněprávní revue 2008, č. 12, s. 354.

⁴⁸ FRYŠTÁK, M. a E. ZATECKÁ. *Nové jevy v hospodářské kriminalitě – juristický, kriminologický a kriminologický pohled. Důkazní použitelnost tzv. náhodných nálezů*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 43.

⁴⁹ Ta je možná pouze u odstranitelných podstatných vad, jež mají za následek relativní neúčinnost důkazu.

písm. e) tr. ř. v případě závažné vady v přípravném řízení. Na neúčinný důkaz se hledí, jako by neexistoval a nelze k němu přihlížet ani zprostředkovaně.⁵⁰

V případě, že se orgány činné v trestním řízení opírají o zejména o nezákonné důkazy nikoliv pouze jako důkazy nikoliv podpůrné (vedlejší), znamená jejich nezákonnost i nespravedlivost procesu, tudíž i jeho neústavnost. Charakter takové právní vady pak vytváří nezákonnosti procesního úkonu. Jestliže tedy důkaz takto získaný je absolutně neúčinným, zakládá tím neústavnost, kdy se jedná o úkon zatížený vadami podstatnými a neodstranitelnými.⁵¹ Nelze tak v trestním řízení použít důkazy opatřené v rozporu se zákonem, a to právě pro nezákonnost postupu při jejich opatření, jelikož taková akceptace by otvírala prostor svévoli a nezákonnosti a umožňovala by jednotlivcům, aby si sami vyřizovali trestné činy a za cenu nových zásahů do zákonem chráněných práv občanů.⁵²

Proces hodnocení důkazů jakož i jeho samotný výsledek musí šetřit zásady trestního řízení.⁵³ Jestliže orgány činné v trestním řízení překročí prostor a hranice pro omezení svobody jedince, porušují tím z ústavněprávního hlediska základní právo obviněného garantovaného v čl. 8 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.⁵⁴ Samozřejmě nesmíme zapomínat na naplnění účelu trestního řízení vymezeného v § 1 odst. 1 tr. ř. „*Dosažení účelu trestního řízení může být spojeno s nezbytným zásahem do osobnostních práv za předpokladu, že to vyžaduje veřejný zájem na objasnění trestného činu a na potrestání jeho pachatele. Nesmí však být v rozporu s principem proporcionality.*“⁵⁵

4 Závěr

Proti nezákonně nařízeným nebo nezákonně provedeným odposlechům a záznamům z telekomunikačního provozu se obviněný může bránit po právní moci soudního rozhodnutí dvěma možnými způsoby. Buď zvolí mimořádný opravný prostředek dovolání, nebo využije speciálního institutu

⁵⁰ FRYŠTÁK, M. *Dokazování v přípravném řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 174 a násl.

⁵¹ Nález Ústavního soudu ze dne 27. 5. 2003, sp. zn. III. ÚS 623/2000.

⁵² ŠÁMAL P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2480–2482.

⁵³ Nález Ústavního soudu ze dne 10. 4. 2006, sp. zn. IV. ÚS 767/05.

⁵⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 20. 9. 2006, sp. zn. I. ÚS 553/05.

⁵⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 10. 2012, sp. zn. 7 Tdo 1116/2012.

trestního práva procesního a námitky podá prostřednictvím návrhu na přezkum odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu. Obě možnosti představují zákonem stanovený „opravný prostředek“, jak se s nezákonně nařízenými odposlechy a záznamy telekomunikačního provozu vypořádat. Každý ze shora uvedených institutů obsahuje vlastní podmínky a přípustnost, kdy je lze zákonně řádně uplatnit. V případě, že se obviněný nachází ve výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody, a požaduje, aby rozhodnutí Nejvyššího soudu na výkon tohoto trestu mělo relevantní a rychlejší dopad či význam, jeví se pro obviněného výhodnější zvolit rozporování nezákonnosti odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu v rámci dovolacího řízení, kdy Nejvyšší soud při zrušení výroku o trestu obligatorně rozhoduje o vazbě obviněného. Naopak i za situace, kdy Nejvyšší soud konstatuje, že byl porušen zákon podle § 314m odst. 1 tr. ř., jedná se pouze o akademický výrok, který má význam pouze v některých daných případech jako podklad pro možnou obnovu řízení.

V případě pochybností o zákonnosti vydání a provedení odposlechů a záznamu telekomunikačního provozu je pro osobu obviněného, který je ve výkonu trestu odnětí svobody, výhodnější využít mimořádně opravného prostředku dovolání nežli speciálního opravného prostředku návrhu na přezkum odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu.

Literature

- FENYK, J., D. CÍSAŘOVÁ, T. GRIVNA a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 928 s.
- FRYŠTÁK, M., J. PROVAZNÍK, J. SEDLÁČKOVÁ a E. ŽATECKÁ. *Trestní právo procesní*. 1. vyd. Ostrava: KEY Publishing, s. r. o., 2015, 265 s.
- FRYŠTÁK, M. *Dokazování v přípravném řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2015, 392 s.
- FRYŠTÁK, M. a E. ŽATECKÁ. *Nové jevy v hospodářské kriminalitě - juristický, kriminalistický a kriminologický pohled. Důkazní použitelnost tzv. náhodných nálezů*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014.
- FRYŠTÁK, M. a M. JÍLOVEC. *Zákonnost důkazu v trestním řízení a její posuzování aplikační praxí. Časopis pro právní vědu a praxi*, 2014, č. 1, s. 12–22. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5612>

- HERCZEG, J. Zásada „nemo textur“ a práva obviněného v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, 2010, č. 1–2, s. 43.
- HOHMANN, R. *Historie a struktura moderního trestního řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, 38 s.
- KLÍMA, K. et al. *Komentář ke Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, 1441 s.
- NETT, A. *Plody z otráveného stromu*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, 115 s.
- NOVOTNÝ, F. *Trestní právo procesní*, 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, 446 s.
- REPÍK, B. Procesní důsledky porušení předpisů o dokazování v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, 1982, červen-září.
- WÁGNEROVÁ, E., V. ŠIMÍČEK, T. LANGÁŠEK, I. POSPÍŠIL a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s. 2012, 931 s.
- ŠÁMAL P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 4720 s.
- ŠÁMAL, P. Provádění dokazování v hlavním líčení a úprava absolutní a relativní neúčinnosti důkazů ve věcném záměru nového trestního řádu. *Trestněprávní revue*, 2008, č. 12.
- Zákon č. 2/1992 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších.
- Zákon č. 127/2005 Sb., o elektronických službách, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.
- Vyhláška č. 336/2005 Sb., o formě a rozsahu informací poskytovaných z databáze účastníků veřejně dostupné telefonní služby a o technických a provozních podmínkách a bodech pro připojení koncového telekomunikačního zařízení pro odposlech a záznam zpráv.
- Nález Ústavního soudu ze dne 27. 5. 2003, sp. zn. III. ÚS 623/2000.
- Nález Ústavního soudu ze dne 10. 4. 2006, sp. zn. IV. ÚS 767/05.
- Nález Ústavního soudu ze dne 20. 9. 2006, sp. zn. I. ÚS 553/05.
- Nález Ústavního soudu ze dne 3. 1. 2017 sp. zn. III. ÚS 2847/14.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 5. 2009, sp. zn. III. ÚS 2221/08.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 10. 2012, sp. zn. 7 Tdo 1116/2012.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2015, sp. zn. 4 Pzo 4/2014.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 11. 2015 sp. zn. 4 Pzo 3/2014.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 6. 2016, sp. zn. 4 Pzo 4/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 7. 2019, sp. zn. 4 Tdo 427/2019.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 9. 2019, sp. zn. 4 Tdo 464/2019.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 6. 2017, sp. zn. 6 TŽ 3/2017.

Usnesení velkého senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2013, sp. zn. 15 Tdo 510/2013.

www.nsoud.cz

Mladé legislativce musí vést zkušené kolegové. Jen tak mohou uspět. *Nejvyšší soud* [online]. 11. 2. 2019. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/ns_web.nsf/web/Proverejnostamedia~Napsalionas~Mlade_legislativce_musi_vest_zkuseni_kolegove__Jen_tak_mohou_uspet~?openDocument&lng=CZ

Contact – e-mail

skalicka.veronika.ns@gmail.com

Přemísťování pacientů ve výkonu ochranného léčení v ústavní formě mezi poskytovateli zdravotních služeb

Matěj Stříteský

Kancelář veřejného ochránce práv, Česká republika

Abstract in original language

Autor se zamýšlí nad tím, jak a zda vůbec lze pacienty vykonávající ochrannou léčbu v ústavní formě, podle platné právní úpravy přemísťovat mezi nemocnicemi. Pacienti v ústavním ochranném léčení mohou trávit i mnoho let. V průběhu této doby přirozeně vznikají sociální vztahy, a to jak pozitivní, tak negativní. Jak pacient, tak poskytovatel zdravotních služeb může usilovat o přemístění pacienta. Právní úprava, která by tuto otázku výslovně řešila, však chybí. Přemístění pro pacienta znamená změnu prostředí, v němž dlouhodobě pobýval a v procesu ochranné léčby se většinou v novém zařízení vrátí opět na začátek. Autor si od soudů, v jejichž obvodu leží psychiatrické nemocnice, které provádějí ochrannou léčbu, vyžádal vyjádření, jak k rozhodování o přemístění pacientů přistupují.

Keywords in original language

Ústavní ochranná léčba; přemístění pacienta; psychiatrická nemocnice.

Abstract

Author considers if under present legal regulation is relocation of patients in institutional protective treatment even possible. Patients in institutional protective treatment can spend many years. During this time, social relationships naturally arise, both positive and negative. Both the patient and the hospital may seek to relocate the patient, but legislation to address this issue is lacking. Relocation for the patient means change of social environment in which he or she has lived for a long time and usually means return to the beginning of the protective treatment process. Author has contacted the courts, in the district of which are placed the hospitals providing protective treatment, with question how they approach the decision to relocate patients.

Keywords

Institutional Protective Treatment; Patient Relocation; Psychiatric Hospital.

1 Úvod

Ochranná léčba v ústavní formě je v České republice realizována ve 14 psychiatrických nemocnicích. Přemístování pacientů ve výkonu ochranného léčení v ústavní formě není výslovně právně regulováno. V praxi k přemístění však dochází.¹ Důvody k přemístění pacienta mohou být různé, pacient např. může chtít léčbu vykonávat v místě bližším ke své rodině nebo má pocit, že léčbou nepostupuje a je přesvědčen, že jinde by postupoval rychleji. Důvody k přemístění může mít i poskytovatel zdravotních služeb (dále jen jako „poskytovatel“), a to např. pokud bezpečnostní podmínky v zařízení neodpovídají nebezpečnosti pacienta nebo pacient pro opakované porušování režimu v zařízení pozbyl důvěru terapeutického týmu, přičemž bez alespoň elementární oboustranné důvěry může léčba probíhat jen stěží.

Ve výkonu ochranného léčení v ústavní formě se v České republice aktuálně nachází přibližně 1 000 pacientů.² Ačkoliv se přemístění zajisté netýká každého z nich, tak ani nelze konstatovat, že článkem řešený problém by měl pouze akademický rozměr.

Článek poukazuje na nedostatečnost právní úpravy ochranného léčení, popisuje praxi zjištěnou oslovením vybraných soudů a zamýšlí se nad tím, zda a jak lze pacienta ve výkonu ochranného léčení přemístit do jiné psychiatrické nemocnice.

¹ Veřejná ochránkyně práv k tomu uvádí:

„Dokud nebyly nemocnice pacienti s ochranným léčením přeplněny, celkem běžně – z iniciativy pacienta nebo poskytovatele, nebo přímo z podnětu soudu – se domluvíly na výměně nebo prostém přemístění a soud léčbu „přenařídil“. I v současné době nemocnice individuálně posuzují žádosti o přijetí „mimorázních“ pacientů, ale motivace tyto žádosti přijmout velmi klesla, a tak stávající systém ad hoc výměn prakticky přestal fungovat.“

Viz: Ochranné léčení, omezovací prostředky a další témata (zpráva z návštěv zařízení). *Veřejný ochránce práv – ombudsman* [online]. Brno: © Kancelář veřejného ochránce práv, s. 27 [cit. 1. 10. 2020]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/zdravotnicka-zarizeni/psychiatricke-lecebny/>

² PÁV, Marek a Jiří ŠVÁRC. *Stávající stav a doporučení k dalšímu rozvoji sítě ochranného léčení*. Praha: Ministerstvo zdravotnictví, 2019. Dostupné také z: https://www.researchgate.net/publication/334965659_Stavajici_stav_a_doporuceni_k_dalsimu_rozvoji_site_ochranneho_leceni

Autor článku působí v Kanceláři veřejného ochránce práv. Názory obsažené v článku však nelze vnímat jako názory Kanceláře veřejného ochránce práv.

2 Právní úprava přemísťování pacientů ve výkonu ochranného léčení v ústavní formě

Ochranné léčení a jeho výkon není systematicky upraveno v jednom právním předpise a úprava obsažená v samostatných předpisech se jeví jako kusá. Úprava, která by se výslovně týkala přemísťování osob ve výkonu ochranného léčení, neexistuje.

Přemísťování osob omezených na osobní svobodě se netýká pouze pacientů ve výkonu ochranného léčení. V jiných oblastech je přemísťování osob omezených na osobní svobodě výslovně upraveno, viz např.:

1. pro děti ve výkonu ochranné výchovy § 5 odst. 9. zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.
- c) pro odsouzené ve výkonu trestu odnětí svobody § 9 odst. 3 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

Úpravu ochranného léčení obsahují aktuálně zejména 4 předpisy, a to:

1. zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o zdravotních službách),
2. zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o specifických zdravotních službách), a to v § 83–§ 89,
3. zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen trestní zákoník), a to zejména v § 99,
4. zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen trestní řád), a to zejména v § 351–§ 353.

V judikatuře jsem nezjistil rozhodnutí, které by se přímo týkalo přemístění pacienta vykonávajícího ochranné léčení. Existují však rozhodnutí týkající se přemísťování osob omezených na osobní svobodě v jiném typu zařízení.

Za podstatné považují rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Rodzevillo vs. Ukrajina*³. V rozhodnutí Evropský soud pro lidská práva uvádí, že při umístování osob v institucích, které je zadržují, musí být brán ohled na zachování rodinných a sociálních vazeb zadržovaných, a přemístování by nemělo záviset pouze na uvážení zadržujících institucí.

Ústavní soud v nálezu I. ÚS 860/15 ze dne 27. 10. 2015, řešil podmínky vyhošťování občana Kamerunu. Ústavní soud v nálezu upozorňuje na to, že přemístění představuje významný zásah zejména do práva osoby na soukromí. V nálezu je řešeno i to, s jakým nejkratším předstihem je nutné osobě oznámit, že bude přemístována. Ústavní soud dochází k závěru, že **předání informací o přemístění s předstihem 24 hodin úplné minimum, na kterém je nutno, vyjma zcela výjimečných případů, trvat.**

2.1 Nařízení výkonu ochranné léčby k prvním poskytovateli zdravotních služeb

Poté, co je v trestním řízení pacientovi uložena povinnost vykonat ochranné léčení, nařídí soud poskytovateli, aby výkon tohoto léčení provedl. Nařízení výkonu ochranné léčby má dle § 315 odst. 3 trestního řádu povahu opatření⁴, přičemž opatření v trestním řízení jsou na rozdíl od rozhodnutí zcela neformální úkony spíše organizačně technické a operativní povahy a nelze je napadat opravnými prostředky.⁵

Nařízení ochranného léčení ke konkrétnímu poskytovateli ovlivňuje instrukce č. 505/2001-Org. Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy⁶ (dále jen „Vnitřní a kancelářský řád“). **Vnitřní a kancelářský řád v § 88 odst. 2 stanoví, že ochranné léčení ústavní se vykonává v určeném zdravotnickém**

³ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 14. 1. 2016, ve věci *Rodzevillo vs. Ukrajina*, č. 38771/05.

⁴ ŠKVAIN, Petr. § 351 [Nařízení výkonu ochranného léčení]. In: ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRIVNA, Jaroslava NOVOTNÁ, František PÚRY, Miroslav RŮŽIČKA, Jiří ŘÍHA, Milada ŠÁMALOVÁ a Petr ŠKVAIN. *Trestní řád I, II, III*. 7. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013.

⁵ ŠÁMAL, Pavel. Opatření v trestním řízení. In: HENDRYCH, Dušan, Miroslav BĚLINA, Josef FIALA, Pavel ŠÁMAL, Pavel ŠTURMA, Ivana ŠTENGLOVÁ a Marie KARFÍKOVÁ. *Právní slovník*. 3. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009.

⁶ Instrukce č. 505/2001-Org. Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy, zveřejněná v č. 1/2002 Rejstříku instrukcí.

zařízení, příslušném pro území, v němž má léčená osoba bydliště nebo pobyt. Spádovost poskytovatelů pro konkrétní území určuje příloha č. 8 Vnitřního a kancelářského řádu.

3 Zjištěná praxe soudů

V srpnu 2019 jsem si vyžádal vyjádření od 14 okresních soudů, v jejichž obvodu se nachází psychiatrické nemocnice, v nichž je v České republice vykonáváno ochranné léčení. Žádost o informace jsem formuloval podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů.

Soudům jsem položil tyto otázky:

1. o kolika návrzích na přemístění pacienta vykonávajícího ochranné léčení v ústavní formě mezi dvěma psychiatrickými nemocnicemi oslovený soud za roky 2017, 2018 a 2019 rozhodoval,
2. kolik z těchto návrhů a s jakou úspěšností na své přemístění podali pacienti,
3. kolik z těchto návrhů a s jakou úspěšností podala nemocnice,
4. jakou podobu má rozhodnutí o přemístění v praxi osloveného soudu? Jedná se ve Vaší praxi typově vůbec o rozhodnutí, nebo o pouhé přivolení k rozhodnutí pacienta/nemocnice?

Dále shrnuji odpovědi jednotlivých soudů:

- **Městský soud v Brně** uvedl, že zjistil jeden případ, kdy byl na základě své žádosti přemístěn pacient. Vyšší soudní úřednice projednala situaci s oběma nemocnicemi a následně vydala nové nařízení výkonu ochranné léčby.
- **Okresní soud v Havlíčkově Brodě** rozhodoval o 3 návrzích na přemístění pacienta, 1 návrh podal pacient, 1 návrh poskytovatel a 1 pacient spolu s poskytovatelem.
- **Okresní soud v Hradci Králové** uvedl, že o přemístění pacienta rozhoduje usnesením, v dalších bodech žádost o poskytnutí informací odmítl.
- **Okresní soud v Jeseníku** uvedl, že soud rozhodnutí o přemístění pacienta nevydává. V případě přemístění pacienta je vydáno nové nařízení ústavní ochranné léčby s ustanovením nové psychiatrické

nemocnice. V letech 2017, 2018, 2019 Okresní soud v Jeseníku neřešil žádné přemístění pacienta.

- **Okresní soud v Jihlavě** uvedl, že jsou pevně dány spádové psychiatrické nemocnice dle místa bydliště obviněných. S případnou změnou by musela souhlasit i psychiatrická nemocnice, kam by byl pacient přemístován. Soud dále uvedl, že o žádném návrhu na přemístění nerozhodoval.
- **Okresní soud v Kroměříži** žádost o poskytnutí informací v plném rozsahu odmítl.
- **Okresní soud v Litoměřicích** uvedl, že od roku 2017 eviduje celkem 4 žádosti na přemístění. Ve všech případech byla žádost postoupena k vyřízení příslušnému soudu, který ochranné léčení uložil v I. stupni. Všechny tyto žádosti byly podány pacienty.
- **Okresní soud v Mladé Boleslavi** uvedl, že soud nerozhoduje o přemístění pacienta vykonávajícího ochranné léčení v ústavní formě mezi jednotlivými psychiatrickými nemocnicemi. Soud dále uvedl, že toto si vyřizují nemocnice mezi sebou.
- **Okresní soud v Opavě** uvedl, že jediná žádost, kterou řešil, podal pacient a byla zamítnuta, neboť místo výkonu ochranného léčení bylo stanoveno v souladu s Vnitřním a kancelářským řádem, který stanovuje striktní spádovost jednotlivých zdravotnických zařízení pro výkon ochranného léčení. Dále soud uvedl, že pro určení místa výkonu ochranného léčení je rozhodující místo bydliště nebo pobytu osoby a není možné ho měnit pouze na základě žádosti o přemístění.
- **Okresní soud Plzeň – jih** uvedl, že o změně místa výkonu ochranného léčení rozhodují soudy, které léčení uložily. Navíc takové rozhodnutí má pouze formu opatření – nařízení ochranného ústavního léčení.
- **Okresní soud pro Prahu 8** uvedl, že oslovený soudce žádnou takovou žádost neprojednával.
- **Okresní soud ve Strakonících** uvedl, že se za roky 2017–2019 nezaobýval žádostmi na přemístění pacienta.

Můj předpoklad, že přemístění řeší pouze okresní soudy, v jejichž obvodu se nachází psychiatrické nemocnice, kde je vykonávána ochranná léčba, se neukázal jako správný. V praxi totiž nové nařízení provádí soud, který ochranné léčení původně uložil. Zkušenost s přemístováním pacientů tak může mít každý soud v České republice. Zjištění tak nelze považovat za úplný obraz rozhodovací praxe.

4 Lze podle aktuální právní úpravy pacienty vykonávající ochranné léčení v ústavní formě vůbec přemístit?

Z informací získaných oslovením soudů vyplývá, že praxe je nejednotná. Některé soudy (Okresní soud v Opavě a pravděpodobně i Okresní soud v Jihlavě) jsou přesvědčeny, že přemístování pacientů ve výkonu ochranného léčení není podle aktuální právní úpravy možné, a to s odkazem na Vnitřní a kancelářský řád.

Je tak na místě vyrovnat se s argumentem, že soud nemůže nařídít ochranné léčení k jinému poskytovateli než k tomu, který je příslušný podle Vnitřního a kancelářského řádu. **Pokud bychom přijali argument, že soud se od Vnitřního a kancelářského řádu nemůže odchýlit, tak by pacient musel ochranné léčení v ústavní formě vykonat od začátku až do konce u jednoho poskytovatele.**

Dle čl. 90 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Ústava“) jsou soudy povolány především k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům. Dle čl. 95 odst. 1) Ústavy jsou soudci při rozhodování vázáni zákonem a mezinárodní smlouvou. Mám tak za to, že soudce, v situaci kdy mu zákon umožňuje nařídít výkon ochranného léčení jiné nemocnici, nemůže rezignovat např. na ochranu základního práva pacienta na soukromí, pokud se např. jeho rodina v průběhu výkonu ochranného léčení přestěhovala, stejně jako nemůže rezignovat na ochranu základního práva zdravotníků na život v situaci, kdy podmínky v zařízení neodpovídají nebezpečnosti pacienta. Za příklad takové nepřijatelné rezignace považuji to, když soud zůstane nečinný s poukazem na Vnitřní a kancelářský řád, který zdaleka nemá sílu zákona ani mezinárodní smlouvy a soudce jím tak není vázán.

K rozporu s Vnitřním a kancelářským řádem při nařizování ochranného léčení v praxi dochází, protože Vnitřní a kancelářský řád *„nereflektuje realitu, neboť například stanoví pro sexuologickou léčbu také Psychiatrickou nemocnici v Opavě, která však již nějaký čas tento typ léčby neposkytuje.“*⁷

⁷ Ochranné léčení, omezovací prostředky a další témata (zpráva z návštěv zařízení). *Veřejný ochránce práv – ombudsman* [online]. Brno: © Kancelář veřejného ochránce práv [cit. 1. 10. 2020]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/zdravotnicka-zarizeni/psychiatricke-lecebny/>

Níže se věnuji možnosti přemístění dle platné právní úpravy. Text dále člením podle toho, zda s přemístěním souhlasí či nesouhlasí pacient, protože to považuji za podstatné pro možný postup.

4.1 Přemístění pacienta podle zákona o zdravotních službách, pokud pacient i poskytovatelé s přemístěním souhlasí

Zákon o zdravotních službách v § 48 odst. 3 zákon o zdravotních službách mimo jiné uvádí, že poskytovatel nesmí ukončit péči o pacienta podle § 48 odst. 2 písm. d) nebo e) zákona o zdravotních službách, jde-li o pacienta, u nějž jde o výkon ochranného léčení nařízeného soudem, pokud jiný právní předpis nestanoví jinak. **Výkladem ustanovení, docházím k závěru, že poskytovatel může péči o pacienta ve výkonu ochranného léčení ukončit podle těch ustanovení § 48 odst. 2 zákona o zdravotních službách, která nejsou vyloučena odst. 3 nebo jiným zákonem.**

V § 48 odst. 2 zákon uvádí, kdy poskytovatel může ukončit péči o pacienta. Pro účel článku jsou důležitá písmena a), b), c) § 48 odst. 2, tedy situace, pro něž § 48 odst. 3 zákona o zdravotních službách nevylučuje možnost ukončení poskytování péče. Dále se třem uvedeným písmenům § 48 odst. 2 zákona o zdravotních službách věnuji, a to z účelu lepší srozumitelnosti v opačném než abecedním pořadí.

Dle § 48 odst. 2 písm. c) může poskytovatel ukončit péči o pacienta, pokud ten vysloví nesouhlas s poskytováním veškerých zdravotních služeb. Toto ustanovení nelze v případě ochranného léčení využít, protože pacient ve výkonu ochranného léčení nemůže vyslovit platný nesouhlas s poskytováním zdravotních služeb, které jsou součástí individuálního léčebného postupu stanoveného pro ochranné léčení, protože dle § 88 odst. 1 písm. a) zákona o specifických zdravotních službách má povinnost se tomuto postupu podrobit.

Dle § 48 odst. 2 písm. b) může poskytovatel ukončit péči o pacienta, pokud pominou důvody pro poskytování zdravotních služeb. Toto ustanovení nelze v případě ochranného léčení využít, protože o tom, že již bylo dosaženo účelu ochranného léčení, rozhoduje, stejně jako o propuštění z něj, soud dle § 99 odst. 6 trestního zákoníku.

Dle § 48 odst. 2 písm. a) může poskytovatel ukončit péči o pacienta, pokud ho prokazatelně předá s jeho souhlasem do péče jiného poskytovatele. Docházím k závěru, že toto ustanovení lze v případě ochranného léčení využít, a to protože předání/přemístění pacienta k jinému poskytovateli není správné vnímat jako propuštění z výkonu ochranného léčení, o kterém by musel rozhodovat soud, ochranná léčba totiž stále pokračuje. Pacient však musí být přemístěn k poskytovateli, který zajišťuje výkon ochranného léčení v ústavní formě, jiný postup by bylo možné vnímat jako trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí ze strany původního poskytovatele, protože by nebyla zajištěna detenční funkce ochranného léčení.

Dle mého názoru poskytovatel, u nějž pacient vykonává ochranné léčení v ústavní formě, pacienta s jeho souhlasem může dle zákona o zdravotních službách předat/přemístit k jinému poskytovateli zajišťujícímu ochranné léčení v ústavní formě. Takovéto přemístění původní poskytovatel pouze oznámí soudu, v jehož obvodu pacient ochranné léčení doposud vykonával, a to z důvodu, aby byl zajištěn průběh pravidelného přezkumu dalšího trvání ochranného léčení. Ze stejného důvodu by poskytovatel, u nějž bude pacient ochrannou léčbu vykonávat nově, měl informovat soud, v jehož obvodu se nachází zdravotnické zařízení. Svou úvahu o tom, že přemístit pacienta lze s jeho souhlasem mezi dvěma poskytovateli, kteří zajišťují výkon ochranného léčení v ústavní formě i bez toho, aby to nařídil soud, podkládám:

1. předpokladem racionálního zákonodárce, který nevyloučil v zákoně o zdravotních službách možnost poskytovatele ukončit péči o pacienta ve výkonu ochranného léčení přemístěním pacienta s jeho souhlasem k jinému poskytovateli, a to ačkoliv ukončení péče o pacienta z dalších v zákoně uvedených důvodů zákonodárce u pacientů ve výkonu ochranného léčení výslovně vyloučil;
2. analogií s přemísťováním osob ve výkonu trestu odnětí svobody, kde ačkoliv nařízení výkonu trestu odnětí svobody zašle předseda senátu dle § 321 odst. 1 trestního řádu příslušné věznicí, tak přemísťování osob ve výkonu trestu odnětí svobody mezi věznicemi už řeší dle § 9 odst. 3 zákona o výkonu trestu odnětí svobody ředitelé věznic mezi sebou. Nelze tak tvrdit, že vždy pokud pro omezení osobní svobody člověka určil soud určité místo, tak o změně tohoto místa musí

rozhodovat opět soud. Nelze ani tvrdit, že na rozdíl od výkonu trestu odnětí svobody pro ochrannou léčbu chybí zmocnění poskytovatele pro přemístění pacienta s jeho souhlasem, toto zmocnění jsem výše vyvodil výkladem § 48 odst. 2 a 3 zákona o zdravotních službách;

3. požadavkem na co nejširší možnou autonomii člověka při rozhodování o věcech, které se ho týkají. I pacient ve výkonu ochranného léčení v ústavní formě je stále pacientem a s ohledem na jeho důstojnost by mu mělo být umožněno v rozsahu, který nemaří účel ochranného léčení (neohrožuje společnost a nečiní neúčelnou léčbu) spolu-rozhodovat o jeho průběhu.

4.2 Přemístění pacienta, který s přemístěním nesouhlasí, ale s jehož přemístěním souhlasí poskyvatel

Zde se může jednat např. o situaci, kdy pacient vykonává ochrannou léčbu v psychiatrické nemocnici, která se primárně zmaňuje na léčbu v komunitě a nedisponuje dostatečně zabezpečenými odděleními, kde by mohl být léčen pacient s výraznými agresivními projevy. Pacient s přemístěním v takové situaci pravděpodobně nebude souhlasit, protože to pro něj bude znamenat vystavení přísnějšímu režimu. Pro nemocnici je na druhou stranu péče o pacienta nezvladatelná a může docházet i k ohrožení léčby dalších pacientů.

V uvedené situaci nelze využít postup podle zákona o zdravotních službách, protože chybí souhlas pacienta s přemístěním/ukončením poskytování péče. Jsem přesvědčen, že v takové situaci musí soud, pokud to zajistí vyšší úroveň ochrany práv, nařídit výkon ochranné léčby novému poskytovateli.

Trestní řád v § 351 odst. 1 uvádí: „výkon ochranného léčení nařídí předseda senátu zdravotnickému zařízení, v němž má být ochranné léčení vykonáno.“ Zákon neuvádí, že by se toto ustanovení použilo pouze při prvním nařizování ochranné léčby. Nabízí se tak možnost, aby soud, který nařídil výkon ochranné léčby prvnímu poskytovateli, vydal nové opatření, jímž nařídí výkon poskytovateli novému. Uvedený postup se také nejčastěji objevil v reakcích oslovených soudů.

Je vhodné zdůraznit, že nařízení výkonu ochranného léčení poskytovateli není rozhodnutím o změně výkonu ochranného léčení dle § 351a trestního řádu ani rozhodnutím o propuštění z ochranného léčení dle § 353 trestního

řádu, o změně místa výkonu ochranné léčby tak nemůže rozhodovat soud, v jehož obvodu pacient ochranné léčení vykonává, ale předseda senátu, který ochranné léčení pacientovi původně uložil.

Pokud pacient s přemístěním k jinému poskytovateli, které nařídil soud, nesouhlasí, tak nemá možnost vůči opatření, kterým soud změnu místa výkonu ochranné léčby nařídil, podat opravný prostředek. Nařízení má povahu opatření v trestním řízení a opravný prostředek se proti němu nepředpokládá. Na druhou stranu přemístění může snadno zasáhnout do základních práv pacienta např. do jeho práva na soukromí, kdy ho vzdálí od jeho blízkých, nebo i do práva na osobní svobodu, kdy přemístění pacienta může, byť i pouze v jeho očích, prodlužovat jeho léčbu. Jediným prostředkem ochrany, který může pacient přemístěný bez svého souhlasu využít, je ústavní stížnost, která je dle § 72 odst. 5 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů přípustná i v situaci, kdy právní řád prostředek k ochraně základního práva pacienta neposkytuje.

Pokud by došlo k přemístění pacienta pouze na základě domluvy dvou poskytovatelů bez pacientova souhlasu a bez toho, aby přemístění nařídil soud, tak by se dle mého názoru jednalo o nezákonný zásah poskytovatele, který přemístění zrealizoval a který v takové situaci vystupuje jako orgán veřejné správy a k přemístění pacienta bez jeho souhlasu není zákonem zmocněn.⁸ **Názor, že poskytovatel v takové situaci vystupuje jako orgán veřejné správy, vychází z toho, že poskytovatel mocensky rozhoduje o právech a povinnostech pacienta, kterého přemísťuje bez ohledu na jeho souhlas.**⁹ Proti nezákonnému zásahu orgánu veřejné správy je možné bránit se žalobou podle § 82 a násl. zákona č. 150/2002 Sb., správního řádu soudního ve znění pozdějších předpisů.

⁸ Čl. 2 odst. 2 Ústavy: „*Státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví.*“

⁹ Odkazují zde na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 8. 2018 č. j. 8 As 153/2016-38, který se věnuje zásahům vůči dítěti při výkonu ochranné výchovy výchovným ústavem, přičemž závěry soudu o dvojí roli výchovného ústavu, který v některých situacích vystupuje jako orgán veřejné správy a v jiných nikoliv, jsou přenositelné i na ochranné léčení.

4.3 Přemístění pacienta, který si přemístění přeje, ale nesouhlasí s ním poskytovatel

Pacient ve výkonu ochranné léčby dle § 29 odst. 2 písm. c) zákona o zdravotních službách **nemá možnost sám si zvolit poskytovatele, u něž bude ochrannou léčbu vykonávat.** Z právního řádu také neplyne povinnost poskytovatele činit kroky k realizaci přemístění, např. oslovovat další poskytovatele, zda by pacienta nepřijali, nelze se tak dovolávat jeho nečinnosti.

Pokud se pacientovi nepodaří dosáhnout shody s poskytovatelem na tom, aby byl přemístěn k jinému poskytovateli, tak se s žádostí o přemístění může obrátit na soud, který mu ochranné léčení původně uložil. V situaci, kdy soud nenařídí výkon ochranného léčení jinému poskytovateli a pacient má za to, že tím, že pobývá u původního poskytovatele, dochází k zásahu do jeho základních práv, tak opět prostředek ochrany představuje pouze ústavní stížnost.

5 Závěr

Z vyjádření 14 oslovených soudů vyplývá, že nepanuje shoda, zda je přemístění pacienta vykonávajícího ochranné léčení v ústavní formě vůbec možné provést, nebo zda mu brání Vnitřním a kancelářským řádem stanovená spádovost psychiatrických nemocnic pro výkon ochranné léčby.

Docházím k závěru, že přenařizení místa výkonu ochranné léčby nebrání spádovost stanovená Vnitřním a kancelářským řádem, protože soud je při svém rozhodování vázán zákonem a mezinárodní smlouvou, a nikoliv přílohou instrukce ministerstva. Na příkladech jsem ukázal, že přemístěním může být poskytnuta ochrana základním právům jak pacienta, tak zdravotníků, pokud soud tuto ochranu odepře poskytnout, tak rezignuje na svůj úkol poskytovat zákonem stanoveným způsobem ochranu právům, který mu ukládá čl. 90 Ústavy. Nařízení výkonu ochranné léčby, jinému poskytovateli, pak představuje tento zákonem stanovený způsob ochrany práv.

Přemístění pacienta ve výkonu ochranného léčení v ústavní formě je dle aktuální právní úpravy možné. Právní podklad pro přemístění představuje § 351 trestního řádu, který zakládá možnost nařídít výkon ochranného léčení nejen prvnímu poskytovateli. Nové nařízení má provést předseda senátu

soudu, který původně rozhodoval o uložení ochranného léčení, což nemusí být soud, v jehož obvodě pacient ochrannou léčbu vykonává.

Pacienta nemůže (bez jeho souhlasu) přemístit poskytovatel bez soudního nařízení, protože poskytovatel v takové situaci mocensky rozhoduje o právech pacienta a vystupuje jako orgán veřejné správy a může tak činit jen to, k čemu ho zákon zmocňuje. V právním řádu nenalézám zmocnění poskytovatele pro mocenské (bez souhlasu pacienta) rozhodnutí o přemístění.

Nedocházím k závěru, že by poskytovatel měl povinnost pacientovi při přemístění asistovat a oslovovat sám aktivně např. jiné poskytovatele, zda pacienta přijmou. Je však jasné, že přemístění proběhne nejsnáze, když budou spolupracovat všichni zúčastnění aktéři. Pokud pacient nebo zdravotníci dospějí k závěru, že realizací nebo naopak neprovedením přemístění došlo k zásahu do jejich základních práv, tak jako prostředek k dosažení nápravy vnímám pouze ústavní stížnost.

Článek také předkládá možnost přemístit pacienta podle zákona o zdravotních službách bez nařízení soudem v situaci, kdy pacient i oba poskytovatelé s přemístěním souhlasí.

Literature

PÁV, Marek a Jiří ŠVARC. *Stávající stav a doporučení k dalšímu rozvoji sítě ochranného léčení*. Praha: Ministerstvo zdravotnictví, 2019. Dostupné také z: https://www.researchgate.net/publication/334965659_Stavajici_stav_a_doporuceni_k_dalsimu_rozvoji_site_ochranneho_leceni

ŠÁMAL, Pavel. Opatření v trestním řízení. In: HENDRYCH, Dušan, Miroslav BĚLINA, Josef FIALA, Pavel ŠÁMAL, Pavel ŠTURMA, Ivana ŠTENGLOVÁ a Marie KARFÍKOVÁ. *Právníký slovník*. 3. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009.

ŠKVAJN, Petr. § 351 [Nařízení výkonu ochranného léčení]. In: ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRIVNA, Jaroslava NOVOTNÁ, František PÚRY, Miroslav RUŽIČKA, Jiří ŘÍHA, Milada ŠÁMALOVÁ a Petr ŠKVAJN. *Trestní řád I, II, III*. 7. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013.

Ochranné léčení, omezovací prostředky a další témata (zpráva z návštěv zařízení). *Veřejný ochránce práv – ombudsman* [online]. Brno: © Kancelář veřejného ochránce práv [cit. 1. 10. 2020]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/zdravotnicka-zarizeni/psychiatricke-lecebny/>

Judikatura

Nález Ústavního soudu ze dne 27. 10. 2015, I. ÚS 860/15.

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 8. 2018 č. j. 8 As 153/2016-38.

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 14. 1. 2016, ve věci *Rodževillo vs. Ukrajina*, č. 38771/05.

Předpisy

Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Instrukce č. 505/2001-Org. Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy, zveřejněná v č. 1/2002 Rejstříku instrukcí.

Contact – e-mail

Matej.stritesky@ocbrance.cz

Několik poznámek k odškodnění za porušení osobní svobody

Tomáš Svoboda

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Jedním z rozměrů odpovědnosti za škodu při výkonu veřejné moci je také odpovědnost za porušení osobní svobody orgány veřejné moci. Obecně je tato problematika domácí odbornou literaturou reflektována. Příspěvek přináší několik (spíše teoretických) poznámek k vybraným aspektům úpravy v zákoně o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem.

Keywords in original language

Odpovědnost za škodu; osobní svoboda; vazba; trestní stíhání.

Abstract

One of the dimensions of liability for damage in the exercise of public authority is also liability for violations of personal freedom by public authorities. In general, this issue is reflected in domestic literature. The paper presents several (rather theoretical) notes on selected aspects of the regulation in the Act on Liability for Damage Caused in the Exercise of Public Power by Decision or Maladministration.

Keywords

Liability for Damage; Personal Freedom; Custody; Criminal Prosecution.

1 Úvod

Ačkoli Listina základních práv a svobod (dále jako „Listina“) a obdobně Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jako „Úmluva“)¹

¹ Srov. čl. 8 Listiny a čl. 5 Úmluvy.

garantuje právo každého na osobní svobodu, v realitě výkonu veřejné moci pochopitelně může ze strany státních orgánů docházet k porušování tohoto práva. S tím v kontextu soudobého (demokratického, materiálního) právního státu neodmyslitelně souvisí problematika odpovědnosti za škodu při výkonu veřejné moci, resp. odpovědnosti za takové porušení osobní svobody.

Nejinak tomu je v domácí právní úpravě, která je (v obecné rovině) situována do zákona o odpovědnosti za škodu (také jako „OdpŠk“).² Ten jednak umožňuje odškodňovat (protiprávní) omezení osobní svobody obecně,³ tak taktéž upravuje některé zvláštní podmínky (mající přednost) pro odpovědnost za škodu způsobenou rozhodnutím o vazbě, trestu nebo ochranném opatření.⁴ Lze konstatovat, že v době přípravě tohoto příspěvku disponuje domácí literatura dostatkem kvalitních prakticky zaměřených publikací z oblasti odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci, které reflektují taktéž problematiku odškodnění za porušení osobní svobody.⁵

Tento stručný příspěvek proto nemá ambici zevrubně vysvětlovat to, co již bylo vysvětleno jinde a lépe. Jeho účelem je pozastavení se nad trojicí vybraných a spíše teoretických aspektů problematiky, které ovšem mohou v praktické rovině poukazovat na jisté rezervy úpravy obsažené v zákoně o odpovědnosti za škodu.

2 Nový § 6a OdpŠk jako základ odpovědnosti?

Novelizace zákona o odpovědnosti za škodu zákonem č. 160/2006 Sb. vešla v povědomí především tím, že jejím prostřednictvím byla do zákona o odpovědnosti za škodu výslovně zařazena odpovědnost za nemajetkovou

² Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů.

³ Srov. zejm. § 5 a 13 OdpŠk.

⁴ Srov. § 9 až 12 OdpŠk.

⁵ Mimo komentářové literatury (čítající v současnosti dvojici komentářů k zákonu o odpovědnosti za škodu) lze poukázat např. na VOJTEK, Petr. *Přehled judikatury ve věcech nábrady škody. II., Odpovědnost státu za škodu způsobenou nesprávným výkonem veřejné moci*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017; či aktuálně na rozsáhlou odbornou příručku SIMON, Pavel. *Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci*. Praha: C. H. Beck, 2019.

újmu,⁶ a to zejména v kontextu problému nepřiměřené délky soudních řízení v České republice a s tím související otázky právní odpovědnosti.⁷ Zavedení odpovědnosti (také) za nemajetkovou újmu nicméně nebylo jedinou změnou, kterou přinesla předmětná novelizace.

Novelizace zákonem č. 160/2006 Sb. se dílčím způsobem dotkla taktéž oblasti odpovědnosti za porušení osobní svobody, od počátku účinnosti zákona o odpovědnosti za škodu takřka nezměněné. Za nejzřetelnější změnu lze označit vložení nového § 6a OdpŠk, který se (alespoň na první pohled) jeví jako za určitý základ pro odškodnění za porušení osobní svobody. V tomto ustanovení se konstatuje, že se *odpovědnost státu a územních celků v samostatné působnosti za porušení práva na osobní svobodu posoudí podle ustanovení zákona o odpovědnosti za škodu upravujících odpovědnost za nezákonné rozhodnutí nebo nesprávný úřední postup.*

Dle důvodové zprávy bylo toto ustanovení do zákona vloženo s odkazem na potřebu naplnění čl. 5 odst. 5 Úmluvy zakládající právo na odškodnění každému, jehož právo na svobodu a osobní bezpečnost ve smyslu čl. 5 Úmluvy bylo porušeno. Důvodová zpráva zejména uvádí, že se *dosaďující právní úprava v zákoně o odpovědnosti za škodu nekorresponduje s požadavkem na existenci práva na náhradu ve vnitrostátním právu,*⁸ resp. že se *„omezňuje na otázky trestního řízení, přestože k porušení práva na osobní svobodu může dojít i mimo trestní řízení (např. v řízení o převzetí a držení v ústavu zdravotnické péče).“*⁹

Toto zdůvodnění se ale nezdá zcela přiléhavé. Jak totiž plyne z výše uvedené dikce předmětného ustanovení, odpovědnost za porušení osobní svobody není, jak ostatně plyne také ze struktury zákona o odpovědnosti za škodu, novou (zvláštní) formou deliktního jednání, které by vedlo ke vzniku odpovědnosti. Namísto toho se zde konstatuje, že porušení osobní svobody se posoudí (dle okolností) jako jedna ze dvou forem deliktního jednání

⁶ Srov. zejm. § 1 odst. 1 a § 31a OdpŠk.

⁷ K tomu viz vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 82/1998 Sb.: důvodová zpráva. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. 4. období, 2002–2006, tisk č. 1117/0 [cit. 30. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tisk.sqw?O=4&CT=1117&CT1=0>

⁸ Přičemž odkazuje na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva (ESLP), přesněji na rozhodnutí ve věci *Parletič vs. Slovensko* (stížnost č. 39359/98).

⁹ Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 82/1998 Sb.: důvodová zpráva, op. cit.

upraveného zákonem o odpovědnosti za škodu – *nezákonného rozhodnutí a nesprávného úředního postupu*.¹⁰

Pro tyto dvě formy deliktního jednání v zákoně o odpovědnosti za škodu ovšem platí, že vyjma některých obecně vymezených podmínek¹¹ není rozsah jejich aplikace omezen. Ke vzniku odpovědnosti za nezákonné rozhodnutí nebo nesprávný úřední postup proto může vést potenciálně jakýkoli postup, je-li jej možné podřadit pod výkon veřejné moci (alespoň v širším smyslu), včetně postupu spočívajícího v porušení osobní svobody. Pokud tedy zákon o odpovědnosti za škodu odpovědnost v určité situaci (rozdílně od čl. 5 Úmluvy) neupravoval či nepřipouštěl, bylo možné tento nedostatek odstranit rozšiřujícím ústavně konformním výkladem, novelizací konkrétních ustanovení zákona o odpovědnosti za škodu upravujících podmínky odpovědnosti za porušení osobní svobody či přímou aplikací Úmluvy (ke které nakonec přikročily soudy, a to již v předstihu před přijetím novely č. 160/2006 Sb.¹²). Nový § 6a OdpŠk proto důsledně vzato nebyl (a není) základem pro odškodňování porušení osobní svobody v intencích zákona o odpovědnosti za škodu, čemuž odpovídá také jeho malý význam pro aplikační praxi.¹³

Na druhou stranu ale nelze říci, že by předmětné ustanovení bylo zcela zbytečné. Primárně lze jeho účel spatřovat v informování poškozených o možnosti domoci se odškodnění za porušení osobní svobody v „režimu“ zákona o odpovědnosti za škodu, případně v potvrzení k příklonu k odškodňování porušení osobní svobody v rozsahu, v jakém je garantováno Úmluvou. Sekundárně se účelem § 6a OdpŠk zdá být to, že *starí najisto*, že osoba, jejíž osobní svoboda byla porušena v rozporu s Úmluvou, má ve vnitrostátním právu prostředek účinný opravný prostředek¹⁴ a nemůže se tak obracet přímo na Evropský soud pro lidská práva s požadavkem na přiznání

¹⁰ Srov. § 5 OdpŠk a navazující ustanovení.

¹¹ A to ve vztahu k odpovědnosti za nezákonné rozhodnutí, srov. § 7 a 8, případně § 9 a 12 OdpŠk.

¹² Srov. již usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 5. 2005, sp. zn. IV. ÚS 162/04; dále přehledově např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. Cdo 3916/2008.

¹³ Viz SIMON, Pavel. § 6a. In: IŠTVÁNEK, František, Pavel SIMON a František KORBEL. *Zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 72 a násl.

¹⁴ Srov. čl. 13 Úmluvy.

spravedlivého zadostiučinění.¹⁵ V tomto smyslu předmětné ustanovení „chrání“ Českou republiku před stížnostmi k ESLP.¹⁶

V této souvislosti je vhodné dodat, že společně s novelizací zákonem č. 160/2006 Sb. byla změněna také některá další ustanovení zákona o odpovědnosti za škodu upravující podmínky odškodňování za porušení osobní svobody. Za pozornost stojí zejména rozšíření odpovědnosti na případy tzv. extradiční vazby tehdy, pokud došlo ke vzniku škody v souvislosti s pochybením orgánů České republiky,¹⁷ a návrat k dřívější (podrobnější) formulaci podmínek náhrady škody způsobené rozhodnutím o trestu.¹⁸ Od této doby úprava odškodnění za porušení osobní svobody jiných změn nedoznala.

Co však lze vytykat¹⁹ je, že zákon o odpovědnosti za škodu při výkonu veřejné moci formuluje příslušné odpovědnosti vztahy pouze vůči státu a územním samosprávným celkům. Opomíjí přitom širší okruh dalších právnických osob veřejného práva (či tzv. veřejných subjektů). Takovými subjekty jsou typicky profesní komory s povinným členstvím a veřejné vysoké školy. Pro ty sice zřejmě omezení osobní svobody v důsledku výkonu jejich veřejné moci příliš připadat v úvahu nebude, nicméně nejedná o jediné právnické osoby veřejného práva. Zvláštní zmínku si v kontextu omezení osobní svobody zaslouhují zejména tzv. *samostatné veřejné ústavy* jakožto specifická doktrinální kategorie právnických osob, které mohou nalézt praktického uplatnění např. také jako provozovatelé zařízení, kde se nacházejí osoby omezené na svobodě veřejnou mocí, a veřejnou mocí tedy v širším smyslu uplatňují (typicky se může jednat o věznice).²⁰ Tyto subjekty jsou však za současného stavu zcela mimo byt' jen hypotetický dosah odpovědnosti ve smyslu zákona

¹⁵ Srov. čl. 41 Úmluvy.

¹⁶ K tomu srov. rozhodnutí cit. v pozn. 8.

¹⁷ Srov. § 9 odst. 2 OdpšK.

¹⁸ V § 10 odst. 1 OdpšK, který převzal formulaci z § 6 odst. 1 již zrušeného zákona č. 58/1969 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou rozhodnutím orgánu státní moci nebo jeho nesprávným úředním postupem. Původním znění § 10 odst. 1 OdpšK normovalo: právo na náhradu škody způsobené rozhodnutím o trestu má ten, na němž byl zcela nebo zčásti vykonán trest, jestliže v pozdějším řízení bylo rozhodnutí jako nezákonné zrušeno.

¹⁹ A je vytykáno tako v literatuře, viz např. PÍTROVÁ, Lenka. Několik poznámek k náhradě škody způsobené výkonem veřejné moci. *Právní rozhledy*, 2017, č. 22, s. 795.

²⁰ Podrobněji např. SVOBODA, Tomáš. Veřejný ústav. In: BURSÍKOVÁ, Lenka, Tomáš SVOBODA, Jaroslav BENÁK a kol. *Právnické osoby veřejného práva z perspektivy veřejnoprávní a soukromoprávní*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 83–106.

o odpovědnosti za škodu. Jak však bylo naznačeno, v tomto případě se jedná o obecný problém tohoto zákona.

3 Odškodnění za omezení svobody v souladu s právem?

Jak již bylo stručně zmíněno v úvodu tohoto příspěvku, zákon o odpovědnosti za škodu upravuje zvláštní podmínky pro odpovědnosti za škodu způsobenou rozhodnutím o vazbě, trestu nebo ochranném opatření. Zákon o odpovědnosti za škodu ovšem stanoví pro tyto případy odlišné podmínky vzniku odpovědnosti (práva na náhradu škody) nežli obecně, přičemž pozoruhodné je, že z většiny nevyžaduje, aby rozhodnutí, na jejichž základě došlo ke vzniku škody, byla nezákonná. Přesněji je tento požadavek upraven jen ve vztahu k náhradě škody způsobené rozhodnutím o ochranném opatření, nikoli v případě náhrady škody způsobené rozhodnutím o vazbě nebo trestu.²¹

Obzvlášť je tato konstrukce patrná v případě práva na náhradu škody způsobené rozhodnutím o vazbě dle § 9 odst. 1 OdpŠk, dle kterého má právo na náhradu *také ten, na němž byla vazba vykonána, jestliže bylo proti němu trestní stíhání zastaveno, jestliže byl obžaloby zproštěn nebo jestliže byla věc postoupena jinému orgánu*. Jinými slovy řečeno, právo na náhradu škody vzniká také tehdy, pokud rozhodnutí o vazbě (usnesení o vzetí do vazby), bylo zákonné, resp. byly splněny podmínky pro jeho vydání,²² avšak později se (z pohledu vývoje příslušného trestního řízení) ukázalo, že vzetí do vazby bylo nedůvodné.

Zajímavou je ovšem otázka, do jaké míry je výše zmíněná úprava odpovědnosti za „zákonnou vazbu“ odrazem ústavních východisek či východisek Úmluvy, resp. do jaké míry lze uvažovat o základním právu na náhradu škody za zákonné omezení osobní svobody?

Judikatura Nejvyššího soudu dospěla k závěru, že ve výše uvedeném případě práva na náhradu škody způsobené rozhodnutím o vazbě podle § 9 odst. 1

²¹ Srov. § 9 až 11 OdpŠk.

²² Srov. § 67 a 68 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a obdobně taktéž čl. 5 Úmluvy; přičemž lze dodat, že pokud by tyto podmínky splněny nebyly, mohlo by být rozhodnutí o vazbě základem odpovědnosti za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím podle § 8 OdpŠk.

Odpůsok je vnitrostátní právní úprava širší nežli než čl. 5 odst. 1 Úmluvy. Dle Nejvyššího soudu „*lze učinit závěr, že stát nebyl ani na základě ústavněprávních předpisů ani na základě svých mezinárodněprávních závazků povinen odškodnit újmu, která byla způsobena zákonným omezením osobní svobody;*“ současně ovšem platí, že „*[r]ozhodl-li se stát odškodnit také újmu způsobenou zákonným omezením osobní svobody, pak ať v důsledku specifické národní úpravy se z původně zákonného rozhodnutí stalo rozhodnutí nezákonné.*“²³ Dle Nejvyššího soudu je na místě nakládat s takovým rozhodnutím jako s nezákonným,²⁴ a jako takovým také zakládajícím také porušení čl. 5 odst. 1 Úmluvy, které jinak upravuje výjimky z práva na svobodu a osobní bezpečnost v případech zákonného zatčení nebo jiného zbavení svobody. Lze tedy zřejmě uzavřít, že z pohledu Nejvyššího soudu nelze určité právo na náhradu škody za zákonné omezení osobní svobody identifikovat jako předpoklad vnitrostátní právní úpravy, ale spíše (naopak) jako její důsledek. To však pouze v rozsahu, v jakém přiznává právo na náhradu vnitrostátní úprava.

Ještě poněkud méně příznivý je převažující přístup judikatury Ústavního soudu. Zde se zejména konstatuje, že „*[z]ákladní právo na odškodnění ve smyslu čl. 36 odst. 3 Listiny má pouze ten, jemuž byla škoda způsobena nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. Uvalení vazby na osobu obviněnou z trestného činu samo o sobě nezákonným rozhodnutím není, pokud je toto rozhodnutí učiněno v souladu s čl. 8 odst. 4 a 5 Listiny, resp. v souladu s trestním řádem. Vazba neztrácí svou zákonnou kvalitu tím, že osoba obviněná a později obžalovaná z trestného činu byla nakonec obžaloby zproštěna proto, že nebylo prokázáno, že skutek spáchala.*“ Jak dále Ústavní soud dodává, pokud zákon o odpovědnosti za škodu zakládá odpovědnost státu za škodu způsobenou též zákonným rozhodnutím o vazbě, „*[j]de bezpochyby o moudrý a vítaný počín zákonodárce, který si nadevše cení osobní svobody jednotlivce, nikoli však o plnění závazného pokynu podle čl. 36 odst. 3 Listiny;*“ přičemž obdobně platí také pro čl. 5 odst. 5 Úmluvy.²⁵

V judikatuře Ústavního soudu lze nicméně narazit také na široký přístup, identifikující ústavní rozměr odškodnění za zákonné, avšak nedůvodné omezení osobní svobody, a to v návaznosti na principy (materiálního) právního

²³ Rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2011, sp. zn. 31 Cdo 3916/2008.

²⁴ Ibid.

²⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 5. 5. 2004, sp. zn. II. ÚS 596/02.

státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy ČR): „[N]a jednu stranu je jistě povinností orgánů činných v trestním řízení vyšetřovat a stíhat trestnou činnost, na druhou stranu se stát nemůže zbavit odpovědnosti za postup těchto orgánů, ukáží-li se jejich předpoklady jako mylné a nesprávné. Má-li být totiž jednotlivec povinen se takovým úkonům vůbec podrobit, musí v podmínkách materiálního právního státu existovat garance, že v případě prokázání, že trestnou činnost nespáchal, dostane se mu odškodnění za veškeré úkony, kterým byl ze strany státu neoprávněně podroben. Pokud by taková perspektiva neexistovala, nebylo by možné trvat na povinnosti jednotlivce taková omezení v rámci trestního stíhání snášet. [...] Pokud proto obecné soudy v napadených rozhodnutích dospěly k závěru, že stěžovatel nemá nárok na náhradu škody, přehlédly působení principů materiálního právního státu, z nichž lze dovodit bezpodmínečnou odpovědnost státu za nezákonné jednání či postupy, kterými došlo k nedůvodnému a neoprávněnému omezení základních práv jednotlivce, na výklad norem jednoduchého práva a porušily ústavně zaručené základní právo garantované čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.“²⁶

Pozdější judikatura Ústavního soudu se nicméně, jak se zdá, k poslednímu naznačenému širokému přístupu nepřiklonila²⁷ a setrvává na závěru, že právo na náhradu škody způsobené nedůvodnou zákonnou vazbou je (pouze) určitým „dobrodiním zákonodárce“, bez přímých ústavních východisek. Zda je tento závěr správným, může být samozřejmě předmětem diskuze. Osobně se nicméně domnívám, že zdrženlivost reprezentovaná převažující judikaturou Ústavního soudu je na místě.

Výkladem základního práva na náhradu škody podle čl. 36 odst. 3 Listiny optikou principů materiálního právního státu by totiž bylo možné rozsah tohoto práva významně (a také poněkud nepřezkoumatelně) posunout od práva na náhradu škody způsobené zjednodušeně řečeno protiprávním výkonem veřejné moci, čemuž odpovídá jeho vyjádření v textu čl. 36 odst. 3 Listiny, k právu na náhradu škody způsobené výkonem veřejné moci bez dalšího, případně do ještě obecnější polohy práva na náhradu škody způsobené jakoukoli činností státních orgánů bez bezprostřední vazby na výkon veřejné moci. Nadto lze argumentovat, že z principů materiálního právního státu lze dovozovat nejen určitý „příkaz k odškodnění“, ale také veřejný zájem

²⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 17. 6. 2008, sp. zn. II. ÚS 590/08.

²⁷ Srov. nález pléna Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2011, sp. zn. Pl. ÚS 11/10, a některá navazující rozhodnutí (aktuálně zejm. nález Ústavního soudu ze dne 22. 10. 2018, sp. zn. III. ÚS 2062/18).

(statek) spočívající v zachování efektivního výkonu veřejné moci, který může stát potenciálně v kontrapozici vůči nepřiměřeně široce nastavené odpovědnosti za škodu. Zkrátka podmínky materiálního právního státu nemusejí vést „jednosměrně“ k maximalizaci odpovědnostních režimů.²⁸

4 Odškodnění za nedůvodné trestní stíhání v zákoně o odpovědnosti za škodu?

Posledně uvedeným ale nemá být řečeno, že by stát principiálně neměl odpovídat za škodu způsobenou postupy při výkonu veřejné moci v souladu s právem. V odůvodněných případech lze toto širší nastavení odpovědnosti jistě přivítat. Pokud však zákonodárce přikročí k úpravě odpovědnosti za škodu v těchto případech, měl by tak činit *systémově*. V kontextu odškodnění za porušení osobní svobody tomu tak ovšem není, jelikož zákon o odpovědnosti za škodu neupravuje právo na náhradu škody trestním stíháním, které se později ukázalo jako nedůvodné. Tato odpovědnost byla založena judikaturní cestou Nejvyšším soudem, a to již za účinnosti předchozí právní úpravy v zákoně č. 58/1969 Sb.²⁹ Co do samotné konstrukce tohoto druhu odpovědnosti se vychází z „*předpokladu nezákonnosti usnesení o zahájení trestního stíhání ve smyslu § 8 odst. 1 OdpŠk, která je deklarována rozhodnutím o zastavení trestního stíhání, postoupením věci do přestupkového řízení [...] nebo zproštěním obžaloby.*“³⁰ Stejnou cestou byla dovozena také aplikace výjimek z odpovědnosti podle § 12 OdpŠk, ačkoli ani toto ustanovení přímo na škodu způsobenou trestním stíháním nemíří.³¹

Pro úplnost je třeba říci, že samotným nedůvodným trestním stíháním není zasaženo právo na osobní svobodu, potud ani není příslušné odškodnění v pravém smyslu odškodněním za porušení osobní svobody. Nicméně trestní stíhání a jeho důvodnost a případné omezení osobní svobody na jeho základě spolu přirozeně úzce souvisejí. V případě zákona o odpovědnosti za škodu je ovšem zásadně reflektováno až druhé uvedené.³²

²⁸ Podrobněji k některým souvisejícím úvahám viz SVOBODA, Tomáš. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci - ve prospěch jednotlivce nebo veřejné moci? *Právník*, 2019, č. 8, s. 793–802.

²⁹ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 1990, sp. zn. 1 Cz 6/90, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod číslem 35/1991.

³⁰ SIMON, Pavel, *Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci*. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 127.

³¹ *Ibid.*, s. 140.

³² Až na drobné výjimky, srov. § 12 odst. 1 písm. b) a odst. 2 písm. b) a d) OdpŠk.

Do jaké míry představuje absence výslovného zakotvení odpovědnosti za škodu způsobenou (nedůvodným) trestním stíháním problém, není jednoznačné. Pouze o teoretický (doktrinální) nedostatek právní úpravy se ale zřejmě nejedná, jelikož nejednoznačné zakotvení této odpovědnosti může vést k určitým nejasnostem.³³ Z dosud uvedeného tedy může plynout, že také náhrada škody způsobené nedůvodným trestním stíháním může být tématem *de lege ferenda*.

Literature

- IŠTVÁNEK, František, Pavel SIMON a František KORBEL. *Zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017.
- PÍTROVÁ, Lenka. Několik poznámek k náhradě škody způsobené výkonem veřejné moci. *Právní rozhledy*, 2017, č. 22, s. 788–795. ISSN 1210-6410.
- SIMON, Pavel. *Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci*. Praha: C. H. Beck, 2019, Právní praxe. ISBN 978-80-7400-768-2.
- SVOBODA, Tomáš. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci - ve prospěch jednotlivce nebo veřejné moci? *Právník*, 2019, č. 8, s. 793–802. ISSN 0231-6625.
- SVOBODA, Tomáš. Veřejný ústav. In: BURSÍKOVÁ, Lenka, Tomáš SVOBODA, Jaroslav BENÁK a kol. *Právníky osoby veřejného práva z perspektivy veřejnoprávní a soukromoprávní*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 83–106. ISBN 978-80-210-7774-4.
- VOJTEK, Petr. *Přehled judikatury ve věcech náhrady škody. II., Odpovědnost státu za škodu způsobenou nesprávným výkonem veřejné moci*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017, Judikatura. ISBN 978-80-7552-361-7.

Contact – e-mail

170059@mail.muni.cz

³³ Poukázat lze zejména na ne zcela jednotné závěry Ústavního soudu k otázce důsledků nedůvodného trestní stíhání, kdy lze vysledovat dva přístupy (linie). První přístup, navazující na judikaturu Nejvyššího soudu, je založen na předpokladu, že „liché“ trestní stíhání samo o sobě představuje nedovolený zásah do práv obviněného (srov. náleze ze dne 28. 8. 2007, sp. zn. IV. ÚS 642/05, či již dříve cit. náleze ze dne 17. 6. 2008, sp. zn. II. ÚS 590/08, a některá na ně navazující rozhodnutí). V některých rozhodnutích Ústavního soudu (reprezentujících zmíněný druhý přístup) se naopak konstatuje, že ne každé zahájení trestního stíhání, které nevyústilo v pravomocný odsuzující rozsudek, lze paušálně považovat za nezákonné (srov. náleze ze dne 17. 7. 2002, sp. zn. II. ÚS 136/02, či náleze ze dne 19. 12. 2002, sp. zn. III. ÚS 165/02, a některá na ně navazující rozhodnutí).

Ústavně konformní interpretace a aplikace institutu vazby aneb kdy může být dotčeno právo na osobní svobodu aplikací trestního řádu

Marika Zahradníčková

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Předkládaný příspěvek se zaměřuje na ústavně konformní interpretaci a aplikaci institutu vazby, jelikož právě v případě tohoto institutu lze takový postup považovat za nezbytný. Tedy že při jeho interpretaci a aplikaci nepostačuje dodržet „pouze“ příslušná ustanovení trestního řádu, ale je nutné je interpretovat a aplikovat konformně i s lidskoprávními požadavky, neboť lidskoprávní úprava a judikatura jdou v tomto konkrétním případě nad rámec textu zákona. Vzhledem k tomu, že nelze předpokládat, že je v každém jednotlivém případě takto postupováno, je v rámci příspěvku položena stěžejní otázka, jak často soudci nevykládají a neaplikují vazební ustanovení ústavně konformně? Dále pak, zda lze tuto skutečnost považovat za velký problém a jak se dá vůbec zjišťovat. K zodpovězení těchto otázek byla provedena kvantitativní a kvalitativní analýza judikatury Ústavního soudu. Lze uzavřít, že ačkoliv tato analýza přinesla odpovědi na některé otázky, mnoho dalších jich však otevřela.

Keywords in original language

Vazba; právo na osobní svobodu; ústavně konformní; výklad; aplikace; trestní řád.

Abstract

The paper focuses on the constitutionally conform interpretation and application of the institute of custody, because in this case such a procedure is necessary. It means, when we interpret and apply the institute of custody is not sufficient to comply „only“ the relevant provisions of the Criminal Procedure Code, but it is necessary to interpret and apply them conform

with the human rights requirements. However, we cannot assume that this is always the case, the paper raises the fundamental question: How often judges do not interpret and apply the provisions of the Criminal Procedure Code constitutionally conform? Furthermore, whether this fact can be considered a major problem and how it can be ascertained at all. To answer these questions, a quantitative and qualitative analysis of the case law of the Constitutional Court was carried out. It can be concluded that although this analysis provided answers to some questions, many others were opened.

Keywords

Custody; The Right to Personal Freedom; Constitutionally conform; Interpretation; Application; Criminal Procedure Code.

1 Úvod

Na úvod bych si dovolila říct, že se předkládaný příspěvek dotýká tématu, které není v odborných diskuzích zas až tak časté, a to je mu současně s velkou pravděpodobností i na škodu.

Příspěvek bude věnován problematice ústavně konformního výkladu a ústavně konformní aplikace institutu vazby. S institutem vazby je pak poměrně bezprostředně spjata velmi významné základní právo, resp. svoboda, a to právo na osobní svobodu.

Osobní svoboda představuje v demokratických právních státech jednu z těch nejvíce důležitých hodnot. Je předpokladem toho, aby si mohl každý uspořádat svůj vlastní život, aby mohl rozhodovat o jeho podstatných aspektech a uplatňovat svá další práva. Jakkoliv nemůže být tato osobní svoboda neomezená, tak zásahy do ní mohou způsobit neodstranitelné následky, a to ve všech sférách života jednotlivce. Do osobní svobody tak může být zasahováno pouze na základě zákona a v jeho mezích. Jednu z těchto možností představuje v souladu s čl. 8 odst. 5 Listiny základních práv a svobod (dále také jako „Listina“ či „LZPS“) i vazba, kterou jako zajišťovací institut trestního řízení mohou využívat orgány činné v trestním řízení reprezentující stát k dosažení účelu trestního řízení. A stát, na rozdíl od jednotlivce, disponuje početným aparátem a širokým spektrem pravomocí, díky nimž může jednotlivce podrobit kupříkladu trestnímu stíhání, soudnímu řízení

či ho odsoudit a potrestat, což znamená, že jeho rozhodnutí představují autoritativní akty a má tedy jasnou mocenskou převahu. Demokratický právní stát pak musí tyto své pravomoci využívat podle čl. 1 Listiny základních práv a svobod v souladu s lidskoprávními standardy.

Právě trvání na dodržení všech stanovených podmínek omezení osobní svobody představuje základní garanci, že budou skutečně respektována práva dotčeného jednotlivce a že v jeho případě nedojde ke zneužití moci.

V rámci tohoto příspěvku bude proto rozebíráno, jak často soudci nevykládají a neaplikují ustanovení týkající se institutu vazby ústavně konformně, tj. v souladu s lidskoprávními požadavky, tedy v jaké míře se tak děje, zda lze tuto skutečnost považovat za velký problém a jak se dá vůbec zjišťovat.

Cílem příspěvku je zejména vyvolat diskuzi v této oblasti či alespoň na tuto problematiku poukázat.

2 Představení problému

V rámci svého příspěvku se tedy budu zaměřovat na zajišťovací institut vazby, jenž je nedílnou součástí trestního práva procesního, tedy odvětví, kde může být s ohledem na jeho povahu a dostupné nástroje, pomocí nichž se realizuje trestněprávní ochrana, zasahováno do základních lidských práv a svobod nejvíce.

Institut vazby v trestním řízení pak pro mne osobně představuje jeden z nejkomplicovanějších a z hlediska praktické aplikace nejnáročnějších institutů v trestním právu procesním. Složitost této problematiky bych alespoň základně chtěla demonstrovat jednak na vysokých požadavcích kladených na soudce co se týče rychlosti (nutnost rozhodovat v poměrně krátkých a přísně upravených lhůtách) a kvality (požadavky na kvalitu odůvodnění takového rozhodnutí) rozhodování, kde však často není z hlediska skutkového a důkazního „z čeho brát“, a dále na nutnosti vykládat a aplikovat tento institut ústavně konformně, tj. že nepostačuje dodržet „pouze“ příslušná ustanovení trestního řádu, ale je nutné interpretovat a aplikovat tento institut konformně i s lidskoprávními požadavky¹. Soudce rozhodující o vazbě tak musí disponovat komplexními znalostmi, aby mohl řádně dostát všem

¹ Což je součástí právě ústavně konformního výkladu a aplikace.

požadavkům na rozhodování o vazbě kladených. Současně bych zde na okraj zmínila ještě jeden významný aspekt rozhodování o vazbě, a to, že rozhodování o vazbě nelze chápat jako rozhodování o vině či nevině obviněného, proto je přirozené, že je vedeno vždy v rovině pouhé pravděpodobnosti ohledně důsledků, které mohou nastat, nebude-li obviněný držen ve vazbě. Takové (vazební) rozhodnutí je však současně nutno náležitě odůvodnit konkrétními skutečnostmi, jež naplňují zákonné (vazební) důvody, což může činit takové rozhodování ještě více náročnějším a složitějším.

V rámci předchozího odstavce bylo uvedeno, že v případě institutu vazby nepostačuje dodržet příslušná ustanovení trestního řádu, ale je nutné je interpretovat a aplikovat konformně s lidskoprávními požadavky, čímž bylo míněno, že v každém jednotlivém případě je nutné, aby se soudce zamýšlel nad tím, zda byly při interpretaci a aplikaci vazebních ustanovení, tj. trestního řádu, dodrženy lidskoprávní požadavky, neboť právě v případě vazebních ustanovení je takový postup nutný.

Každý soudce je v souladu s čl. 95 odst. 1 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky (dále jen jako „Ústava České republiky“ či „Ústava“), vázán zákony a mezinárodními smlouvami, které jsou součástí právního řádu. V případě mezinárodních smluv podle čl. 10 Ústavy, je pak povinen použít jejich ustanovení místo ustanovení zákona, jestliže stanoví něco jiného než zákon a jestliže toto jejich ustanovení je přímo použitelné. Soudce je však taktéž vázán přímo použitelnými ustanoveními, které jsou součástí ústavního pořádku, tedy i Listinou základních práv a svobod, přestože to v rámci čl. 95 odst. 1 Ústavy výslovně uvedeno není, uplatní se zde argument *a minori ad maius*.²

Takovou vázanost však lze ještě dále rozšířit, neboť vzhledem k tomu, že je Česká republika demokratickým právním státem, který je v souladu s čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky založený na účtě k právům, nelze dospět k jinému závěru, že i soudce je vázán celým právním řádem. Ústava ani Listina základních práv a svobod sice neobsahují výslovné ustanovení, které by zakládalo obecnou závaznost všech součástí právního řádu, Ústavní

² MIKULE, V. a R. SUCHÁNEK. Čl. 95 [Vázanost soudců a soudů]. In: SLÁDEČEK, V., V. MIKULE, R. SUCHÁNEK a J. SYLLOVÁ. *Ústava České republiky*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2016, s. 1094.

soud však takovou vázanost vyvozuje právě z principů demokratického právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy).³ Soudce je proto vázán i každým „jiným“ předpisem, pokud ovšem podle čl. 95 odst. 1 části věty za středníkem Ústavy nedospěl k závěru, že tento předpis není v souladu se zákonem nebo s přímo použitelným ustanovením mezinárodní smlouvy, která je součástí právního řádu.⁴ Je tak jednoznačně povinností každého soudce vždy interpretovat a aplikovat příslušný předpis ústavně konformně, což zahrnuje i konformní výklad a aplikaci v souladu s lidskoprávními dokumenty⁵.

Předpoklad, že se tak děje v každém jednotlivém případě, by byl však zcela lichý. Tuto skutečnost nelze předpokládat nejenom vzhledem k tomu, že určitému procentu chybovosti se v jakékoliv lidské činnosti prozatím nelze vyhnout, ale také, že samotný trestní řád předpokládá, že k takovým pochybením docházet bude, neboť zahrnuje úpravu týkající se opravných prostředků. Ze stejného důvodu je pak v právním řádu zahrnuta možnost podat ústavní stížnost, tj. je předpokládáno, že k porušování základních práv a svobod může a bude docházet.

Cílem tohoto příspěvku by tedy měla být odpověď na otázku, jak často dochází k tomu, že soudci nevykládají a neaplikují ustanovení trestního řádu, konkrétně institut vazby ústavně konformně, tj. i konformně s lidskoprávními požadavky, protože jinak může nepochybně dojít k porušení základních lidských práv a svobod. Dále si pak pokládám s tímto související otázky, zda lze tuto skutečnost považovat za velký problém a jak se dá vůbec zjišťovat.

A proč jsem si stanovila výše uvedený cíl? V případě vazby stojí na pomyslném prvním místě právo na osobní svobodu. Vazba je v určitém smyslu větším zásahem do osobní svobody než nepodmíněné odnětí svobody, a to zejména z toho hlediska, že je zasahováno do osobní svobody osoby člověka, na kterého je třeba nahlížet jako na nevinného v souladu se zásadou presumpce nevinny, a také co se týče nejistoty ohledně doby jejího trvání. Proto považuji téma vazby za velice citlivé, neboť téměř jakékoliv pochybení může mít nenavratitelné následky. I Ústavní soud již mnohokrát zdůraznil,

³ Ibid.

⁴ Viz např. náleží Ústavního soudu ze dne 22. 9. 1999, sp. zn. I. ÚS 245/98.

⁵ Užité termín „lidskoprávní dokumenty“ zde zahrnuje jednak právní předpisy i mezinárodní smlouvy. Totéž platí i dále v textu, kde je tento termín používán.

že vazba má závažné negativní sociální a psychologické důsledky, kdy obviněného izoluje od jeho rodinného a sociálního prostředí a může sloužit i jako prostředek nátlaku na obviněného, aby se dosáhlo jeho doznání.⁶

Předtím než se začnu věnovat samotnému institutu vazby z teoretického i praktického pohledu, tak bych ještě poukázala na jeden v tomto případě poměrně problematický aspekt samotných lidskoprávních dokumentů zakotvujících základní práva a svobody, ať vnitrostátních či mezinárodních. Lidskoprávní dokumenty jsou oblastí rozsáhlou, jednotlivá pravidla jsou velmi často poměrně obecně formulovaná a tím pádem umožňují široký výklad. Vystává pak otázka, zda je možné v případě něčeho tak konkrétního jako je institut vazby vždy účinně zohledňovat v rámci každodenní praxe obecného soudu jakýkoliv lidskoprávní dokument? Samozřejmě to možné je, praktická realizace by však mohla být poměrně složitá a aplikační praxe nejednotná. Tyto lidskoprávní dokumenty jsou však zpravidla vykládány, konkretizovány či jinak upřesňovány judikaturou. A to judikaturou Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva (dále také jako „ESLP“) jakožto soudů, jejichž posláním je poskytovat ochranu základním lidským právům a svobodám, neboť byly k jejich ochraně zřízeny a mají pravomoc případná porušení deklarovat.

3 Vazba a osobní svoboda – teoretické vymezení

Vazba představuje mimořádný prostředek omezení osobní svobody⁷ a jako jeden ze zajišťovacích institutů trestního práva procesního je zařazena pod problematiku zajišťování osob v trestním řízení.⁸

Zajištění osob v trestním řízení je souhrnné označení pro určité procesní úkony orgánů činných v trestním řízení. Jeho účel spočívá v tom, aby se určité osoby důležité pro trestní řízení dostaly do dispozice orgánů činných v trestním řízení, které pak právě za pomoci zajištění mohou vůči těmto osobám činit úkony nezbytné pro úspěšný průběh trestního řízení. Ve vztahu k osobám obviněného, podezřelého, svědka, tlumočnicka a znalce lze

⁶ Viz náleží Ústavního soudu ze dne 20. 4. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 6/10.

⁷ RŮŽIČKA, M. a J. ZEŽULOVÁ. *Zadrženi a vazba v českém trestním procesu*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 4.

⁸ Viz § 67 a násl. tr. řádu.

použít předvolání k úkonu, např. k výsledku, k hlavnímu líčení nebo k veřejnému zasedání [podle § 90 odst. 1, § 98, § 106, § 198 odst. 1, § 233 odst. 1 zákona č. 141/1961 (dále jako „tr. řád“)], a to, pokud je přítomnost předvolané osoby nutná, jinak postačí jen vyrozumění (např. o hlavním líčení podle § 198 odst. 2 tr. řádu, o veřejném zasedání podle § 233 odst. 1 tr. řádu). Vůči podezřelému, obviněnému a svědkovi lze dále uplatnit předvedení (podle § 61 odst. 5, § 63 odst. 3 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, a podle § 90 a § 98 tr. řádu), a to, jestliže se tyto osoby na předvolání bez náležité omluvy k orgánu činnému v trestním řízení nedostaví. Obviněného a podezřelého lze kromě toho zadržet, obviněného lze též zatknout nebo vzít do vazby.⁹

Vazba tedy představuje institut trestního řízení, jehož účelem je zajistit osobu obviněného pro účely probíhajícího trestního řízení, tj. na základě rozhodnutí soudu ho dočasně zbavit osobní svobody umístěním ve vazební věznici. Jde tedy pouze o zajištění jako takové, vazba neplní ani nemá plnit sankční ani výchovnou roli. Vzetí do vazby je však velmi závažným zásahem do osobní svobody jednotlivce, proto lze vzít do vazby pouze osobu, vůči níž bylo zahájeno trestní stíhání pro konkrétní trestný čin, přičemž vazba v posuzovaném případě musí být adekvátním zajišťovacím opatřením, které plně respektuje zásadu zdrženlivosti a přiměřenosti zásahů do základních práv a svobod. Ze zásady zdrženlivosti a přiměřenosti lze dovodit, že ačkoliv by mělo být užito opatření, které nejlépe povede k dosažení účelu trestního řízení, tak současně nesmí být nepřiměřeně zasahováno do základních práv a svobod dotčené osoby.¹⁰

Obviněný smí být současně vzat do vazby pouze tehdy¹¹, jestliže z jeho jednání nebo dalších konkrétních skutečností vyplývá důvodná obava, že uprchne nebo se bude skrývat, aby se vyhnul trestnímu stíhání nebo trestu, zejména nelze-li hned zjistit jeho totožnost, nemá-li stále bydliště anebo hrozí-li mu vysoký trest (tzv. úteková vazba); případně bude působit

⁹ ŠÁMAL, P. Vazba. In: HENDRYCH, D., M. BĚLINA, J. FIALA, P. ŠÁMAL, P. ŠTURMA, I. ŠTENGLOVÁ a M. KARFÍKOVÁ. *Právní slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1211–1214.

¹⁰ ŠÁMAL, P., J. MUSIL, J. KUČHTA a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 276.

¹¹ Jedná se o tzv. zákonné důvody vazby, které český trestní řád rozeznává celkem tři.

na dosud nevyslechnuté svědky či spoluobviněné nebo jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání (tzv. koluzní vazba); případně bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán, dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo kterým hrozil (tzv. předstížná vazba). Jde o výčet taxativní a obviněný tak smí být vzat do vazby výlučně z těchto důvodů.¹²

Vazba je vždy jen fakultativním opatřením. Soud tedy může shledat některý z důvodů vazby, avšak nemusí obviněného do vazby vzít. Vazba je také zásadně opatřením výjimečným (ultima ratio), a proto přichází v úvahu jen v případě, kdy ji nelze nahradit jiným opatřením. Mezi taková jiná opatření mohou patřit např. předběžná opatření, peněžitá záruka, dohled apod.¹³

Jde o ten nejzávažnější zásah do osobní svobody člověka, na kterého je stále třeba pohlížet jako na nevinného, neboť v této fázi trestního řízení pořád platí zásada presumpce neviny. Jedná se o výjimku z ústavní ochrany osobní svobody, která je připuštěna na základě čl. 8 odst. 5 Listiny základních práv a svobod, resp. čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále také jako „EÚLP“ nebo „Úmluva“).¹⁴

Osobní svoboda představuje v demokratickém právním státě jednu z těch nejdůležitějších hodnot. Je předpokladem pro to, aby si mohl každý sám uspořádat svůj vlastní život, aby mohl rozhodovat o jeho podstatných aspektech a naplno uplatňovat svá další práva.¹⁵ Význam osobní svobody plyne již ze systematiky Listiny základních práv a svobod, v níž je čl. 8 zaručující osobní svobodu jednotlivce zařazen hned po právu na život, které je zakotveno v čl. 6 Listiny, a právu na osobní integritu, včetně práva nebýt mučen nebo podroben krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení, to najdeme v čl. 7 Listiny. Tato svoboda již ze své podstaty nemůže být neomezená, některé (a zejména ty neoprávněné) zásahy do ní však mohou zapříčinit neodstranitelné následky. Omezením osobní svobody je často dotčen, ztížen či znemožněn výkon některých dalších práv a svobod, jako je např. právo

¹² Viz např. FENYK, J., D. ČÍSAŘOVÁ, T. GRÍVNA a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 297–301.

¹³ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vyd. Praha: Leges, 2016, s. 317.

¹⁴ RŮŽIČKA, ZEŽULOVÁ, op. cit., s. 5.

¹⁵ Viz náleží Ústavního soudu ze dne 17. 2. 2015, sp. zn. III. ÚS 916/13.

na soukromý a rodinný život zakotvené v čl. 10 odst. 2 Listiny nebo svoboda pohybu a pobytu zakotvená v čl. 14 Listiny. Demokratický právní stát do ní proto může zasahovat pouze na základě zákona a v jeho mezích a nesmí se při tom dopustit svévole (čl. 8 odst. 1 a 5 Listiny ve spojení s čl. 4 odst. 3 a 4 Listiny). Trvání na dodržení všech zákonem stanovených podmínek omezení osobní svobody představuje základní garanci, že budou skutečně respektována práva dotčené osoby a že v jejím případě nedojde ke zneužití moci.¹⁶

Současně je důležité si uvědomit, že při rozhodování o vazbě je soudce zcela v jiné pozici než při rozhodování o vině a trestu. O vazbě je často rozhodováno v přípravném řízení, tedy na počátku celého trestního řízení, a důkazní situace může být vzhledem k tomuto stále poměrně nejasná či nedostatečná. Avšak soudce nemá možnost věc vrátit státnímu zástupci k došetření, nemůže věc odročit či provést nové důkazy a podobně. Dále je pak zpravidla vázán různými lhůtami, jejichž překročení může mít poměrně fatální následky, a to např. povinnost propustit dotčenou osobu z vazby na svobodu a tím tak potenciálně zmařit účel trestního řízení, případně může být pak proti dotyčnému soudci iniciováno kárné řízení. A pokud zde taková lhůta absentuje, je často třeba rozhodnout neodkladně, jinak taktéž hrozí zmaření účelu trestního řízení. Rozhodnutí však musí současně vykazovat jistou (nemalou) kvalitu. Na soudce jsou tak kladeny při tomto rozhodování velmi náročné požadavky.

4 Závaznost judikatury v kontinentálním právním systému

Výše¹⁷ bylo uvedeno, že právě judikatura příslušných soudů, tedy Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva, může konkretizovat poměrně obecně a široce stanovené požadavky lidskoprávních dokumentů. Nejinak tomu bude i v případě vazby a s ní souvisejícího práva na osobní svobodu. Vzhledem k tomu, že jsem se v tomto příspěvku rozhodla věnovat se právě ústavně konformnímu výkladu a aplikaci podústavního práva, a jak již bylo uvedeno, judikatura je dnes nedílnou součástí lidskoprávních dokumentů,

¹⁶ Ibid..

¹⁷ V kapitole 1.

avšak Česká republika spadá do kontinentálního právního systému, kde judikatura nemá precedenční závaznost, považují za důležité zde před řešením samotné podstaty nastíněného problému uvést něco k závaznosti a užívání judikatury v rámci kontinentálního právního systému.

Primárně je nutné zdůraznit, že zásadní rozdíl mezi judikaturou v rámci anglosaského právního systému a v rámci kontinentálního právního systému v ideálním pojetí, čímž je míněno důsledné rozlišování mezi precedenční závazností judikatury či naopak její naprostou nerelevancí, neexistuje.¹⁸ Oba systémy si jsou ve své podstatě bližší, než se může na první pohled zdát. Stejně jako v zemích common law nejsou absolutně závazná všechna rozhodnutí vyšších soudů pro nižší soudy¹⁹, tak nelze říci, že v kontinentálním právu nemá žádné rozhodnutí nejvyššího soudu žádné normativní účinky a je akceptováno jen proto, že se soudce v konkrétním případě s takovou argumentací sám ztotožní. Základem téměř každého právního řádu je jednak princip formální spravedlnosti, podle něhož platí, že se mají stejné případy posuzovat stejně, a princip předvídatelnosti práva,²⁰ z čehož plyne, že soudce by tedy měl vždy na typově stejný případ aplikovat právo stejným způsobem, jakým to bylo učiněno na případ předchozí, pokud zde neshledá nějaký relevantní rozdíl, což by měl však vždy odůvodnit. Rozhodně tedy nemůže platit, že judikatura je v rámci kontinentálního právního systému irelevantní, naopak – právo je předvídatelným systémem, do kterého judikatura bez pochyb spadá, ačkoliv její závaznost budeme dovozovat odlišným způsobem než v zemích common law. Navíc samotný Evropský soud pro lidská práva rozlišuje mezi právem ve formálním smyslu, což zahrnuje vše, co je příslušným právním systémem za právo označeno, a v materiálním smyslu, kdy pod druhé jmenované řadí i relevantní judikaturu.²¹

18 KÜHN, Z., M. BOBEK, R. POLČÁK a kol. *Judikatura a právní argumentace*. Praha: Auditorium, 2006, s. 4–7.

19 Soudy nižších stupňů někdy obcházejí princip stare decisis tak, že zužují rozsah ratio decidendi, jakožto závaznou část rozhodnutí, nebo využívají institutu „distinctions“, na základě čehož soudce může rozhodnout odlišně, pokud takové odlišení zdůvodní (viz KÜHN, BOBEK, POLČÁK a kol., op. cit., s. 7).

20 BOGUSZAK, J. K teorii tvorby práva (hodnoty, normy, právní principy). In: *Právnícká fakulta UK 1348–1998, jubilejní sborník*. Praha: Karolinum, 1998, s. 164.

21 Viz např. rozsudek ESLP ze dne 25. 3. 1998, ve věci *Kopp vs. Švýcarsko*, č. 23224/94.

Někteří soudci Evropského soudu pro lidská práva dokonce uvádějí, že Evropský soud pro lidská práva je tvůrcem precedenčního práva, neboť Úmluva sama o sobě je tak obecná, že její obsah je formulován až judikaturou ESLP. Odpovídá tomu i styl práce, kdy se v rozhodnutích ESLP vychází zejména z prejudikatury a pracuje se s ní obdobným způsobem jako s precedenty v angloamerické právní kultuře.²²

Je tedy jednoznačné, že obecný precedenční systém, tj. formální závaznost judikatury nejvyšších soudů, v České republice neplatí. Stejně tak neplatí, že jsou nižší soudy povinny bezvýhradně respektovat veškerou judikaturu vyšších soudů, od této judikatury se mohou odchýlit. Lze však konstatovat, že normativní sílu judikatura má, tato tkví v samotných principech právního státu a projevuje se tak, že soudce při svém rozhodování zvažuje aplikovatelnost judikatury, a pokud dovedí její aplikovatelnost, musí právní názor zde vyjádřený použít. Ústavní soud k tomuto pak v rámci nálezu ze dne 25. 11. 1999, sp. zn. III. ÚS 470/97, konstatoval, že bezdůvodné opomenutí rozhodnutí Nejvyššího soudu může mít rysy jurisdikční libovůle, a tedy může být protiústavní.

Co se pak týče judikatury Ústavního soudu, tak v souladu s čl. 89 odst. 2 Ústavy platí, že vykonatelná rozhodnutí (tj. meritorní rozhodnutí²³) Ústavního soudu jsou závazná pro všechny orgány i osoby²⁴. Ústavní soud pak sám v nálezu ze dne 13. 11. 2007, sp. zn. IV. ÚS 301/05, bod 60, konstatoval, že obecné soudy musí respektovat ústavněprávní výklady Ústavního soudu, tj. jím vyložené a aplikované nosné právní pravidlo (rozhodovací důvod), o něž se výrok předmětného nálezu opíral. Nesplnění těchto požadavků představuje porušení čl. 89 odst. 2 Ústavy ve spojení s čl. 1 odst. 1 Ústavy a taktéž porušení subjektivního základního práva dotčené osoby podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Tento judikát je asi nejvýraznější součástí judikatury, která přinesla do poměrně názorově „rozpolcené“ situace jistou stabilizaci náhledu na tuto problematiku a poměrně striktní upřednostnění

²² Informace z konzultace s JUDr. Janem Provazníkem, Ph.D.

²³ SLÁDEČEK, V. Čl. 89. In: SLÁDEČEK, V., V. MIKULE, R. SUCHÁNEK a J. SYLLOVÁ. *Ústava České republiky*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2016, s. 1023–1024.

²⁴ Hovoříme tedy o všeobecné závaznosti, nikoliv o individuální (pro účastníky řízení), o té ostatně není sporu.

názoru o závaznosti nálezů.²⁵ Co se tedy týče závaznosti samotných nálezů Ústavního soudu, ačkoliv tato nemůže vyplývat pouze z jeho judikatury, tak vzhledem k již uvedeným východiskům mám za to, že faktickou precedenční závaznost tato rozhodnutí jednoznačně mají a obecné soudy jsou je povinny respektovat.

5 Vazba a judikatura ÚS a ESLP

V případě odpovědi na otázku, jak často dochází k tomu, že soudci nevykládají a neaplikují ustanovení trestního řádu, konkrétně institut vazby vždy ústavně konformně, a tedy konformně s lidskoprávními požadavky, a také zda lze tuto skutečnost považovat za velký problém, se bude třeba zaměřit na judikaturu příslušných soudů, tj. Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva. Ze zběžné analýzy plyne, že tento typ judikatury je právě v oblasti vazby velmi hojný (v posledních deseti letech se Ústavní soud zabýval v rámci svých rozhodnutí problematikou vazby ve zhruba tisícovce věcí). Ostatně sám Ústavní soud k tomuto uvádí²⁶, že vazbě, jakožto ústavní výjimce z obecného pravidla nepřipustnosti zásahu do osobní svobody jednotlivce podle čl. 8 odst. 5 Listiny, byla v judikatuře Ústavního soudu věnována mimořádná pozornost, jelikož vazba představuje významný zásah do života obviněného, neboť ho izoluje od jeho rodinného i sociálního prostředí a poměrně často ho stigmatizuje, což má pro něj velmi závažné sociální, psychologické a také ekonomické důsledky. Držení ve vazbě může také sloužit jako prostředek nátlaku na obviněného, aby se dosáhlo jeho doznání. Výjimečnost tohoto zajišťujícího institutu je dána především tím, že zbavuje svobody a vystavuje výše popsaným negativním dopadům osobu, kterou je třeba považovat stále za nevinnou, před definitivním vyslovením její viny.²⁷

Co lze nyní uvést k vyhovujícím nálezům Ústavního soudu je to, že k porušení základních práv a svobod jednotlivce v případě aplikace ustanovení týkajících se institutu vazby, velmi často pak práva na osobní svobodu, bezpochyby dochází. Aplikací trestního řádu bez užití ústavně konformního

²⁵ SLÁDEČEK, op. cit., s. 1023–1024.

²⁶ A to např. v rámci svého usnesení ze dne 18. 6. 2019, sp. zn. III. ÚS 1431/19.

²⁷ Viz náleží Ústavního soudu ze dne 12. 8. 2008, sp. zn. II. ÚS 897/08.

výkladu tak může nepochybně dojít k porušení základních práv a svobod, zejména pak práva na osobní svobodu a práva na spravedlivý proces. Vzhledem k tomu, že i z judikatury plyne požadavek, aby ustanovení týkající se institutu vazby byla vykládána a aplikována ústavně konformně²⁸, lze uzavřít, že právní úprava vazby je z hlediska ochrany lidských práv účinná jen za předpokladu jejího ústavně konformního výkladu a aplikace.

Dále bych ještě k tomuto chtěla poznamenat, že tímto rozhodně není tvrzeno ani naznačováno, že právní úprava vazby je s ohledem na to, že nesplňuje jisté judikatorní požadavky Ústavního soudu či Evropského soudu pro lidská práva, protiústavní. Problémem je, že lidskoprávní úprava a judikatura jdou v některých případech nad požadavky uvedené přímo v textu zákona. Již z historického vývoje však jednoznačně plyne, že zákon, a to zejména v dnešní době, není a nemůže být všeobsažný²⁹, vzniká tu pak prostor právě pro judikaturu, aby jej doplňovala.

6 Cíl a metody

Pokud by měla být shrnuta východiska, která byla uvedena v první části tohoto příspěvku, tak v případě aplikace či interpretace zajišťovacího institutu vazby může bez zohlednění lidskoprávních standardů zakotvených v lidskoprávních dokumentech dojít k porušení základní práv a svobod jednotlivce. Je jisté, že v některých případech (u jiných institutů) nemusí k nastíněnému postupu docházet, neboť samotná právní úprava na zákonné úrovni veškeré lidskoprávní požadavky plně reflektuje přímo ve svém textu. V případě vazby tomu tak však není. Nyní se přirozeně nabízí i otázka ohledně příčin této skutečnosti (tedy proč v některých případech jdou lidskoprávní požadavky a judikatura nad rámec textu zákona), tato však v tomto příspěvku rozebírána nebude.³⁰

K zodpovězení mé výzkumné otázky, tedy jak často soudci ve své rozhodovací praxi neinterpretují a nevykládají trestní řád ústavně konformně,

²⁸ Srov. např. náleze Ústavního soudu ze dne 4. 2. 1997, sp. zn. Pl. ÚS 21/96, nebo náleze Ústavního soudu ze dne 7. 9. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 34/09, nebo náleze Ústavního soudu ze dne 13. 8. 2015, sp. zn. III. ÚS 130/14.

²⁹ KÜHN, BOBEK, POLČÁK a kol., op. cit., s. 3–10.

³⁰ Neboť bych zmíněné problematice chtěla následně věnovat samostatný článek.

tj. i v souladu s lidskoprávními požadavky, jsem zvolila kvantitativní a kvalitativní metodu, a to v podobě analýzy judikatury Ústavního soudu. Právě Ústavní soud je oprávněn k deklarování porušení základních práv a svobod, což je rovina, která mne vzhledem k položené výzkumné otázce (jak často soudci nepostupují v případě interpretace a aplikace vazebních ustanovení ústavně konformně, zejména pak v souladu s lidskoprávními požadavky) zajímá nejvíce. Chci se tedy zabývat situacemi, kdy může být nastíněným postupem zasahováno zejména do práva na osobní svobodu jednotlivce. Judikatura Ústavního soudu v každém jednotlivém případě uvádí, zda do tohoto práva bylo zasazeno, případně v čem takové porušení spočívalo a jaké mělo v rámci konkrétního řízení důsledky. Proto mám za to, že judikatura Ústavního soudu je v tomto případě způsobilá poskytnout nejlepší možnou odpověď na položenou otázku.

6.1 Kvantitativní analýza

Jako metody k dosažení stanoveného cíle jsem tedy zvolila kvantitativní a kvalitativní analýzu judikatury Ústavního soudu. V případě kvantitativní analýzy jsem vyhledala³¹ veškerá meritorní, resp. „kvazimeritorní“ rozhodnutí Ústavního soudu za posledních téměř pět let. Tento časový úsek byl zvolen z toho důvodu, že Ústavní soud je konstantně obsazen až na dvě výjimky³² právě posledních pět let, tudíž jeho judikaturu by bylo možné v posledních pěti letech označit za relativně konstantní.

„Kvazimeritorní“ rozhodnutí jsou ta usnesení, kde došlo k odmítnutí ústavní stížnosti pro její zjevnou neopodstatněnost, takové rozhodnutí představuje jakýsi „přechodový“ článek mezi odmítnutím pro existenci čistě procesních

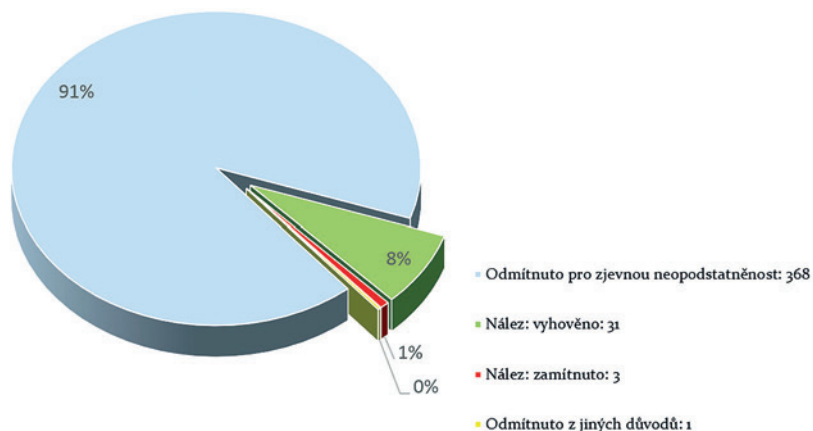
³¹ Veškerá rozhodnutí byl vyhledána v rámci internetového vyhledáče rozhodnutí Ústavního soudu České republiky na adrese <http://nalus.usoud.cz>, kam jsem zadala následující údaje. Rozhodnutí byla vyhledána ke dni 11. 10. 2019, a tedy v rozmezí od 1. 1. 2015 do 11. 10. 2019, a to pro ustanovení § 67 až § 74 tr. řádu (včetně), jako typ řízení bylo zvoleno řízení „o ústavních stížnostech“. Do analýzy byly zahrnuty veškeré typy rozhodnutí, včetně ryze procesních. Těch je však v níže uvedené analýze naprosté minimum (1 případ), neboť ústavní stížnosti byly velmi často v jedné jejich části sice odmítnuty z čistě procesních důvodů, v další části se však jimi Ústavní soud meritorně, resp. kvazimeritorně zabýval.

³² Soudci JUDr. Jaromír Jirsa a prof. JUDr. Josef Fiala, CSc., byli jmenováni až 7. 10. 2015, resp. 17. 12. 2015. Před těmito dvěma soudci byl jmenován jako poslední soudce JUDr. David Uhlíř, a to ke dni 10. 12. 2014.

překážek a meritorním přezkumem návrhu. Označení „kvazimeritorní“ se vžilo právě v praxi Ústavního soudu a v odborné literatuře. Odmítání stížností pro zjevnou neopodstatněnost představuje určitý druh ochrany Ústavního soudu před jeho zahlcením. Označení „kvazimeritorní“ přezkum však není zcela přesné, jelikož škála důvodů, pro které Ústavní soud shledává návrh zjevně neopodstatněným, počíná situacemi, kdy Ústavní soud neprovede žádný obsahový přezkum, až po situace, kdy provádí poměrně detailní přezkum, avšak přesto má za to, že návrh je zjevně neopodstatněný. Kvantitativní analýza v tomto případě představuje objektivně měřitelné kritérium pro odpověď na otázku, jak často soudci obecných soudů neinterpretují a neaplikují právní úpravu vazby ústavně konformně a dochází tak k porušení základních lidských práv a svobod, zejména pak do práva na osobní svobodu.

Z výše uvedených dat jsem vytvořila následující graf.

Graf č. 1: Rozhodnutí Ústavního soudu týkající se vazby od 1. 1. 2015 do 11. 10. 2019

Uvedený graf nám jednak jednoznačně potvrzuje již v tomto příspěvku uvedené tvrzení, že v rámci rozhodování o vazbě k porušení základních práv a svobod jednotlivce v některých případech dochází, tato skutečnost však nebyla od počátku spornou. Stejnou otázkou je, jak často k takovým

porušením dochází. Z grafu je na první pohled očividné, že v rámci vazebních rozhodnutí zpravidla k porušení základních práv a svobod nedochází. Pořád se zde nachází malá, avšak z hlediska toho, co zde bylo k závažnosti samotné vazby a případných pochybeních při aplikaci tohoto institutu uvedeno, stále významná skupina rozhodnutí, kde bylo takové porušení základních práv a svobod shledáno. Lze tedy konstatovat, že soudci obecných soudů v menším počtu případů neaplikují právní úpravu vazby ústavně konformně, kdy se konkrétně jedná o 8 % z celkového počtu 403 podaných ústavních stížností za období posledních téměř pěti let.

Současně je však třeba zdůraznit, že výše uvedený graf nemá zas až takovou vypovídací hodnotu, jak se může na první pohled zdát. Jediné, co můžeme na jeho základě s jistotou říci je to, že k ústavně konformní výkladu a aplikaci ustanovení týkajících se vazby nedochází v praxi obecných soudů vždy. Tento graf je pak třeba vnímat jako relativně malou součást daleko většího „obrazce“, neboť zde není zohledněna rozsáhlá skupina mnoha dalších rozhodnutí, resp. potenciálních rozhodnutí týkajících se vazby. V této statistice se nachází pouze rozhodnutí, která byla napadena i před Ústavním soudem. Nejsou zde však zohledněna rozhodnutí, kde ústavní stížnost podána nebyla, případně kde nebyl podán opravný prostředek v podobě stížnosti, resp. kde bylo naopak tomuto opravnému prostředku stížnostním soudem vyhověno, případně kde stížnostní soud rozhodl o propuštění z vazby, dále pak, kde nebylo vyhověno návrhu na vzetí do vazby, anebo se ještě teoreticky nabízí kategorie (již nad rámec výzkumné otázky), kde byly dány vazební důvody, ale návrh zde vůbec nebyl podán. Ve všech těchto případech k ústavně konformnímu výkladu mohlo i nemuselo dojít. Tudíž určitý výsledek máme, avšak stále by bylo možné zohlednit mnoho dalších kategorií, k čemuž však vzhledem k omezenému rozsahu tohoto příspěvku a taktéž metodologickému problému se sběrem dat, kdy není na internetu přístupná žádná ucelená databáze jakýchkoliv dalších vazebních rozhodnutí a stejně tak je není možné dohledat ani jednotlivě. Veškerá rozhodnutí by tak bylo nutné od jednotlivých soudů žádat individuálně podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím (dále jen „zákon o svobodném přístupu k informacím“), a to ještě bez záruky, že by bylo takové žádosti vždy vyhověno.

6.2 Kvalitativní analýza

Pokud se vrátíme zpět ke grafu, tak je třeba upozornit, že se stále jedná pouze o výsledek provedené (a vzhledem k výše uvedenému – částečně) kvantitativní analýzy. Na první pohled se na něj dá nahlížet (krom výše uvedeného) tak, že až na 31 uvedených vyhovujících nálezů k žádným jiným pochybením ze strany obecných soudů nedošlo, to by se ale opětovně jednalo pouze o zjednodušené nahlížení na tuto problematiku. V případě něčeho tak komplexního jako je judikatura (a zejména pak judikatura Ústavního soudu), nelze použít pouze kvantitativní analýzu, je nutné také zohlednit samotný obsah těchto rozhodnutí.

Právě na základě této kvalitativní analýzy lze konstatovat, že situace je opět komplikovanější, než se podává z výše předložené statistiky.

6.2.1 Vyhovující nálezy

Co se týče samotných vyhovujících nálezů, tam je situace poměrně jednoznačná, k porušení základních práv a svobod (velmi často pak práva na osobní svobodu) došlo. Pokud bych měla tato rozhodnutí z hlediska obsahového analyzovat podrobněji a identifikovat nejčastější chyby, jichž se obecné soudy při rozhodování o vazbě dopustily, tak lze uvést následující.

Nerespektování práva být slyšen při vazebním zasedání, to bylo v průběhu posledních pěti let dle judikatury Ústavního soudu nejčastější pochybení obecných soudů ve vazebních věcech. V podrobnostech se tedy jedná o porušení práva stěžovatele na osobní slyšení v rámci vazebního zasedání při rozhodování o dalším trvání vazby, tj. nerespektování ustanovení § 73d tr. řádu (v jednom případě se pak jednalo o porušení § 265l tr. řádu, kdy dovolací soud rozhodoval o vzetí do vazby), čímž byl v ústavněprávní rovině porušen čl. 38 odst. 2 Listiny, jakož i právo stěžovatele podle čl. 8 odst. 2 Listiny nebýt zbaven osobní svobody jinak než způsobem, který stanoví zákon. Celkem se jednalo o 9 případů z celkového počtu 31 vyhovujících nálezů vydaných za předmětné období.

Stejný počet vyhovujících nálezů se pak týkal nedostatečného odůvodnění rozhodnutí o vzetí do vazby či o jejím pokračování. Zde se však jedná na rozdíl od předchozí skupiny o daleko více variabilnější uskupení. Ačkoliv

je zde společný jmenovatel – nedostatečné odůvodnění, tak tyto nedostatky se týkají různých vazebních důvodů a velmi rozmanitých skutkových situací. Dva totožné případy lze shledat akorát v případě nedostatečného odůvodnění útekové vazby, kdy bylo v podstatě bez dalšího odkázáno na hrozící vysoký trest.

Další skupina skládající se celkem ze čtyř vyhovujících nálezů je již opět více „kompaktní“. Zde bylo shledáno porušení povinnosti informovat a umožnit se vyjádřit k návrhu státního zástupce týkajícího se dalšího trvání vazby, příp. stížnosti proti rozhodnutí o propuštění z vazby, neboť žádné z těchto podání nebylo stěžovateli zasláno. Neinformování stěžovatele o takovém procesním úkonu protistrany a neudělení prostoru k vyjádření představuje porušení zásady kontradiktornosti řízení a práva vyjádřit se, zaručených čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Poslední dvě relativně ucelené skupiny, kam spadaly v prvním případě tři a ve druhém dvě rozhodnutí (nálezy) se týkaly jednak problematiky povinnosti soudů vypořádat se námitkami v řádně doručeném odůvodnění původně blanketní stížnosti, kdy v posuzovaných případech byly takto doplněné námitky ignorovány. V druhém případě pak obecné soudy zamítly stížnosti proti rozhodnutí o vazbě z důvodu, že vazba již netrvá (v jednom případě došlo k propuštění dotčené osoby na svobodu, v druhém pak k převedení do výkonu trestu). Ústavní soud tedy obecné soudy upozornil, že smyslem přezkumu rozhodnutí o vazbě není jen dosažení propuštění z vazby, nýbrž zkoumání zákonnosti vazby po celou dobu jejího trvání, ať už pro účely morální satisfakce stěžovatele či pro potřeby uplatnění nároku na náhradu škody v případě konstatování nezákonnosti vazby.

Další vyhovující nálezy se již týkaly poměrně rozmanité problematiky, tudíž je již nebylo možné zařadit do určitých tematických skupin, jako tomu bylo výše, obecně však lze zmínit, že některé tyto nálezy se týkaly např. problematiky lhůt či problematiky poučování.

6.2.2 Odmítnutí pro zjevnou neopodstatněnost

Nejkomplikovanější situace je však v případě usnesení, kde došlo k odmítnutí ústavní stížnosti pro její zjevnou neopodstatněnost. S ohledem na časovou zvládnutelnost byl původní časový rozsah zúžen z cca pěti let

na cca dva roky. Z hlediska obsahového byla tedy analyzována veškerá rozhodnutí Ústavního soudu týkající se institutu vazby vydaná za poslední (téměř) dva roky. Lze v zásadě odlišit dvě situace:

Ústavní stížnost byla odmítnuta pro zjevnou neopodstatněnost a nebylo shledáno žádné pochybení dotčených orgánů činných v trestním řízení, k žádnému porušení základních práv a svobod tedy nedošlo.

Porušení bylo shledáno, avšak v celkovém kontextu vada nedosahovala tak závažného charakteru, resp. byla na základě následného rozhodnutí (řízení) zhojena, tudíž nebylo konstatováno porušení základních práv a svobod.

V níže uvedeném grafu je pak statisticky shrnuto, v jakém poměru se tyto dvě situace za necelé poslední dva roky vyskytovaly.

Z tohoto grafu tedy plyne, že výše zmiňovaná kategorie vyhovujících nálezů, tj. věcí, kde zpravidla nedošlo k ústavně konformnímu výkladu a aplikaci trestního řádu, se tímto fakticky ještě dále rozrůstá.

Přirozeně se pak nabízí otázka příčiny existence tohoto „dvojího“ odmítání pro zjevnou neopodstatněnost. Ústavní soud se k tomuto problému ve své judikatuře vymezuje tak, že do rozhodování obecných soudů o vazbě může zasahovat pouze výjimečně, zpravidla dopustí-li se tyto soudy zjevného excesu, neboť rozhodování o vzetí do vazby či o prodloužení jejího trvání je v převážné míře věcí skutkového posouzení³³, navíc je rozhodování o vazbě vždy vedeno pouze v rovině pravděpodobnosti³⁴, nikoliv v rovině praktické jistoty tak, jako rozhodnutí o vině a trestu³⁵. Současně však Ústavní soud zdůrazňuje, že tato skutečnost neznamená, že by bylo možné slevit z požadavku na přesvědčivé odůvodnění vazebních rozhodnutí, v nichž musí být vždy výstižně vylíčeny ty skutečnosti, které podle obecných soudů zakládají riziko zhmotnění vazebního důvodu³⁶.

Jako zjevný exces si lze tedy představit určitý kvalifikovaný exces, jež je výrazem svévole nebo libovůle orgánů činných v trestním řízení. Kasační intervence Ústavního soudu do probíhajícího řízení je tak dle jeho judikatury na místě pouze v případech zjevného porušení kogentních ustanovení

³³ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 7. 7. 2008, sp. zn. I. ÚS 1252/08.

³⁴ Srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 18. 11. 2004, sp. zn. III. ÚS 605/04.

³⁵ Srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 5. 2002, sp. zn. II. ÚS 185/02.

³⁶ Srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 20. 11. 2000, sp. zn. IV. ÚS 137/2000.

podústavního práva, ve kterých se postup orgánů činných v trestním řízení zcela vymyká ústavnímu, resp. zákonnému procesněprávnímu rámci, a jím založené vady, případně jejich důsledky, nelze v soustavě orgánů činných v trestním řízení, zejména obecných soudů, v následujících fázích trestního řízení již nikterak odstranit.³⁷

Z uvedeného tedy plyne, že existence určitého procesního nedostatku nemusí vždy vést ke kasaci napadeného rozhodnutí.³⁸ Měřítkem pro takové rozhodování je intenzita, s níž bylo zasaženo do ústavně zaručených práv dotčené osoby³⁹. Ústavní soud také uvádí, že při posuzování důvodnosti vazby zastává spíše zdrženlivý postoj – rozhodnutí o vzetí obviněného do vazby je sice jistě rozhodnutím, které zasahuje do základních práv a svobod jednotlivce, avšak vzhledem k dočasnosti tohoto institutu je intervence Ústavního soudu namísto pouze v případě extrémního zásahu základních práv a svobod stěžovatele.⁴⁰

Typickou situací, kde jsou shledávány nedostatky, avšak nedojde ke kasaci napadených rozhodnutí, je ta, kde nejsou soudem prvního stupně dostatečně odůvodněny důvody vazby, avšak tyto nedostatky „napraví“ stížnostní soud a jeho rozhodnutí z ústavního pohledu plně ob stojí, k tvrzenému porušení základních práv pak napadenými rozhodnutími dle Ústavního soudu nedošlo. Stejně tak je zrušení napadených vazebních rozhodnutí vyloučeno například v situacích, kdy jejich závěry ob stojí při odůvodnění alespoň jednoho vazebního důvodu, a to bez ohledu na závěry týkající se důvodů dalších.⁴¹

Ještě je k této statistice důležité doplnit, že jednotlivá usnesení o odmítnutí ústavní stížnosti pro její zjevnou neopodstatněnost se mohou lišit poměrně zásadním způsobem, co se týče jejich odůvodnění. Některá jsou velmi podrobná, z čehož lze pak snadno rozeznat, zda a který orgán, případně v čem, pochybil, někde je však naopak pouze v pár větách shrnuto,

37 Srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 13. 8. 2019, sp. zn. II. ÚS 1763/19.

38 Viz např. usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 8. 2011, sp. zn. II. ÚS 1596/11; ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. IV. ÚS 3436/15; ze dne 25. 11. 2015, sp. zn. I. ÚS 2592/15, či ze dne 30. 6. 2016, sp. zn. III. ÚS 1578/16.

39 Kategorie „správnosti“ sama o sobě není referenčním kritériem ústavněprávního přezkumu – avšak např. požadavek zakotvený v čl. 8 odst. 5 Listiny je zde úzce spjat s dodržáním pravidel, jež jsou právě k jejich ochraně stanoveny v rámci ustanovení tr. řádu.

40 Srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 1. 8. 2019, sp. zn. II. ÚS 2208/19.

41 Srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 10. 2016, sp. zn. I. ÚS 2682/16.

že pochybení takového charakteru, které by odůvodňovalo zásah Ústavního soudu ve vazebním řízení, shledáno nebylo a postup soudů vedoucí k vydání napadených rozhodnutí, posuzován ve svém celku, nevykazuje žádné protiústavní deficity. Některá rozhodnutí, kde obecné soudy pochybily, avšak takové pochybení nedosáhlo určité intenzity porušení základních práv a svobod, tak teoreticky v rámci této kvalitativní analýzy nemusela být identifikována a ve výsledku může být jejich počet opět ještě vyšší.

6.2.3 Lze takový přístup Ústavního soudu považovat za správný?

Jsem toho názoru, že v současnosti popsaný přístup Ústavního soudu lze hodnotit spíše pozitivně než negativně (až na níže uvedené výjimky). To že Ústavní soud posuzuje celé vazební řízení jako jeden celek, tedy zkoumá, jak zmíněné porušení procesních práv zkrátilo dotčenou osobu na možnosti uplatňovat jednotlivá procesní práva a konat procesní úkony, ukazuje, že nepostupuje formalisticky, ale uplatňuje spíše materiální přístup, což koresponduje s tím, že Ústavní soud má posuzovat, zda obecné soudy postupují správně, ne do jejich činnosti primárně zasahovat.

S čím v rámci tohoto přístupu a s ním související argumentace Ústavního soudu nesouhlasím, je výše zmiňovaný argument ohledně dočasnosti institutu vazby. Je pravdou, že na jednu stranu se v případě vazby jedná o dočasné opatření, avšak právě institut vazby by neměl být „zlehčován“ jeho dočasností (ostatně například i odnětí svobody je až na úplné výjimky dočasné povahy). I přes tuto dočasnost je takový zásah prostřednictvím donucovací moci státu velmi intenzivního charakteru, kdy reálně hrozí možnost trvalých následků (či alespoň přetrvávajících po delší dobu)⁴², a to příkladmo ztráta zaměstnání, poškození rodinných vztahů, zhoršení pověsti, tj. zhoršení ekonomické, sociální a psychologické situace, na což mohou kontinuálně navazovat mnohé další následky.

⁴² Zde bych však chtěla rozlišovat mezi následky spočívající ve zkrácení určitých práv, tedy následky v právním slova smyslu, o těchto následcích zpravidla primárně hovoří Ústavní soud, a následky, jež nemají ve svém základu význam právní, ale především sociální, ekonomický, psychologický apod. Ačkoliv spolu samozřejmě tyto dvě skupiny následků bezprostředně souvisí, tak náprava první uvedené skupiny vždy automaticky neznamená i nápravu či zhojení druhé skupiny zmiňovaných (neprávních) následků.

V některých situacích by mohlo být spíše uváděno, že v určitých případech již pochybení obecných soudů nelze postupem Ústavního soudu napravit, neboť Ústavní soud tato porušení řeší vždy až ex post, tedy poté, co bylo zasaženo.

Pokud by zde však byly jako následek porušení práva na osobní svobodu (případně jiného takového práva) shledány s tím spojené nepravní následky, nelze pak s výše nastíněným postupem Ústavního soudu souhlasit. Ačkoliv kasace napadených rozhodnutí nemusí v takovém případě již nijak pomoci, měla by být Ústavním soudem jednoznačně deklarována alespoň protiústavnost napadeného (napadených) rozhodnutí, a to z důvodu řízení dle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), na jehož základě je možnost získat za takový zásah finanční kompenzaci ke zmírnění způsobených následků.

6.3 Diskuze nad zjištěnými výsledky

Odpověď na položenou otázku, jak často soudci nevykládají a neaplikují ustanovení týkající se vazby ústavně konformně, zněla, že ačkoliv se na první pohled může zdát, že se jedná o poměrně malou skupinu rozhodnutí (která je však ještě rozšířena o některá usnesení o odmítnutí ústavní stížnosti pro zjevnou neopodstatněnost), celkový rozsah takových pochybení není možné pouze na základě analýzy rozhodnutí Ústavního soudu přesně určit, neboť nebyla zohledněna celá velká skupina dalších rozhodnutí, kdy tato nebyla z různých důvodů napadena před Ústavním soudem. Analýza této skupiny je však velmi náročná nejen z časového hlediska, ale také a zejména z hlediska přístupu k těmto rozhodnutím, kdy by bylo nutné získávat tato rozhodnutí u jednotlivých soudů prostřednictvím žádostí dle zákona o svobodném přístupu k informacím, neboť veřejně přístupná nejsou. Problematická je ostatně i analýza rozhodnutí Ústavního soudu, a to v případě odmítání ústavních stížností pro jejich zjevnou neopodstatněnost, kde jsou v některých případech taktéž shledávána pochybení obecných soudů, ačkoliv nedochází ke kasaci napadených rozhodnutí. Vzhledem k velké variabilitě tohoto typu usnesení však nelze s jistotou říci, zda byla všechna tato pochybení

skutečně identifikována. Současně bylo také konstatováno, že i zjištěný menší počet rozhodnutí, kde bylo zmiňované pochybení sledáno, může být vzhledem k povaze institutu vazby příliš mnoho.

Je však očividné, že tento problém vzniká již v situaci, kdy soudce obecného soudu neinterpretuje a neaplikuje zákonnou úpravu ústavně konformně a velmi často lze takové pochybení fakticky napravit pouze před tím, než soudce příslušné vazební rozhodnutí vydá. Je tak primárně na obecných soudech, a nikoliv na Ústavním soudu, aby při znalosti skutkových okolností v dané fázi trestního řízení důkladně vážily a posoudily, zda vzetí do vazby je opatřením nezbytným pro dosažení účelu trestního řízení a zda tohoto účelu nelze dosáhnout jinak ani při vynaložení veškerého úsilí a prostředků ze strany orgánů činných v trestním řízení⁴³, a to vše následně i rádně odvodnily a vypořádaly se se všemi námitkami.

Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 7. 11. 2006, sp. zn. I. ÚS 631/05, uvedl: „*Umožňuje-li trestní právo realizaci veřejného zájmu na stíhání trestné činnosti pomocí robustních a osobní integritu jednotlivce omezujících nástrojů, pak jejich použití musí respektovat ústavněprávní limity...*“ Vzhledem k povaze a závažnosti považují ústavněprávní aspekty takového institutu za úplný základ, a to jednak pro pochopení samotné jeho podstaty, za základ interpretační i základ z hlediska aplikačního. Tedy pro jeho správně chápání, interpretaci a aplikaci je třeba mít vždy povědomí o jeho ústavněprávním základu i ústavněprávních limitech. A jak již bylo řečeno, k rozhodování o použití těchto prostředků dochází povětšinou v rané fázi trestního stíhání, je tedy nutné, aby v co největším počtu případů správně rozhodovaly již obecné soudy, neboť případná náprava věcí Ústavním soudem či dokonce Evropským soudem pro lidská práva již znamená, že došlo k neoprávněnému (leckdy i dlouhodobému a nenapravitelnému) porušení osobní svobody člověka, a to je stav pro všechny zúčastněné strany nanejvýš nežádoucí.

Je přirozené, že vždy k nějakým pochybením docházet bude, je to něco, co patří k lidské přirozenosti, proto prozatím nelze v rámci lidské činnosti veškeré chyby eliminovat. Jejich počet lze ale téměř vždy snižovat, a to především, pokud je kladen důraz na nějakou formu „prevence“. A právě v případě institutu vazby si nejsem jistá, zda se dostatečně mluví o nutnosti

⁴³ Srov. např. nálezy Ústavního soudu ze dne 12. 12. 2005, sp. zn. IV. ÚS 689/05.

jejího ústavně konformního výkladu a aplikace. Současně jsem přesvědčená, že vzhledem k tomu, co zde již bylo k tomuto institutu uvedeno, si právě tato problematika zvýšenou pozornost zaslouží. Argument, který uvedenou myšlenku podporuje, není pouze ten, že této skutečnosti si soudci nemusí být zcela vědomi, ale také (a zejména), že někteří z nich jsou přesvědčeni, že ústavně konformní výklad a aplikace nutné nejsou, v čemž spatřuji poměrně zásadní problém. K demonstraci této skutečnosti bych chtěla připomenout jeden výzkum. Upozorňuji, že část výzkumu, na kterou zde budu poukazovat, byla spíše doplňující (k analýze mnoha soudních rozhodnutí) a nemá tak dle mého názoru vzhledem k množství respondentů zcela objektivní vypovídající hodnotu, přesto považuji za důležité, aby tady byla zmíněna, jelikož i kdyby níže uvedený názor měla jen hrstka soudců, tak to zvyšuje důležitost a nutnost jisté „prevence“ v oblasti vazebního rozhodování.

Tento výzkum provedl Mgr. Jan Kratochvíl, Ph.D., z Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.⁴⁴ V rámci jedné části tohoto výzkumu prováděl rozhovory s deseti náhodně vybranými trestními soudci zastupující všechny stupně obecné soudní soustavy (krom Nejvyššího soudu), jednalo se o muže i ženy ve věku od 39 do 70 let, přičemž se jich dotazoval, zda používají ve své praxi odkazy na ustanovení o základních právech nebo judikaturu Ústavního soudu či Evropského soudu pro lidská práva, v naprosté většině případů mu bylo odpovězeno, že výjimečně, minimálně či nikdy. Odůvodnění této odpovědi pak zjednodušeně řečeno spočívalo v tom, že je aplikován trestní řád či trestní zákoník a tato problematika se v jejich praxi příliš neobjevuje. Když byla soudcům položena přímo otázka, zda aplikují lidská práva, tak z jejich pohledu lidská práva aplikují vždy, čímž ale míní aplikaci trestněprávních předpisů, základní práva tak není třeba výslovně aplikovat, jelikož trestní řád v tomto postačuje a tyto práva dostatečně zohledňuje. Objevovaly se zde i odpovědi typu, že lidská práva jsou zbytečná nebo že nejsou relevantní, vše se závěrem, že postačuje trestní řád a tento je v každém případě v souladu s Listinou základních lidských práv a svobod. Výjimku tvořili 2 soudci uvádějící, že lidská práva aplikují často,

⁴⁴ Mgr. Jan Kratochvíl, Ph.D., působí na Katedře ústavního práva Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, přičemž tyto výsledky publikoval ve svém článku: KRATOCHVÍL, J. Trestní soudci a základní lidská práva: bezmezná víra v trestní řád. *Trestněprávní revue*, 2018, č. 7–8, s. 172.

jeden z vrchního soudu, který byl však i spoluautorem komentáře k trestním předpisům a v této problematice se velmi dobře orientoval, tj. poměrně specifický soudce. Sám se k tomu vyjádřil tak, že jeho kolegové zpravidla příliš judikaturou Ústavního soudu či základními právy neargumentují. Druhý soudce měl jako specializaci agendu mezinárodní spolupráce, kde je argumentace lidskými právy běžná a zákonem vyžadovaná.⁴⁵

Jsem si vědoma toho, že tento výzkum se nevztahoval přímo k vazbě a množství dotazovaných soudců bylo skutečně malé. Úvaha o ústavní konformitě trestněprávních předpisů je zcela legitimní, ale jak již bylo řečeno, tak typicky právě v případě institutu vazby trestní řád pro správnou aplikaci lidskoprávních standardů nepostačuje. A přesvědčení, že tomu tak není a trestní řád postačuje, představuje dle mého názoru poměrně velký problém.

Současně si však myslím, že i soudce, který si je vědom nutnosti ústavně konformního výkladu a aplikace nemusí takto vždy postupovat, jelikož jednoduše řečeno nesleduje či neovládá sledovat judikatorní vývoj. Typicky by k této situaci mohlo docházet na soudu prvního stupně, kde dotyčný soudce vzhledem k množství napadených věcí a věcí v běhu jednoduše nemá prostor, kapacitu (a mnohdy i sílu) se ústavněprávní problematikou v rámci psaní vazebních (a mnoha dalších) rozhodnutí podrobněji zabývat. Proto, přestože je povinností každého soudce se tímto zabývat, by mohla být tato činnost zejména soudcům nižších stupňů nějakými způsoby usnadňována. Logicky se nabízí snadnější přístup k judikatuře v rámci nějaké aktuální publikace shrnující veškerou aktuální judikaturu či pravidelné vydávání aktualizovaných materiálů. Zároveň by bylo možné hledat řešení také v doplnění určitého „sjednocovacího“ článku v soustavě obecných soudů. Vazební rozhodnutí tak zcela májí např. Nejvyšší soud, který by pro nižší soudy mohl teoreticky vytvářet jim bližší judikaturu, jelikož právě těmto soudům nemusí být judikatura Ústavního soudu zcela blízká. V každém případě mám za to, že v tomto příspěvku nastíněná situace by si zasloužila zejména více pozornosti a případně i nějaké řešení, aby se počet vazebních rozhodnutí, kde k ústavně konformnímu výkladu a aplikaci nedochází, snížil na minimum. Jen pouhé „rozvíření“ diskuze by tak celé věci mohlo výrazně pomoci.

⁴⁵ Např. v případě extradičního řízení viz § 91 odst. 1 písm. o) zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.

7 Závěr

Na počátku tohoto příspěvku byla položena otázka, jak často soudci nevykládají a neaplikují vazební ustanovení ústavně konformně. Po úvodním nastínění celé problematiky, teoretickém vymezení institutu zajištění osob v trestním řízení, v podrobnostech pak vazby a také s ní souvisejícího práva na osobní svobodu, dále pak vymezení závaznosti judikatury v kontinentálním právním systému, bylo přejito k řešení výzkumné otázky. Pro její řešení byla zvolena kvantitativní a kvalitativní analýza judikatury Ústavního soudu za posledních cca 5 let, resp. v případech části kvalitativní analýzy za poslední cca 2 roky. Z této analýzy nejprve vyplynulo, že soudci neaplikují právní úpravu týkající se vazby ústavně konformně v menším počtu případů. Jak velké je to procento v celkovém kontextu, tj. jaký je celkový rozsah těchto pochybení, z této analýzy nevyplývalo, ani vyplýnout nemohlo, jelikož by bylo třeba ve zkoumaném období zohlednit veškerá rozhodnutí týkající se vazby, avšak jako vzorek zde byla z důvodu časové zvládnutelnosti i samotné dosažitelnosti těchto rozhodnutí zkoumána pouze rozhodnutí, kterými se zabýval i Ústavní soud. Z kvalitativní analýzy této judikatury (ačkoliv již v omezeném časovém rozsahu) pak vyplynulo, že určitá pochybení jsou shledávána i v rámci rozhodnutí Ústavního soudu, na jejichž základě však nedochází ke kasaci napadených rozhodnutí, kdy se konkrétně jedná o odmítnutí ústavní stížnosti pro její zjevnou neopodstatněnost. V celých čtrnácti procentech těchto rozhodnutí byla shledána Ústavním soudem pochybení, která však dle jeho závěrů nedosahovala určité kvalifikované úrovně nebo byla zhojena pozdějším řízením, resp. rozhodnutími (typicky stížnostního soudu). Z tohoto tedy vyplynulo, že „kategorie“, kde nedochází k ústavně konformnímu výkladu a aplikaci vazebních ustanovení, se tímto ještě rozrůstá. Podstata tohoto problému však vzniká již v okamžiku, kdy soudce obecného soudu vydá vazební rozhodnutí, které taková pochybení obsahuje, a současně se velmi často jedná i o poslední příležitost, jak negativním následkům s tímto spojeným skutečně předejít. K tomuto byl také prezentován výzkum, kde někteří soudci uváděli, že v případech trestních předpisů předpokládají, že tyto veškeré lidskoprávní standardy již zahrnují, tudíž není třeba zohledňovat lidskoprávní dokumenty či judikaturu. Přestože další soudci si naopak této skutečnosti mohou být vědomi, tak

judikaturu a její případné změny nemusí zvládat vzhledem k množství práce reflektovat. Proto bylo dospěno k závěru, že ačkoliv se samozřejmě jedná o povinnost každého soudce, tak by mohl být kladen větší důraz na určité „pomůcky“ a postupy, které by mohly soudcům tuto povinnost usnadňovat, např. více publikací týkající se a shrnující aktuální vazební judikaturu či zde byla prezentována krátká úvaha nad možností existence sjednocujícího článku v soustavě obecných soudů, neboť nyní rozhodnutí soudů prvních a druhých stupňů přezkoumává ihned Ústavní soud. Celý příspěvek byl uzavřen tím, že vzhledem k tomu, že se o této problematice poměrně málo mluví, tak jen „pouhé“ rozvíření diskuze v této oblasti by celému problému mohlo pomoci.

Literature

- BOGUSZAK, J. K teorii tvorby práva (hodnoty, normy, právní principy). In: *Právníká fakulta UK 1348–1998, jubilejní sborník*. Praha: Karolinum, 1998, s. 164–180.
- FENYK, J., D. CÍSAŘOVÁ, T. GRIVNA a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, 952 s. ISBN 978-80-7598-306-0.
- HENDRYCH, D., M. BĚLINA, J. FIALA, P. ŠÁMAL, P. ŠTURMA, I. ŠTENGLOVÁ a M. KARFÍKOVÁ. *Právní slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 1481 s. ISBN 978-80-7400-059-1.
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vyd. Praha: Leges, 2016, 848 s. ISBN 978-80-7502-160-1.
- KRATOCHVÍL, J. Trestní soudci a základní lidská práva: bezmezná víra v trestní řád. *Trestněprávní revue*, 2018, č. 7–8, s. 172. ISSN 1213-5313.
- KÜHN, Z., M. BOBEK, R. POLČÁK a kol. *Judikatura a právní argumentace*. Praha: Auditorium, 2006, 234 s. ISBN 80-903786-0-9.
- Nález Ústavního soudu ze dne 4. 2. 1997, sp. zn. Pl. ÚS 21/96.
- Nález Ústavního soudu ze dne 22. 9. 1999, sp. zn. I. ÚS 245/98.
- Nález Ústavního soudu ze dne 20. 11. 2000, sp. zn. IV. ÚS 137/2000.
- Nález Ústavního soudu ze dne 12. 12. 2005, sp. zn. IV. ÚS 689/05.
- Nález Ústavního soudu ze dne 7. 7. 2008, sp. zn. I. ÚS 1252/08.
- Nález Ústavního soudu ze dne 12. 8. 2008, sp. zn. II. ÚS 897/08.

Nález Ústavního soudu ze dne 20. 4. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 6/10.

Nález Ústavního soudu ze dne 7. 9. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 34/09.

Nález Ústavního soudu ze dne 17. 2. 2015, sp. zn. III. ÚS 916/13.

Nález Ústavního soudu ze dne 13. 8. 2015, sp. zn. III. ÚS 130/14.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 3. 1998, Kopp vs. Švýcarsko, stížnost č. 23224/94.

RŮŽIČKA, M. a J. ZEZULOVÁ. *Zadržení a vazba v českém trestním procesu*. Praha: C. H. Beck, 2004, 808 s., Beckova edice právní instituty. ISBN 80-7179-817-7.

SLÁDEČEK, V., V. MIKULE, R. SUCHÁNEK a J. SYLLOVÁ. *Ústava České republiky*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2016, 1320 s. ISBN 978-80-7400-590-9.

ŠÁMAL, P., J. MUSIL, J. KUČHTA a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 1056 s. ISBN 978-80-7400-496-4.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 5. 2002, sp. zn. II. ÚS 185/02.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. 11. 2004, sp. zn. III. ÚS 605/04.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 8. 2011 sp. zn. II. ÚS 1596/11.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 11. 2015, sp. zn. I. ÚS 2592/15.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. IV. ÚS 3436/15.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 30. 6. 2016 sp. zn. III. ÚS 1578/16.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 10. 2016, sp. zn. I. ÚS 2682/16.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. 6. 2019, sp. zn. III. ÚS 1431/19.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 1. 8. 2019, sp. zn. II. ÚS 2208/19.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 13. 8. 2019, sp. zn. II. ÚS 1763/19.

Contact – e-mail

marika.zahradnickova@mail.muni.cz

Vědecká redakce MU

prof. PhDr. Jiří Hanuš, Ph.D. (předseda);
doc. RNDr. Petra Bořilová Linhartová, Ph.D., MBA; Mgr. Tereza Fojtová;
doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D.; Mgr. Michaela Hanousková;
doc. RNDr. Petr Holub, Ph.D.; doc. Mgr. Jana Horáková, Ph.D.;
prof. MUDr. Lydie Izakovičová Hollá, Ph.D.; prof. PhDr. Mgr. Tomáš Janík, Ph.D.;
prof. PhDr. Tomáš Kubíček, Ph.D.; prof. RNDr. Jaromír Leichmann, Dr. rer. nat.;
PhDr. Alena Mizerová; doc. Ing. Petr Pirožek, Ph.D.;
doc. RNDr. Lubomír Popelínský, Ph.D.; Ing. Zuzana Sajdlová, Ph.D.;
Mgr. Kateřina Sedláčková, Ph.D.; prof. RNDr. Ondřej Slabý, Ph.D.;
prof. PhDr. Jiří Trávníček, M.A.; doc. PhDr. Martin Vaculík, Ph.D.

Ediční rada PrF MU

doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D. (předseda);
prof. JUDr. Josef Bejček, CSc.; prof. JUDr. Jan Hurdík, DrSc.;
prof. JUDr. Věra Kalvodová, Dr.; prof. JUDr. Vladimír Kratochvíl, CSc.;
doc. JUDr. Petr Mrkývka, Ph.D.; doc. JUDr. Radim Polčák, Ph.D.;
doc. JUDr. Ivana Průchová, CSc.; doc. JUDr. Ing. Josef Šilhán, Ph.D.

DNY PRÁVA 2019 – DAYS OF LAW 2019 ČÁST II. – PRÁVO NA OSOBNÍ SVOBODU

Eds.: Mgr. Pavel Kandalec, Ph.D., LL.M., doc. JUDr. Jiří Valdhans, Ph.D.

Vydala Masarykova univerzita
Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno
v roce 2020

Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity
Edice Scientia, sv. č. 686

1. elektronické vydání, 2020

ISBN 978-80-210-9662-2 (online ; pdf)
www.law.muni.cz

MUNI
PRESS

MUNI
LAW

ISBN 978-80-210-9662-2

